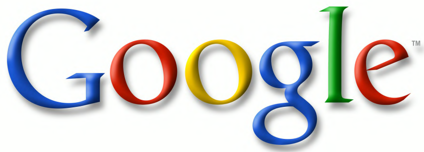

MAGYAR REMEKIRÓK

BALASSA BÁLINT
ZRINYI MIKLÓS

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát
Angyal Dávid
Badics Ferencz
Bánóczi József
Bayer József
Beöthy Zsolt
Berzeviczy Albert
Endrődi Sándor
Erdélyi Pál
Erődi Béla
Ferenczi Zoltán
Fraknói Vilmos
Gyulai Pál
Heinrich Gusztáv
Koroda Pál
Kossuth Ferencz
Kozma Andor
Lévay József
Négyesy László
Rákosi Jenő
Riedl Frigyes
Széchy Károly
Széll Kálmán
Váczy János
Vadnay Károly
Voinovich Géza
Zoltvány Irén

1. KÖTET

BÁRÓ BALASSA BÁLINT ÉS GRÓF ZRINYI MIKLÓS

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1905

R. H. N. fec. Franklin-Társulat

Balassa Bálint

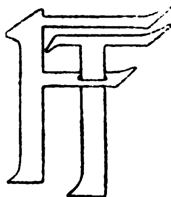
BÁRÓ BALASSA BÁLINT

ÉS

GRÓF ZRINYI MIKLÓS

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

SZÉCHY KÁROLY

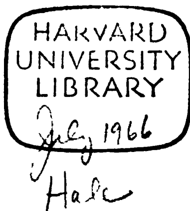

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

Franklin-Társulat nyomdája.

BALASSA BÁLINT.

(1551—1594.)

Balassa Bálint, az első nagy magyar lyricus, jellemében és pályájában csodálatosan merész és megdöbbentően furcsa ellentéteket egyesít. Sőt az egész ember csupa ellentét. Apolló szolgálatára születik, hogy a saját századának, a XVI. századnak nyelvén szóljunk, Venusnak él és Mars szolgálatában hal el. Katona a javából, dalnok Isten kegyelméből, egyetlen a maga idejében, páratlan hat embernyomig, a XVIII. század végéig; végbeli vitéz és bujdosó lovag, erős hazafi és kóbor kalandor, a ki hazájáért rajong, mégis hazáján kívül vonul meg; de legyen bárhol, örökös nővadász és nőáldozat, csél-csap szeretkező és állhatatos szerető, legtöbbször a szerelemnek hódol és a szerelemben bukik el; léha házasságtörő és a maga házassága töri meg; büszke várúr és könnyelmű bohème, kötekedő társ és víg czimbora, a ki bajra mindig kész, de a kocczintásra még készebb; a hol van, a merre jár, egyszer öröm, dal, virág fakad útjában, másszor vád, panasz, siralom kiséri nyomán; mert a jobbágyok réme, polgárok félelme, hatalmas urak ijedelme, örökös birtokfoglaló és birtokvesztegető; egyszer nagy bú és szemérem gyötri, másszor dacztól és erőszaktól liheg; üldözi mindenki és kitér előle mindenki, még a király is; zokogó édes gyöngédség és féktelen ziháló

szenvedély váltakozik szívében a szerint, a mint anyai öröklése, vagy a Balassák vére lobog fel benne, egészen a szertelenségig, mint nagybátyjában, százada szörnyében, Menyhárt úrban, kinek árultatásáról az első maró komædia szól. Kalandvágyában az erdélyi fejedelemre üt, fogságába esik s a fejedelem pártfogoltja, védencze, az egész udvar kedvencze lesz; rabi láncz csörgetése helyett a lantot pöngeti, a leányokat és asszonyokat bolondítja; mert daliás levente, emberöltőjében a legjobb tánczos, az ékszert, virágéneket nem sajnálja; műveltségére humanista, a Musákkal való társalkodásnak, tisztes tanulásnak követője, de erkölcsére kegyetlenül barbár, korcsmák duhaj legénye, ki nem riad vissza, ha az útfélen, lovaglása közben, szemrevaló szép menyecskét lát, a megtámadásától sem. A mellett mélyen vallásos kedély, mindenekfölött pedig lelkes magyar, mégis törökösségért pörlik; protestánsnak született, mégis katholikusként ítélik el. Lábával szerzi, híres juhásztánczával, *első* dicsőségét, és dicsőséges halálát lábának veszte miatt szenvedi.

I.

A magyar lyra e tüneményes jelensége kékkői és gyarmathi Balassa János báró és Sulyok Anna fia, 1551-ben látta meg a napot, talán Szolnokon, melynek ez időben az apa sógorának, a Sulyok Sára urának, az egri Dobó Istvánnak tanácsából egyik kapitánya volt, talán Divényben, vagy Kékkőben, a család ősi fészkében, mely meredek hegyek ölén biztos menedéket adott. Annyi bizonyos, hogy Balassa János 1551 nyarán már Szolnokot elhagyja, a király iránt való hűségével és vitézi érdemé-

vel elismerésben és vagyonban gyorsan emelkedik; mert hős, mint a többi Balassa, de nyugodtabb és fegyelmezettebb, mint a többi, a Habsburgokhoz híven és következetesen ragaszkodik, 1552-ben Itáliában jár, vezetőjeként amaz előkelő kis csapatnak, mely a Bánffyak, Perényiek, Bebekek, Országhok és Báthoryak fiaiból Genovába ment, hogy ott üdvözölje és haza kisérje Miksa főherczeget, ki Spanyolországból hozza vala menyasszonyát; 1554-ben már honti és zólyomi főispán, majd az északi megyék és bányavárosok főkapitánya, ki ősi javaihoz adományul kapja a magvaszakadt Werbőczy Imre javait, 1554 májusában zálogul 13,500 rajnai forint fejében a maga és örökösei részére Liptóújvárt, ezt a szép és gazdag uradalmat, pár év mulva a hűtlenségbe esett Csetneki László gömöri birtokait. Állásánál és jószágainál fogva az egész vonalon a török támadások, török harczok ütközőjében, s gyakorta küzd, csellel és erővel, rajtaütve és védekezve, gyakran vetekszik és verekszik az örök ellenséggel; a mi szabad ideje marad, roppant uradalmainak igazgatására fordítja.

Felesége — felesegítsége, jó magyar asszony, lelkében erős, kedélyében mélyen vallásos, az új eszmeáramlatnak, a protestantismusnak áhitatos hive, rajongással imádja istenét, rajongással szereti urát és rajongással gondozza gyermekeit, kivált a fiúkat: Bálintot és Ferenczet. Ebbeli törekvéseiben 1562 óta* híven megosztozik vele Bornemisza Péter, a család papja, a protestantismus apostola, a korabeli emberöltő egyik legeszesebb tudósa és egyik legmunkásabb írója. Bálint az ő keze alatt fejlik, neveke-

* Erdélyi Pál, *Balassa Bálint.* Budapest, 1899. 40. l.

dik, gyarapszik, Istennek igéjében és a classicismus ismeretében; műveltsége szellemére és irányára nézve egyfelől a szentírásban, másfelől a régi latinságban gyökerezik: tehát a humanismus növendéke, de aztán a renaissance költője lesz. Mert vére, a Balassák vére, a vallásos fegyelmezés ellenére is korán lobog; s költői tehetsége a latin költők ismeretére korán ébred. Ki kelti föl? Nyilván Losonczy Anna.

Nem tudjuk biztosan megállapítani, hogy szerelme iránta mikor fogan? Életírói, Szilády Áron* és Erdélyi Pál,** azt hiszik, még gyermekkorában ismerte meg, következéskép szinte gyermekül szerethetett bele, a mi nem valószinűtlen. Mert igaz ugyan, hogy a temesvári hős, Losonczy István özvegye ura halála után eleinte Csejthén, Nyitramegyében huzódik meg; Balassa János pedig Ujvár elnyerése óta egy ideig e szép és kedves birtokán, Liptómegyében tartózkodik legörömestebb, így a két család távol esik egymástól: de később közelebb jöhetnek, sűrűen érintkezhetnek. Mert a Losonczy-család birtokai közül, melyek a hős érdemei fejében fiúsított leányaira, Fruzinára és Annára, szállottak, Szécsény, Gács, Somoskő Nógrádmegyébe esnek, a hol a Balassa János várai: Kékkő, Divény és Salgó is feküsznek. S tudjuk, hogy a hatvanas évek végén Losonczyék Somoskőben, Balassáék Divényben vagy Kékkőben élnek, a szép Ipoly völgyén. Bornemisza Péter viszonya is Losonczy Annához és utóbb leányához, hogy könyvajánlással, könyvküldéssel

* Szilády Áron, *Balassa költeményeinek kiadása.* Budapest, 1879. 1. l.

** Erdélyi Pál, *Balassa Bálint.* Budapest, 1899. 58. l.

kedveskedik nekik, — bensőbb összeköttetést mutat. A növedékeny Bálint el-elrándulhatott Somoskőre, s kora szerelemre gyuladhatott Anna iránt, ki vele egy idős vagy nála legfőlebb egy-két évvel lehetett öregebb. De a kora szerelem ez alkalommal kora véget is ért. Mert Anna 1567 áprilisában már Ungnád Kristófné lesz,[1] a mikor Bálint csak 16 esztendős.

Bár abban az időben nem volt épen szokatlan dolog, hogy a fiatal legény ilyen korral megházasodott, a Szigeti Veszedelem énekesének apja is, Zrinyi György, csak 17-ik évében járt, a mikor menyasszonyával megesküdött; s nagybátyja Batthyány Ferencz bosszankodott is miatta, hogy «jó lesz immár tikot ültetni», hogy «akkor házasodik, a mikor több emberséget kell vala tanulnia»:[2] Bálint mégis, úgy látszik, nem gondolt ilyen kora házasságra, nem akart tikot ültetni, inkább több emberséget tanulni. Csak később, szerelme új fellobogásakor, bánkódik szernncséjének elszalasztása, Anna elvesztése miatt

Kit más *hűv* kezére,
Mint tudatlan ember okneķül ereszte.[3]

Legalább kesergő énekének e befejező két sorát másként érteni nem lehet. Anna 1567-ben férjhez mehet a nélkül, hogy akár magában, akár a növedékeny ifjúban mélyebb csalódás ébredhetett volna.

[1] Illéssy János, *Századok*. 1898. 26. l.

[2] Széchy Károly, *Gróf Zrinyi Miklós*. I. k. Bpest, 1896. 33. l.

[3] Ez idézet első sora a Szilády kiadásában így szól: Kit más *szűz* kezére. Valószinűleg a másoló vétségéből vagy a kézirat hibás olvasásából. Mert a szűz szónak itt helye és értelme nincs. Nyilván más hűv, azaz más szerelmes kezére kellene állnia. A sor ekkép igazítandó meg.

Bálint szívére ennél az elszakadásnál sokkal nehezebb csapás az a szerencsétlenség, a mely apjára egész váratlanul szakad. Kenderessy István hazug feladására, koholt leveleire abba a gyanúba keveredik, hogy sógorával, Dobó Istvánnal János Zsigmondhoz szít, s a király területét az erdélyi részekkel egyesítendő lázadásra készül. Miksa a pozsonyi országgyűlésen 1569-ben elfogatja, a karok és rendek ellenére bebörtönözteti s Ujvárt hadával megszállatja.

Felesége azonban a következő év márcziusának elején rajongó szeretetével és erős lelkével kiszabadítja. S ő Lengyelországba, Rimanowba menekszik, majd a királyi harag és üldözés első hevének lecsillapulta után hazajő és Kékkőbe zárkózik, fegyverrel őrködve a maga és családja biztossága fölött. Jobbágyi ragaszkodásának és vitézi érdemének ez a fonák jutalma mélyen elszomorítja, feleségével együtt mélyen háborítja, de ártatlansága tudatában hűsége és állhatatossága meg nem ing, sem magával, sem urával meg nem hasonlik, lelki szenvedése lelki bukássá nem válik. Megvédi attól önérzete és vallásossága. Bálint «az niomoruságnak, wldeözesnek és kennak» ez idején megható gyermeki szeretettel törekszik a szomorkodóknak kedveskedni. Az ő szerelmes szüleinek háborúságokban való vigasztalására lefordítja és 1572-ben kiadja Krakkóban Bock Mihály német író *Betegh lelkeknek valo fives kertecijké*jét, mely mindennemű bajokban és fogyatkozásokban vallásos elmélkedéseivel és tanácsaival orvosságul szolgál. A gyermeki gyöngédség e nemes megnyilatkozása nekik annál jobban eshetett, mert a mire megjelent, nyomorúságuk is elmult; s ők zavartalan örömmel örülhettek fiok írótehetségének, melyet annyival inkább

becsülni tudtak, mert ismerték a könyv jelentőségét és értékét, hiszen vallásuk diadalát a könyv szerezte meg.

Az ég kitisztult Balassa János fölött. Ártatlansága kiderült, a királyi kegy újra feléje hajolt: Miksa junius 14-én menlevéllel biztosította, majd régi tisztségeiben megerősítette, nógrádi főispánná kinevezte, s Ujvárt a maga és örökösei nevére 16,500 rajnai forint fejében zálogul ismét beiratta, és pedig oly záradékkal, hogy holta után még 12 évig háborítatlanul a fiai kezén maradhasson.

Balassa János ennélfogva a régi fénynyel, de újabb hatalommal jelen meg szeptemberben a pozsonyi országgyűlésen András öccse és Bálint fia kiséretében, mintegy száz deli lovas élén; Rudolf koronázásánál, a hónap 25-én, az ünnepi felvonulásban Tótország zászlaját ő viszi s az udvar minden mulatságában és kitüntetésében ott szerepel. Maga királyi asztalnok, öccse komornok, fia étekfogó lesz. S egyik napon, az ünnepek során, Bálint olyan juhásztánczot jár, hogy a király, s a többi fejedelmi és főuri vendégek gyönyörködve nézik, a mint deli könnyűséggel, szilaj elevenséggel leguggol, majd tánczolva magasba szökken, majd megint szétterpesztett lábbal a földre dobban. Az Istvánffy Miklós leírásából úgy tetszik, művészet és természetesség, erő és kellem egyesült tánczában, lobogó vére rythmusa lüktetett mozdulatai rythmusában: az ország annyi daliás ifja közt a pálma, az elsőség dicsősége, neki jutott.

II.

Balassa Bálint így vonul be egyszerre 21 esztendős korában az irodalom történetébe és az udvar emlékeze-

tébe. Eszes és művelt, szép és délczeg levente, kin a komoly férfiak és a vigadozásra kész nők szeme egyiránt megakadhat. Azok előtt és ezek között egyiránt fényes jövője nyilhatik. De kétségtelenül már ekkor nemcsak az írásban és tánczban jeleskedik, hanem a vitézi mesterségben is; s ebbeli kiképzését, mint a tudományos jártasságát ugyancsak az apai házban nyeri. Hiszen Balassa János kemény katona és derék vezér, kinek oldalán a végbeli szolgálatot sikeresen eltanulhatja; az utolsó három esztendő pedig, apja megkisértésének és védekezésének nehéz ideje, egyenesen reákényszerítette a fegyverviselésre és honmaradásra.

Most azonban, a királyi kegyelem fedező paizsa alatt, fölveheti a vitézi szolgálatot másutt is, más várban, más főkapitány mellett, hogy a hadi pályán többet tapasztaljon és jobban haladhasson. De hol? Kassán a Rueber János, Egerben az Ungnád Kristóf oldalán? Apja mindkettejüket ismerte, Bálint mehet mind a kettőhöz. Kassa ép oly nevezetes hely, mint Eger. Abban az időben a Felvidék két legnevezetesebb vára. Oklevelesen kimutatni nem tudjuk: merre, hova indul? Csak gyanítjuk, hogy Egerbe. Szilády Áron már a kegyelmezés után ott keresi, Erdélyi Pál 1574-től fogva. Valóban mi természetesebb, minthogy oda igyekezzék, hol régi kegyesének, Losonczy Annának ura a főkapitány 1570* óta? Ott legalább szíves fogadtatást, nyájas szórakozást remélhet.

Ezt a föltevést, mely lelki vagy szívbeli indítékon épül, megerősíteni látszik egy pár virágénekének hangja. Mert

* Illéssy János, *Századok*. 1898. 27. l.

a vitéz leventéből csakhamar megint szerelmi énekes lesz. *Megint*, mondjuk, mert már meglevő első versének zengő rytmusa olyan erős, szabatosan lüktető, korához képest művészi, hogy nyilván régibb gyakorlásra mutat, valószinűleg még a *somoskői* boldog időkből.

Egerben a régi, de mindig új történet ismétlődik: a két régi szerelmes új találkozása mindkettejükben mélyebb benyomást ébreszt. Anna szebb, mint valaha volt: a félénk hajadon immár viruló menyecske, szépsége bontakozó teljében, csábító tudatosságában; szeme mint az égő eleven szén, örökké szikrázik, ajka vidor mosolyával beszédesen játszik. Élénk, enyelgő, pajkos, mulatozó kedély, legalább a virágénekek sokszor vígságáról emlegetik. Bálint sem a növedékeny legény többé, hanem szép és délczeg lovag, uránál 16—18 esztendővel fiatalabb;* csupa tűz, legalább egész élete örök lobogásáról tanuskodik. Valószinűleg köztük is megeshetett, a mi az ily helyzetben rendesen meg szokott esni, hogy a két régi szerelmes feszélyezettségét, elfogultságát, zavarát leplezendő, egymás iránt melegebb és nyiltabb szivességet mutat, mint a milyet érez; s a lobbanékony levente az Anna örömétől új szerelemre gyúlt, hevesebbre és sóvárabbra, mint Somoskőben. S előbb csak óvatosan, czélozgatva, találós mesében eleveníti fel a mult emlékét, a mikor két úszdogáló hattyúként gyakran egymásra tekintenek vala, «miből kitetszik szerelmek, egymáshoz való jó kedvek», míg egy keselyő közéjük csap, elkapja az egyikét, körme között a szebbikét. A szebbik — Anna, kit

* Ungnád Kristóf 1558-ban már a wittenbergi egyetemen tanult. *Századok*. 1882. 847. l.

a keselyő szeretőként kedve szerint forgat, a másik — Bálint, ki búvában, árvaságában csak a halálra gondol; s a keselyő — Ungnád, a valóság nyelvén a boldog birtokos. Alig lehetne gyöngédebb képpel két fiatal szív ártatlan szerelmét érzékeltetni, mint a két tiszta hattyú gyakori egymásra nézésével. Alig jellemezhetné mélyebben kifejezés Bálint újra meggyuladt tüzének erejét, veszteségének tudatára ébredő érzetét, minthogy már csak halálát óhajtja, a mi pedig nyilván most először jut eszébe, a mikor meglepve és elbűvölve látja, mit szalasztott el.

A találós mese, *Aenigma,* úgy látszik elevenre talált; tetszett is, hatott is. A költő már aztán egyenes szóval beszél felgyuladott szerelméről, sokféle kínjairól, hogy szép és víg kegyese semmiben sem enged akaratának, csak kegyetlen válaszszal gyötri; pedig tudja, hogy az sem gyűlöli, sőt nagy szerelemmel szereti; s ő bár verdesve, de büszkén már belefoglalja az éneke fejébe; *Balassa Bálinthé — Anna.* Azt hisszük azonban, hogy még csak lelkileg, titkos érzésére nézve; hiszen Bálint maga vallja, maga biztatja magát, hogy Anna talán megszánja, s nem marad hozzá örökké kegyetlen, ha meg ismeri benne idővel, hogy nem csalárdon szerette. Azt hisszük, hogy Anna hibásabb, mint Bálint, nemcsak felszabadította, de szította is tüzét: megvesztegető emlék, asszonyi kaczérság, szépségének, győzelmének mámora, mulatozó kedve egyiránt viszi, hevíti a veszedelmes játékra. Jól esik hiúságának, sőt mondhatjuk — léhaságának, hogy Balassa, a szép és délczeg lovag, nagyrakelő vitéz, szerelmes dalnok, legjobb tánczos egy személyben, ott eseng mindig körülte, lesi, elkapja minden mosolyát:

vadászaton, fogadáskor, szellemes és vidám tereferén, lakomán és bálon egyiránt. Mert Anna maga is szenvedélyes tánczos.

Duna lefolytába
Rugaszkodott sajka
Mely sebeséggel mégyen:
Tánczát ő úgy járja,
Merőn áll dereka,
Mintha csuszna sík jégen,
Valahová lépik,
Sok szemek kisérik,
Csodálván jár mely szépen!

S a helyett, hogy mindjárt felgyultakor elnyomta volna régi szerelmese tüzét nemes tartózkodásával, kaczérkodva léha vígságával nevelten neveli benne, míg az ábrándos dalnokból kitör a — *férfi*, felzaklatott reményével és felvert szenvedélyével. Annában ugyan ébredezik már az érzéki asszony, de a feleség még erősebb; s az első leszámoló összeütközésben ő aratja a győzelmet. Balassa a kínos és tarthatatlan helyzetből menekül; szerelmi dacza és kalandvágya megint veszedelmes játékba sodorja, olyanba, a melyben nem a szívével, hanem az életével játszik.

III.

Épen ez időben, 1575-ben, Miksa király Békes Gáspárt, ki nála keres pártfogást, Báthory István ellenében az erdélyi fejedelmi székbe akarja ültetni, s rendeletileg meghagyja Rueber Jánosnak, a kassai főkapitánynak, hogy hazatérő hívét kellő csapatokkal segítse meg. Sietve fölharsan a toborzó, gyűlik a végbeli vitézlő nép — jó pénzért, Balassa is felcsap 200 aranyért; s megindul

Egerből Balai Kálmán vezetése alatt négyszázad magával, kétszáz gyaloggal, kétszáz lovassal

> . . . jó ruhás legényekkel
> Hozzá hasonlókkal,
> Vitéz ifiakkal,
> Nem kehegő vénekkel.

De vagy elkésett a gyülekezésről, vagy az ő csapata utócsapatul szolgált, mert a mikor junius 28-án Békes már Keresztesmezőre ért, Balassa lovasaival még az erdélyi határon járt, hol Báthory István kapitányai meglepték; előbb csapatát Kornis Gáspár szétszórta, aztán a maradványát is Hagymásy Kristóf megsemmisitette, s őt egyik hadi szolgája úgy ütötte agyba, hogy szinte megsüketült, egészen elvajudt. A beteg levente Báthory István fogságába kerül, s a fejedelem talán atyjáért, talán fiatalságáért nemcsak megkegyelmez neki, de kegyelmébe veszi. S a míg a szentpáli csata után, julius 10-én, a helyszínen, augusztus 8-án, a kolozsvári országgyülésen, a saját lázadó jobbágyain rettenetes bosszút áll, — Bálint előtt a gyulafehérvári udvar megnyílik. A koczkázatos kaland, megrázó vég, busító betegség egyelőre kijózanítja szerelmi bajából: de a mint épül, a szerelmes lovag és szerelmes dalnok ismét megszólal benne; az udvar szépei közt szépeleg. Bebek Judith, Morgai Kata, a névtelen Susanna, Csáky Borbála, Hagymásy Kristófné, mint változó kegyesek, kergetik egymást lobbanékony szívében és meg-megcsendülő énekében; sőt régi szerelmének emléke is fel-felvillan.

Ábrándos mulatozását csak az zavarja, hogy a török kiadatását követeli, mert a ki a fejedelem ellen áruló, a fényes kapu ellen is áruló. Ám Báthory István, nehogy

szidalmas legyen neve a magyar nemzet előtt, nagylelkűen megvédelmezi; a mikor maga egyszerre a lengyel királyi székbe emelkedik, öccsével, Kristóffal is megvédeti.

A mikor pedig a török követelése élesebb és sürgetőbb lesz, — Báthory Kristóf a foglyot egyszerűen bátyjához Lengyelországba küldi.

Menekülő útjában, a korabeli országos közlekedés rendes vonalán, a Dobó örökösök körébe, a pataki várba jut, mely a Bodrogh vize mellett fekszik s nagy kapujával a Gombos-kertre néz. Unokatestvére, Christina, épen viruló szépségében, épen menyasszony, a gazdag és befolyásos Várday Mihály jegyese. Bálint itt megpihen, s talán kedveskedő és enyelgő tréfából részére, talán puszta időtöltésből magának lefordítja Aeneas Sylvius Piccolomini, II. Gyula pápa, szerelmi elbeszélését, *Euryalus és Lucretia szép historiá*ját. Mert hogy az ő műve: szelleme, nyelve, hangja, verselése, dallamának gyakori idézése kétségtelenül elárulja. Egyezése a szerelem hatalmáról való virágénekével,[1] mely Christinának szól, s emlegetése a Gombos-kertnek,[2] mely később pataki kalandjában ismét szerepel, hasonlókép mellette bizonyít.

De Bálint nem távozhatik vala az erdélyi udvarból a nélkül, hogy némely szívben fájó sebet ne hagyjon. Hagymásyné még Danczka alá is küldözgeti utána leveleit, keservesen panaszolva, hogy se nem ír, se nem üzen, egészen elfeledkezett róla.[3]

[1] Szilády Áron Balassa-kiadása. 50. l.
[2] *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1893. 208. l.
[3] *Ugyanaz.* 1899. 388. l.

Hát bizony el. Mert Krakkóban, a pompás Wawel, a büszke királyi palota ragyogó fényes termeiben új élet fogadja, Báthory István ép oly kegyes ura a menekültnek, mint előbb a fogolynak s ő az udvar népe közt új benyomásokra, új örömökre talál. Lobbanékony szíve, ez a csél-csap szeretkező szív, mely azonban a maga mélyén mégis állhatatosan őrizgeti az Annája képét, újra gyuladozik, hiszen a lovagi hódolásra és titkos szerelemre már végkép reászokott. A szép és délczeg magyar dalia szavára, bókjára, tánczára bizonyosan a lengyel szépek sem voltak hidegebbek, mint az erdélyiek; bár a *Méhek*-hez szóló panaszában, mely lengyel földön a *Biszti Vegiala* lengyel ének dallamára készült, komolykodva mondja:

Nincs semmi hálája jó szolgálatomnak
Szerelmemért csak jó szót is ritkán adnak.
Sem élnem, sem halnom énnekem nem hadnak.

De ez a panasz csak afféle szerelmi zsémbeskedés, mert abban a dalában, mely ugyancsak a *Biszti Vegjala* dallamára szól, s valószinűleg ugyancsak lengyel földön fogant, már maga vallja, hogy meg vagyon jutalma ő szolgálatának, mert kegyese szerelmét szerelmével fizeti, a miért arany násfával kedveskedik neki. S András bátyjának maga írja, hogy krakkói élete nyugodalmas és gyönyörűséges élet, melyet azzá a király és királyasszony udvari népe tesz.

IV.

Bálint 1577 nyarán mégis hazajő.

Ha más ifjú tenné, más hagyna el olyan kegyes urat, olyan jó társaságot, olyan nyugodalmas és gyönyörűséges

életet, — mondja levelében — maga is csodálkoznék rajta.

Hiszen lengyel barátai annyira szerették, hogy hét mélyföldig, Danczkától Malburgig elkisérték; s az út előtt és úton olyan jól mulattak, hogy ámbár igérete szerint bizonyos vajdánétól, nyilván valami rokonától a huga részére levelet kell vala elhoznia, «bizony én nekem nem hogy vajdáné asszonyom, de hugom ő maga sem jutott eszembe».*

Hát mi hozza haza? Az a megható gyermeki szeretet, mely első könyve ajánlásában olyan gyöngéden megnyilatkozott. Apja május havában elhal, s nevéhez az a gyanú tapad, hogy fia féltésében, kiről nem is sejtette, hogy Krakkóba szerencsésen elmenekült; csak azt tudta, hogy a török kiadatását követeli, lelke megkisértései és izgalmai közt levelet írt Konstanczinápolyba, — Mehemed basához, a mint ennek embere a bécsi udvar követének, Ungnád Dávidnak beszéli vala, hogy behódolni kész, ha a fényes kapu fiának kegyelmet, magának székhelyül biztos uradalmat ad. A mi lehetett mende-monda, lehetett valóság cselből, szorultságból, időnyerés végett. Pillanatnyi megtévedés legfelebb, de nem komoly elhatározás; annyira ellenkezik az öreg Balassa egész politikájával, a Habsburgok iránt való következetes hűségével. Bálintot sem a költség hiánya, sem a jószág osztálya, sem valami leány szerelme nem hozza, hanem hogy «az ő szegény ura-atyja emlékéről» — a mint maga vallja — ezt a gyanút elvegye, és családjáról, főkép András bátyjáról,

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1899. 388, 89. ll.

testvérei gyámjáról és közös birtokaik gondviselőjéről a veszedelmet elhárítsa.[1]

Pedig ez a vállalkozása félelmes és koczkázatos. A török elől menekült, s a török végek közé jön; elmenetele óta már Kékkő, Divény és Somoskő is azé; az erdélyi vajda rokona, a lengyel király híve, ki Miksa ellenére jutott trónusára: ennélfogva a török és német egyiránt bosszúra várja, lesi, megejti, ha teheti. Helyzete itthon annyira bizonytalan, hogy András bátyja, a ki pedig nem ijed meg a maga árnyékától,[2] eleinte személyesen sem mer érintkezni vele: csak leveleivel keresi fel Ujvárt, csak leveleivel bizgatja a házasságra.[3] Mert András úr talán azért, hogy Bálintnak hatalmas pártfogót szerezzen, talán azért, hogy beleültesse annak vagyonába, s maga a Balassa javakat annál könnyebben megkaparinthassa; vagy mind a két okból egyszerre, azt ajánlja, hogy vegye feleségül Krusith Jánosnak, a liptói főispánnak, s a felső megyék gazdag és befolyásos főkapitányának leányát, Ilonát. Bálint huzódozik a tervtől, mert előbb a királylyal akar szemben lenni, apja emlékét és a maga eljárását tisztázni; s mert úgy érzi, hogy Krusith a leányát németnek szánta, s az ő konyháját igen vékony füstűnek tartja: mindamellett utóbb mégis elmegy leánynézőbe Korponára s találkozik Ilonával.

De hiába vesztegeti reá énekét aranyszinő hajáról, kláris ajakáról, gyönyörő beszédéről, rózsaszinő arczáról, szép szeméről, liliomszál karjáról és fehér kezéről;[4] a

[1] *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1899. 389. l.
[2] *Századok.* 1881. 733. l.
[3] *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1889. 388. l.
[4] Szilády Áron Balassa-kiadása. 41. l.

házasságból semmi sem lesz. Az ének hideg magasztalása a hideg leánynak, nyilván bizonyítja, hogy a költő lobbanékony szíve sem lobbant fel érte igazán. A király előtt azonban szerencsésebb lehetett, mert 1578 február 2-án a pozsonyi országgyűlésen már leteszi a hűségesküt Rudolf iránt, ünnepélyesen lemondva minden egyezségről és igéretről, miket netalán Lengyelországban vagy egyebütt tehetett volna; Rudolf pedig egyidejűleg ötven lovas kapitányának nevezi ki Egerbe s egyszersmind julius 21-én kiutalja kezébe azt a 300 forintos évi segélyt, melyet az öreg Balassa János Ujvár gondozásáért húzott.*

V.

Egerben a régi szép napok újra felragyognak reája, melegebben, mint azelőtt. Itt éri meg aztán már nem egyszer, de négyszer az áldott szép pünkösdnek gyönyörű idejét, mikor az éledő tavaszszal az ég felderül, rózsa nyit, fülemile zeng, bokor virágba hajt; s a vitézi élet megelevenedik: a végbeli jó katonák bejárják szélylyel a szépszagú mezőt, a hol ki harmatos fűvön bánik jó lovával, ki vígan lakozik vitéz barátjával; s ő e mulatozás örömeit a *Borivóknak* kedvére felmelegedve énekeli meg. Még lelkesebben dicséri a Végeket s végbeli vitézeket *Katonaénekében*, mert mi lehet e széles föld felett szebb dolog a végeknél? Az ellenség hírére vitéz szíve felbuzdul s vitéz próbára indul: a jó hírért, névért és szép tisztességért véres zászlók alatt lobogós kopjával, éles szabjával harczol, vagdalkozik, öl; maga is sebesedik s

* *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1895. 194. l. 1900. 196. l.

homlokán vére csordul. Az ellenséggel, sőt pihenőben csupa legénykedésből saját társaival is bajra kél, s minden alkalmon ereje, bátorsága, dicsősége növekszik. Balassa Bálint nem riad vissza a lovagi mérkőzésnek sem egyik, sem másik nemétől; bizonysága a családi hagyomány, hogy egyetlen nap *11* bajt vítt erős fegyverben s kópját törve annyiszor részesült a győzedelemben. Viaskodik vagy párbajozik, a mint kell; poharazik vagy szomjuhozik, a mint sora jő, mert mindig és mindenütt örömest osztozik a vitézi élet kalandjaiban és vigalmaiban, s örömest él együtt a vitézekkel, kiknek

A nagy széles mező
S a szép liget-erdő
Sétáló palotájok;
Az útaknak lese
Kemény harczok helye,
Tanúló oskolájok;
Csatán való éhség,
Szomjúság s nagy hévség,
Fáradtság — múlatságok.

Még örömestebb forgolódik Ungnád Kristóf egri házában. Mert még mindig ő a főkapitány, noha 1576-ban horvát bánná lett s az esküt is letette, de a régi helyén maradt.* S Bálint lángra lobban megint, most már harmadszor, Anna iránt; vagy még csak a régi parázsló szerelme gyulad fel újra követelőbb és emésztőbb lobogással. Mert nem az ábrándos lovag többé, vagy legalább nem merőben az; nem is csak a megébredt férfi, mint elválásakor, hanem tanult és tapasztalt *bódító*. A szép és

* Illéssy János, *Századok*. 1898. 29. l.

délczeg lovag, ki előtt a vigadozásra kész szép nők között fényes jövő nyílt, a maga szeretkező és csél-csap szívével, ezt a jövőt már kezdte leváltogatni: már sokszor diadalmaskodott, Erdély és Lengyelország földjén rózsában járt, melyet egyfelől az álmodozó, másfelől a titkos szerelem szórt az útjába. Utána már nőtt és növekedett néhány takaros szarv. Az eszményi rajongás és gyakorlati siker művészetének, az *Ars amandi*nak fogásaiban már egykép járatos s méltó játszótársa a tíz éves menyecskének, ki kaczérkodva, léha vígsággal hasonlóképmár sokakat «szerelmére kötött a vitézek között». S ez új küzdelemben — úgy látszik — Bálint már szerencsésebb, mint előbb, mert csakhamar bokrétát kap «egy szerelmes rejtőkben» a hévség, nagy szerelem és tisztaság virágaiból attól, kit Istentől gyakran kért könyörgésében.*

Ki volna ez más, mint Losonczy Anna? De aztán felzaklatott reménye egyelőre kínosan verdes, mert az év végére Ungnád báni székhelyére, Horvátországba készül, így Annától válni kell; s a szerelmes helyen, rejtőkben indult szerelmi regénye kifejlés nélkül maradhat. Kesergő búcsúénekében, melynek versfejeibe a Losonczy Anna nevét foglalja, megkapó hévvel zendül meg panasza:

Lelkemet szállotta meg nagy keserűség,
Csak nagy bánat lészen életemben már vég:
Oh, én szívem mint ég!
Hogy szerelem miatt örök kínba esék.

* Szilády Áron Balassa-kiadása. 43. l.

S a fájdalom hevében, a megujuló vesztés előérzetében elfeled minden egyéb asszonyt, leányt, minden egyéb futó viszonyt ez állhatatos és következetes esengés mellett; s mintha soha mást nem szeretett volna, elmelegedve kérdi: Szerettem-e többet? Azt hiszi, nem.

Csak te valál nékem minden ékességem,
Szerelemre te gyujtád szívemet nékem.

Emlékül gyémánt keresztet küld neki három gyöngygyel, melyek közül az öregbik, azaz a nagyobb, szerelmüket jelenti; s a másik kettő önmagukat: mert Isten őket is úgy függesztette a szerelem keresztjére; s kérvekéri, hogy nagy szerelmükben, egymáshoz hűvségükben ne fogyatkozzanak meg:

Keresztviselésben
Legyen együnk másért kész minden tűrésben.

A mint az a középső gyöngy bizton áll, úgy álljon szerelmök is, s a rágalmazók miatt ne hagyják elesni: szóljon felőlük kiki, a mit akar, hiszen lelkük — *tiszta*.

A mint ez összetartozó énekek képeiből és kifejezéseiből nyilván kitetszik, kölcsönös szerelmük szenvedélye már kölcsönös lobogással ég, de még nem gyönyörűségre, hanem inkább szenvedésre, még türtőzteti és fékezi a maga kielégítését, hiszen lelkük tiszta: az év végén azonban távozik Ungnád báni székhelyére, Horvátországba felesége nélkül; * az asszony indulásáig a két szerelmes magára marad, ** s a dalnok hangja egyszerre megválto-

* Illéssy János, *Századok*. 1898. 29. l.
** Erdélyi Pál, *Balassa Bálint*. 1899. 95. l.

zik; a következő énekében, melynek versfejeibe ez a vallomás van belefoglalva: Annámért, már boldogan zengi: *nekiadta magát, hogy éreztesse nagy jó akaratját.* Gyötrődő verdesés helyett már a női féltékenykedést emlegeti; szerelmese haragszik reá, mert azt hiszi róla, hogy őt megunta, fogadását megbánta; azt hiszi róla, hogyha örül, másnak örül, ha búsul, másért búsul, pedig

Én keserves szivem hozzá oly állandó,
Mint fenyőfa télben, nyárban maradandó,
Nem tétova hajló,
Nincsen dolgaimban semmi álnok hálló.

S a mikor Anna is elmegy, s ő egyedül él, mint egy szálfa a sík mezőn, gyors gondolatit küldi utána azzal a biztatással, hogy őt magát ne kiméljék, de azt a gonosz hírtől őrizzék; ő megérdemli, ha feje érte vesz is, mert az *életét, hírét, nevét* csak reá bizta.

Ime, ez a két vallomás egymást kiegészíti és megerősíti; s alig hagyja kétségben, hogy az új küzdelemben ki lőn a nyertes? A tanult és tapasztalt hódító már erősebb a nőnél, az érzéki asszony a feleségnél.

VI.

Természetesen Eger sem a léha szép asszonynyal, sem a vitézi élettel Balassának minden idejét ebben az időben le nem kötötte annyira, hogy a város határából ki ne mozdult volna. Sőt úgy látszik, nem is mindig ott *feküdt,* hogy e németes katonai kifejezéssel szóljunk; hanem a környéken is. A merre pedig járt, mindenütt otthagyta a keze nyomát. Hiszen nemcsak végbeli kapitány, de hatalmas várúr is, nyers és féktelen, századának fia, a Balassák

vére. Csodálatos, a mily megható édes gyöngédség nyilatkozik meg szeretetében szülei s hódolatában Annája iránt, ép oly megdöbbentő vad és kegyetlen indulatosság tombol benne egészen a szertelenségig jobbágyaival, gazdatisztjeivel, birtokos szomszédaival, mindazokkal szemközt, a kikkel összeütközik. Az év elején, január havában, még Egerbe érkezte előtt, a vihnyei fürdőben tolakodásáért a selmeczi Rubigallus fiút hányja el emberül,* s a mikor e miatt a gazdag és befolyásos család Selmecz tanácsával elégtételt követel tőle, a tanácsnak nagyzó büszkeséggel, megvető lenézéssel felel. A verést elismeri, a reáfogott szitkokat ellenben visszautasítja. Mert származása, kora, tanultsága, sok országokban és udvarnál forgása ellenkezik az afféle mosdatlan beszéddel. «Vagy ha volna is — kérdi háborogva — némi vadság és durvaság természetemben, a Musákkal való társalkodás, a tisztes tanulás, hosszú vándorlásaim s az udvari élet szokása meg ne szelídítettek volna?» Ám e szelidülésnek ellenére Selmecz tanácsát és lakosságát végül nyomorultaknak nevezi, kik meg nem ijesztik, a bánya rabjainak, kiknek híre a házuk küszöbén túl nem ér. A Rubigallus-család és városi tanács a kemény választól egyelőre prüszköl, elégtételért a királyhoz folyamodik; de ezzel aztán el is hallgat. A hatalmaskodó ellen van ott már egyéb följelentés. Aprilis elsején Pozsonyban Szkárosy Györgyöt, lengyelországi kameniczi vára gazdatisztjét veri össze, mivel a jövedelemről elszámolni nem akar s mivel érte gyermekkorában édes atyja Divényben elveri vala; majd Göppel Dánielen követ el hasonló műveletet, úgy hogy a király már julius

* *Századok.* 1902. 913. l.

elsején kérdést intéz a pozsonyi kamarához, hogy Balassa Bálintra ezért a hatalmaskodásért milyen büntetést kellene szabni?

S Bálint úr a nyolczvanas évek elején egyik pőréből még ki sem bontakozik, már a másik szakad a nyakába, különösen birtokháborításai és foglalásai miatt. Ujvár körül a Szentiványiak, Lehoczkyak, Mindszenthyek, Záborszkyak, Dedinszkyek, Pottornyaiak, Kubinyiak egyremásra emelik ellene a panaszt a megyénél, pozsonyi kamaránál, felségnél a kisebb nemesekkel és jobbágyokkal együtt, mert földjeik, rétjeik, hegyeik, juhaik, barmaik soha sincsenek tőle és embereitől biztonságban. De úgy látszik, a tulajdon viszonyai és határai rendezetlenségének ebben az idejében az efféle hatalmaskodás nem ment a kiáltó bűn számába; különben nem folyhatott volna egy életen keresztül; s Liptómegye nem kérte volna 1581-ben Rudolfot, hogy megüresedett főispáni székébe Balassa Bálintot, mint a megye egyetlen mágnását nevezze ki. Bár túl voltunk a középkoron, az ököljog még mindig dívott, sőt a három uralkodó és három ország e szomorú korában még jobban, mint előbb; mert az állami, vallási és erkölcsi válság, meg az örökös hadakozás feloldott minden gonosz szenvedélyt, szétszaggatott minden nemesebb köteléket: a hatalmasok a gyöngébbeket elnyomták, megrabolták, a jobbágyokat kínozták, kifosztották. Bálintunkat messze földön, de különösen a saját földén félték, rettegték: az újváriak, hibbeiek s többiek csak nyögtek és hallgattak, még panaszkodni sem mertek.*

Az ilyen lobogó, szilaj vérrel, kitörésre örökké kész

* Illéssy János, *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1900.

természettel vitézi szolgálata sem folyt minden viszongás nélkül; de becsülete, jó hírneve mellett fel meri tanuskodásra hívni egész Egert, a hol ha a négy év alatt egyszer-másszor akadt is egyenetlensége bajtársaival, mindig úgy elsímult, hogy becstelenséget soha sem vont maga után; mindössze egyetlen alkalommal fizetett valami csekély birságot.[1] A negyedik évnek, 1582-nek folyamán, elhagyja Egert, vitézi reményeinek, szerelmes álmainak, legényi mulatozásainak színhelyét.

Vitézi reményei szétfoszoltak: ötven lovas kapitányságánál fölebb nem emelkedett, nem a katonai tehetsége, hanem a katonai becsvágya híján; a végbeli életet nem a tanulságaiért, hanem a kalandjaiért szereti vala; mert született bohème, kinek az asszony, a dal és bor mindig kedvesebb a fárasztó és komoly hivatásnál.

Szerelmes álmai elhalványodtak, de egészen el nem borultak; mert az asszony, a ki körül rajzottak, meg-megjelen olykor előtte s égő szeme verőfényével beragyogja álmait megint.

Igen, Losonczy Anna vissza-visszajön minden esztendőben Magyarországba, a maga birtokainak kezelése, a férje új adományainak rendezése elegendő ürügyül és alkalmul szolgál, hogy elhagyott lovagjával ismét és ismét találkozzék.[2] 1582-ben, Vízbehányó kedden a nyitramegyei Vittenczen, a saját birtokán, melyet az Ungnád új uradalmai: Jókő, Szomolány, Dejte vesznek körül, keresi fel Bálint régi szerelmesét, ki nemcsak a szívét, de az erszényét is rendelkezésére bocsátja: *tizennégy száz*

[1] *Századok.* 1882. 737. l.

[2] Illéssy János, *Századok.* 1898. 29, 30. l.

forintot kölcsönöz neki soha visszanemkérem fejében.* A mi akkor nagy pénz, a mainak legalább 15-szöröse és nagy bizalom, mert Bálint könnyelmű, költekező, pazér akár Egerben, akár egyebütt: Ujvárt, Selmeczen, Zólyomban él, a hol ez időben zólyomi házában a legtöbbször forog; mindig vígan, mulatozva él, a dalra, a borra, az asszonyra gyakran rá-ráfeledkezik. Bizony, az asszonyra is, mert szíve, ez a csél-csap szeretkező szív, mely a maga mélyén mégis állhatatosan őrizgeti az Annája képét, a találkozások ellenére könnyen gyuladozik, időközi kalandokba könnyen ereszkedik.

VII.

Ime, 1583 májusában is miről vádolják?

A hónap 20-án Sommer Hans hódrusbányai mészáros mester szép fiatal özvegye Beszterczebányáról, két bánkai ember kiséretében, csendesen ballag vala Zólyomon át hazafelé Selmecznek, mert Hódrusbánya Selmecz külső utczája volt.

Zólyom városa közelében az országúton egyszerre csak eléje robban egy pompás öltözetű lovag, s a szemrevaló szép fiatal menyecskét nyergébe akarja kapni. Az asszony előbb tréfára veszi a dolgot, kaczagva ellenkezik; majd hamar megszeppen és szűnik nevetése, a mikor a lovag lováról leszállva, azt csatlósára bízza azzal, hogy a kisérő két embert tartsa vissza, határozott támadást intéz ellene, s ő minden erejével hiába védekezik. A lovag karjaiba kapva, hevesen tépi le róla főkötőjét, kendőjét, mellszorí-

* *Századok.* 1882. 847. l.

tóját, kötényét, kontyát, s már-már leteperi az útszéli szántóföldre, a mikor más utasok jönnek, az asszony segítségére sietnek, a lovag pedig lóra pattan és tovavágtat.*

A menyecske legott, azon melegében panaszt emel heves udvarlója ellen a zólyomi biró- és tanácsnál, meg a főispán előtt, kik rögtön értesítik róla Selmecz városát, a főispán azzal az ismételt felszólítással, hogy a sérelem megtorlása végett folyamodjék egyenesen a királyhoz; ő és Zólyom városa ügyét melegen pártolni fogja. A két város csakugyan egyenesen a felséghez fordul: Bálint úrnak életét és viseletét élesen, sötét szinekkel jellemzi. Különösen a zólyomi biró és tanács vádra-vádat tetéz ellene, hogy czimboráival és cselédeivel egyre iszik, garázdálkodik, rettegésben tartja a várost és környékét; a tisztviselőket becsmérli, a polgárokat útjokállva sértegeti, feleségeiket és leányaikat békében nem hagyja, ha szép szerével nem boldogul, erőszakkal kényszergeti őket hódolásra. Barátjai hireiből, a király számonkérő rendeletéből s a folyamodás másából csakhamar megtudja a kemény vádakat; azonnal felel a zólyomi birónak és tanácsnak, levelében keményen, indulatosan vágja szemükbe, hogy hazudnak, pedig dehogy hazudnak, — a felségnek mindenféle hamisat összeírtak, pedig talán csak szineztek; ő soha szabad útjában asszonyállatot meg nem fertőztetett, a mint ez ideig sem ragadozás, sem erőszak soha reá nem bizonyosodott, hiszi Istent, hogy soha ezután sem bizonyosodik. «Írták azt is, — úgymond — hogy én éjjelnappal iszom és hogy én mind szolgáimmal eszve sybarita

* *Századok.* 1902. 914, 915. l.

életet viselek, . . ebben is hazudtak . . . Isten arra bizonyságom, hogy soha nem tudom a sybarita élet mi légyen? Hogy vígan laktunk, nem tagadjuk, de mi azzal sem birót, sem más polgárt meg nem bántottunk; abban pedig, az én italomban, mi ellenek lehetett nekiek, holott sem a beste' anyjuk gyatra borát, sem az beste' atyjuk keresményét nem ittuk, hanem az mi magunkét költöttük. Írták azt is, hogy sem feleségek, sem gyermekek tőlünk békével nem maradhatnak. A mit én rám és az én szolgáimra írtak; — hazudtak »*

Majd julius 15-én írt a felségnek, hogy magát a rágalmak alól tisztázza és ellenségeit hazugsággal vádolja. Kéri, hogy ne higyjen nekik s őt egyoldalulag ne itélje el. Ám pöröljenek ellenségei rendes törvényes úton, ő akár megyegyűlésén, akár a helytartó itélőszéke előtt kész megjelenni, a főispán és birák jelenlétében vádlóinak csalárd panaszára elmondani mindazt, a mit a maga becsületének védelme és igaz fájdalma parancsolni fog; mert nem illik, hogy akkora gyalázkodás, mely jó hirét, nevét a felségnél elolthatja, büntetlenül maradjon. Értsék meg az emberek, hogy a felség az ő szolgáinak, a Balassáknak maradékát homályba nem ejti s a végső nyomoruságra nem juttatja, ő életének ontásával, minden szerencséjének feláldozásával örömest adózik, valahányszor a felség kivánja. Ha szabad e pört nemes férfiak szokása szerint eldönteni, bárhol, bármikor a polgároknak tetszik s neki jelzik; nem szájjal, de mellel, nem szóval, de tettel kész velük szembeállani.**

* *Századok.* 1902. 916. l.
** *Századok.* 1900. 803. l.

Rudolf, úgy látszik, megszívlelte a kérést s hatalmas híve, Ungnád, reméljük, a Losonczy Anna sógora és nem ura, melegen pártolta; legalább Szeidelius András, Selmecz és a hét bányaváros bécsi ügyvivője a selmeczieknek szeptember elején azt jelenti, hogy kérésükkel, a zólyomiak és Barbarich György főispán felírásaival nem boldogul, mert az udvar Ungnád befolyása következtében Balassa felől igen jó véleménynyel van.* Így történt, hogy a király egyoldalú elitélés helyett a mentegető levelet Dobó Ferencz barsi főispán és dunáninneni főkapitánynak küldötte le vizsgálat és vélemény végett. Dobó bizalmi embere volt, ki megbizásából Bálint urat hazatérte óta úgyis figyelemmel kisérte, viselkedését meg-megírta.** Ennek a nem épen dicséretes feladatnak annál könnyebben megfelelhetett, mert rokona, unokatestvére volt. A *kedves* rokon eddig keveset ártott, most is tárgyiasan járt el. Fölszólította az alispánt, Poltári Soós Jánost, hogy Balassa tett-e lépést a megyénél a maga tisztázására, s mi az ő véleménye az esetről. Soós még az napon, szeptember 6-án megadja a választ: hogy Bálint uram jelentkezett, de akkor nem volt gyülés; a mikor pedig hirtelen összeült, neki már Nyitramegyébe, onnan Ujvárra kellett mennie; és semmi eljárást nem indíthatott. Maga nem tudja, hogy *mit* véljen az afféle dologról, a mi se nem bizonyos, se nem nyilvánvaló. A Tripartitum szerint az ilyenről itélni nem lehet. Az asszonyállat sem panaszolja, hogy visszaélt vele, csakhogy kényszerítette; ám a kényszerítés nem lett bottal, veréssel, öléssel, csak szóval. Szeptember 13-án

* *Századok*, 1902. 915. l.
** *Századok*, 1906. 806. l..

már tudatja, hogy Bálint uram a megyegyűlésen a főispán jelenlétében megjelent, hogy a zólyomi biróval valami beszéde volna, hivassák el. Háromszor küldtek érte, de hiában, sem a megye, se a főispán hivására nem jött el. Nem mert a Balassa szeme eleibe jönni. «Bálint uram ekkor felállván és a vármegyét megkövetvén — írja az alispán — előszámlálta, minemű hamis írást és panaszt tött volna a zólyomi biró tanácsával összve Ő felségének mind ő reá, mind szolgáira. Bizony keményen felele és azt a vármegye könyvébe beiratta.»

A biró elrejtőzködött, az alispán nem tudta:* mi véleménye legyen? Barbarich György, a főispán, a ki Selmeczet és Zólyomot felbiztatta, mélyen hallgatott; Bálint uramtól nagy vitézűl mindannyian féltek.

A pör pedig tovább húzódott. Csak a következő év április 14-én ért véget, a mikor mind Balassa, mind a zólyomiak és selmecziek Dobó előtt Léván megjelentek és békésen kiegyeztek.**

A szép Sommerné sem dicsekedett másszor az erényével.

VIII.

Balassa Bálint megelégelte a kalandot, meg a búszerző szerelmet is. Annyi csél-csap élvkergetés, annyi állhatatos vergődés után, mert mi egyéb vergődésnél titkos viszonya Annához, — nyugalmas révbe, családi boldogságra vágyik. Nem is gyanítja, hogy épen a legvégzetesebb kalandba, legbúszerzőbb szerelembe bonyolódik bele.

* *Ugyanott.* 807, 808. l.
** *Századok.* 1900. 809. l.

Unokatestvére, Dobó Chrisztina, békéltető birájának a húga, néhány hónappal ezelőtt, 1583 deczember elején, özvegyen maradt, fiatalon, alig 24—25 éves korában.* Urával, Várday Mihály főpohárnok-mesterrel egész nemzetségének férfiágon magva szakadt; s a Várdayak vagyonában egyfelől Miklós árvája, Katalin, másfelől Mihály felesége, Christina ült.** Szép asszony, gazdag asszony, ha Kis-Várda várát és városát összes tartozékaival Szabolcsmegyében a kincstár visszakövetelése ellen megmenteni, Helmeczet és Zombort összes javaival Zemplénben biztosítani s a saját részét a Dobók híres örökéből, a *sárospataki várból és uradalmaiból* elfoglalni sikerül. Ennek azonban első feltétele a — *férj*, a ki férfi, merész és erős, eszes és határozott, a ki érdekeit megtudja és megbirja oltalmazni. S kutató szeme Bálintra esik, a kinek daliás alakja a lovagi kalandok és vitézi sikerek csábító fényében rajzolódik eléje. A lobbanékony levente és szerelmes dalnok pedig megérti pillantását, meg szíve dobogását, kész az elhatározásra, hogy lovagja és ura, törvényes oltalmazója legyen. Ennek az elhatározásnak sugallatából fakad első éneke Christinához a *sze-*

* Christina 1573-ban, a mikor a Dobó-család István és Domokos érdemeiért Sárospatak várát és tartozékait: Nagy- és Kispatakot, Sátoraljaújhelyt, Csernahot, Petrahot, Ardot, Kistoronyát, Tolcsvát, a két Bényét, Vámosújfalut egészen, a karádi és nagytoronyi birtokrészeket Zemplénmegyében, Berczel, Szabolcs és Balsa falvakat Szabolcsmegyében részben zálogba kapja, még serdülő hajadon s 1578 elején megy férjhez Várdayhoz, így özvegyi voltában legfölebb 24—25 éves lehet. A gönczi és telkibányai jószágokban is részes. (*Egyetemes Philológiai Közlöny*. 1896. 842, 43. 44. 47. l.)

** *Századok*. 1898. 33. l.

relem hatalmáról. Legalább azt hisszük a helyzet alakulásából s a vers nyugodt hangjából, a mi egymásnak teljesen megfelel, hogy az ének neki szól. Inkább elmélkedés, mint vallomás, a régi költők módjára, a régi történet és régi költészet hőseinek eseteivel mutogatja, hogy Ádám apánktól kezdve mindenkin, királyon és bölcsön egyiránt a szerelem uralkodik. Inkább a maga meggyőzése, mint a kegyes magasztalása; csak a befejező fordulattal csendül meg kissé melegebben, a mikor szép személyéről, gyönyörű beszédéről emlékezik meg. Neki ajánlja magát, mert megtudta, hogy igazán szereti.

Kész azért már szívem szenvedni érette,
És mást nem szeretni soha ő helyette;
Kész szolgálni míg e földen tart élete,
Mert megérdemlette tűlem igaz szerelme!

Ez a szerelme már az ő szivében is fészket vert: szüntelen előtte képe, jó termete, álmában is róla álmodik, kit eddig a szerelem megkimélt, bizonyosan öreges férje oldalán.

A lobbanékony levente és szerelmes dalnok azonban hamar belehevül ebbe az új érzésébe, s Christina* nevére

* Szilády Áron erről a Christina-versről, technicai okoknál fogva, azt következteti, hogy közvetlenül az Euryalus és Lucretia után foganhatott, a melynek dallamára készült, tehát jóval előbb 1584-nél, a mikor Dobó Christinát feleségül vette; vagy lehet, hogy ez a Christina más valaki, nem a későbbi felesége. Erdélyi Pál ezt az utóbbi föltevést kész bizonyságnak veszi, s a verset Hagymásy Kristóf feleségére, Sanyiki Christinára vonatkoztatja, kivel Bálint úrnak erdélyi tartózkodása alatt viszonya volt. S a képes kifejezéseket helyzete önkéntelenül megvillanó szólamainak magyarázza, holott a sze-

irt énekében Cupido már tüzes szikrákkal gyújtja, virrasztó herdójával zaklatja, szép csillagának képét előtte fel-feltünteti.

Vére valóban már zajlik, képzelete már csapong; szava, képe, hasonlata már elevenen játszik; a hosszú, 19 szótagos sornak egyes részei, a fejledező Balassa-vers alkotó elemei, már csengnek-bongnak, némely helyütt már középrímekbe csapnak, Mint aszály miatt hasadozott föld, Christinát már úgy kivánja, mert tüze enyhítője, bánata vívője, kiért egyebek szerelméről lemondott; s ennek úgy örül, mint régi rab a szabadulásának, ha fogságából menekül.

relmes rabsága általános költői kép. A vers 6-ik szakasza nyiltan beszél, félreérthetetlenül Dobó Christinára vall. A dalnok annak örül, hogy búszerző szerelem, vagyis titkos szerelem, titkos viszony már nem árthat neki, mert felesége biztos oltalma lesz fejének. Házassága a búszerző szerelemtől megóvja: egy házasságtörő viszony hogyan óvhatná meg? A Dobó Christinához irt első éneke a megmaradtak közül Szilády Áron kiadásában: a XXX-ik, a szerelem hatalmáról, II-ik a Christina-vers, aztán jő a III-ik, a viszonzott gyűrűről; aztán következik a XXXIII-ik töredelmes könyörgő éneke, majd a XXXIV-ik felesége elhidegülésérő1 s az utolsó a Cælia-dalok és más virágénekek közé jutott XIII-ik megható dal, mely a hitetlennek szemére hányja, hogy utána járt *tovább esztendeig*. Ha a dal tartalma nem is lenne teljes összhangban a XXXIV. ének felirásával és hangulatával ez a *tovább esztendeig* kifejezés nyomra igazíthat. A Várday halálától a sárospataki esküvőig 1583 deczember elejétől 1584 deczember 25-éig ugyanis esztendőnél valamivel több idő telt el. Nagy baj, hogy a Balassa-kiadás szerkesztője semmi chronologiát meg nem állapit, sőt meg sem kisérti.

Inségébül immár mert engem ő kivett előbbi szerelmemnek,
Bús voltát szívemnek lengedező szele elverte jó kedvinek,
Bú-szerző szerelem már nem árthat nekem, mert oltalma fejemnek.

Aztán meleg, gyöngéd dallal, melynek érzése hosszabb soraiban meg-megárad, a rövidekben megállapodik, hogy újra szabadon csapongjon, — maga is gyűrűt küld vissza, gyémánttal ékeset.

Eredj, édes győrőm, majd jutsz asszonyodhoz,
Ki viszen tégedet csókolni szájához,
Oh, hogy nékem ahhoz
Nem szabad most mennem, én vigasztalómhoz.

Mondd szolgálatomot ő néki én tőlem,
Kérjed, emlékezzék valaha felőlem,
Ne felejtsen engem,
Lám, csak benne vagyon én gyönyörűségem.

S kegyesét fekete zománczban a szíve gyászához, fehér ruhájával a gyémánt fényéhez hasonlítja; s epedő, sóvár dalát azzal a kivánsággal zárja be, hogy a mint azt a gyémánthoz foglalták, úgy foglalja őt is magához.

Ne hajoljon máshoz,
Légyen igaz hozzám, mint hív szolgájához.

András bátyjának, az apja öcscsének és Ferencz öcscsének, a maga testvérének beleegyezésével, s úgy látszik, a Losonczy Anna intése és lebeszélése ellenére a házasságot végkép elhatározza. S becsületes, nemes szívvel, megindító mély vallásossággal leszámol legénykori könnyelműségeivel, bolondságaival, vétkeivel; magába száll, megadással és esenkedéssel Istenhez fohászkodik; megírja a megbánásnak és töredelemnek azt a mélységes énekét, mely nemcsak a maga szívbéli vezeklésének, de egész ember-

öltője bűntudatának is megkapó kifejezése lőn; a minek kétségtelen bizonysága, hogy kézírásban és nyomtatásban a két országszerte elterjedett; bejutott az erdélyi unitariusok énekes és a katholikusok karkönyvébe. A Kájoni-codexben még érdekes régi dallama is reánk maradt.

Balassa őszinte megindulással kezdi:

Bocsásd meg úristen ifjúságomnak vétkét,
Sok hitetlenségét, undok fertelmességét;
Töröld el rútságát,
Minden álnokságát
Könnyebíts lelkem terhét.

De az Isten jóvoltában és kegyelmében megnyugszik, hittel és bizalommal indul az új életnek. Ám a megindulás előtt «holmi főprókátor az országban volt, sőt a hitén levő főpapokkal és püspökkel»* is megbeszélte házassága veszélyeit, mert a hazai és egyházi törvények az unokatestvérek között való frigyet vérfertőzésnek mondják; elkövetői hűtlenség bűnébe esnek, jószágvesztéssel lakolnak, születendő gyermekeik törvénytelenek lesznek és nem örökölnek. A főprókátorok, főpapok, püspökök megbiztatták, hogy «cselekedete mind Isten előtt, mind pedig ez világi emberek előtt tisztességére» esik. Ennélfogva nem habozott tovább: karácson előtt 15 vitézével, mintha csak Erdélybe menne, megszállt Patakon, a hol megegyezés szerint menyasszonya is megjelent; az első ünnepen, január 25-én együtt végig hallgatják az istentiszteletet, s annak befejeztével szinte észrevétlenül az oltár elé lépnek;

* Balassa levele. Képes Irodalomtörténet. I. Budapest, 1896. 196. l.

Balassa András papja pedig, kit Bálint uram magával hozott, megesketi őket.*

Az új pár aztán kiséretével a várba bevonul, melyet az őrség előtte megnyit; Balassa beszédet intéz a katonákhoz, bemutatja Christinát, mint *hites* feleségét; s ezen a jogon felszólítja őket, hogy hűséget esküdjenek nekik. Vitézei előrántják eldugott fegyvereiket, az őrséget leszerelik vagy megfélemlítik, az engedetleneket megkaszabolják, vagy a falakon kivetik. S új urok a kapukat bezáratja, a kulcsokat eltéve, birtokba veszi a várat. A kivetettek azonban a kívül maradtakkal a várost föllármázzák, a népet fegyverre szólítják. A jobbágyok nem is restek a támadásra, a falakat létrákon megmásszák, az alacsonyabb helyeken és ablakokon behatolnak, a zárakat leverik, s a nagy kapút, mely a Gombos-kertre néz, a hol az Euryalus és Lucretia fordítása készült, hatalmukba kerítik és a fegyveres népet beeresztik.**

Balassa pedig a sokasodó erő elől kitér: a kulcsokat a várnagynak visszaadja, feleségét karon fogja és vitézei kiséretében távozik. A menyecske önként követi, mert bár az őrség készségesen marasztalja, a felajánlt szívességet nem fogadja el. Az új pár kocsira száll és Szikszóig meg sem áll: ott lakja el a lakodalmát.

IX.

Mi volt ez a vállalkozás, foglalás? Tréfa vagy merény, siker vagy kudarcz? A hogy veszszük; nyilván valamennyi.

* *Egyetemes Philologiai Közlöny.* 1896. 845. l.
** *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1893. 207. l.

Kétségtelen, hogy hősünk meg akarta tréfálni Dobó Ferenczet, ki lelketlen kapzsi volt s anyját vagyonából kiforgatta és halálra gyötörte; testvérét, Christinát és unokaöcscsét, Dobó Jakabot is ki szerette volna fürőszteni, hogy a rengeteg örökségben egyedül dusálkodhassék, holott csak harmados birtokos volt. Ezért kellett a házasságnak *titkon*, az ő távollétében megesni, hiszen önzésből sohasem egyezett volna bele; ezért kellett a várat *elvileg* elfoglalni, hiszen maga sohasem osztotta volna meg; hogy a férj uram aztán ezen az alapon a felesége jogát érvényesíthesse. S a mennyiben Dobó Ferencz bosszantására tette, annyiban tréfa, a mennyiben az őrség ellenére, annyiban merény, s a mennyiben a katonákat a maga és felesége hűségére fel is eskette, annyiban siker volt. De hogy azonnal ki is kellett vonulnia, annyiban kudarcz. Mert bár a várat megtartani nem szándékozott, ilyen kényszerű elhagyására még sem számított. Kétségtelenül fényes termeiben örömestebb üli vala meg a lakodalmát.

Balassa Bálint sem a kudarczon, sem a kalandon nem igen kesergett egyelőre. Bízott abban, hogy a mit cselekedett, a mint három nap mulva Kapy Sándornak Szikszóról írja, nem a maga fejéből és gondolatjából, hanem főprókátorok, főpapok, püspökök biztatására cselekedte. Kérte barátját, mint bizodalmas urát és atyjafiát, hogy két vitéz szolgájának, Nagy Péternek és Rácz Demjénnek, kik Patakon vele jártak, vagy legalább feleségüknek adjon Szarvaskőben helyet, míg a fejedelemtől megtér. Tehát a fejedelemhez készült, hogy fölvilágosítsa eljárásáról: Dobó Ferencz azonban megelőzte és bepanaszolta, hogy Balassa nemcsak az ő, de a *felség* katonáit is bántalmazta, a maga hűségére eskette, a *felség* várát elfoglalta, így hűtlenséget

követett el. Rudolf teljhatalmú megbizottja, Ernő főherczeg már január 21-én leír a pozsonyi kamarának, hogy a vérfertőzésbe és hűtlenségbe esett Dobó Christina javait kobozza el és adja Dobó Ferencznek; január 26-án pedig már a Bálint birtokairól is hasonlóképen rendelkezik. A jogügyigazgató ugyan kifejti, hogy a hűtlenség pörének jellegéhez *rendes* pörben hozott nyilvános *elmarasztalás* szükséges; s Dobó Balassának javai közül Ujvárt nem kaphatja, a többi meg keveset ér, sem Christinának pataki, gönczi és telkibányai részeit, mert mindezek zálogos jószágok, a felség tulajdonai, s ha hűtlenség czímén bárkinek kezébe jutnak, a korona visszaváltási joga elvesz; az udvar még is elrendelte az eljárás megindítását a korona nevében s a bűnösök megidézését a jövő országgyűlésre.

S ezzel megindulnak ellenök a méltatlan pörök, melyeket Illéssy* és Erdélyi** sokkal részletesebben beszélnek el, semhogy ismételnünk kellene, csak néhány főbb mozzanat érintésére szorítkozunk. A félelmetes hírre Balassa és vitézei szétrebbenek, hogy a pörbeidézés meg ne találhassa őket; úgy hogy az esztergomi káptalan küldöttjének, Thomassovics János barsi alesperesnek hét vármegyét be kellett futnia, a míg az idéző levelet személyesen, vagy hites embereiknek kézbesíthette. Balassáékat julius 15-én Velejtén, Zemplénmegyében, Bornemisza Imre udvarházában érte utol.

Bálint aztán feleségével, mint az üldözött vad, tovább bujdosik, a hó végén Abaujszántóra, az ősszel Király-

* *Egyetemes Philológiai Közlöny.* 1896. 841. l.
** Balassa Bálint. Bpest, 1899. 128. l.

falvára. S itt testében betegen, de elméjében egészségesen, október 3-án, mély és igaz szeretettel megírja végrendeletét, hogy az ő szegény árva szerelmes atyjafiáról, feleségéről és magzatáról gondoskodjék; felesége és gyermeke főgyámjául a felséges lengyel királyt, Báthory Istvánt nevezi meg, azzal a kéréssel, hogy vesse magát közbe ő felségénél, mikép feleségét ne zaklassa «afféle méltatlan perekvel», mint a milyenre a jövendő országgyűlésre idéztette; s intse kegyelmesen Dobó Ferenczet, hogy az elvett jószágát és marháját adja vissza, és hagyjon neki békét mindenből.

A mint a végrendelet e szavaiból kitetszik, Dobó be sem várva a pör kimenetelét, a Christina javait egyszerűen lefoglalta; Ernő főherczeg ismételt újabb parancsa ellenére is kezéből ki nem eresztette, szolgáit szabadon nem bocsátotta; s minthogy közben még április 18-ika előtt unokaöccse, Jakab is elhalt, hátas paripája agyontiporta, — egyedül uralkodott a pataki várban és rengeteg tartományában. Rossz mája kedvére hízhatott s a per sürgetésével alábbhagyott. S a míg az idő lassan telik, a vélemény Balassa cselekedetéről egyre enyhűl, hiszen mint harmados birtokos felesége után joggal eskette meg a maga hűségére is az őrséget. Hiszen hűtlen szándéka nem lehetett, mert kevesed magával nyomult a várba, s az első ellenállásra békésen távozott. A vélemény enyhülésével a bujdosó pár hazatér Kis-Várda városába, Christina szokott lakóhelyére. 1586 november 25-én már ott fogadja Istvánffy Miklós nádori helytartót, ki a király nevében a kisvárdai vár és tartozékai visszabocsátása végett keresi föl és idézi az asszonyt a jövendő országgyűlés itélőszéke elé.

Az országgyűlést a király 1587 november 1-ére hívta össze. Christina a Várdayak szolgálataiért, Bálint a Balassák érdemeiért kegyelmes ítéletet remélt; ő annyival inkább, mert pőrének megindulása óta barátait, ismerőseit, jóakaróit személyesen vagy leveliletg sorra megkereste ügye támogatására. Sőt a nagyobb oltalom biztosítása végett 1586 elején az ország protestans áramlatainak sodrában a szülei, rokonai s a maga örökölt vallása ellenére katholikussá lesz, hogy a mindenható egyházat a maga részére nyerje. Szerencsétlenségére, mert most már Dobó, kinek állt volna másnak érdekében, V. Sixtus pápánál és az esztergomi szentszék előtt is panaszt emelt ellene, hogy törökösségben él, kis fiát török módra s Musztafa névre kereszteltette; s a pápa a törökösségért, a szentszék a házassága miatt pőrbe fogta. Hiába menekszik vala az egyház oltalma alá s hiába tesz hitéről ismételve vallomást, augusztus 24-én az esztergomi, előbbi napokban a szepesi káptalan előtt, hogy noha eretnekségben született és nevelkedett, most mégis Isten különös kegyelméből erős hittel a római katholikus egyház hívéül vallja magát: erre a pőrére mindez semmi befolyással sincs.

Így pőrli egyfelől az állam, másfelől az egyház; hogy ez emésztő zaklatások közepette nyomorúsága még teljesebb legyen, András bátyja is izgalmas perbe vonja Végles és Ujvár miatt. Lehet-e Sorsa még mostohább? Van-e még több csapása, megrenditőbb isszonya számára? Van, mert a Sors a maga üldözésében, a maga szertelenségében sokkal leleményesebb, semmint az emberi képzelet. Bálint egyszerre riadva, háborodva, kétségbeesve veszi észre, hogy felesége hideg és hamis hozzája. Nyugalmas révét tomboló vihar veri fel, mely családi boldogságát

összezúzza, házasságát a legvégzetesebb kalanddá és legbúszerzőbb szerelemmé változtatja. Hogyan és honnan támadt? Az irodalomtörténet ma még nem tudja, talán sohasem fogja kideríteni. Talán az asszony elhűléséből? A míg az érzéki mámor tart vala, addig híven és önként bujdosik vele. Talán csalódásából? Hisz oltalmat keresett oldalán és zaklató veszedelembe jutott. Tény az, hogy az 1587-iki országgyűlésen már ura nélkül jelent meg, nem mint vádlott, hanem mint a felség engedelmes jobbágya. Balassa kobzán pedig kíntól, bútól, szégyentől, elkeseredéstől felbúg az elhagyottnak sirató dala:

Méznél édesb szép csók, örvendetes csókok!
Most emlékeztetnek elmúlt régi sok jók,
Melyekbe ezután már soha nem jutok.

Kiért reám szállott istentül nagy átok,
Betegség, kár, sok gond, szégyen, rút hír, szitok;
S a kiért vétkeztem, hozzám az is álnok.

Igen, betegség, kár, sok gond, szégyen, rút hír, szitok minden érte e rettenetes három esztendő alatt, most még meg is veti, nevetségnek, gúnynak, gyalázatnak dobja oda, kiért mindent áldozott és szenvedett ... Eszébe jut régi szeretőjének, Losonczy Annának intése és jövendőlése, omló könyei közt ismeri el, hogy mind betelt a fején. Pokol neki az élet, csak a bujdosás és emlékezés ad menedéket; szíve felett a két érzés zajló árja összecsap, s boldogságának omladékai közül megint az Anna képét emeli ki a régi fényében. Annál fájóbb, hogy elverte magától; annál sajnosabb, hogy méltatlanért. Megható panaszszal, bús szemrehányással és felcsattanó haraggal búcsúzik feleségétől.

Bár ne tudtam volna, mi légyen a szeretet?
Mért született engem, a ki engem született
Ily gyilkos kínokra,
Sok búra, bánatra
Mért vagyok igy megvetett?

Szívednek nem hittem — tudod — sok ideig,
De utánam jártál tovább esztendeig:
Hittel még istent is
Csalhatsz, mért nem embert is:
Meg is vér holtodig.

Szenvedj te is értem, hogyha én szenvedtem,
Verjen meg az isten méltán is érettem,
Ne csalhass több szívet,
Itten érjen véget
Álnokságod értem!

Azt gondoltam, előbb a nap sötét lészen,
Mezei füveknek egy színe sem lészen:
Mintsem azt érhessem
Tőled megvettessem
Isten bosszút tészen!

E lelki válsága alatt az országgyűlés lefoly, ügyében mit sem végez; a magyar urak csak kegyelmet kérnek részére a királytól.

Rudolf 1588 február 8-án csakugyan megkegyelmez neki és minden törvényes eljárást megszüntet ellene. Az egyház azonban elitéli. Mert az intézmény mindig kegyetlenebb az egyes embernél. A mi protestanskép el nem érheti vala, az mint katholikust utoléri, Kutassy János pécsi püspök s esztergomi érsekhelyettes elnöklete alatt a szentszék kimondja, hogy vérfertőző és törvénytelen házasságból született kis fia törvénytelen, ősei javaiból

nem örökölhet. Egyszersmind ezt a vérfertőző s törvénytelen házasságot felbontja, a lelkileg egymástól úgy is elszakadt feleket új házasságra felszabadítja.

Balassa a fiára vonatkozó végzést, úgy látszik, nem veszi komolyan; abban bízik nyilván, hogy a jogát majd kiküzdi ő; a maga felszabadításának ellenben igazán örül, annyival inkább, mert november elején Ungnád Kristóf elhunyt,* s így Anna is felszabadult. Szivét annyi szenvedés után újra megelégedés tölti el. Legalább ezzel a felfogással és vonatkozással érthető csak, a mit Kapy Sándornak ír. «Ha a . . . sasnál való levél kézben nem akadt volna, nem alitom, hogy az elválást Dobó engette volna. Ládd-e ki csuda az Isten dolga: én az Istenemnek nem győzök elég hálát adni róla, mert immár lelkem csendes, szabadságot is adtak mindkettőnknek a házasságra.»**

X.

A vihar tehát szerencsésen lecsendesűl. S Balassa Bálint a partra verődik, — ott, mint a régi hajótörött, azonnal letűzi a fogadalmi jelt és hálát ad Istenének. Lelke csendes, szíve feldobog, de nemcsak e kitörő hálától, hanem újra «gerjedő régi szerelmétől» is. Még mindig a lobbanékony levente és szerelmes dalnok, az eszményi rajongás és gyakorlati siker művészetének, az *Ars amandinak* fogásaiba még inkább beletanult: de hódító

* Illéssy János: *Századok*. 1898. 34. l.

** Balassa kiadatlan levele a M. N. Muzeumban. Erdélyi Pál szivességéből.

ereje, hatalma Annára meg van-e még? Ez a kérdés, a melyen újabb számítása, egész terve eldől.

Hát bizony kénytelenek vagyunk bevallani, Bálint nem egészen a *régi* lovag. Ha meg nem kopott is, *teljesen* elszegényedett. A vitézi élet vigalmaiban s a hűtlenségi pör bujdosásai és huzavonái közt sok szép ingatlanának lába kelt és idegen tulajdonba jutott; úgy hogy Ferencz öcscse már 1584-ben, Mária megjelenésének ünnepe után a nyitrai káptalan előtt óvást emelt pazarlása ellen;[1] mindamellett egyre-másra zálogosította el birtokait: 1585-ben Zsélyt és Nagy-Túrt Hont megyében, Pribélyt Nógrádban, 1586-ban a vribiczei és plocsi földeket Liptómegyében, Busa- és Szentefalvakat s az ozdini kis jószágot Nógrádban; 1587-ben végkép eladja Nagy-Túrt[2] s lengyelországi örökét: Kamenicz, Zmigrod és Wyrdikon reáeső részeit.[3] Egyéb ősi javai pedig: Kékkő, Divény, Salgó, a mint pöre megindításakor a királyi ügyigazgató jelenti vala, nem sokat érnek, még kevesebbet jövedelmeznek, mert a török hódoltságban feküsznek. Különben is felerészök Balassa Andrást illeti, a másik fele közte és Ferencz öcscse közt oszlik meg, tehát csak negyedrészök az övé.[4] Végles volna még hátra, melyet Balassa László hármokra hagyott, de András magának elpörölt; s Ujvár, melyre már szintén kinyujtotta kezét, mert zálogideje a következő esztendőben lejár s a felség annak adhatja, a kinek akarja. Már is kétes pör alatt, Andrásnak megitélve

[1] *Századok.* 1890. 692. l.
[2] *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1900.
[3] Erdélyi Pál: *Balassa Bálint.* Bpest, 1899. 163. l.
[4] *Egyetemes Philológiai Közlöny.* 1896. 851. l.

és eligérve, ki öcscsei kisemmizésével egyedül magának törekszik megszerezni. Öcscsei pedig a kettős itéletre azzal vágnak vissza, hogy András véglesi és ujvári részeit véges-végig dulják, jobbágyait agyonsanyargatják, oly kegyetlenséggel, hogy az iszonya a királyig felér. Egyszersmind felfolyamodnak Ernő főherczeghez, ki az Ujvárra vonatkozó intézkedést megokolja, de Véglesről egy hanggal sem válaszol, a miért Bálint daczos és vakmerő egyenességgel írja neki, hogy itélete Ujvárról méltatlan, hallgatása Véglesről csodálatos és türhetetlen, mert egész Magyarország tudja, hogy az a vár őket Balassa Andrással egyenlő jogon illeti, tehát sem pörrel, sem egyébképen el nem veszthetik: a főherczeg erőszakkal ragadta el tőlük.*

András uram rideg, önző, szívtelen kapari ember. Unokaöcscseinek édes atyjok rendeletéből gyámjok, 1577 óta összes családi jószágaikat, melyek felében az övéi, ékszereikkel, drágaköveikkel, fegyvereikkel, lószerszámaikkal, összes ingóságaikkal egyetemben kezeli vala; de soha jövedelmükről eleddig el nem számolt és okleveleiket ki nem adta.**

Többször megosztozott velük, de mindig a *maga* javára, míg utoljára Bálint, ez a könnyelmű bohème és álmodozó költő egyfelől az osztozkodás kegyelméből, másfelől a saját hibájából majdnem semmi nélkül maradt. Alig van egyebe, mint a perújítás reménye és végbeli fizetése, mert a pénzre rászorúl és újra szolgál.

«Császár a pert megengedte — írja Kapy Sándor

* *Századok.* 1882. 750. l.
** *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1906. 466. l.

barátjának 1588 márczius 7-én — fizetésemet és helyemet úgy és ott rendelte, a mint szinte kívántam, — Ujvárban».*

Az egykori fényes és délczeg dalia tehát ismét végbeli katona, már nem is a vitézi élet kalandjaiért, hanem szükségből, a fizetésért, a király gyöngéd figyelméből épen apai híres örökében. S mint katona ma sem több, mint ragyogó fiatalságában. Hadi babérral nem övezte a maga, annál több szarvval a mások homlokát. Ime, csak közelebb is, úgy látszik, feleségétől való elszakadása óta, Ferdinánd úrét ékesítette föl. Ez a jeles úr minden valószínűség szerint Ferdinando Zamaria de Specia Gaza, az érsekujvári kapitány, kinek megnyugtatása végett Balassa kérésére és az érsekhelyettes parancsára az esztergomi káptalan 1588-ban tanukat hallgatott ki ama levelek tárgyában, melyeket lovagunk a kapitány feleségének Galgóczba küldözgetett. Mint a szép Sommerné vádja alól, a Ferdinánd úr gyanúja ellen is szerencsésen tisztázkodott. Mert Ferdinánd, a mint Balassa maga Ernő főherczegnek jelentette, az ő *kitünő* feleségét, kit a ráfogott bűn miatt elűzött magától, ismét visszavette, új házasságot kezdett vele, a régi sérelmek emlékét *örök* feledésbe temette.**

XI.

Ime, így áll a lobbanékony levente és szerelmes dalnok, a mikor régi szeretőjéhez, Annához közeledik. *Állása* — végbeli szolgálat, *birtoka* — perújítás reménye, *különös*

* Balassa kiadatlan levele a M. N. Muzeumban.
** Illéssy János. *Századok*. 1898. 28. l.

ismérvei és érdemei — szerelmi botrányok, kegyetlen erőszakosságok, a mikről az egész Fölvidék felháborodva beszél. *Ráadás* — szerencsétlen házasságának kudarcza, szégyene és gyalázatja azzal a köztudattal, hogy a felesége vetette meg. Mégis reménykedik, kogy Anna szivébe fogadja megint. Megtört lelkének édes enyhülést, anyagi romlásából gyors épülést hozand házába, mert hiszen a Losonczy István leánya és Ungnád Kristóf özvegye ez időszerint Magyarországon talán a legfényesebb szerencse, kinek kezére szálltak és kezével járnak az apai ősi javakon kívül az ura várai és uradalmai is: Varasd, Zamabor gazdag rézbányáival, Jókő, Szomolány, Dejte faluval, s közös szerzeményeik: Ónód, Debrő, Dédes várak és tartozékai, Sajószentpéter városával.* Bizony a Losonczy Anna keze drága kis kéz. «Ha Isten karácsonig éltet — írja Bálint Kapy Sándornak márczius 7-iki levelében, — azt gondolom, hogy nagy úr leszek, ha egyébképen nem is, a *férfiasságom* után.**

Az a szó, a melylyel ezt a férfiasságot kifejezi, az a hang, mely e közben ajakáról elcsattan, kétségtelen bizonyság, hogy immár nem annyira az eszményi rajongás, mint a gyakorlati siker, nem annyira az új közeledés, mint a régi viszony joga vezeti, emléke hevíti, tapasztalata győzi meg a maga hódító erejéről és hatalmáról, Bizony nem az ártatlan troubadour volt ő, a minőnek irodalomtörténetünk festi, ki egy életen át holdbéli szerelemmel pengeti vala lantját a *más* feleségéhöz, pöngeti, pöngeti sírván: hanem a diadalmas dalnok, ki a Tilalom fáján túl a maga kép-

* *Századok.* 1898. 30. 35. l.
** Balassa kiadatlan levele a M. N. Museumban.

zeleti tündérországában is uralkodik vala. A ki sugaras ábrånddal, eszményi rajongással gondol valamely nőre: egész számítását nem ennek az érzékiségébe veti; s nem keres közben, mint Bálint uram kurta nyolczadon, a sovány böjtben minden édességet, ölelést, csókot, tánczot egyéb gyönyörűséget a bécsi tiefengrabeni szép leányok karjai közt.

Legalább nem énekli meg.

Balassa Bálint teljesen az Anna érzékiségére és a maga előnyére számít. Régi szerelme újra gerjed ugyan iránta, de nemcsak az érzés, hanem a haszon is szítja, hiszen eljátszott élete, elvert vagyona után neki ez a házasság menedék, sőt egyenesen megváltás lenne. E kettős indíték sugallatából megzendülnek kobzán azok az édes, sovár, epedő, verdeső, szenvedélyes szerelmi dalok, melyek a XVI. századi virágénekek kivételes maradványai, korabeli költészetünk legszebb hajtásai, sőt legszebbek hat embernyomig, a XVIII. század végéig. Eleinte a múlt emlékei fölött kelnek, élményeire czéloznak; s mintha csak az volna szándéka, hogy e vonatkozásokat idegen ne érthesse, szerelmesét Juliának kereszteli, «ebben is követvén a codex másolója szerint a *régi* poetákat, kik közül Ovidius Corinnának, Johannes Secundus Juliának, Marullus Naeerának nevezte a maga kedvesét»; de hogy a Losonczy Anna hitében kétség ne maradhasson, épen legérzékiebb vallomásában, az *Echóval* való játékos beszédében összefoglalja az igazi és költői nevét: *szép Julia—Annának* hívja.

Csodálatosak ezek a dalok. Eszméiket, képeiket nem egyszer, a mint Szilády Áron lelkiismeretes tudással kimutatta, a lengyel, német, oláh és török népköltés ter-

méseiből, az ó- és középkori latin költők énekeiből veszik, sokszor alig egyebek, mint Angerianus és Marullus szellemes átdolgozásai: mégis annyira az ő szivéből folynak, annyira az ő viszonyából fakadnak, hogy *teljesen eredetieknek és egyénieknek* tetszenek: általok az első határozott egyéniség költészetünkben. Alakjuk könnyed, lendülékeny; soraikban akár a játszi szerelem érzése búg, panaszol, akár a szilaj szenvedély vihara csattog, tombol, e sorok rendszerint csengnek-bongnak, a középrímekkel már szabatosan megszakadoznak. Bennök a Balassa-vers már kifejlett, már nem kell neki egyéb mint a középrímek szerint való leírása, hogy a régi 19 szótagos sor már két 6-os és egy 7-es szótagú sorrá s a régi 3 soros szakasz 9 sorossá legyen, a 6 szótagosok páros, a 7-esek visszaütő rímekkel, mint híres *Katona-énekében.*

Balassa előre viszi velök költészetünket, előre verselésünket; de sem édes, sovár, epedő, verdeső, szenvedélyes vallomásukkal, sem édes, csengő-bongó, újszerű, játékos dallamukkal nem viszi előre viszonyát Juliához, nem hatja meg a régi kegyest. Mert Anna, ha elnézné is az újraközeledő lovag szegénységét, hiszen a bűvös szerelem mindent bearanyoz; ha meg is bocsátaná szerelmi botrányait, hiszen az ellenállhatatlan hódító hírében mindig van valami megvesztegető csáb, ha nem vénné is számba hatalmi erőszakosságait, hiszen a vakmerő dacz és féktelenség mindig férfierőre mutat: nem bocsátja meg és sohasem bocsáthatja meg, hogy Bálint hagyta el, hogy intése és lebeszélése ellenére elverte magától.

Büszkeségének és önérzetének ebben a vérig sértésében van a Balassa elutasításának főoka, *bűnhödésének tragikuma.*

A mit vétkezett, meg kell lakolnia. Pedig mennyit nem esenkedik és mennyit nem vezeklik.

Azonnal a feleségétől való elválása után felszólítja a világgal biró felséges Cupidot, hzgy váltsa be anyja szavát, adja meg neki azt, ki már megszabadult, tőle el is vadult; s Cupido biztató szóval felel hívének, a kit *sok jóval* látott, sokat el is kínzott; de mindig igaznak ismert, elébe festi Juliát.

Imhol szép Júlia, anyám helytartója ez föld kerekségében
Szemében nyilamat, horgas kézijjamat adtam szemöldökébe,
Szívem ajakában, fáklyám orczájában, mézem foly beszédében.

Illendő kedvesség, gyönyörő ékesség, valami volt én bennem,
Azt mind ő módjában, szavában, dolgában csak reá helyhez-
[tettem;
Anyja fényes haját, gyöngyszín apró fogát néki tőle megnyer-
[tem.

Aztán megigéri, hogy *ismét* megáldja szerelmével, csak becsülje meg *jobban,* hogy keménységét, gyűlölségét, idegenségét anyja, Venus, már meglágyította, *ismét* szerelmére gerjesztette, *ismét* kezébe adja. Ez az ismét és ismét bizonyság és emlékeztetés arra, a mi volt. S a lobbanékony levente és szerelmes dalnok híven követi Julia nyomát, kapú közben, vadászaton, a hol találja, rajongva dicséri és dicsőíti; s Julia egy-egy kaczér mosolylyal és meleg pillantással bátorítja ugyan, de különben büszke, hideg, hajthatatlan. S ő annál türelmetlenebb hévvel, összekúlcsolt kézzel, hajtott fővel, térddel kérleli, kéri, vívja, hogy *kegyelmezne* meg neki, mert a mint virág és fa harmat nélkül, ő sem élhet nála nélkül. Mint hangya a fészkére, forr, gerjed elméjére a sok vers: és ez a sok vers mind a Julia magasztalásáról zeng, ki a lovag

bókjai szerint még mindig ragyog és igéz, hiszen asszonyisága teljében, 40—42 esztendős; maga a *szépség*, maga Diana, csak lenne *már* irgalmas. De Julia haragja nem enyhül, s az ő verse csak panasz. Bármerre jár, bármerre bujdosik, a Julia szép képére emlékszik, mert a föld elagghat, hegyek fogyatkozhatnak, tenger elapadhat, minden változhatik, csak az ő szerelme nem.

Meglágyúl keménység, megszűnik irigység, jóra fordul gyű-
[lölség,
Istentűl mindenben adatott idővel változás, bizonyos vég,
Csak én szerelmemnek, mint pokol tüzének nincs vége, mert
[égten ég.

A két szeme két eleven kut, a tüze olthatatlan szén, a szíve csupa seb, mert mint a pokolbeli kárhozottnak szivét a régi rege szérint a kányák egyre tépik, de az nem fogy, hanem nőttön nő:

Én szívemet is így, mikor én hozzám víg, ő nevelten neveli,
De viszont mint kánya, ő kegyetlen kínja rágja, szaggatja, eszi;
Én állapatomat, mint egy kárhozatot oly keservessé teszi.

Minél kegyetlenebb és hajthatatlanabb Anna: annál szilajabb és nyugtalanabb verdeséssel eseng érte ő, mert Cupido hiában édesgeti, hogy szerelmébe Julia *ismét* beveszi és boldoggá teszi, már maga sem hiszi. S az ellenállás, reményének, számításának lehető meghiusulása, a visszautasítás lehető kudarcza, szégyene, gyalázatja minden vérét fölveri, a magas kősziklák, kietlenben nőtt fák közé kergeti, s az elvesztő vadonban a maga vesztének gondolatával küzködik; s az erdő mélyébe az *Echónak* kiáltja ki kínos keservét.

Echo! nagy kénomba, melybe szép Júlia engem fertengeni hágy,
Mi könnyebbíthet meg s mitül lehet, kérlek, kemény szíve
[hozzám lágy
Keserü kénomat mi enyhítheti most? Mi az, mire lelkem vágy?
Echo : Ágy.

Azt igazán mondád, de mond meg azt is hát, ott ki vigasztal-
[hatna,
Búm helyett örömet, gyönyörü életet nékem ott ki adhatna?
Igazán ki neve? kit soknak kivüle lelkem oda kévánna?
Echo : Anna.

Azt bizon megvallom, de jó szolgálatom kedves-e néki vagy
[nem?
Szép Júliám-Annám, lészön-e jó hozzám s megkegyelmez-e
[nekem,
Hogy régen szolgálom, lészen-e jutaimom, kell-e jót remén-
[lenem?
Echo : Nem.

Bizony örökre nem. Mégis könyörögve, megtörve, megadással fordul a büszke, hideg, hajthatatlan asszonyhoz, hogy ismét szeresse, mert siralmas, káros a hidegsége:

Kegyes vidám szemü, piros rózsa szinü én édes fejér hölgyem,
Kin hü szerelemmel s teljes reménységgel nyugszik tüzesült
[lelkem,
Nemde nem siralmas kár-e énnekem az, hogy elfeledtél en-
[gem?

Kára, nem kára, a kegyetlen nem bánja, nagy öröksége rendezésének és biztosításának gondja és gondolatja foglalja el; a költő újabb és újabb verseire, szép leveleire nem is válaszol. De azért édesgető éneke, kitörő vallomása még egyszer fölcsattog: de hiában!

Én édes szerelmem, egyetlenegy lelkem, mi haszon nekem élnem?
Ha semmit nem segít, jóra fel sem indít az én esedezésem,
Sok könyörgésemre, szép leveleimre csak választ sem tészsz
[nékem.

Szép sólymok, vad rárók, kiket madarászok tanítanak, viselnek,
Bánással, tartással, szóval, kiáltással, szelídek, kézre jűnek,
Az erős kőszikláK hevétűl az napnak romolnak, repedeznek.

Téged penig sólymom, én édes vad ráróm, az én sok kiáltott
[szóm
Kezemre nem híhat s csak úgy se lágyíthat, mint vasat tűz,
[nagy lángon,
Sem mint márványkövet, kit eső csepeget, nem hathat köny-
[hullásom.

Előbb Dobó Christina vetette meg, most Losonczy Anna. Házassága megtörte, de kiépült belőle; most újra elbukott: ki épül-e még? Bohéme természete jóval biztat. Egyelőre azonban elkeseredve, kétségbeesve menekszik; szégyenli magát önmaga és az emberek előtt; azt hiszi, minden ismerőse szemébe nevet; s idegenbe, kietlenbe bujdosik — Erdélybe jó hamar lovakért, majd a lengyel földre áldó feledésért.

Mi haszon énnekem hegyeken, völgyeken bújdosva nyavalyog-
[nom,
Szörnyű havasokon, fene párducz módon kietlenben bolyog-
[nom,
Tövis közt bokorban, sok esőben, hóban, holtig csak nyomo-
[rognom?

Medvéknek barlangit, vadak lakó helyit mi haszon hogy be-
[járom,
Emberek nem akta földön ily régulta mi jutalmamat várom?
Ha mindenütt éget szerelem engemet, mind búm, kínom, csak
[károm.

Veszett szilaj kedvében azonban, a mi virág az útjába akad, nem tapossa el, de fölemeli; majd sötétebb búval, mélyebb elborulással megírja *Zarándok-énekét*, melyben Istent kéri vezérének, a mikor bú és szemérem bujdosni űzi; s meleg megindulással, megható hangon elbúcsúzik édes hazájától, jó Magyarországtól, az egriektől, régi vitéz társaitól, a jó hamar lovaktól, angyalképet mutató szép szüzektől: Isten és a jó szerelem maradjon velek! El barátaitól, rokonaitól, a sík mezőktől, hegyek, völgyek, erdők, legelőktől, Megáldja őket, meg még szerelmes ellenségét, Losonczy Annát is, csak verseit átkozza meg:

Ti penig szerzettem átkozott sok versek,
Búnál kik egyebet nékem nem nyertetek,
Tűzben mind fejenként égjetek, veszszetek,
Mert haszontalanok, jót nem érdemletek.

Aztán búsan, elszántan lóra ül, egyedül, éjszakának idején neki vág az Éjszaki Kárpátok rengetegeinek. «Ezen a vidéken — írja Illyésházy István,* liptói főispán Nierenberger Lőrincznek, a bécsi udvari kamara titkárának, szeptember 29-én, az az ujság, hogy Balassa Bálint összes jószágait átadta testvérének, Balassa Ferencznek, maga pedig csak egyedül lóra ülve, éjszakának idején eltávozott ebből az országból Krakkó felé, Írt nekem is, hogyha addig meg nem hal, négy évig nem jön Magyarországba. Bujdosása okául Balassa Andrást említi, a ki jószágai után jár, s a kit nagyon fenyeget; továbbá Ungnád Kristóf özvegyét, a ki nem akart hozzá feleségül menni.»

Felesége, Christina már ekkor hűséget esküdött Gelsei

* *Századok*. 1898. 22, 23. l.

Pethő Gáspárnak;[1] alig pár hónappal utóbb Anna is gr. Forgách Zsigmondnak, a ki 15—17 évvel ifjabb nála; a vőlegény 1565-ben született.[2] Kell-e még újabb bizonyság érzékiségéről? Bizony léha, mulatozó, kaczér, érzéki asszony volt, ki már néhány nap mulva, 1590 január 3-án megjelen a leleszi káptalan előtt s merő szeretetből, az érzékek mámorából férjére iratja Onód, Debrő és Dédes várakat tartozékaikkal, köztük Sajószentpéter városával.[3]

Balassa Bálint pedig Krakkó felé bujdosik vala.

XII.

Balassa szerelmes szívének ezt a verdeső, zaklató küzdelmét *drámai* alakban is megörökíti. Mert kétségtelen, hogy az a *Töredék*,[4] talán az első szerelmi színjáték maradványa, melyet a Knauz-könyvtár ritkaságai közt Erdélyi Pál[5] fedezett föl, az ő alkotása, az ő átdolgozása a saját viszonyára való alkalmazással. Összesen négy kis nyolczadrétű levél, mely a színjáték közepének a C ívnek három részletét őrizte meg a szerencsés véletlen nagybecsű ajándékaként, valamely kifejtett könyvtábla papirlapjai közt.

Az első részben, két lapon, *Credulus* panaszkodik Brisnek, hogy Sylvanus gyakran sétált volt föl-alá a Julia háza előtt. «Nagy Isten, válaszol ez, szerette-e valaha valaki

[1] *Századok*. 1898. 39. l.

[2] Nagy Iván: *Magyarország családai*. IV. Pest, 1858. 202. l.

[3] *Századok*. 1898. 40. l.

[4] Erdélyi Pál, *Balassa Bálint*. Budapest, 1899. 172. és 235. l.

[5] A *Töredék* némely személyének, mint ennek a Brisnek s a két szolgának, Dienek és Galnak neve csak rövidített írásban fordul elő, azért csak ebben az alakjában idézhetjük.

úgy szeretőjét, hogy inastól ne féltette volna; ki ugyan ne kételkedett volna, se ne gyanakodott volna szeretőjéhez?» Credulus beismeri, hogy ok nélkül gyanakodni igen nagy bolondság; de a minek ember bizonyos jelét látja, annál is nagyobb bolondság, ha mégsem veszi eszébe. Hát mi az a bizonyos jel? kérdi Bris. Az, feleli Credulus, hogyha csak reá tekint is Juliára, rögtön elfordítja fejét, menten megyen előle. Bris biztatja, hogy vesse ki a gyanút lelkéből, mely halálos méreggel tölti be az oly szíveket, kiket a szerelem gyönyörűséggel és édességgel táplál. Ne gondoljon vele, ha Julia haragosan néz is reá, kemény szóval szól is, a tulok is előbb rúg, kapál, öklel, mikor megkülönzik, de aztán megszelidül s békén viseli a jármot.

A második részben, négy lapon, a III. szín második jelenetében Credulus és Julia verseng. Credulus szemére hányja, hogy lehet olyan angyali szépségben oly nagy szörnyű kegyetlenség? A szép Diana, a vadászat istenasszonya is gyakran elhagyta sétálását és figyelmesen hallgatta szerelmes verseit: csak ő dugja be áspis-kigyó módjára füleit, s nem könyörül rajta. Sőt kinjával, könnyhullatásával szinte úgy él, mint valami jóízű eledellel. «Nem veszed-e észre, feleli Julia, hogy inkább idegenítesz, mint édesítesz sok gyermeki vagy asszonyi sírásoddal? Mit sírsz minduntalan előttem, ha erős szivű férfi vagy, mit gyötröd magad?» Credulus kénytelen vele, Venus fölgerjesztette, kivánsága erőltette, szól és sír akarata ellenére is. Ha már nem szereti, legalább engedje meg, hogy ő szerethesse. Juliának nem kell sem személye, sem szolgálata, sem rabsága, legyen akárki szeretője, szolgája, rabja; csak neki hagyjon békét. De elég,

még együtt láthatja őkét valaki s mindjárt gyanúba veszi, mert irigy az ember. «Cupidó és Venus maradjanak, jó Credule, veled!»

Credulus: Ne siess, én fényes napom, mert ha te elmégy, én majd úgy maradok az keserűségben, mint az nap nélkül való sötétségben.

A III. szín harmadik jelenetében Sylvanus az erdei tündérrel, a vad Echó asszonynyal énekelve beszélget s eljátsza a költőnek az Echóhoz írt versét, mely a hatodik szakasszal megszakad.

A harmadik részben, két lapon, a IV. szín második jelenetének végén két szolga, Die és Gal évődik együtt, s' azt veti oda egyik a másiknak, hogy olyan nagyra tartja magát, «mint az Erdélyiek az jó bort az drágaságban, vagy az Patakiak az szűk bor idején az sört». A harmadik jelenet elején Credulus Sylvanussal feddőzik, hogy bizalmába beavatta, dicsérvén előtte Juliának hol szömét, hol kezét, hol szavát, hol homlokát: ő pedig elárulta, megcsalta, Juliát tőle elidegenítette. Ez-é az igaz barátság s tökéletes jámborság? Sylvanus mentegetődzik, a mint az összefoglalásban olvassuk, mert minden jelenet élén tartalmi mutató van, aztán végre azt mondja, hogy ő nem erőlködött azon, hanem az reménytelen alkalmatosság vagy szerencse szerözte köztük a szerelmet, midőn *egykor Daméládval ballagnak vala az olajfavölgyben.*

Erdélyi szerint a beszőtt Echó-vers, a színjáték hősének és hősnőjének neve kétségtelen bizonysága a Balassa szerzőségének; a Jephtes* historiájának készülő fordítása

* Nyilván nem egyéb, mint Buchananusnak, írónk egyik kedvenczének, a skót latin vallásos költőnek elbeszélése, melyet

is, melyet a radványi codex másolója említ, arról tanuskodik, hogy a drámai forma előtte nem volt ismeretlen; aztán a dráma nyelve, szólamai, kifejezései, magyarsága, szóval stílművészete is Balassára mutatnak.

Bár az Echóval való jelenetet Sylvanus játsza meg és nem Credulus, a mint a helyzetből folyna és a virágének adja; bár a Jephtes historiája inkább elbeszélésnek tetszik, a minő az Euryalus és Lucretia szép históriája, és nem drámának, mely az író ebbeli jártasságát bizonyítaná: a Töredéket mégis a Balassa kétségtelen alkotásának tartjuk mi is, vagy inkább átdolgozásának, mert a két utolsó sor, a mikor Sylvanus *Dametával az olajfavölgyben ballag vala,* idegen földre, idegen égaljra emlékeztet. A darab egész anyagát azonban, mint annyi virágénekében, egészen a saját viszonyára alkalmazza. Tárgya az a zaklató, verdeső szerelmi küzdelem, melyet a büszke, hideg, hajthatatlan Julia megnyerésére vívott Sylvanus ellenében, ki az asszonyt elszólja és elüti kezéről, mint a virágénekek ellenére Forgách Zsigmond. Ha eszünkbe jut, a mit a Töredék első részében Bris Credulus féltékeny gyanújára jegyez meg, hogy szerette-e valaha valaki úgy szeretőjét, hogy *inastól* ne féltette volna; ha eszünkbe jut, hogy *inas* a régebbi századok használatában nemes apródot jelentett, még a XVIII. század elején is Mikes Kelemen belső *inasa* volt szeretett fejedelmének; ha eszünkbe jut, hogy Gács, a Forgáchok vára ugyancsak az Ipoly völgyében feküdt, mint a Balassák várai: Divény, Gyarmath, Kékkő; ha eszünkbe jut, hogy Forgách Zsig-

Jephta sive tragoedia Jephtae czímen Illyefalvi István 1590-ben lefordított, a fájdalom és szenvedély erős kifejezésével.

mond 14 esztendővel volt ifjabb Balassa Bálintnál, így szomszédi viszonyánál és koránál fogva könnyen lehetett a hatalmas levente és híres dalnok nemes apródja, az ötven között egyik vitéze, kinek oldalán a vitézi szolgálatot tanulja vala: akkor nem lehetetlen, sőt nagyon valószinű, arra az őszinteségre és közvetlenségre való tekintettel, melylyel Balassa a *saját* helyzetét az idegen anyagba is be tudta illeszteni, hogy Sylvanust benne kell keresnünk és benne lehet feltalálnunk, kiben előkelő származásánál fogva a szerelmes bohème-kapitány megbizott, talán érző és résztvevő barátot keresett, kinek kegyese szépségeit és a maga reménységeit áradozva gyónta meg. Forgách-Sylvanus pedig fogékonyabb volt Julia szép szöme, keze, szava és homloka iránt, mint kellett volna: s az ifjabb legény az érzéki asszonyt elszerette. Annyi bizonyos, hogy Credulus a Balassa Bálint, Julia a Losonczy Anna *költői* neve a virágénekekben; annyi bizonyos, hogy szerelmi küzdelmök teljesen azonos, hogy e szerelmi küzdelem folyamata a színjátékban és virágénekekben fordulatról fordulatra, hangulatról hangulatra, sőt olykor kifejezésről kifejezésre is megegyezik. Nem szólva arról, hogy az erdélyi drága bor és pataki drága sör szintén a Balassa életének két nevezetes színhelyére emlékeztet, közvetve mintegy reá mutat; nem számítva az olyan általános szólamokat, mint kegyes, szerelem mérge, fölgerjedött, Venus, Cupido, Diana, melyeket Balassa használt, de más is használhatott; bizonyítékul csak azokat a kifejezéseket vesszük, a melyek a színjáték és virágénekek szerelmi küzdelmében a helyzetet, fordulatot, hangulatot teljesen azon módon rögzítik meg; elannyira, hogy az egész Töredék olyan, mintha a darab csak a virágénekek rövi-

debb összefoglalása, drámai alakítása volna. De ha a Töredékről itélni, következtetni lehet, a virágénekek szenvedélye változatosabb, lélekfejlődése gazdagabb, nyelve erősebb és kifejezőbb.

A Töredék első részében Credulus a féltés gyanújával Sylvanusnak a Julia háza előtt való fel-alá sétálását emlegeti, a *Cupido nyiláról* szóló virágénekében a költő ugyanazzal az érzéssel írja magáról, hogy szerelmi tüze miatt éjjel sincs nyugta, a Julia háza elé indul, utczájában jár és reá vigyáz. Credulus később azon kesereg, hogy Julia, ha felé tekint is, elfordítja fejét s menten megyen előle; a költő hasonlókép panaszolja barátjának, hogy Julia utálja s annak távozása bántja. A második részletben Credulus búsan tünődik, hogy lehet olyan angyali szépségben oly nagy szörnyű kegyetlenség? A költő is újra, meg újra fölveti ezt a gondolatot. A *Cupidóhoz való könyörgésében* nem érti, hogy olyan tündöklő mennyei szépségbe hogyan jütt olyan keménység, kegyetlenség? E csodás ellentétet ismétli meg az Echóval való párbeszédében s a Juliához való utolsó esengésében; Uristen, hogy lehet az kegyetlenségnek ilyen nagy szépség fészke? Credulus aztán kegyetlen kegyesének szemére hányja, hogy szerelmes verseit, keserves énekeit nem hallgatja meg, nem könyörül rajta; költőnk szintén arról panaszkodik, hogy Julia új verseit számba nem veszi, szép leveleire nem válaszol, nem szánja meg. Aztán Julia fakad ki a Credulus sok gyermeki vagy asszonyi sírása ellen; az erős szivű férfi ne sírjon előtte minduntalan; a költő egészen megfelelően vallja, hogy a két szeme két eleven kút, mely forrásából szüntelen foly, a két szeme mindenkor sír; de sok írása, szava, siralma, lángja, szolgálata

mindhiába; Julia a Töredékben hasonlókép elutasítja szolgálatát, legyen akárki szeretője, szolgája, rabja: csak neki hagyjon békét. S a Töredék is, a Virágének is fényes napnak nevezi Juliát.

Ime, e párhuzamos egyezések elvitathatlanul bizonyítják, hogy a virágénekek és színjáték az eszméknek és érzéseknek ugyanazon körében mozognak, ugyanarra a viszonyra vonatkoznak: következéskép ugyanattól az írótól, Balassától, származnak. Hátha az egész darab megvolna: mennyi egyezést mutathatna, mennyi fölvilágosítást adhatna még? Hogy nincs meg, nemzeti költészetünknek kettős vesztesége: először, hogy benne talán az első magyar szerelmi színjáték, 2-szor, hogy az első nagy magyar lyrikus drámai alkotása pusztult el, mely a *Balassa Menybért árultatásával* talán beszédes tanúja lehetne, hogy világi drámairásunk a XVI. században nem állt épen alacsony fokon.

XIII.

Bálint bujdosásának egyik oka Losonczy Anna, a másik Balassa András, ki jószágai után jár. Végles után Ujvárt is elpörölte és megitéltette magának.

De lesz-e, a ki az itéletet végrehajtja? Mert hiában nyerte meg András úr Újvárt tartozékaival együtt, az országos törvényszék hiában itéli meg, Liptó vármegye a felperes beiktatását hiában rendeli el, az alispán Szentmiklósi Pongrácz Mihály Pruzsinszky Miklós szolgabiróval hiában vállalkozik a végrehajtásra, — Balassa Ferencz tokaji kapitány, serény és vitéz katona, Bálint távollétében is, bátyja szellemében, éberen és erélyesen őrködik a vár

fölött.* S a mint a vállalkozó bizottság, az alispán menvén elül, Ujvárba igyekeznék, a kis Biela vizén emelt hidnál, Szent-Péter faluban Andaházy András, az alperesek megbizottja, Bálint és Ferencz bárók nevében tiltakozik a végrehajtás ellen; az újvári gazdatisztek: Attyai Péter, Nagy András és a számtartó László diák, meg igen sok jobbágy fegyveres kézzel elállja a hidat és fenyegetéssel feltartja a bizottságot; s hogy szavuknak annál nagyobb nyomatéka és foganatja legyen, a várból pattogva, bömbölve bele-beleszólnak a puskák és ágyúk. Az alispán pedig a jelenlevők előtt hivatkozik a halálos veszedelemre, aztán elszántan, de sietősen megfordul, szégyenkezve, de mély meggyőződéssel jelenti a megyének, hogy a végrehajtás nem sikerült, de nem rajta múlt. A megye mit tehet egyebet? Fölkéri a főispánt, hogy a törvény értelmében gondoskodjék karhatalomról.

András úr azonban, úgy látszik, már nem bízik sem a főispán, sem a karhatalom erejében, mert ilyen eset, mint az unokatestvérei, Bálint és Ferencz merészsége, Magyarország fennállása óta még nem esett. Katonaságot kér a beiktatás biztosítására. De a kamara ismeri a Balassákat s nem tartja tanácsosnak a fegyveres beavatkozást viszályukba: kibúvót keres, *elvi* álláspontra menekszik, mert az *elv* a gyávaságnak vagy tehetetlenségnek mindig tetszetős ürügye. Kifejti Mátyás főherczegnek, az András úr kérése ellen, hogy a vár a felségé, a Balassák csak zálogban birják; ennélfogva különös volna, hogy a felség a *saját* várát katonasággal, hadi szerszámokkal, ágyúkkal foglalja el; legjobb lesz az összeütközést megkerülni, a

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1901. 328. l.

Balassákat egyszerűen kifizetni; aztán a király azt teheti a várral, a mit épen akar.

Hát biz ez egészen bölcsen szól, teljesen illik öreg urak olyan tiszteletreméltó testületéhez, a minő a magyar kamara; csakhogy pénz kellene a kiviteléhez, a mi pedig se Bécsben, se Pozsonyban nincs. Ily viszonyok között, minthogy Bálint és Ferencz azzal fenyegetőzik, hogyha pénzüket meg nem kapják, a felség jogainak fentartásával Ujvárt tovább adják, másnak zálogosítják el, — alig marad mégis egyéb hátra, mint a végrehajtás újabb megkisértése. Rudolf egyenesen maga ír Bálintnak és Ferencznek, hogy az egész ügyet hagyják abban az állapotban, a hogy van; eltiltja őket a legsúlyosabb büntetés terhe alatt az elzálogosítástól, s ebbeli egyezségöket eleve semmisnek és törvénytelennek nyilvánítja: maga ír Illyésházy István liptói főispánnak s Pálffy Miklós gróf dunáninneni főkapitánynak, hogyha a megyei alispán még egyszer nem birja az itéletet érvényesíteni, akkor segítsék meg katonai karhatalommal.

Eddig csak az alispán fázott a testvérekkel való összeütközéstől, csak a kamara menekedett előlük az *elvi* álláspontra: most már a főispán, a kerületi főkapitány is fázik a dologtól. Csupa mulatság, csupa gyönyörűség, a mit lehetetlen önkénytelen mosolylyal nem élveznünk, hogyan törekszik egyik a másikat megkerülni, a feladatot reá háritani. Pálffy mind a felségnek, mind András úrnak siet jelenteni, hogy a királyi parancs első sorban a főispánnak szól, az ő kötelessége a végrehajtást megkezdeni; csak a sikertelenség esetén következik ő és a katonaság. Ám a katonaság alkalmazása nagyon megfontolandó. Mert különös volna, — lám, ezt az elvi okoskodást már ő is

megtanulta, — hogy a felség a *saját* várát fegyverrel vegye birtokába. A fegyveres erő költséges, a szegény népre káros is. Hogy a katonai tisztesség koczkára ne jusson, teljes hadi fölszereléssel, ágyúkkal kellene a vár ellen indulnia, mert ezek nélkül a katonaság szereplése nevetséges komédiává fajulhatna; de akkor a végvárakból ki kellene vonni a vitézeket, mit ha megtudna a török, a végvárakat megtámadhatná. Legjobb lesz tehát a váltság-összeget letenni s a feleket annak fölvételére fölszólítani. Illyésházy pedig Pálffy Miklós nyakába veti az egész feladatot, mert maga úgyis *gyönge*, teljesíteni hiában is kisértené meg. Biztatja, nógatja, de egyszersmind ijjegeti és kedvét veszi, mert az itélet végrehajthatatlan, az alispán nem járt el benne «iuridice»; mert a várfoglalás hűtlenségi pör, a várszállás nem glóbis-játék, vérontás nélkül meg nem leszen; mert *Balassa Bálint ugyan megesküdt előtte, hogy Újvárt haláláig meg nem adja*, hanem a felség záloglevéléhez tartja magát «Én elégtelen vagyok — úgymond — a megvételére; félek az utólütő pálczától is: a törvénytől; hanem kegyelmed lássa, mit cselekszik, én kegyelmedre hagytam. Csak azon kérem kegyelmedet, ha a vármegyéből kihozza az éhhel-holt népet, ne szállítsa az én jószágomra, mert ott közel vagyon; hanem szállítsa kegyelmed az újvári tartományra. Ám pusztuljon az ő felsége jószága, ha úgy tetszik jobbnak némelyeknek. Kegyelmednek az ország törvényéből maga személye szerint ott kell lenni; de jól meglássa, mit cselekszik, pört ne csináljon kegyelmed magának és gyermekeinek.»

Ime, így hátrál meg egymásután az alispán, a magyar kamara, a főispán és kerületi főkapitány, ki Illyésházy evelére vitéz létére nem épen vitézi hangon jelenti Ernő

főherczegnek, hogy a királyi parancs végrehajtásából a végbeli katonaság kivonása miatt komoly baj származhatik, a miért nem vállal felelősséget; a keresztyén vér ontásától is irtózik, a mi pedig elkerülhetetlen, mert Balassa Bálint kinyilvánította, hogy készebb meghalni, semmint a határozat végrehajtását megengedni. Sőt a királyi helytartó, Fehérkövy István nyitrai püspök, hivatkozva hősünk eme kijelentésére és a balszerencse miatt való megátalkodott elkeseredésére, Ernő főherczeget figyelmezteti, hogy Ujvárt nem lehet lándzsával és karddal bevenni, ahhoz jelentékeny katonaság és nagy ostromszerszámok kellenek, a miből a keresztyén vér ontása és a nyavalyás jobbágyság megnyomoritása következik. Vajjon mindebből lesz-e megfelelő haszna a fiscusnak, melyhez a vár tartozik? Inkább békés egyezséget ajánl. Rudolf csakugyan Pálffy és Fehérkövy egybehangzó érvelésére a fegyveres beavatkozásról lemond, s 1592 április 5-én meghagyja Ernő főherczegnek, hogy a Balassák között való viszályt pénzzel kell kiegyenlíteni. Így hátrál meg Bálint elől a királyi helytartó, s maga a király is, a legalaposabban pedig és végkép meghátrál András úr, kit Illyésházy levele 1591 október 22-ről már *szegénynek* emleget; a sok huza-vonába, telhetetlen vagyonszerzésének tehetetlen kudarczába belehalt. Hiába volt minden mesterkedés, csűrés-csavarás, hitványkodás: Ujvár öccsei kezén maradt. Ő az itélő-levelet, melyet Bálint és testvére megrontására a földi biráknál kimódolt, — vihette fel az Örök Biró elé, a hol bizonyára nem az ő javára könyvelték el.

XIV.

Bálint pedig, ez a mi Alkibiadesünk, mint Rimay nevezi, azalatt Krakkóban ismét kiépült szerelmi bajából. Önkéntes számüzetésének, szilaj elkeseredésének nehéz búja lassan felengedt: már inkább az bántja, hogy ott künn, hazájában, vitézi szolgálatát kellőkép nem méltányolták, valamely jelentősebb várnak, mint Palotának vagy Tatának parancsnokságát reá nem bizták. A mi verdeső, zaklató szerelmi küzdelmében, féktelenkedő, vakmerő vagyoni pörösködésében eszébe sem jut, énjének nemesebb tulajdonsága, katonai becsvágya ébred és nyilatkozik meg. Öccsének hazahivogató szavára legalább azt feleli, hogyha ott künn tisztességesen szolgáltatnának vele, örömestebb foglalkoznék a szolgálattal, mint a *versfaragással;* de ha nem szolgáltatnak, mit tegyen? Sem a hibbei biróságot fel nem veheti, sem meg nem házasodhatik, mert annak már ellene mondott. Jobb e szerint a lengyel földön maradnia, urakkal és herczegekkel mulatnia, mint otthon csak szomorkodni és morgolódni.* És mulatott tovább urakkal és herczegekkel, meg bizonyosan herczegasszonyokkal és szép leányokkal. Bohème létére az ő csélcsap szeretkező szíve ismét hevesebben dobogott, különösen Cælia láttára, ki Juliához annyira hasonlít, mint két egyenlő rózsa, két egy ágon termett meggy. S fölzendül újra virágéneke, Cupidóhoz kérése:

* B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái.* Budapest, 1904. 267, 268. l.

Átkozott Cupidó,
Szerencsémet rontó
Régi nagy ellenségem!
Hazámbul kiűzél,
Ide is rám jüvél,
Érd bátor immár végem;
Csak tüzedet ne szíts
Szívemben, se többíts
Régi szerelmes mérgem!

Megerednek a Cælia-dalok, melyek kétségtelenül sem szenvedélyük mélységére, sem eszméik, képeik, hasonlataik gazdagságára nem versenyezhetnek a Julia-énekekkel, de azért a lobbanékony levente és szerelmes dalnok lyrájának nem méltatlan termései. Cælia hamar meghajol, legfölebb egy kis féltékenységre kész: ennélfogva színes változatosságot a hangban, verdeső vihart az érzésben nem támaszt. Csak az a hivatása, hogy a költő szívének sebét behegeszsze, ideig-óráig gyönyörködtesse, mint a szép Susanna, a lengyel cziterás leány, vagy Hannuska Budouskionka, a kis duzzogó, kik egymást kergetik dalában. Azt szilaj, csapongó, búfelejtő kedvvel énekli meg; ezt enyelgő, játszi, tréfás kötődéssel, léha örömök, múló hangulatok emlékére.

De a lengyel szépek, múló örömök közt is szeme és keze mindig Ujváron, melyet Ferencz öccsével együtt sikeresen őriz; mert Balassa András fiai ellen ép oly szívósan és szerencsésen pöröl, mint atyjuk ellen. 1591 őszétől fogva már haza-haza jő, 1592 julius 17-én Eperjesen tartózkodik,* honnan vakmerő sértése miatt Ernő főherczegtől nemes lovagiassággal bocsánatot kér, hiszen kegyelmére,

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1901. 340. l.

jóindulatára különben is szüksége van; mert Eperjesen a tanácsurak a nyolczados törvényszéken újra előveszik ügyét, hogyha már az András úr örököseinek nem, legalább a koronának válthassák vissza Ujvárt. Előveszik, de elő nem viszik. Mert Bálint nem enged. Még ekkor valószinűleg visszatér ugyan Krakkóba, mert a következő év május 11-én 24 hordócska bor vám nélkül való kivitele végett folyamodik, de egy hónap mulva, junius 1-én, már itthon van, s megakadályozza Ujvár visszaváltását, Mátyás főherczeg és a magyar kamara rendeletének végrehajtását: a nádori itélőmester alapi Balogh Albert vezetése alatt kiküldött hivatalos bizottság előtt a kapukat bezáratja.* Hiába rendelet, itélet, törvény, ha Balassa büszke-daczosan és vakmerőn ellenáll, erejök megtörik rajta, mint tengeri hullám a sziklán. Megesküdt Illyésházynak, hogy *Újvárt haláláig meg nem adja.*

Halála előbb következett be, semhogy magá gondolta volna.

A következő év tavaszán a török ellen az egész Felvidék megindult. Valahol csak valami úr volt Magyarországon — írja feleségének Thurzó György április 30-án — mind fegyvert fogott Esztergom támadására Bálint is feledte panaszos sérelmét, mardosó neheztelését, hogy Tatát vagy Palotát magahitte érdemei fejében meg nem kapta; félre tette Campianus Edmond angol egyházi író könyvét, a katholikus fölbuzdulásnak igazoló védelmét, melynek fordításába fogott, s a hazaszeretet és vitézi szolgálat szent kötelességének nemes becsvágyával, magasztos érzésével fölemelte vörfölyös,

* *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1901. 457. l.

fehér kamuka zászlaját, melyen Szent Dávid képe volt írva zengő hárfával, mert énekes voltára, számkivetésére, számtalan inségére nézve hozzá hasonlította, aztán lelkes csapatával a Duna mellett lemenve, Esztergom alá szállt, hol a nemzet szép sátoros tábora s egyéb rendek sűrű nagy zászlós hada gyülekezett.

A magyar sereg a német katonasággal május 4-én szállja meg Esztergomot, 6-án már 80 öreg ágyúval lövi rengő kőfalát, 7-én intézi ellene az első rohamot; 9-én már elfoglalja az alsó erődítéseket, 16-án a szenttamáshegyi kastélyt, 19-én a vizivárost támadja meg véres küzdelemben a német katonaság meghátrálásával. A harczban sok jó vitéz elesik, sok megsebesül. A mint Thurzó jelenti vala: «Balassa Bálint is sebes».

Bizony súlyosan sebes. Istvánffy szerint golyó érte ágyékon, a jezsuiták évkönyvének följegyzéseként keresztül ment mind a két lábán. Esztergom városába vitték, a hol betegágyánál költő tanítványa, Rimay János s a vágsellyei jezsuita ház gyóntató papja, Dobokay Sándor vigasztalja. Vallásos megadással, áhitatos töredelemmel viseli szenvedését, Istentől s a Boldogságos Szűztől könyörögve segítséget, mivel mind a két lábán műtétet kellett végezni. A mikor a sebész munkájába fog, Balassa Vergiliussal, a régi latinság hősi énekesével sóhajt fel: «Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo!» De a pap intésére Istenhez fordul újra s fájdalmai közt csillapító szavára csak annyit felel: *Hiszen atyám, azt akartam, hogy így legyen*. Aztán Mátyás főherczegnek nyolcz éves kis fia érdekében levelet ír és Dobokay Sándorra bízza, hogy elhunyta után adja át. Mert tudja, hogy nincs menekvése; megnyugvása sincs egyébben, mint

hitének felemelő és megváltó erejében. Magasztos hittel, a Krisztusba vetett bizalommal s bűnei bocsánatának reményével halt el május 26-án.*

A mit vétkezett a kora szilaj erkölcséből, féktelen vére örökléséből, a maga megtévedéséből, — dicsőséges halálával, szíve vallásos megtisztulásával és költői halhatatlanságával kiengesztelte.**

* *Századok.* 1873. 318, 319. l.

** Holttestét Újvárra szállították, majd Hibbére vitték a kegyúri templom sírboltjába, a hol atyja feküdt, a hová hamar követte öccse, Ferencz is, ki még a nyárnak folyamán a tatárok ellen esett el. De sorsa, az ő mostoha, üldöző sorsa még haló porában sem hagyja békén. 1810-ben csontjait az atyja és testvére tetemének maradványaival kiszedték, hogy a falu szeretett plebánusának, az elhalt Árgay Ádámnak, helyet csináljanak. A régi földesurak maradványait a templom hajójában takarították el: jó már nekik ott is. 1897-ben újra kiemelték és Budapestre az embertani intézetbe küldötték, hogy korukat meghatározzák. Az intézet vizsgálatai megállapították, a mennyiben megállapít*hatták*, hogy a XVI. századból valók s az egyik tetem körülbelül 40 éves emberé lehetett; de még mindig kérdés maradt: hogy vajjon a 43 esztendős Bálinté, vagy az egy-két évvel ifjabb Ferenczé-e? A csontokat aztán 1898-ban Liptómegyének visszaküldötték, hol a költőhöz méltó temetés költségeinek hiányában ma is várják a végleges eltakarítást. Az idén végre, április 9-én, a késmárki felsőbb kereskedelmi iskola tanári kara a temetés költségeinek összegyűjtése végett lánczos ünnepélyt rendezett. Egészen stílszerű és méltó, hogyha már az első nagy magyar lyricus maradványainak eltemetésére nincs pénz, legalább annak, ki ebben az országban egykor a legjobb tánczos volt, tánczolja össze a közönség a szükséges összeget! S aztán az őszszel temetik, koporsóján aranykoszorúval.

XV.

Halála, 43 éves korában, ismerősei, jóakarói, barátai közt mély részvétet, őszinte fájdalmat ébresztett. Botlásai, féktelenségei, vétkei amaz idő zordonabb erkölcsénél és enyhébb megitélésénél fogva a szeretet könnyeiben elhomályosodtak: inkább szerencsétlensége, tüneményes tehetsége s költői érdemei ragyogtak a könnyek fátyolán keresztül is elő. Különösen tanítványa, Rimay János, kit már 10—12 éves gyermekül pártfogásába vett, verseinek közlésével becsülésére méltatott, később a maga utódjának kijelölt és halálos órájában dicsőségének megéneklésére maga kért, szeretetének és hálájának rajongásában egyre magasztalja, védelmezi, hiszen tőle tanulta meg a tudományok kedvelését és szerencse nélkül is az erény követését.* Balassa Bálintban ő csak a maga mesterét, a magyarság nagy énekesét látta, ki az irodalom mezején a színmézet úgy gyűjtötte össze, mint eddig magyar író még soha; a mellett olyan művelt és tudós volt, ki a latin, olasz, német, lengyel, cseh és török nyelvben való jártasságán kívül a mi nyelvünket is az ékesszólás magas csúcsára emelte.** Elhunyta után csakhamar megírta és kiadta Epicedionát Balassa Bálint Esztergom alá való készületéről és Balassa Ferencz emlékezetéről, sok őszinte érzéssel, de kissé sallangos dicséretekkel; melegen köszöntötte és helyeselte Darholcz Kristóf művét, mely a Balassákat

* B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái*. 252, 264. l. S Ipolyi Arnold, *Rimay János államiratai és levelezése*. Budapest, 1887. 80. l.

** B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái*. 264. l.

dicsőítő latin írásokat, gyászbeszédeket, siralmakat összeszedte és egy csomóban közrebocsátotta, sőt azok számára, a kik latinul nem tudnak, a Balassák életéről és haláláról szóló verseket lefordította, védelmező előbeszéddel ellátta, Nádasdy Tamásnak ajánlva sajtó alá készítette.[1] Vajjon megjelent-e, mint Radvánszky Béla hiszi,[2] vagy a jó szándék meghiúsult: bajos eldönteni, mert semmi példánya nem maradt, mint a Darholcz könyvének. Ugy tetszik, hogy az a Töredék, mely államiratai gyűjteményében olvasható, a védelmező előbeszédének s a Tolnai Balogh János magyarított verse a fordításainak maradványa, egészen egy időből, mert a Töredék második szakasza nem egyéb, mint ennek a versnek prózába oldása.[3]

Rimay általában a maga mesterét s a magyarság első nagy énekesét csak magasztalni, védelmezni tudja. «*Nevezheti netalán némely ezt s véteknek is tulajdoníthatja bennem* — írja maga, — *hogy ez úrfinak dicséreti szaporításában fölötte vak vagyok s néma vétkeinek elhallgatásával.* Az a jámbor azért térjen vissza az én írásimra s olvasson ott ehhez való dolgot, s itt is találja meg, hogyha valakiben az jóságok meghaladták s föllyülmulták az vétkeket, az írók az nagyobbik s főbbik részét szokták abban mindenkor ékesíteni s példára is egyebeknek vétke elhallgatásával előhozni».[4] Valóban *vak* és *néma* vétkei iránt, épen azért a Balassa egyéniségének jellembeli megitélésé-

[1] B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái.* Budapest, 1904. 263. l.

[2] Ugyanaz, *Balassa és Rimay barátsága.* Bpest, 1904. 16. l.

[3] Ipolyi Arnold, *Rimay János államiratai és levelezése.* Budapest, 1887. 79. l.

[4] Ugyanott, 79, 80. l.

nél hiteles tanú nem lehet; annál szemesebb és hangosabb költői érdemei föl- és elismerésében, egyenesen a régi római Catullus, Tibullus, Propertius, az olasz Petrarca s a középkori latin Scaliger, Vesellius és Johannes Secundus Hagiensis felé emeli.

S *teljes* kiadására készül. S a míg Dobokay Sándor Campianus fordítását befejezi, Balassa emlékére és nevével kiadja, megsebesülésének és haldoklásának megható elbeszélésével *: ő énekeit egybeszedi, összeírja, s a hol bontakozásuk esett, megigazítja; a mi annyival szükségesebb, mert írásban közkézen keringtek és számos önkényes változást szenvedtek, a mennyiben némely másoló a maga nevéhez és viszonyához alkalmazta és rongálta őket. Balassa nevetett is, búsult is ezen; s panaszkodott miatta hű tanítványának, ki erkölcsi kötelességének vette megigazításukat, hogy a mint éltében a költő az ő birálata alá eresztette írásait, holta után is szavatoljon értök.** Hiszen azok a változtatások az egész magyar nemzet kárára s a magyar nyelv ékessége tükörének megfertőztetésére estek. A kész anyagot aztán három részre osztotta: az I. részben adta *Istenes énekeit*, buzgó könyörgéseit annak az énekének hijával: *Pokolbeli kisértetek fo(r)gatnak* s fölibök deák summácskát, tartalmi összefoglalást jegyzett, a mint a költő maga az első három hymnusnál megkezdette. A II. részbe helyezte *elegyes verseit*, háromnak kivételével, a melyeket meg nem kaphatott; ezek: *Szít Zsuzsánna tüzet szívemből magára, Egy nagy követséggel Venus sietséggel Küldé hozzám Cupidót*, s *Eger vitézek-*

* 1607-ben.

** B. Radvánszky Béla, *Rimay János munkái*. 252, 253. l.

nek ékes iskolája, Jó katonaságnak nevelő dajkája ; a III. részbe sorozta *Juliáról szóló virágénekeit* ; eleibők diák nyelven szintén tartalmi mutatót rakott, a mint a költő tette kettő fölött.[1] Végre megírja az előszót mesterének meleg méltatásával, mert a mint a sas az apró madarakat, úgy haladta meg a magyar elméket a magyar nyelvnek dicsőséges mívelésében, s mint az oroszlán, úgy hagyta itt a körmét minden írásában akár tudományára, akár elméje bővelkedésére nézve, melybe «mind a theologiának felséges bányája érczéből olvasztatott tündöklő fényes aranyát, mind a philosophiának tekintetes örvénye mélységéből merített nektárját fölvette, a mellett mind az historiáknak széles elterült mezein való szép gabonavetéseivel, mind az poeták irásainak külömb-külömb színnel ékeskedő örvendetes kertjei virágillatival» gyönyörködtetett; megírja a virágénekek lelkes védelmével, mert mennyit vesztene a latin költészet a szerelmi versek elhagyásával? Majd a magyar nemzethez fordul. «Neked úgy ajánlom — mondja — ujabban ez könyvet, hogy itélettel olvasván minden részét, holta után is megbecsüld azt, a ki életében való kis becsületivel ily virágzó, éles és tudós elmét viselt előtted, ki nagy hasznodra is tudott volna lenni, ha elméjével is tudhattál volna élni.»[2]

Ám, ez a könyv a Rimay szerkesztésében sohasem jelent meg: a terv jó szándék maradt. Csak Rimay halála, 1631 után indulnak meg Balassa és Rimay *közös* kiadásai; minden korábbi kiadás, a mint Szabó Károly[3]

[1] Ugyanott, 256. l.

[2] *Rimay János munkái.* 555, 257. l.

[3] Szabó Károly, *Régi Magyar Könyvtár.* I. 180. l.

gyanította és Dézsi Lajos* bizonyítja, tévedésnek látszik. Az ő meggyőző érveinek erősítéseként megjegyezhetjük, hogyha a Rimay szerkesztése megjelent volna, a későbbi kiadásokban hármas beosztásának kétségtelenül nyoma lenne: de valamennyi, mintegy *40* kiadás, e beosztás nélkül, teljesen a virágénekek nélkül jelen vala meg. Pedig legalább a XVIII. század kezdetétől fogva a vallásos felfogás rideg szigorúsága ezeket már nem itélte el. Kézírásban azonban elterjedtek: meg voltak a Zrinyi Miklós könyvtárában, ki maga készítette jegyzékébe Balassa Bálint *Fajtalan énekei* czímen vezette be; meg a Barakonyi Ferencz gyűjteményében, kinek utódja László kezéről Ráday Gedeon birtokába jutottak; meg sok egyéb helyütt, például egyes darabok a *Vásárhelyi Daloskönyvben,* mert az első nagy magyar lyricus versei, szerelmiek és vallásiak egyiránt, kézről-kézre jártak, némelyek el is kallódtak vagy a felismerhetetlenségig eltorzultak, mert egyes magameggondolatlanok, a mint az Istenes Énekek 1665-iki kassai kiadásának előszava panaszolja, a versek fejéből a magok vagy mások nevét kalapálva ki, igen megvesztegették és magukénak tulajdonították őket.** 1874-ben azonban a Magyar Történelmi Társulat zólyommegyei kirándulásakor Deák Farkas a báró Radvánszkyak radványi kastélyában Balassa költeményeinek gyűjteményére szerencsésen rábukkant, és 1879-ben végre megjelent Szilády Áron szerkesztésében az első *teljesebb* kiadás. A fölfedezett codex nem a Rimay János leírt könyve, hanem a költő kéziratainak másolata, valószinűleg még az

* *Rimay János munkái* Függelékében. 3—6. l.

** Dézsi Lajos, a *Rimay János munkái* Függelékében. 21. l.

ő életében, Szilády Áron föltevése szerint inasától, Hartyáni Imrétől. De bárkitől legyen, meglehetősen hibás; az énekek rythmusát, rímét, szép hangzatát, zeneiségét, sokszor az értelmét is megrongálja, a mint az *Echóval* való beszélgetésnek a drámai maradvány töredékével összevetése szomorúan bizonyítja; nyelvjárásából és hangszínéből pedig teljesen kivetközteti. Balassa Bálintnak eddig ugyanis *nyolcz*[1] sajátkezű magyar levele ismeretes s *két* levéltöredéke a Rimay közlésében,[2] a mellett végrendelete és drámai maradványa; egytől-egyig valamennyi e-ző és nem i-ző; a Radvánszky codex *i*-ző nyelvjárása ennélfogva a *másolótól* ered, a ki a Julia név megokolásában csakugyan a *régi* poeták példájára hivatkozik.[3]

Balassa nem írhatott máskép versben, mint prózában. A mellett a codex nem is egészen teljes, hiányzik belőle a költőnek több virágéneke, több vallásos verse, mert a másoló szerint zsoltárfordításai és könyörgései, számra *10* darab, más könyvben voltak; s nem akarta addig kiadni, a míg több zsoltárt nem fordít. Kérdés, ha ezek megjelentek-e az Istenes Énekek között, a melyek sorában összesen csak hat zsoltár fordítása akad. Aztán hiányzik a Buchanán Jephtesének, s valószinűleg a Salamon Énekek énekének átdolgozása, a nyolcz fejezet nyolcz versben, melyeket Kájoni János, a Cancionale Catholicum szerkesztője, őrzött meg, ki még ismerhette azokat, kikkel Balassa

[1] *Irodalomtörténeti Közlemények.* 1899. 385. l. És *Századok.* 1902. 916. l.

[2] Rimay János, *Munkái.* 553, 267. l. S *Államférfiúi iratai és levelezése.* 80. l.

[3] Szilády Áron Balassa-kiadása. 286. l. S Ugyanaz, 309. l.

Erdélyben érintkezett. S hiányzik a versek rendje, eredetük szerint való chronologiája is.

XVI.

De a kiadás így is, hiányos voltában, a költő egész egyéniségét határozottan elénk tünteti. Vallásos érzéseiben, istenes énekeiben, megadó és töredelmes. Az őszinte áhitat és igazi bűnbánat fölemelő szárnyain közeledik Istenhez, a bocsánat hitével és megigazulás reményével. Ez istenes énekek nyilván életének nagy válságaiban, üldöztetésének és bujdosásának idején, idehaza és a lengyel földön keletkeznek, mert az ember sohasem érzi magához közelebb az Istent, mint a nagy örömben, vagy nagy búban. Neki nagy örömre kevés, nagy búra elég oka volt. Olykor egész emberöltőjének, sőt általában az embernek nyomorúsága, panasza, vezeklése szólal meg lantjának zokogó húrjain, a mikor a zsoltárok egy-egy részletét a Buchanan és Béza feldolgozásában fordítja, vagy a Szentírás egy-egy helyét sugalló indítékul ki-kiragadja; olykor egészen a maga leleménye ihleti, s egészen egyéni fájdalma, megalázkodása, irgalomért való esengése zendül meg borongó, fölcsapó hangjaiban, mint a *Bocsásd meg Úristen, Bizonnyal ismérem rajtam nagy haragod, Zarándokének* és a bujdosása alatt való, az Oceanus partján fogant *Könyörgése* fölszárnyaló kifejezéseiben. Ez énekei ugyan nem bővelkednek annyira «a theologiának felséges bányája érczéből olvasztatott tündöklő fényes aranyával, sem a philosophiának tekintetes örvénye mélyéből merített édes nectárjával», a mikért Rimay olyan áradozva dicséri mesterét, mint zsoltárfordításai és általános elmél-

kedései: de melegebbek, megkapóabbak, egy-egy személyi vonatkozásukkal és közvetlen kifakadásukkal ma is erősen meghatnak. Szinte érezzük, a hogy a költő szíve végtelen és vigasztalan szomorúságában dobog, vivódik, vonaglik a megindulástól, szégyentől és szenvedéstől; hogy ez a magábaszállás, töredelem és megtisztulás igaz; istenben való bizodalmának ereje megváltja és megáldja. Zsoltárfordításaiban és általános elmélkedéseiben is meghaladja a korabeli vallásos énekeseket, papokat és tanítókat, kik okulásul írnak: de különösen ezekben magasan emelkedik föléjük. A rythmusa elevenebb, fejlettebb, művészibb, verselése könnyebb, változatosabb, zengőbb.

Hazafias érzései az édes hazától, jó Magyarországtól való érzékeny búcsúján kívül vitézi énekeiből törnek elő fényes lobogással, önfeláldozásra kész hévvel. Mert a magyar nemzet romlásáról szóló siralom, melyet Szilády a Radvánszky codex másolójának figyelmeztetése, s a második és hatodik szakaszának izléstelen szóhalmozása ellenére neki ajándékozott, a Rimay verse. Vitézi énekei, az *Áldott szép pünkösdnek* és a *Végeknek* dicsérete a hazaszeretetet és harczi vágyat a török ellen egyesítik, mert a hazaszeretet akkor nem szóban, hanem az önfeláldozás készségében lobogott. A vitézi élet *belső* tartalma a vitézi szolgálat volt, melyet költőnk nemcsak önmagáért és fenséges czéljáért, a mi a honvédelem szent kötelességének rajongó tiszteletében és teljesítésében nyilvánult meg, de még inkább lovagi kalandjaiért és legényes vigalmaiért szeret vala. Ám a mulatozás örömein kívül már a *Borivóknak való dalában*, az áldott szép pünkösdnek dicséretében, valamint utóbb *Katona-énekében*, a Végeknek magasztalásában már élénk érzéke, meleg szeretete mu-

tatkozik a természet szépségei iránt is. Mint a renaissance művészei és énekesei, már a természet meghittje; s az éledő tavasz minden szépsége már szemébe ötlik, lelkének már beszédesen megnyilatkozik; énekeinek leíró és festői elemeit már a természet öléről szedi, válogatja; fiatal kedélyének villogásaival, változásaival teljes összhangba hozza, olvasztja. A természet és kedélye életének e benső együttérzése, egymásban való kölcsönös visszatükröződése költészetének később is egyik legszebb és legjellemzőbb sajátsága lesz, egyszersmind igazi és nagy gazdagsága, mely színeit, képeit, eszméit, hasonlatait pazaron sugallja és ontja. Érzelmi hangulatai azért rendszerint olyan szerencsésen, kifejezően alkalmazkodnak a természet hangulatához, hogy szinte bajos eldöntenünk, vajjon ennek benyomásai keltették-e föl, vagy pedig csak akkor szólaltatták meg, a mikor épen a megfelelő külső körülmények közé jutott?

S minthogy a természet való, hű és igaz, Balassa ellesi, eltanulja szerelme válságainak fordulatos mozzanatait, szíve viharának fölsíró kitöréseit hűen és igazán kifejezni. Virágénekei, különösen a Julia-dalok, ezek az édes, sóvár, epedő, verdeső, szenvedélyes vallomások, XVI. századi költészetünk e kivételes maradványai és legszebb hajtásai, melyek legszebbek hat embernyomig, a XVIII. század végéig, sokszor idegen anyaguk ellenére is meglepnek és megragadnak tartalmok igazságával, hangjok közvetlenségével. Mert az idegen anyagba, melynek ismerete és felhasználása abban az időben az ő tudásának, műveltségének bizonysága volt, s csak elismerésére és dicséretére vált, a maga viszonyának szálait úgy tudta beleilleszteni, hogy egészen *új* szövésnek tetszett, sőt

egészen *új* szövéssé lett. E viszony küzdelme pályájának rajzában izgalmas helyzetekkel vonul el előttünk, színes képekkel és leírásokkal; de e képek és leírások nem önmagukért fogannak, hanem az alanyi érzések csodálatosan gazdag villogásainak megrögzítő és kifejező eszközeiként sorakoznak. A költő mindig és mindenütt *alanyi* marad, erős és határozott egyéniség, kinek végletes lobogása a Balassák féktelen vérére, érzéki természete egyszersmind a renaissance főurainak szilaj kedvtelésére vall, s emberi és költői jellemének e kettős fősajátsága egész szerelmére és egész költészetére rányomja a maga elhatározó bélyegét. S vegye indítékait, eszméit, képeit, hasonlatait, alakjait bárhonnan, mert többször az idegen anyaggal vagy legalább idegen hatással az idegen alakokat is átveszi a magyar verselésbe; a maga erős és határozott, végletes és érzéki egyéniségének erejével mindig a maga leleményének közvetlen hajtásaivá, önkénytelen megnyilatkozásaivá varázsolja őket. Magyar verselésünk régi, nehézkes és hosszadalmas alakjait átteremti, feltördeli, idegenekkel vagy népiesekkel helyettesíti; de mint a Juliához való hű és állhatatos nagy szenvedélye uralkodik minden apró szeretkezése fölött, úgy uralkodik minden megkisérlett versalakja közt a *Balassa-vers*, melyben a Julia dicsőségére a legtöbb és legszebb virágéneke zeng. S bár iratásuk óta nyelvünk művelésében, költészetünk fejlődésében, verselésünk történetében *300* esztendő haladása foly vala, ez énekeket lehetetlen ma is igaz gyönyörűség nélkül olvasnunk.

Szécby Károly.

KÖLTEMÉNYEK

1.

AENIGMA.[1]

Jelentem versben mesémet,
De elrejtem értelmemet;
Kérem édes szeretőmet,
Fejtse meg nékem ezeket:
  Minap én uton jártomban,
Láték két hattyút egy tóban,
Hogy volna csendes úszásban,
Együtt lassú ballagásban;
Gyakran egymásra tekintnek,
Kiről kitetszik szerelmek,
Egymáshoz való jó kedvek;
Hasonlók, mindketten szépek.
Hogy így együtt szerelmesen
Ők úsznának szép csendesen,
Azonközben nagy sebesen
Egy keselő csalárdképen
Rájok menvén, az egyikét
Körme között az szebbikét
Elkapá, forgatta szegényt,
Mint szeretőt kedve szerént.
Látván társa bánatjában,
Rén[2] keserves kiáltásban.
Széllyel ballagván az tóban,
Nem tud, meggyen[3] nagy búában,
Mert látja társátul váltát;
Látja maga özvegy voltát,
Buában elszánta magát:
Ohajtja már csak halálát.

[1] Találós mese. [2] Rí. [3] Mit tegyen.

2.

BORIVÓKNAK VALÓ.

Áldott szép pünkösdnek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszú úton járókat könnyebbítő szele!

Te nyitod rózsákat meg illatozásra,
Néma fülemile torkát kiáltásra,
Fákat is te öltöztetsz sok színű ruhákba.

Néked virágoznak bokrok, szép violák,
Folyó vizek, kútak csak néked tisztúlnak,
Az jó hamar lovak is csak benned vígadnak.

Mert fáradtság után fejeket, tagjokat
Szép harmatos fűvel hizlalod azokat,
Új erővel építvén űzéshez inokat.

Sőt még az végbeli jó vitéz katonák,
Az szép szagú mezőt kik széllyel bejárják.
Most azok is vígadnak, az üdőt mulatják.

Ki szép füven lévén bánik jó lovával,
Ki vígan lakozik vitéz barátjával,
S ki penig vitéz fegyvert tisztíttat csíszárral.

Újul még az föld is mindenütt te tőled,
Tisztúl homályából az ég is te véled,
Minden teremptett állat megindul te benned:

Íly jó időt érvén isten kegyelmébül
Dicsírjük szent nevét fejenkint jó szíbül.
Igyunk, lakjunk egymással vígan, szeretetbül.

3.

LOSONCZY ANNA NEVÉRE.

Lelkemet szállotta meg nagy keserűség,
Csak nagy bánat lészen életemben már vég:
Oh, én szívem mint ég!
Hogy szerelem miatt örök kínba esék.

Oly nehéz lelkemnek attul elválása,
Ki szerelmét hozzám igazán mutatta,
Mint testnek halálba
Vagyon az lélektől nehéz távozása.

Szinte mint hogy a test mikor az lélektül
Fáj, hogy eltávozik mint szeretőitül;
Így árva fejemtül
A vált el, ki engem szeretett hű szívbül.

Óh, én két szememnek szerelmes világa!
Keserves fejemnek te valál gyámola:
Mire hát bánatra
Hagyál el engemet ilyen árvaságra!

Nemde nem kedvedért hagyék el egyebet,
Vajjon s kinek ajánlottam szerelmemet?
Szerettem-e többet?
Tudod, kedveltelek egyedül tégedet.

Csak te valál nékem minden ékességem,
Szerelemre te gyútád szívemet nékem:
Mire hadsz el engem,
Ha nálad nélkül is elfogy én életem?

Szegény fejemet már mivel vígasztaljam,
Szívemnek keservét kinek panaszoljam?
Magam hová fogjam,
Ha siralmim miatt én ugyan elasztam.

Igazán tertént ez is méltán én rajtam,
Mert ok nélkül magam búcsút neki adtam,
Szegénayt háborgattam,
Hozzám nagy szerelmét semminek tartottam.

Azért én kegyetlenségemnek jutalmát,
Most veszem háládatlanságomnak hasznát:
Fejem árvaságát
Méltán vallom immár gyámoltalanságát.

Nem volt kettős szíve, ki miatt én nekem
Kellett volna félnem vagy idegenkednem:
Tudom, mit írt nekem,
Erős esküvéssel mint bizlalt meg engem.

Ne kövessen azért senki engem ebben,
Hanem ha ki akar gyötrődni szivében;
Mert egész éltében
Hív szerelem mását nem löli mindenben.

Az ki most ezeket öszveszedegette,
Szeretője után kesereg szívébe:
Kit más hűv kezére,
— Mint tudatlan ember, — ok nekül ereszte.

4.

CHRISTINA NEVÉRE.

Cupido szivemben sok tüzes szikrákkal szerelmét most újétja;
Elmémben mint várban vigyázván, vérasztó-herdóját ő úgy mondja;
Tüntetvén előttem szép esillagom képét, velem csak kévántatja.

Róla feledéken nem lehet én szívem, mert csak ötet
óhajtja,
Mint esőt aszály miatt meghasadozott föld, őtet úgy
kévánja:
Tüzem enyhítője, bánatom vivője, hogy csak ő már azt
vallja.

Immár ő érette egyebek szerelme nálam mind semmivé
lött,
Mert szeme nyilával, nagy igazságával, mint czélt engem
már meglőtt;
Bévett szerelmiben, kivel mintha engem ő ugyan idvö-
zített.

Siralmas nagy bánat kölemben nem bánthat, csak mikor
őt nem látom,
Szép kertek tömlöcznek akkoron tetszenek, víg ének is
siralom;
Viszont mikor látom vagy szavát hallhatom, nincsen sem-
mi bánatom.

Törödelmes szívem édes levelihen szintén igaz úgy indul,
Régi betegségbül mint támadott ember újul rózsa szagátul,
Vagy mint az régi rab szabadságnak eről, elszaladván
fogságbul.

Inségébül immár mert engem ő kivett előbbi szerel-
memnek,
Bús voltát szívemnek lengedező szele elverte jó kedvinek,
Búszerző szerelem már nem árthat nekem, mert oltalma
fejemnek.

Nem régen szép győrőt szerelmesem küldett, ki rubinttal
mind rakva,
Egy szép drága gyémánt kellő középaránt vagyon közbe
foglalva:
Hozzám szerelmében tekéletes szíve is így vagyon kap-
csolva.

Ajándékon viszont kiért hív szívemet én is néki mutattam,
Szorítva kit néki szerelemnek tüzes fogójában nyújtottam,
Fejemet, lelkemet, teljes életemet ajánlottam s vallottam.

Melyet szerelmesen és igen jó neven tűlem rabjátúl elvett;
Édes hívségiben, mint erős szekrénben bezárolván rekesztett:
Nagy igazságába, mint szép lágy ruhába, tűzve kebelibe tett.

Távol vagyon ímmár nagy keserűségem, gyönyörő én életem!
Mely szépek tavaszszal sík mezők virággal: boldogsággal jó kedvem
Azon módon rakva, nem győz örvendezni eleget szeretűmen.

5.

BOCSÁSD MEG ÚRISTEN.

Bocsásd meg, úristen, ifjúságomnak vétkét,
Sok hitetlenségét, undok fertelmességét;
Töröld el rútságát,
Minden álnokságát,
Könnyebíts lelkem terhét.

Az én búsult lelkem én nyavalyás testemben
Tétova bújdosik, mint madár a szélvészben;
Tőled oly igen fél,
Reád nézni sem mér,
Akar esni kétségben.

Látja magán való számtalan nagy sok jódat,
Kiért viszont téged szolgál, mint jól tött urat;

Háládatlanságát
Látván hamis voltát,
Ugyan szégyenli magát.

Akarna gyakorta hozzád ismét megtérni,
De bűnei miatt nem mér elődben menni,
Tőled elijedek,
Tudván, hogy vétkezek,
Színed igen rettegi.

Semmie nincs néki, mindenképen ijeszti,
Tüled rettegteti, kétségre sietteti,
Ki miatt majd elvész,
Ha véle jól nem tész;
Magát pokolra ejti.

Jajgatván nagy sokszor említi szent nevedet,
Mondván: vajha az úr meghallgatna engemet!
Bizony nem vétkezném,
Csak őtet követném,
Mint édes istenemet.

Bátorítsad, uram, azért bíztató szóddal!
Mit használsz szegénynek örök kárhozatjával?
Hadd inkább dicsérjen
Ez földön éltében
Szép magasztalásokkal.

A te szódat tudom, mihelyen meghallhatja,
Ottan szent nevedet, mint atyját úgy kiáltja;
Kiterjesztett kézzel,
Sűrő könyves szemmel
Magát reád bocsátja.

Legörögvén könyve orczáján, úgy megkövet,
Magad is megszánnád, látván mely keseredett,
Mert zokogásokkal,

Siralmas szép szókkal
Kér fejének kegyelmet.

Irgalmasságod is annál inkább megtetszik,
A mennél több vétkünk tőled megengedtetik,
Mit engedhetnél meg,
Ha nem vétkeznének
Te ellened az hívek?

No tudom, haragját tovább rajtam nem tartja,
Mert az békességre ő jobb kezét kinyújtja:
De csak olyanoknak,
Kik utána járnak,
Mert ő mindennek ura.

Térj azért én lelkem kegyelmes istenedhez,
Szép könyörgésekkel békéljél szent kezéhez,
Mert lám hozzá fogad,
Csak reá hadd magad;
Igen irgalmas úr ez.

Hidjünk mindörökké egyedül csak ő benne,
Bűntül őrizkedjünk, ne távozzunk ő tőle.
Áldott az ő neve
Örökké mennyégbe',
Ki már megkegyelmeze.

Éneklém ezeket ily keseredett szívvel,
Várván úr kegyelmét fejemre szent lelkével;
Tétova bujdosván,
Bűnömön bánkódván,
Tusakodván ördöggel.

6.

FELESÉGE IDEGENKEDÉSEKOR.

Méznél édesb szép szók, örvendetes csókok!
Most emlékeztetnek elmult régi sok jók,
Melyekbe ezután már soha nem jutok.

Titkos keservemben húll orczámrul könyvem.
Rólam mit prófétált, tült mert mínd fejemen,
A ki keservesen válék el én tűlem.

Fájdalmam örögbül naponkint bűnemtül,
Mert mint gyümölcsiért diófát ág közül,
Tűlem úgy elverém jováért ok nékül.

Kiért reám szállott istentül nagy átok,
Betegség, kár, sok gond, szégyen, rút hír, szitok;
S a kiért vétkeztem, hozzám az is álnok.

De méltó vétkemért már holtig szenvednem,
Mint gonosz oltvánnak, bűnem hasznát vennem,
S más megette mérget nékem is megennem.

Mint halálra vált kór nem tűr orvosságot,
Mert halál sürgeti, nem kedvel semmi jót:
Én sem hallgathatok vígasztaló szép szót.

Vígasztalás jó társ, nem adhat víg kedvet,
Bús fejem egyedül csak búdosni szeret,
Mert pokolnak tetszik ez világi élet.

Könyörgök istennek csak az két dologért,
Szánjon meg immáron elsőbben csak ezért,
Kit soká szolgáltam híven szerelmiért.

Nézzen vétkem mellett nagy szerelmemre is,
Mégis mint szolgáltam, tudja ő maga is,
Vétkemnek sok búvát mint viselem most is.

Ezt ha megnyerhetem, bár meghaljak ottan,
Búmnak, mint hattyúnak, légyen vége vígan;
Más kévánságom ez, idvözüljek osztán.

7.

BÁR NE TUDTAM VOLNA.

Bár ne tudtam volna, mi légyen a szeretet,
Mért született engem, a ki engem született,
Ily gyilkos kínokra,
Sok búra, bánatra
Mért vagyok így megvetett?

Az gondoltam, minden arany, a ki fénylik,
A rezes szívekben arany ki tündöklik:
De most tapasztalom,
Pirulva megvallom:
Igaz szív mint csalatik.

Lehetetlen, hittem, hogy tűzben jég légyen,
Annyi sok láng után benned tűz ne égjen;
Szalmatűz volt, látom,
Igy meghűlt, csudálom:
Ily jutalmat végyen.

Akkor mint esküdtél, én tudom s te tudod,
Miként késérgettél, tudom, nem tagadod:
Igy fizeted bérem?
Ez bizony szemérem!
Meg is kell vallanod.

Szívednek nem hittem, tudod, sok ideig,
De utánam jártál tovább esztendeig:
Hittel még istent is
Csalhatsz, mért nem embert is:
Meg is vér holtodig.

Szenvedj te is értem, hogy ha én szenvedtem,
Verjen meg az isten méltán is érettem,
Ne csalhass több szívet,
Itten érjen véget
Álnokságod értem.

Azt gondoltam, előbb a nap sötét lészen,
Mezei füveknek egy színe sem lészen:
Mintsem azt érhessem,
Tőled megvettessem,
Isten boszút tészen!

8.

ELVÁLÁSA UTÁN.

Ez világgal bíró felséges Cupido! emlékezzél meg szódra,
Mit fogada anyád én nekem általad, ha az megszabadulna,
Ki már megszabadult, tűlem el is vadult, — jut eszembe gyakorta.

Felele Cupidó, — úgy mond: nagy búskodó keserves régi hívem!
Kit sok jókkal láttam, sokat is kínzottam, de igaznak ismertem,
Ne bánkódjál semmit, mert hamar megvidít tégedet igéretem.

Imhol szép Julia, anyám helytartója ez föld kerekségében,
Szemiben nyilamat, horgas kézíjjamat adtam szemöldökibe,
Szívem ajakában, fáklyám orczájában, mézem foly beszédibe.

Illendő kedvesség, gyönyörő ékesség, valami volt én bennem,
Azt mind ő módjában, szavában, dolgában csak reá helyheztettem;
Anyja fényes haját, gyöngyszín apró fogát néki tűle megnyertem.

Erkölcsét Diana, elméit Minerva, Mercurius beszédét
Ő nékie adta, mert kedves barátja mindenik, szép személyét
Szereti, kedveli, becsüli, tiszteli, kévánja szerencséjét.

Cupidó így szólván, szememet fordítám, tekinték Juliára,
Mondék: de mit tréfálsz! Juliával mit csalsz, hiszen tudom, kicsoda;
Ez, a ki kevésért engem örökké sért, lölkem szernyő kínjára.

Felele: nem csallak, sőt ismég megáldlak ő édes szerelmivel,
Hozzád fölgerjesztem, csak véled égetem, hogy örülj személyivel,
De meglásd, hogy jobban becsüljed ezután, ne bánts keserűséggel.

Minden keménységét, nagy idegenségét jó kedvre fordította,
Hozzád gyülelségét, nagy idegenségét anyám meglágyította,
Te nagy szerelmedre ismét gerjesztette, kezedbe ismét adta.

Ez amaz Júlia, kinek ábrázatja, mint czímer egy pecsétben,
Szívedbe fölmetszve, kiben magát nézze, ha képét tükerében
Ő látni akarja, mert ott szebben látja, minémő színye, képe.

9.

JULIA LÁTÁSAKOR.

Egy kegyes képében, a gyász öltözetben vajjon angyal tűnék-é?
Vagy ember magzatja angyal-ábrázatba' szemeimnek tetszék-é?
Angyal-e vagy ember, a ki ezen ment el, — lelkem de immár övé.

Lelkem drága kincsét, dicsőséges színyét jobb részre mind béfedte,
Csak vídám szemeit, lelkem éltetőit én reám függesztette,
De azt sem kegyesen, sőt nagy idegenen, csak mintha nem esmerne.

Vajha ez az volna, kit Venus fogada fia által én nékem,
Hogy kezembe adná, ha ő szolgálója szabadulna igyében,
Szívem nagy bánatja örömre fordulna, vég lenne könyveimben.

De ne adja isten, hogy ez ilyen légyen, ez bizony inkább tündér,
Vagy vadász Diana vagy istenasszonya szívemnek, a mint felvér,
Mert noha szereti, de azért rettegi, csak szólni néki sem mér.

Kegyesség, kedvesség, ékesség, édesség épen mind
benne látszik;
Tekintet, nyájasság, okosság, vídámság rajta nyilván
meglátszik,
Ó szépség formája! illik minden módja, mert meny-
belinek tetszik.

Bár magát ne lássam, de csak szavát halljam, szívem ő
hozzá készül,
Belűlem kiindúl, úgy dobog, azontul nem élhet nála
nélkül,
Csak ő érte hal s vész, mindent szenvedni kész, semmit
se fél egyébtül;

Hanem csak ő tűle, az kinek kívőle vígasztalója több
sincs,
Semmi szép mulatság, semmi jó nyájasság, semmi világi
nagy kincs,
Noha én nagy búban így szólok magamban, mondván: lel-
kem rám tekints.

Egy kapu keziben juték eleiben vídám szép Júliának,
Hirtelen hogy látám, először alítám őtet lenni agyalnak,
Azért ő útában így szólék utána, mint isten asszonyának.

10.

MINT A SALAMANDRA.

Engemet régulta sokféle kénokban tartó én édes
szívem,
Hozzád kiált lelkem sírván keservesen, mert gyötrődik
sokképen,
Könyörülj már rajtam, légy kegyelmes hozzám, ne légy
ilyen kegyetlen!

Távozás keserve, emlékezet mérge veszt és sillyeszt engemet,
Támasztván elömben esztelenségemben esett szörnyű vétkemet,
Kinek nagy terhétül, mint halálos büntül oldozz meg már lelkemet.

Az sötét étszakák minden állatoknak kedves nyugalmat hoznak,
Emberek dologtul, állatok munkátul meg akkoron tágulnak;
Csak nékem veszettnek, hogy mind napok, éjek szörnyű kínommal múlnak.

Most is örömemet magaddal elvitted kedvemmel egyetemben,
Reád gyúlt szerelmem titkon éget engem keseredik elmémben,
Áldott szemeidet, gyenge szép színedet juttatván én eszemben.

Cupidó ne mesd fel ilyen szörnyű sebbel szívemben annak képét,
Ki halálra gyűlöl és sok halállal öl, úgy tart mint ellenségét!
Hozzám vagy enyhíts meg vagy, ha az nem lehet, olts meg bennem szerelmét.

De mit mondok búmban, ha mint salamandra tűz körül nem élhetek,
Azonnal elveszek, ha az kívül leszek, többet — tudom — nem élek,
Édest keserűvel, sok mérget kis mézzel halálnál jobb hogy nyeljek.

Lelkem szemed előtt, mint viasz tűz fölött, könyveim lásd, úgy olvad,

Szemed verőfénye mert lelkem gyötrelme, haraggal ha rám támad,
De viszont megújít, sok búmban vidámít, ha szerelmesen fogad.

Mint szép virágok, fák meg nem újulhatnak tavaszi harmat nélkül,
Aképen örömöm nem lehet víg kedvem nékem is nálad nélkül,
Vígasztald meg tehát te, kit lelkem imád, hadd élek már bú nélkűl.

Ó, te bölcs természet, minden nagy szépséget együvé így mint formálsz,
Világ csudájára, szívek gyútására egy kegyesre mit csinálsz
Angyali áldott színt, dicsőíttető fényt halandóra hogy adhatsz?

Fénlik sok kövektől, mint a verőfénytől erős vér, tiszta gyégen,
Lebegnek szemei, mint a menny csillagi télben, éjjel szép égen,
Kivel rabjává tett, szabadságból kivett engemet immár régen.

Ó, kis ábrázatban tündöklő mennyei dicsőséges nagy szépség,
Ékességgel együtt te beléd hogy-hogy jütt keménység, kegyetlenség?
Szánd meg jó szolgádat, kínvallott rabodat, ki te szerelmedben ég.

Forr, gerjed elmémre, mint hangya fészkére, sok új vers, mint sok hangya,
Arra — mert szivemben szerelem tüzének csak te vagy édes lángja,
Szózatot búm vere, vigasság-tételnek zengő s gyönyörű hangja.

Öszvekulcsolt kézzel, hajlott térddel, fővel Juliámnak könyörgék,
Midőn jóvoltától, mint istenasszonytól kegyelmet reménylenék,
Hogy megkegyelmezne, tovább ne gyötrene, Ament reá kiálték.

11.

A FÜLEMÜLÉHEZ.

Te szép fülemile, zöld ágak közibe mondod el énekedet!
De viszont az ellen az én veszett fejem mond keserves verseket,
Kiket bánatjában, szerelem lángjában szép Júliáról szerzett.

Menybéli szép harmat tégedet mosogat, engem pedig könyhullás
Szüntelen nedvesít s bánattal keserít, hogy oly kemény, mint a vas,
Az én szép Júliám, kitül jómat várnám, hogy lenne már irgalmas.

Az hév verőfénynek mivoltát nem érzed, mert ülsz, hive sárnyékban,
Engemet peniglen gyújt búzgó szerelem, sülök, fölök lángjában;
Te szabad vagy, repülsz, hol akarod, szállsz, ülsz, nem úgy, mint én e vasban.

Örömmel és szépen csak tavasz időben szép énekeket mondasz,
Én nékem peniglen mind nyárban, mind télben versem oka csak panasz,
Kínomat számlálom, Júliát imádom, dolgom nekem mind csak az.

Lengedező szellő s híves tiszta idő tégedet gyakorta hűt,
Engemet viszontag örökkévaló láng olthatatlanképen fűt.
Kegyetlenségével, Júlia szemével nagy szerelem üttön üt.

Vagy te egészséges, én pediglen sebes szerelem nyila miátt,
Énekelsz vig szóval, nem mint én bánattal, mert nem is érzed kínját
Az szép Júliának, kinek szép voltának adta lelkem meg magát.

Jobb és mindenekben különböz én tülem te boldog állapotod,
Egyenlők csak ebben vagyunk mi mindketten, hogy énekedet mondod
Te is szinte, mint én s fogyhatatlanképen csak arra veszett gondod.

Júliát gondolván és szavát hallgatván egy kis filemilének,
Juta bús elmémbe ezen néhány versbe rendeltetett kis ének,
Kiben állapatja, megtetszik mivolta igazán életemnek.

12.

ÖRÖK SZERELEM.

Idővel paloták, házak, erős várak, városok elromolnak,
Nagy erő, vastagság, sok kincs, nagy gazdagság idővel mind elmúlnak,
Tavaszi szép rózsák, liliom, violák idővel mind elhullnak.

Királyi méltóság, tisztesség, nagy jószág idővel mind elvesznek,
Nagy kövek hamuvá s hamu kősziklává nagy idővel lehetnek,
Jó hirnév, dicsőség, angyali nagy szépség idővel porrá lesznek.

Még az föld is elagg, hegyek fogyatkoznak, idővel
tenger apad,
Az ég is béborul, fényes nap setétül, mindennek vége
szakad,
Márvánkőbe metszett írás kopik, veszhet, egy helyiben
más támad.

Meglágyul keménység, megszűnik irígység, jóra fordul
gyűlölség,
Istentül mindenben adatott idővel változás, bizonyos vég,
Csak én szerelmemnek, mint pokol tüzének, nincs vége,
mert égten ég.

Véghetetlen voltát, semmi változását szerelmemnek
hogy látnám,
Kiben Juliátul, mint Lázár ujjátul, könnyebbségemet
várnám,
Ezeket úgy írám és az többi után Júliának ajánlám.

13.

HA KI AKAR LÁTNI.

Ha ki akar látni két eleven kútat,
Kik ű forrásokból szüntelen kifolynak:
Nézze két szememet, kik mindenkor sírnak.

Az én szerelmesem háládatlaságán,
Szívem gyuladásán, szörnyű kínján, búán,
Sok könyvet hullatnak csaknem kiapadván.

Ha ki akar látni olthatatlan szenet,
Nézze az én véghetetlen szerelmemet,
Ki mint pokol tüze, örökké csak éget.

Noha lángját ennek senki nem láthatja,
De azért lelkemet fogyatton fogyatja,
Soha semmi bennem már meg nem olthatja.

Ha ki akar látni szörnyű mély sebeket,
Nézze szerelemtűl sebesűlt szívemet,
S ottan megesméri, mint gyötör engemet.

Ha ki akar látni egy nyomorult lelket,
Nézze az én árva keserves fejemet,
Kit szerelem tüze csaknem hamuvá tett.

Ég olthatatlanul buzgó szerelemben,
Bízik csak egyedűl egy vidám kegyesben,
Kinek ajánlotta életet kezibe.

Ha ki ez kínokat akarja megtudni,
Ily kegyetlenképen hogy bennem ki szerzi:
Életemnél lelkem azt inkább szereti.

Igaz szerelmemért de lá mennyi kínt ád,
Ha szolgálatomért egyszer jó szemmel lát,
A helyett viszontag érzem ezer kínját.

Híves forrás felett — serkenvén álmomból,
Fordíttám magyarúl vídám Juliáról,
Mikor lelkem fűlne szerelme lángjától.

14.

JÚLIÁRÓL.

Júlia két szemem, olthatatlan szenem, véghetetlen szerelmem,
Júlia víg kedvem s néha nagy keservem, örömöm és gyötrelmem,
Júlia életem, egyetlen egy lelkem, ki egyedűl bír velem.

Júlia a lelkem, mikoron szól nekem, szerelem beszél velem,

Júlia ha rám néz, azonnal eszem vész, mert szerelem
néz engem;
Júlia hol alszik, még az is úgy tetszik, hogy ott nyug-
szik szerelem.

Én tüzes lelkemnek, fájdalmas szívemnek kivánt jó
orvossága,
Ő szemem világa, árnyéktartó ága, jó szerencsés csillaga,
Ő kinek kívüle ez világ szépsége nem kell, sem
vigassága.

Vagy áll, ül, nevet, sír, örül, levelet ír, szerelem is
azt teszi;
Vagy mulat, énekel, vagy siet alá s fel. szerelem azt
miveli,
Mert mint jó barátját, Venus asszony fiát, kézen fogva
viseli.

A paradicsomba' termett szép új rózsa dicsőséges
orczája,
Test-szin ruhájába' a ki ütet látja, szép Venusnak alítja.
Új formában illik, mint nap úgy tündöklik gyöngy
között fényes haja.

Duna lefoltában rugaszkodott sajka mely sebességgel
mégyen:
Tánczát ő úgy járja, merőn áll dereka, mintha csúszna
sík jégen:
Valahová lépik, sok szemek késérik, csudálván, jár mely
szépen.

Midőn néha térül vagy mellettem kerül, szoknyája
elterjedvén,
Szerelmével belől vészen, akkor körül engemet felger-
jesztvén;
Udvari jó módját látván, érzem kínját keservesen rá
nézvén.

Akkor az én dolgom azonképpen vagyon, a mint a
bölcsök írják
Hogy egy kárhozottnak pokolban nagy kányák szívét
rágják, szaggatják;
De nem fogyathatják, noha rágton rágják, mert nőttön
nőni látják.

Én szívemet is így, mikor én hozzám víg, ő nevelten
neveli,
De viszont mint kánya, ő kegyetlen kinja rágja,
szaggatja, eszi;
Én állapatomat, mint egy kárhozatot, oly keservessé teszi.

Dolga mind egyenlő, szerelemmel egy ő, csak erkölcse
különböz,
Kegyes a szerelem s Júlia kegyetlen, engem halálra
üldöz;
Szerelem oly édes, Júlia oly mérges, mert engem csak
ver földhöz.

15.

BESZÉLGETÉS AZ ECHÓVAL.

Óh, magas kősziklák, kietlenben nőtt fák, kik nagy
szerelem tüzén
Igaz bizonságim vagytok, mert kénaim tudjátok, mint
szinte én,
Ki látta: éltében, hogy így haljon, veszszen más mint
én, szeretőjén
Echo: Én.

Távoly egy erdőben nékem, felelésben lőn úgy mint
emberi szó,
Talán egyik tündér jár itt valamiért, vagy valami vadászó,
Ha ló nem nyeritött, az ki itt cserdített, lábain ha
volt békó.
Echo.

Echo! nagy kénomba, melybe szép Júlia engem fertengeni hágy:
Mi könnyebbíthet meg, s mitül lehet, kérlek, kemény szíve hozzám lágy,
Keserű kénomat mi enyhítheti most, s mi az, míre lelkem vágy?
Echo: Ágy.

Azt igazán mondád, de mond meg azt is hát, ott ki vigasztalhatna,
Búm helyett örömet, gyönyörű életet nékem ott ki adhatna?
Igazán ki neve, kit soknak kivüle lelkem oda kevánna?
Echo: Anna.

Azt bizon megvallom, de jó szolgálatom kedves-e néki vagy nem?
Szép Júliám-Annám lészen-e jó hozzám s megkegyelmez-e nekem?
Hogy régen szolgálom, lészön-e jutalmom, kell-e jót reménlenem?
Echo: Nem.

Kegyetlenségéjért, érte tűrt sok kénért, — lám még istentül sem fél?
Ő fejér mellyében, mint szép lágy fészekben, kegyetlenség holtig él? *
Mert mint nyelved beszél, búmmal — én hiszem — öl, a mely igen nem kémél.
Echo: Él.

Oh, hová legyek hát, tűrvén ennyi kénját, kivel vett köröskörül?
Nincs út szerelméhez, mert már elvetett ez kegyes szemei elől,
Vetett gyötrelemre s még meg is öl végre, a mint látom, hogy gyólől.
Echo: Öl.

* Eddig a drámai töredék példánya után.

Már csak mutasd módját, mint olthassam lángját szerelmemnek, ki csak nő,
Mert hogy igy szeretem s jutalmát nem érzem, oka talám nem is ő,
Hanem más gonosz nő, ördöngős bűvölő, mert kegyes ő, semmint kő.
Echo: Ő.

Hát megyek én veszett, kit szerelem éget s kit már ő be nem fogad?
Szivem régi búmban, mint szép virág nyárban, szintén igaz úgy hervad;
Azért add tanácsod, szánd meg nyavalyámat, ha sebemet gyógyíthadd.
Echo: Hadd.

Vajha elhagyhatnám, volna mi nyavalyám? de lá szívem mint gerjed!
Ha gyenge orczáján, mint pünkösd rózsáján látom, hogy színe terjed
Magad se mondanád, elhagyni ha látnád, nézd meg csak és esmerjed.
Echo: Merjed.

Nem nyerheti lelkem, hanem ha két kezem végez ki életembül!
No tőrrel, méreggel nagy búmat verem el, mert kiesém kedvébül;
Látom, hogy csak győlöl, én nékem nem örül s rajtam nem is könyörül.
Echo: Örül.

Hogy hihessem én azt? ha ládd-e, mint fáraszt számtalan sok veszélylyel,
Szemeim láttára nagy kegyesen másra nézdegél vídám szemmel,
Én nekem peniglen még szerelmem sem kell, veszt, sílyeszt gyötrelmekkel.
Echo: Kell.

Óh, vajha kellene! szerelmébe venne, veszne szívem
bánatja,
De nem azt jelenti kemény tekinteti s a mint magát
mutatja,
Hogy esmét szeressen, nem adja azt isten, noha lelkem
imádja.
Echo: Adja.

Ha isten azt adja, lelkem viszont áldja nevét minden
időben
S talám meg is adja és szívét fordítja hozzám meg
szerelemben
Vídám Júliának, ki egyike annak, kiknek hazájok a menny.
Echo: Amen.

Megdicsőült színben, hogy gerjedt szivemben vidám
Júlia tűnék,
Egy sűrű erdőben én úton mentemben felszóval így
éneklék,
Kérdezkedésemre verseim fejébe Echotul ily választ vék.

16.

SÁPOLÓDÁS.

Mi dolog úristen, hogy ez egy kegyesen kívül senki
nem tetszik?
S de mi oka vajjon, hogy csak ez asszonyon lelkem
így hal, vész, esik?
Ezen kívül senkit a lelkem nem óhit, noha érte kínlódik.

Nemde nem az-é ez, ki meg nem kegyelmez semmi
könyörgésemre,
Régultátul fogva s ártatlan voltomra veszt, vetett gyöt-
relemre,
Kiben hogy lát, örül, kínoz kegyetlenül, mert búm
esék kedvére.

Oh, nyavalyás lelkem, elbolondult fejem, haszon nélkül
mit szolgálsz?
A ki téged útál s hozzád haraggal áll, mért hogy attul
meg nem válsz?
Ilyen kegyetlennek könnyedet ejtened mi haszon, ha
bút találsz?

Mondhatatlan szépség, kiben hamar lesz vég s ki idő-
vel elmúlik,
Másnak is adatott, gondold meg magadot, kik közül
találkozik,
Ki téged szeressen, nem mint ez kegyetlen, ki véled
kínnal játszik!

Így feddvén, törődvén nagy kegyetlenségén áldott szép
Júliámnak
Csak így véletlenül, hát már előttem ül személye
Cupidónak,
Ki rám mosolyodván, így szólala vígan nékem régi
rabjának:

«Tusakodnod azon, hogy ez kegyes asszony nálad
felejtve légyen,
Csak kár, szómat higyjed, — hanemha belőled a lel-
ked is kimégyen,
Mert ennen kezemmel benned metszettem fel őt
kophatatlanképen.

Azért ábrázatja lelkedbül már soha, míg élsz, ki nem
kophatik,
Földön szerteszerint csak érte vallasz kínt, míg rajtad
meg nem esik;
Azért ez a tanács, hogy dolgodhoz jól láss, mert így
kedved nem telik.»

Szerelem-gyúlasztó, szentséges Cupido, mondd hát,
mint leljem kedvét?

Monda: «Mind holtodig maradj meg ebben így, a
mint imádod képét;
Rá felelek s megládd, hogy még hozzá fogad, noha
tűle most elvét.»

Júliának dolgán nyughatatlankodván elkeseredett
szívem,
Vőn ily bátorságot, Cupidótul jó szót veszett nyavalyás
fejem,
Kiben ő úgy fogad, hogy még hozzá fogad az én forró
szerelmem!

17.

KEGYES, VIDÁM SZEMŰ...

Kegyes vídám szemű, piros rózsa színű én édes fejér
hölgyem;
Kin hű szerelemmel s teljes reménységgel nyugszik
tüzesült lelkem,
Nemde nem siralmas kár-e én nekem az, hogy elfeled-
tél engem?

Jó vitézek harcza hol volt — gondolhaddsza — piros
vérontás nélkül?
Szerelemben esett vígan ki élhetett külön szerelme-
sétül?
Ne felejts engemet, ne veszesd lelkedet hitetlen, félj
istentül!

Az szelid daruhoz szintén hasonlatos te kegyes tekin-
teted,
Rózsát jegyez orczád, kláris te kis szép szád, mézet
ereszt beszéded.
Jőjj immár előmben, mondjam örömömben: az isten
hozott téged!

Kerített várasok, kertek, mezők, szép tók nálad nélkül
mind tömlöcz,
Mint sólyom kis fuat,* bús lelkem magadat szerelmében
úgy üldöz.
Jussak már eszedben, láss meg keservemben, magad
jűjj, mást ne küldözz.

Hangos fülemile gyönyörű szép kertbe' zöld ágak között
csattog,
Én is szegény rabod új verset kiáltok hozzád, hogy
lelkem buzog.
Mit vétettem, kérlek, hogy nem szánsz engemet, kinek
szíve háborog?

Érted, hogy elmentél és elfelejtettél engem, szegény
árvádat,
Ily reménytelenül, szép személyed nélkül ne hagyd
veszni szolgádat,
Emlékezzél rólam fényes fejér rózsám, add már látni
magadat!

Szívem nagy szerelmét s titkon felgyúlt tüzét jelenteni
nem merem,
Mert ha megjelentem, nagy tüzemmel — féltem, hogy —
sokat, eszit vesztem,
Ha penig titkolom, csak magam fogyatom, mert belső
tűz veszt engem.

Török szép versekből szerelmese felől csak nem régen
fordíttá,
Igérül ígére nem szinte teheté, de hertelen jobbítá,
Régi szörnyű kárán így veszett bánkódván, Júliának
ajánlá.

* Vad récze.

18.

ÉN ÉDES SZERELMEM.

Én édes szerelmem, egyetlen egy lelkem, mi haszon
nekem élnem?
Ha semmit nem segít, jómra fel sem indít az én
esedezésem,
Sok könyörgésemre, szép leveleimre csak választ sem
tészsz nékem.

Lelkemnek fájdalmát, érted való kínját maga te így
jól látod,
De ingyen sem érzed, sőt inkább neveted, magadban
csak csúfolod,
Mondván: hadd-hadd — úgymond — hiszem veszti
nagy gond, kínomat úgy mosolygod.

De mi hasznod vagyon sok könyhullásomon, kétségben
mire tartasz?
Mint mérget sok mézben, édes beszédedben gonoszt
elegyítve adsz,
Egyfelől édesgetsz, másfelől kesergetsz, csak bánatra
taszítasz.

Szép sólymok, vad rárók, kiket madarászok tanítanak,
viselnek,
Bánással, tartással, szóval, kiáltással, szelidek, kézre
jűnek,
Az erős kősziklák hevétűl az napnak romolnak, repe-
deznek.

Nincsen oly erős vas, kit tűzzel jó kovács ide s tova
nem hajthat,
Vérrel erős gyémánt, kit az aczél sem bánt, végre mind
elhasadhat,
A piros márványkő, kit ver gyakor eső, csepegéstől
lyukadhat.

Téged penig sólymom, én édes vad ráróm, az én sok kiáltott szóm
Kezemre nem híhat s csak úgy se lágyíthat, mint vasat tűz, nagy lángon,
Sem mint márványkövet, kit eső csepeget, nem hathat könyhullásom.

Vérem hullásával ha hozzám hajlanál tündöklő szép gyémántom.
Arra is kész volnék, csak tűled érthetnék, végeznéd el már kínom!
De mint sok írásom, szóm, siralmom, lángom, szolgálatom csak károm!

Az én gyötrelmemre s istenre tekintve, indulj fel szerelemre,
Nagy háládatlanság miatt nyomorúság hogy ne szálljon fejedre,
Vagy segélj meg immár vagy végezz ki hamar, ne tarts tovább kétségbe.

Az mennyei orczát, életem birtokát ha isten néked adta,
Angyali ábrázat ha vagyon te rajtad, mire vetsz engem kínra?
Mennybeliek szerint ennyi sok szörnyű kínt enyhíts meg jó szolgádban.

Úr isten! Hogy lehet a kegyetlenségnek ilyen nagy szépség fészke?
Ha az mennybéliek olyan kegyelmesek, térj te is kegyelemre,
Angyali orczádat mert te megalázod, ha űzsz számkivetésre.

Színed dicsősége most ez új versekre elmémet serkentette,
Képtelen nagy szépség, ki miatt szívem ég, most már elrekkentette
Buzgó szerelmedbe, kiben mint tömlöczben sírva ezt éneklette.

19.

OH NAGY KEREK KÉK ÉG.

Oh, nagy kerek kék ég, dicsőség, fényesség, csillagok palotája,
Szép zölddel béborult, virágokkal újult jó illatú föld tája,
Csudákat nevelő, gályákat viselő nagy tenger morotvája!

Mi haszon én nekem hegyeken, völgyeken bújdosva nyavalyognom,
Szörnyű havasokon fene párducz módon kietlenben bolyognom,
Tövis közt bokorban, sok esőben, hóban holtig csak nyomorognom?

Medvéknek barlangit, vadak lakóhelyit mi haszon hogy bejárom,
Emberek nem lakta földön ily régulta mi jutalmamat várom?
Ha mindenütt éget szerelem engemet, mind búm, kínom, csak károm.

Sokszor vadászással, szép madarászással én mind csak azon voltam,
Hogy nagy szerelmemet, ki forral engemet, szívemben mint megoltsam?
De semmit nem nyertem véle, sőt vesztettem, mert inkább égtem, gyúltam.

Mert valahol járok s valamit csinálok, elmémben mind ott forog
Júlia szép képe, gyönyörű beszéde, lelkem érte forr, buzog;
Valahová nézek, úgy tetszik szememnek, hogy mind előttem mozog.

Noha felmetszette szívem közepette Cupido néki képét
Gyémánt szép bötűkkel maga két kezivel; de mégis
szép személyét
Nézni elűz engem, noha nyilván érzem, hogy csak
vallom gyötrelmét.

Más kegyzs is engem szeret, de én űt nem, noha követ
nagy híven,
Azért mert az isten csudául nagy bölcsen csak Júliára
épen
Minden nagy szépséget e földön úgy szerzett, hogy
senki szebb ne légyen.

Oh én reám hihűdt, elvesztemre esküdt igen hamis
szerelem,
Miért nem holdultatsz meg annak, kit jártatsz utánam
szerelmesen,
S mire kedvem ellen gyútasz ahhoz engem, a ki meg-
nyerhetetlen?

De te törvényidnek, noha csak vesztenek, kételen kell
engednem,
Zsámolyul vetettél, rabjává ejtettél mert Júliának engem,
Kínját — hiszem csuda, hogy mintha jó volna oly
örömöst viselem.

Mint az lepentőcske gyertya-láng kezibe magát
akartva üti,
Nem gondolván vele, hogy gyertya-láng heve meg is
égeti, süti;
Szívem is ekképen Júlia szivében magát örömmel fűti.

Hatalmas szemei, haragos beszédi engem noha vesz-
tenek,
De minden szépségnél, minden szerelemnél még is
inkább tetszenek,
Rajta esik, hal, vész lelkem s csak az nehéz, hogy tart
számkivetettnek!

De ám akár meggyen * velem, bár szeretem, szabad legyen más véle,
Csakhogy ezt engedje kínom érdemiben, hogy a mint felmetszette
Júliát szívemben, szintén úgy versemben is tessék meg szép képe.

Hideg levén kívül, égvén penig belül Júlia szerelmétül,
Jóhamar lovakért járván Erdély földét nem nagy fáradtság nélkül,
Ezt öszverendelém, többé nem említvén Júliát immár versül.

20.

KATONA-ÉNEK.

Vitézek mi lehet
E széles föld felett
Szebb dolog a végeknél?
Holott kikeletkor
A sok szép madár szól,
Kivel ember ugyan él:
Mező jó illatot,
Az ég szép harmatot,
Ád, ki kedves mindennél.

Véres zászlók alatt
Lobogós kópiát
Vitézek ott viselik;
Roppant sereg előtt,
Távol a sík mezőt
Széllyel nyargalják, nézik.
A párducz kápákkal,
Fényes sisasokkal,
Forgókkal szép mindenik.

Ellenség hírére,
Vitézeknek szíve
Gyakorta ott felbuzdúl;
Sőt azon kívül is
Csak jó kedvéből is,
Vitéz próbára indul;
Holott sebesedik,
Öl, fog, vitézkedik,
Homlokán vér lecsordúl.

Jó szerecsen lovak
Alattok ugrálnak,
Hogyha trombita riadt:
Köztök ki strását áll,
Ki lováról leszáll,
Nyugszik reggel, hol viradt,
Midőn éjten-éjjel
Csata-viseléssel
Mindenik lankadt, fáradt.

* Mit tegyen.

Az jó hírért, névért,
A szép tisztességért
Ők mindent hátrahagynak;
Emberségről példát,
Vitézségről formát
Mindeneknek ők adnak,
Midőn mint jó sólymok,
Mezőn széllyel járnak,
Vagdalkoznak, futtatnak.

A nagy széles mező
S a szép liget-erdő
Sétáló palotájok;
Az útaknak lese
Kemény harczok helye,
Tanuló oskolájok;
Csatán való éhség,
Szomjúság s nagy hévség,
Fáradtság — mulatságok.

Ellenséget látván,
Örömmel kiáltván
Ők kópiákat törnek;
S ha súlyosan vagyon
A dolog harczokon,
Szólítatlan megtérnek;
Sok vérben fertezvén,
Arczul reá térvén
Űzőt sokszor megvernek.

Az éles szablyákkal
Méltán örvendeznek,
Mert fejeket ők szednek;
Viadal helyeken
Véresen, sebesen
Halva sokan feküsznek:
Sok vad madár gyomra
Gyakran koporsója
Vitézül holt testeknek.

Óh végbelieknek,
Ifjú vitézeknek
Dicséretes serege!
Kiknek e világon
Szerte szerént vagyon
Mindeneknél jó neve:
Mint sok fát gyümölcscsel,
Sok jó szerencsékkel
Áldjon isten mezőkbe'!

21.

ADJ MÁR CSENDESSÉGET.

Adj már csendességet.
Lelki békességet,
Mennybéli úr!
Bujdosó elmémet,
Ovd bútól szívemet,
Kit sok kín fúr.

Sok ideje immár,
Hogy lelkem szomjan vár,
Mentségére;
Ne hagyd, őrizd, ébreszd,
Haragod ne gerjeszd
Vesztségére.

Nem kicsiny munkával,
Fiad halálával
Váltottál meg:
Kinek érdeméért
Most is szükségemet
Teljesítsd meg.

Irgalmad nagysága,
Nem vétkem rútsága,
Feljebb való:
Irgalmad végtelen;
De bűnöm éktelen,
S romlást valló.

Jóvoltod változást,
Gazdagságod fogyást
Érezhet-é?
Ki engem szolgádat,
Mint régen sokakat,
Ébreszthet-é?

Nem kell kételkednem,
Sőt jót reménlenem
Igéd szerént.
Megadod kedvesen,
Mit igérsz kegyesen,
Hitem szerént.

Nyisd fel hát karodnak,
Szentséges markodnak
Áldott zárját:
Add meg életemnek,
Nyomorúlt fejemnek
Letört szárnyát.

Repülvén áldjalak,
Élvén imádjalak
Vétek nélkül,
Kit jól gyakorolván
Haljak meg, nyúgodván
Bűnöm kívül.

22.

BIZONYNYAL ISMÉREM.

Bizonynyal ismérem rajtam nagy haragod
Felséges ur isten, és kemény ostorod,
Kivel tagjaimat
Bűneimért nékem igen ostorozod.

Alázatos szívvel, uram, téged kérlek,
Ellenem felemelt kezeidet tarts meg,
Szent isten, könnyíts meg,
Irgalmasságod is én hozzám mutasd meg.

Láttam bűneimet, kikkel életemben
Vétkeztem ellened: vitt ördög a bűnben,
És a test a tőrben;
De még sem gondoltam, hogy így járjak ebben.

Anyámnak méhében bűnben fogontattam.
Melyből noha tőled kimosogattattam;
De gyarlón maradtam,
És annak utána visszatántorodtam.

Soksága bűnömnek rettegtet engemet,
Csak irgalmasságod bíztatja szívemet,
Siratván bűnömet;
És szivből óhajtom kegyelmességedet.

Illik, hogy elfordulj, uram, bűneimtől,
Melylyel rakva vagyok talpig mint tetétől:
Kegyelmességedtől
Nem illik, hogy megfoszsz irgalmasságodtól.

Bocsásd meg kötelét inkább ajakimnak,
Kik szüntelen téged felmagasztaljanak,
Hálákat adjanak,
Jóvoltodért néked hiven szolgáljanak.

Az én lelkem is kész mindenkor dicsérni,
Irgalmasságodért nagy hálákat adni,
Rólad emlékezni,
Gondolatim rajtad mindenkor tartani.

Légyen ez én nékem az én bűneimért,
Nagyobbal is néked mert tartozom ezért,

Nagy sok vétkeimért. —
Engem el nem vetél sok álnokságimért.

Imha bűneimből ki nem térek vala,
Vagy hogy vétkeimből ki nem emelsz vala;
Im mint veszek vala,
Örök kárhozatra tántorodom vala!

Néked azért nyelvem híven énekeljen,
Elvött javaidért tégedet dicsérjen!
És holtig tiszteljen,
Hogy annak utána örökké élhessen.

Tanulságra szerzé e verseket öszve,
Kinek neve vagyon a versek fejébe'.
Magát megismérte:
Ajánlja is magát istennek kezébe.

23.

JÁTÉK AZ ECHÓVAL.

Nyolcz ifiú legény minap úton menvén egy erdőbe jutának;
Estve felé levén, tréfálván, beszélvén ők egymásnak mondának:
«Vegyünk szót Echotól — mond — mi mátkáinkról, mondja nevét azoknak»

Credulus az első, lőn azért elkezdő s monda nagyon kiáltva:
«Echo, de kicsoda, a ki sok kínomba' most megvígasztalhatna?
Kérlek, mondd meg nevét, kit mint üdvösségét bús lelkem úgy kívÁNNA».

Mosolyog magában Credulus ezt hallván s rajta csak
csudálkozik,
Ő utána azért tőn az ilyen kérdést, ki társaság közt
másik:
«Ki fagyott elmémhez — mond — mint víz nagy dérhez,
télben jég a mikOR SÍK?»

Harmadik is monda nagy hangosan szólva mindenek
hallattára:
«Echo, jó asszonyom, kinek régi kínom vagyon nyilván
tudtára,
Kérlek, hogy nevezd meg, — kicsoda lelkemnek javával
tölt koSÁRA?»

Szavát a negyedik is kezdé el (penig) Echóhoz ű kérdésit
Szép szerelmesirűl, kihez gerjed belől, kit szíve szerint
óhít:
«Szörnyű kára után, nevezd meg — mond — nyilván,
szeret lelkem immÁR KIT?»

Ezután ötödik, ki mendtűl kisebbik, Credulus atyja fia,
Mindjárt elő szóla, fel szóval kiáltva Echót nevezi,
hijja;
«Ki az, kire engem gyűjtott — mond — íly igen Venus
futo SÓFIA?»

Hatodik Aminta elő vala, monda, mert vészett alég várja,
Hogy szent nevét hallja annak, ki ő lángja s kinek javát
akarja:
«Hát annak ki neve — mond — a ki szerelme szívemet
kénnal MARIA?»

Szóla hetedik is, kinek neve Tyrsis s ki hazáját elhagyta,
Azért hogy egy kegyes, a kihez szerelmes, — szerelmét
megtagadta:
«Régultátul fogva szerelem kénjába engem — mond —
ki síKATA?»

Utolsó Amontán, kinek édes társán való nagy bánat árta,
Nagy fohászkodással így szóla Echóval, jutván eszébe kára:
«S annak tudd-e nevét, — mond — kiért szívem ég s
ki ez sok kínba MÁRTA?»

Egy szegény zarándok, régi barátotok éneklette ezt nektek,
Kik a magyar nyelven való versszerzésen egymással vetekedtek,
Kit a nagy hamisság és háládatlanság föld szélére kergettek.

A másfél ezerben és nyolczvankilenczben, szent Bertalan
nap után,
Világ határira való bujdosásra keservesen indulván
Édes hazájábul, jó akaróitul siralmason búcsúzván.

24.

BOLDOGTALAN VAGYOK.

Boldogtalan vagyok,
Mert kínaim nagyok,
Béborult ifjúságom.
A szokatlan dolgot
És a nehéz jármot
Már megszokni nem tudom.
Régi időm elmúlt,
Most másképen fordult, —
Szomorú az én sorsom,

Én szemeim sírván,
Könnyeim csordulván,
Néznek csak keservesen;
Bús szívem zokogván,
Csaknem meghasadván,
Bánkódik nagy erősen;
Ki miatt naponkint
Látok szomorú kínt,
Szenvedek én testemben.

Őszi harmat után,
Végre mikor aztán
Fujdogál a hideg szél,
Nem sok idő mulván
Sárgul, hulldogálván
Fáról a gyönge levél.
Zöld erdő harmatját,
Piros csizmám nyomát
Hóval lepi bé a tél.

Istenem, mit tegyek?
Immár hová legyek?
Mire jutok végtére?!
Ha mind búval élek, —
Ezentul mit érek,
Élek-e még kedvemre?
Vagy mind holtig árván
Járok csak bút látván,
Mégyek keserűségre.

Ennyi gyötrelemmel,
Vagy ennél is többel
Ifjúságom mint éljem?
Jobb lesz a darvakkal
Vagy más madarakkal
Ószszel búcsúmat vennem,
S mennem oly országra,
Hol irigyim soha
Nem szólhatnak ellenem!

Azért szerelmedre,
Világod kedvedre
Éld ezentul, kívánom;
De én fáradságom,
Kedves virágszálom,
Éretted nem sajnálom.
Légy jó egészségben
Addig, mig az isten
Éltet, szívből óhajtom!

Talán elmentemmel,
Búcsú-vételemmel
Ha útamat követem:
Gonosz irígyimnek,
Kik most reám törnek,
Nyelvök elkerűlhetem.
Ha nem látnak, talám
Nem szólhatnak reám, —
Igy kedvök bétölthetem.

Szívem, isten hozzád!
Megbocsáss, ha szolgád
Vétett ő beszédében;
Mert noha nehezen, —
De tőled elmegyen,
Ki téged szán szívében.
Lesz-e véled szemben?
Láthatd-e e testben?
Maga tudja az isten!

Immár sólymocskádat,
Kedves madárkádat,
Kit karodon hordottál,
Klárisokkal rakott,
Szkófiummal varrott
Lábzsinóron tartottál —
Bocsásd el békével
Szegényt, hadd menjen el,
Reá ne haragudjál!

25.

ZARÁNDOK-ÉNEK.

Pusztában zsidókat vezérlő jó isten!
Ki előttök mentél tüzes oszlop képben,
Igéret földére vezérelvén szépen
Kalaúzok voltál minden szerencséken.

Te adtál csillagot három szent királynak,
Vezérül is angyalt ifjú Tobiásnak,
Heródes előtt futó szűz Máriának, —
Te voltál vezére minden zarándoknak.

Könyörgök, nékem is hogy légy már vezérem,
Mert ím bújdosni űz nagy bú és szemérem.
Én istenem, ebben ne veszszen el vérem,
Őrizz meg gonosztul, felségedet kérem.

Épits fel elmémet az jó bölcsességgel,
Szívemet peniglen hittel, merészséggel,
Bujdosó fejemet töredelmességgel
S te adtad lelkemet buzgó könyörgéssel.

Jártomban, költömben hogy csak reád nézzek,
Búmban, örömömben reád figyelmezzek
S jó, gonosz szerencsét csendesen viseljek,
Soha, semmi helyen el ne felejtsetek.

Hogy bujdosásom ideje tölte után
Én édes hazámba térjek esmég vígan;
Mindazokat jó egészségben találván,
A kik szomorkodnak én tűlem búcsúzván.

Felejts el annak is háládatlanságát,
A ki most erre vett engem régi rabját;
Ambár élje vígan felőlem világát,
Csak én bennem olts meg nagy szerelmem lángját.

Én édes hazámbul való kimentemben,
Szent-Mihály nap előtt való harmad hétben,
A másfélezerben és nyolczvankilenczben
Az ő szerént, szerzém ezt ilyen énekben.

26.

BÚCSÚ A HAZÁTÓL.

Oh én édes hazám, te jó Magyarország!
Ki keresztyénségnek viseled paizsát;
Viselsz pogány vérrel festett éles szablyát,
Vitézlő oskola, immár isten hozzád!

Egriek, vitézek, végeknek tűköri,
Kiknek vitézségét minden föld beszéli,
Régi vitézséghez dolgotokat veti:
Istennek ajánlva légyetek immár ti.

Ti is ráró-szárnyon járó hamar lovak!
Az kiknek hátokon az jó vitéz ifjak
Gyakorta kergetnek s hol penig szaladnak, —
Adassék egészség már mindnyájatoknak.

Fényes sok szép szerszám, vitézlő nagy szépség,
Katona találmány, új forma ékesség,
Seregben tündöklő és fénylő frissesség,
Én tőlem istentül légyen már békesség!

Sok jó vitéz legény, kiket felemeltem,
S kikkel sok jót tettem, tartottam, neveltem, —
Maradjon nálatok jó emlékezetem,
Jusson eszetekbe jó tétemrül nevem!

Vitéz próba helye, kiterjedt sík mező!
S fákkal, kősziklákkal bővös hegy, völgy, erdő,
Kit az sok csata jár s jó szerencse-leső, —
Legyen isten hozzád sok vitézt legellő!

Igaz atyámfia s meghitt jó barátim!
Kiknél nyilván vannak keserves bánatim,
Ti jutván eszembe hullnak sok könyveim,
Már isten hozzátok, jó vitéz rokonim!

Ti is angyal-képet mutató szép szűzek,
És szemmel öldöklő örvendetes menyek,
Kik hol veztettetek s hol élesztettetek;
Isten s jó szerelem maradjon veletek!

Sőt te is, óh én szerelmes ellenségem,
Hozzám háládatlan, kegyetlen szerelmem,
Ki érdemem — — — — — —
— — — — — — — — —

Ti penig szerzettem átkozott sok versek,
Búnál kik egyebet nékem nem nyertetek,
Tűzben mind fejenként égjetek, veszszetek,
Mert haszontalanok, jót nem érdemletek.

27.

COELIA KÉPE.

Júlia szózatját,
Kerek ábrázatját
Cupidó úgy mutatja
Coelia beszédén,
Örvendetes képén
Hogy mikor szemem látja:
Júliának véli,
Mikor tekinteli,
Mert szívemet áltatja.

Egyenlő két rózsa,
Kinek mind pirosa,
Állapatja, színe egy;
Sem egy ágon termett,
— Kit zöld levél fedett —,
Nem hasonlóbb két ért meggy,
Mint ez Juliához,
Kinek szép voltához,
Gerjedek, mint Aetna hegy.

Átkozott Cupidó,
Szerencsémet rontó
Régi nagy ellenségem!
Hazámbul kiűzél,
Ide is rám jüvél,
Érd bátor ímmár végem;
Csak tüzedet ne szíts
Szívemben, se többíts
Régi szerelmes mérgem!

Dühös! Elégedjél,
A mint kikergettél
Engemet szép hazámbul.
Elégedjél, kérlek,
Itt is az mint félek,
Ne űzz ki nyugalmambul.
Mi jutalmod bennem,
Ha esem tüzedben, —
Mi hasznod nyavalyámbul?

Virága éltemnek,
A kinek örüljek,
Teljességgel elszáradt.
Vídám kedvem helyett,
Kibül vizek mellett
Kényszerűség rám áradt;
Siralmas káromon
Való nagy panaszom
Miatt nyelvem elfáradt!

Immár zászlód alól
Kitöltem, sőt távul
Járok nagy seregedtül,
Mert kis haszon mellett
Tűrnöm sokat kellett,
Míg vártam te kezedtül;
Immár uram is más,
Pallas és vitéz Márs,
Kik mentenek tüzétűl.

Gondolkodván rajta,
Csak tétova hajtá
Fejét Cupido szómon,
Monda: «Szegény! Mars-e
A te gyámolod-e,
Hát hol az én hatalmom?
Ketten csak ti vagytok,
Kik semmit sem adtok
Én bosszúállásomon?

Az előtt is maga
Mars — meggondolhatta —
Mint járt egyszer miattam,
Mikor kedve ellen
Merő mezítelen
Mindennek látni hagytam:
De az mint ismérem,
Nem gondoltok vélem,
De megmutatom magam.»

Meggyek, hová megyek,
Jobb-e, hogy engedjek?
Mert se Mars Cupidónak
Nem árt vitézséggel,
Sem Pallas elmével,
Ugy mint világ-bírónak.
No tehát engedek,
— Mert véle sem érek —
Én is hát ez rontónak.

28.

A CZITHERÁS LENGYEL LEÁNY.

Szít tüzet Zsuzsánna szívemben magára,
Cupidoval űzet szerelme dolgára,
Mert kis szája
Szép orczája,

Mint pünkösti új rózsa;
Fényes haja
Nap csillaga
Vagy sár arany sárgája, —
Vékony derekacskája!

Mutat angyali fényt szerelmes szemével,
Piros angyali színt szerelmes szinével;
Ha hozzá int,
Vígan tekint,
Szívembe örömet hint;
De ha megint
Ugy néz a mint
Kit gyűlöl szíve szerint,
Ottan érzek súlyos kínt!

Kegyes ábrázatja én arányzó czélom,
Czitera szózatja búm rontó aczélom,
Vénus fatytya
Lelkem hajtja,
Ha szózatát hallhatja,
S ha láthatja,
Nincs bánatja,
Búvát mind elmúlatja,
Hogy jó kedvét mutatja.

Kártyát jádzván véle, vet színet tromfomra,
Kit az bölcs szerelem így magyaráz jómra,
Mondván: «Ne félj,
Sőt vigan élj,
Mert tiéd a szép személy;
Veres levél
Tromfodra kél,
Csak azért, hogy jót remélj,
Semmi gonoszt te ne vélj!

Mert már néked adta nagy szerelmű szívét,
Viszont nála hagyta szivedet, ű szívét,

Igy tűled vett
Sziven szívet,
Kit tart, mind drága követ;
Örül s nevet
S vígan követ
Téged, mert lát víg kedvet,
Kit régen eszébe vett.

Így volt akaratja, hogy megnyilatkozzék,
Vagy immár barátja, ne félj, hogy változzék!
Megemlítsen
És segítsen,
Gyakran örömmel hintsen.
S rád tekintsen
S ne felejtsen,
Kinél több jód már nincsen
S kit nem adnál sok kincsen!»

Lengyel szép Zsuzsánna vervén cziteráját
És mondván utána gyönyörű nótáját:
Eszem vesztve,
Eltévesztve,
Szerelmébe sillyesztve,
Felgerjesztve és ébresztve,
Szívemet elrekesztve,
Belső tűzzel emésztve!

29.

KEGYELMES ISTEN.

Kegyelmes Isten!
Kinek kezében
Életemet adtam;
Viseld gondomat,
Vezérld útamat,
Mert csak rád maradtam.

Gyermekségemtől
Fogván egyedül
Csak te tőled vártam;
Mint atyja után
Fiú kiáltván,
Könyörögvén jártam.

Most is csak benned
Reménségemet,
Uram, helyheztettem:
Magam rád hagytam,
Rád támaszkodtam,
Te alád vetettem.

Mi hasznod benne,
Hogyha veszélyre
Jutok kétség miatt?
Kit fiad által
Hozzád váltottál,
Mint fogadott fiat.

Hallgas meg azért
Te nagy nevedért
Én könyörgésemben;
Mutasd meg jódat,
Sok áldásodat
Az én szerencsémben.

Add meg én nékem
Én reménségem
Szerént való jódat.
Áldd meg fejemet,
Ki bízik benned
S viseljed gondomat.

A szép harmatot
Miként hullatod

Tavaszszal virágra;
Sok jódat, uram,
Úgy hullasd reám,
Te régi szolgádra;

Hogy mind holtomig
Szívem légyen víg,
Téged magasztalván, —
Mindenek előtt
S mindenek fölött
Szent nevedet áldván.

Ezeket írám
A tenger partján,
Oceanum mellett,
Kilenczvenegyet
Mikor jegyzettek
Másfél ezer felett.

R. H. N. fec.

GRÓF ZRINYI MIKLÓS.

1620—1664.

Mottó: Nem írom pennával,
Fekete tintával,
De szablyám élivel,
Ellenség vérivel
Az én örök híremet.

I.

Zrinyi Miklós, az első nagy magyar elbeszélő s első magyar katonai remekíró, törökverő hősök ivadéka, a szigeti bánnak dédunokája, 1620 május 1-én született az ifjabb Zrinyiek osztályos birtokának székhelyén, az ozalyi várban, Zágrábmegyében. Apja gróf Zrinyi György, feleségével Széchy Magdolnával azonban Miklós bátyjának magtalan elhalálozása után 1625 tavaszán már Csáktornyára költözik. S fia a betűvetés elemi ismeretét és a hadi élet első benyomásait már kis gyermekül szedi lelkébe. Mert az ozalyi és csáktornyai vár dobogó hídján apja fegyveres szolgái nem egyszer vonultak be egész diadalmenettel: elől hozva az elvett török lobogókat, aztán a czifra török fegyvereket, gazdagon fölszerelt paripákat, alázkodó foglyokat, majd az elejtett pogányok fejeit, dárdára tűzve és magasra emelve. S már kis gyermekül két nyelven, magyarul és horvátul, dalban és regében hallja dicsőíteni őseinek nevét, kiknek vitézi hagyo-

mánya családi örökségül száll reá. Családi örökségül, drága emlékül, fölöttébb korán, mert Zrinyi György, ki már 24 esztendős korában 1622-ben a király személyes vonzalmának és különös kegyének kifejezéseként bátyja mellőzésével Horvát-, Tót- és Dalmátország bánja volt, 1626-ban, fiatalsága teljében, dicsősége nagyrakelésében, a 30 éves háború hazai színhelyén, a Vág vonalán az uralkodó járványba esett és Pázmány Péter pozsonyi prímási palotájában, a hova betegen, elcsigázva gyógyítás végett szállították, deczember 28-án elhalt. «Két szép fiacskája maradott, mondja Pethő Gergely, Miklós és Péter, kikből neveljen isten jó urakat».

A gyermekek nevelését s birtokaik kezelését apjuk végrendelete értelmében gyámbizottság veszi át, melynek lelke nagybátyjok, a szigeti bán unokája, Batthyány Ferencz, a kanizsai végek vicegenerálisa, az egerszegi var főkapitánya; első tanulások vagy otthon, vagy az ő udvarában, talán a közeli Egerszegen vagy Németújvárt foly vala. Azonban Pázmány is rajtok tartja szemét. Nemcsak a király figyelme, mely irántuk érdeklődik, de a maga mély és őszinte vonzalma is, melyet a család iránt érez, vezeti gondolkozásában. Hiszen Zrinyi Györgyöt ő térítette egyháza kebelébe, vallási és egyéni érdeke egyaránt követeli, hogy a gróf árváiról se feledkezzék el, ha ezt az oly nevezetes családot a katholicismusnak megakarja tartani. Miklós az ő felterjesztésére már 1628-ban megkapja apja érdemeiért a főlovászmesteri méltóságot, így már nyolcz esztendős korában az ország zászlós ura lesz, kinek jelenléte és aláírása szükséges a törvényczikkek szentesítéséhez. S nyilván az ő befolyásából, az ő helyeslésével kerül öccsével együtt 1630-ban a

gréczi jezsuiták iskolájába, hol a két gyermek már határozottan *magyarnak* vallja magát. Nevök a régi anyakönyvben: Nicolaus Comes a Zrin, Hungarus, Petrus Comes a Zrin, Hungarus.

Ha valahol, a György úr két árvája Gréczben igazán jó helyen volt. Mert a jezsuiták iskolája kitűnő, hírére és hatására nézve épen lendülőben; itt járnak az uralkodó ház tagjai, az örökös tartományok főnemességének, s a szomszédos magyar és horvát megyék, sőt a Felvidék főrendeinek sarjadékai; a katholicismus ügye pedig az egész városon diadalának már rendíthetetlen és oszthatlan hatalmában. A gréczi protestantismus már leverve, protestansnak Gréczben még lakni sem szabad; szóval a város a győztes egyház csatatere, teli a vallásos megujhódás nagyszerű és fölemelő ünnepeivel, körmeneteivel, látványosságaival és hálálkodó hozsánnáival.

Miklós és öccse *négy* esztendeig, 1634-ig szívja lelkébe ezt a buzgó, rajongó szellemet; aztán Nagyszombatban, az érsek szeme előtt, 1636-ig végzi a két éves rhetorikai tanfolyamot, a katholicismusnak ép oly erős és hatalmas várában. Mert Pázmány abban az időben, a mikor ép a fiatal lélek virágfakadása van, mikor mindennemű behatások iránt a legfogékonyabb, mikor a tanulás nyomott levegője helyett inkább a tapasztalás szabad légáramában fejledezik, védenczeit haza hozta és a maga körébe vette, hogy a nemzeti eszmék és érzelmek között fejlődjenek és nevelődjenek. Az ő udvara volt csak igazi iskolájuk, termékenyítőbb, mint a nagyszombati jezsuita ház: ott a régi római Cicero a mintájuk, itt a biboros magyar Cicero a példájuk; ott a holt írás vonzza, itt az élő ember közvetlensége ragadja meg őket, ki korszakos

lángszelleme fényével, ékesszólásának csodás erejével még a nagyokat is bűvös igézetében tartotta. Hazafisága volt kalauza hazafiságuknak, Kalauza — volt vezérlője vallásosságuknak.

Itt, a Pázmány udvarában, a kor mozgató eszméi, a nemzeti védekezés és vallásos visszahatás tervei, a 30 éves háború esélyei, Magyarország állami érdekei, a királyi politika követelései a nemzettel, az erdélyi fejedelemmel és a törökkel szemben, a magyar irodalom, tudomány és közoktatás szükségletei mindig erős hullámveréssel zajlottak: és Zrinyi Miklós nagyratörő lelke ez izgalmas és sokszoros zajlás közepette, különösen Pázmány és Esterházy Miklós, a nádor, vitatkozásai alatt egyszerre a legmagasabb problemákon érlelődhetett. S a mikor 1636 májusában tanulmányait végzi, az érsek udvarából megválik és annak rendelése szerint Senkviczy Mátyás esztergomi kanonok kiséretében olasz földre indul: magával viszi benyomásait is a nemzeti nyelvnek és irodalomnak azzal az erős szeretetével, mely a Pázmány magyarságából és munkásságából kisugárzott. Megtanulta tőle, hogy tanulni kell; megtanulta tőle, hogy az írás nemcsak gyönyörködtető játék, de diadalmaskodó fegyver eszméink érdekében és harczában. Olasz útján látóköre még szélesebb és egyetemesebb lesz, mert noha Itália az idő szerint politikailag már hanyatlott, délen a spanyol, északon a Savoyai-ház uralkodott, Róma, Firenze, Venezia elvirágzott: mégis termékenyítő tanulságokat szolgáltatott. A renaissance még mindig dúsan ontotta benne a maga fényét, kincseinek gazdagságát: még mindig a vallás, művészet, költészet szent földje volt. Zrinyi Miklós a váltakozó és megragadó behatások alatt belemerült az olasz iroda-

lomba, Tasso, Marino és Macchiavelli tanulmányába, s új eszmében és új érzésben forrva tért haza.

Már ekkor kész férfiú. Őseinek büszke hagyományai, a Pázmány lángszellemének lelkébe oltott sugalmai, olasz zarándokságának ihlető emlékei már ekkor, 1637-ben, emberöltője élére és kora színvonalára emelik. Származásánál fogva vitéz, nevelésénél fogva politikus, hivatásánál fogva költő; mindenütt a nemzet kifejezője, igazi megszemélyesítője. Csak jó szerencse kell és semmi egyéb neki: *Sors bona, nihil aliud,* mint a magyarnak, hogy gyorsan és boldogan törhessen előre. S tört merészen és határozottan.

II.

Zrinyi Miklós alig ér haza s költözik őseinek örökébe, a csáktornyai várba: megujítja és megerősíti azt. Mint légrádi és muraközi főkapitány ez országrésznek éber és kemény őre, ki a kanizsai basát mindjárt első összeütközésében oly alaposan megveri, hogy az egy ideig nem rezgelődik. Ettől az időtől fogva nem a török, hanem hősünk támad. Majd a 30 éves háborúban vitézkedik: 1643-ban egy horvát dandár parancsnoka, 1645-ben a horvát hadak főkapitánya, ki merész viselkedésével, rajtaütéseivel és rohamaival mindig kitűnt, egyszer épen a király szemeláttára. Mindezért hamar zalai és somogyi főispán, 1646 elején tábormester. De a míg ő Morvában harczol vala, a kanizsai szomszéd, Ali basa, vérszemet kap, a Muraközre üt és földúlja. Hősünk haza siet, s bosszúra Kanizsa alá robban, s Ali basát, ki sokkal nagyobb erővel fogadja, megveri és várába kergeti vissza. Vitézi bátorságával és vezéri tehetségével már ekkor *az*

ország legelső leventéje, egészen hivatott és méltó arra, hogy a király 1647 deczember 27-én horvát bánná nevezze ki, apjának örökségébe. Így egész fiatalan az ország harmadik zászlós ura lesz, ünnepies beiktatása azonban csak 1649 elején esik meg.

A 40 évek folyamán, talán 1642 óta már Apollónak is áldozott a szerelem édes érzésében. Ez érzésnek ugyan egyéb emléke nem maradt, mint a leány neve, *Hajnal* (Esterházy Julia) idylljeinek egyes helyein és néhány világos czélzása a *Vadász és Echo* beszélgetésében. *Violához*, Draskovich Eusebiához való lobogó szerelme termékenyebb, bár annyi bizonyos, hogy a Viola-idyllek sem teljesek. Már az elsőben, a *Vadász panaszában* Viola kegyetlenségéről keservesen emlegeti, hogy hiában *apolgatja* verssel. Ebben az ápolgatásban bizonyára még számos éneke fakadt: de csak három idylliumot és két éneket méltatott a megmentésre. Valamennyi Tasso és Marino sugallatára, sőt követésére vall. Tárgyuk az egyetemes emberi, a *szerelem*, mert nem tagadja, nem tagadhatja, hogy a szerelem is bántotta olykor; hiszen a szerelem nem egyenetlen a vitézséggel, hiszen Mars sisakjában galambok költöttek: de állásánál, méltóságánál, főként erkölcsi nevelésénél és kora vallásos gondolkozásánál fogva szerelmi dalokat, virágénekeket nem zenghet. Idylliumokat zeng, s bennök új műfajjal gazdagítja a magyar költészetet, ép annyi művészi tapintattal, mint magyaros érzékkel. Műveltsége a nyugati haladásban gyökerezik, alkotó tehetsége az olasz költészet mesteri művein érlelődik; de eszejárása, törekvése, érzése és kifejezésmódja egészen magyar. Idylliumainak szerelmi küzdelmében végre győzedelmeskedik, Eusebia jegyese, majd felesége lesz

1646-ban; boldogsága azonban csak rövid, mert a szép virágszál elhervad, a legszebb csillag kilobban, Eusebia 1651-ben elhal. Két bánatos énekével, az *Orpheus keservével* és az *Orpheus Plutóndál* töredékes dallal siratja el; míg kis fia haláláról szóló *Elégiájában*, melyet csak 1898-ban bocsátottunk először közre, megható hangon panaszolja, hogy picziny fülemiléje, minden reménysége, mint könnyű árnyék *elkele* előle.

A költőnek e kisebb alkotásai nem méltatlanok Musájához. Ha olykor nehézkesek, olykor darabosak is: nagy ereje nem egyszer felragyog bennük. A merész gondolatok, képek, hasonlatok, akár eredetiek, akár kölcsönzöttek, szinte buja gazdagsággal sorakoznak egymáshoz; s a szenvedély őszintesége még a közvetett alak ellenére is kiérzik belőlük. Mindamellett úgy tetszik, hogy inkább a vitézségnek, mint a szerelemnek megéneklésére hivatott. Sokkal inkább szereti a széles ecsetű színezést, a történeti részletezést, mint a mennyire a szerelmi énekek jellemével megegyezik; sokkal pazérabban szedi és ontja képeit és hasonlatait az antik vallás és történetek alakjairól, a természet tüneményeiből és példáiból, mint a mennyire az érzelmi elemek felvehetik. Kobza csak ott zendül, ott kap meg igazán, a hol ünnepiesebb hangfutamokat vehet. Vallásos éneke, a *Feszületre*, épen azért elegyes költeményei közt a legszebb és legegységesebb. Hatalmas kifejezése a keresztény áhítatnak, megadásnak és töredelemnek, melyre int, mert hiszen érdemünk mint kövön a hangyanyom, bűnünk pedig mint levél a fákon, örvény a tengeren, föveny a parton, madár a levegőben. De az Úrnak irgalma nagyobb, az ő kegyelme végtelen: azért bizhatunk benne, nem magunkért, hanem szent

fiáért, a kereszten halt Krisztusért, a ki méltó, hogy Musája könnyzuhatagokat árasszon érte.

Az ő Musája nem a játszi és dallamos húrokat pengeti voltakép, örömestebb énekel nagy okért hangosabb verseket. A *Szigeti Veszedelem*, melyet ebben a kiadásban a költő eredeti kéziratának *magajavította tisztázatából* közlünk, nagy okért, a nemzeti megváltásért fogant hangosabb versekkel. Ez az első magyar epopeia, melylyel a nemzeti Genius a világirodalom remekeinek magaslatára emelkedett; ez az első költői alkotás, mely eszme, szerkezet, jellemzés, lelemény és feldiszítés tekintetében ma is teljes elismeréssel tölt el. Czélja, hogy az igaz hittől elszakadt, felekezetekre oszolt és bűnbe esett magyarság megtérésével a *haragvó* Istent kiengesztelje; vallásos fellángolásával és megtisztító harczával a törököt kiverje, az országot a pogány iga alól a kereszténység dicsőségére felszabadítsa, s ekkép Isten a törököt, *haragja vesszejét*, eltörje. A Szigeti Veszedelem ennélfogva vitézi küzdelemről, hősi haláiról: a szigeti leventék önfeláldozásáról, s a szigeti Zrinyi Miklós vértanúságáról beszél.

A költő ezt a közeli történeti eseményt az ő magasztos felfogásával és művészetének erejével az isteni beavatkozás körébe, az egész nemzet sorsára kiható változás jelentőségére birja emelni, úgy a mint az a török hódítás óta, több mint száz esztendeje, az egymást követő nemzetek szellemében kifejezésre jutott. Mert az eszme nem kizárólag a Zrinyi eszméje, a mikor az lelkében megszólal: *csak a nemzet lelke nyilatkozik meg benne.* A XVI. században az általános bűntudat és kölcsönös vádaskodás rajongásából, az erkölcsi megujhodás szükségének és a nemzeti fölemelkedés vágyának érzetéből fa-

kadt ki e nagy eszme, mely annyira belement a nemzet lelkébe és szívébe, hogy az országos rendek már az 1542-iki törvények 2-ik czikkelyében végzésileg jelentik ki, mikép a magyar nemzetet haragjában bűneiért veri a megbántott Isten; s már ennek az időnek töredelmes énekeiben, vallásos elbeszéléseiben és fejtegetéseiben ez a felfogás újra meg újra megjelenik. S ez a nagy eszme egész jelentőségében, megokolásával és színezésével, hagyományúl száll át a XVII. századra, ott lüktet az ő lelkében, a közszellemben és közfelfogásban gyakran kifejezésre jut. Meg-megjelen a történeti munkákban mint, Istvánffy Miklósnál, a levelezésekben, mint Wesselényi Ferencznél s az állami okmányokban, mint Esterházy Miklósnál, hogy az Isten haragjának és büntetésének oka az ősi hitben való megfogyatkozásunk és különböző felekezetekre szakadásunk, azért Istent meg kell kérlelni, következéskép a nemzetet meg kell váltani.

Ime, a Szigeti Veszedelem eszméje lényegében már rég megvolt, s több mint száz esztendeje a köztudatban hatott, hogy költőnk a maga hatalmas erejével 1645—46 telén egész nagyszerűségében emelje ki, 1651-ben felesége halála után eposát közrebocsássa kisebb költeményeivel. Gyűjteményének czíme: *Adriai Tengernek Syrenája — Groff Zrini Miklós*. S ha az a lángész, ki a nemzeti eszméket és érzéseket, melyek emberöltője lelkében és szívében élnek, a leghatalmasabban fejezi ki, Zrinyi bizonynyal az. Az egyszer megkapott és fölemelt nemzeti eszme kifejtésére gazdag képzelettel ontja a leleményt, biztos kézzel szövi a szerkezetet és biztos ecsettel írja a jellemzést: ép abban a legérdemesebb, a miben a legtöbb költő gyenge, a teremtő erő megnyilatkozásában,

s ép abban a leggyengébb, a miben a legtöbb mesterkedik, a nyelv és verselés kezelésében. Zordon szólásával, és nem egyszer bántó darabosságával krónikás elbeszélőink hagyományának színvonalán mozog: teremtő erejének hatalmas lendületével azonban a legnagyobb művészek közé emelkedik.

Epopeiaiának tárgya: Sziget védelme; hőse Zrinyi Miklós, ki megmerte várni Szulimán haragját, az ő hatalmát és rettegett szablyáját; sőt megállította, föltartóztatta, a míg hősi halállal el nem vesz. De Zrinyi halála s a maroknyi magyarság vértanúsága nem egyszerű vitézi tett: *nemzeti váltság*. A mibe magasztos csodák szövődnek bele. S a történeti események ezzel elvesztik rideg és száraz színüket, esetleges voltukat, mert a költő úgy szemeli ki, úgy rendezi el, úgy hozza kapcsolatba őket, hogy nagy eszméjének és sajátos czélzatának érvényesítésére az isteni beavatkozás eszközeül szolgáljanak.

Isten az égből földre tekintve és a magyarok erkölcsi romlottságán fölgerjedve maga határozza el büntetésüket, maga küldi Mihály arkangyalt Alecto pokolbeli furiához, hogy Szulimánt felbújtsa és megindítsa Magyarország, következésképp Sziget ellen. A török császár az ő választott eszköze, haragja vesszeje, s a mikor közeledtére Zrinyi Miklós a köröszt elé térdel és segedelemért fohászkodik, Isten meghallgatva maga tudatja vele, minek jeleként a szent kereszt háromszor lehajlik hozzája, hogy Szulimán ellene jő, de az ő kezétől elesik; aztán ő is vértanúságot szenved, de szép lelke égbe száll; a szigeti hős az ő választott hőse, a nemzeti váltság letéteményese. Ha van tehát, a ki a magyarságot meglakoltatja, van a ki meg is szabadítja, egyenesen Isten rendeléséből, tündöklő

akaratából. Zrinyi Miklós a maga vallásosságának és hazafiasságának emelő erejéből mindvégig homlokán ezzel a jegygyel halad előre, azért egész szigeti pályája a ragyogó dicsőség lángírása; a védelem folyamán örökkön ott lebeg felette, mint az Ur lelke a vizek felett, isteni küldetése, s e küldetés befejezéséig, végzete betöltéseig sem el nem eshetik, sem semminemű kudarczot nem vallhat. Mert mint igazi *végzetes bajnok*, a költemény főhőse, a ki az égi czélzat főképviselője, nem pedig öntudatlan eszköze, mint Szulimán, erkölcsi nagyságban és kardforgató vitézségben magasan fölötte áll ennek és még magasabban valamennyi leventének. Azért le nem győzhető: csak győzedelmeskedhetik; ha veszedelemben forog, Isten maga oltalmazza meg; mert Mehemed szablyáját sisakjáról, Delimán dárdáját paizsáról az ő angyala fordítja el. S küzdelme végén, a mikor Sziget megrontására a tűz, szél és minden egyéb elem egyesül, sőt a bűvész Alderán szavára a pokolbeli ördögök is felgyűlnek, Isten maga küldi el Gábor angyalt egyik kezében pálmaággal és koszorúval, másik kezében lángpallossal angyali sereg kiséretében hozzája, hogy megvigasztalja és megsegítse; s maga neveli meg erejét és ékesíti meg végét, hogy választott hőse a törökség két legnagyobb vitézének, Delimánnak és Szulimánnak, győzelmes elejtésével ezek holttestéről emelkedjék az égbe. Mert lelkét a többi szigeti leventék lelkeivel Gábor angyalai fölviszik Isten elébe, egyenesen az ő rendelése és tündöklő akarata szerint, — s ott szép muzsikaszó fogadja őket.

Az epopeia ekként az égből indul ki és az égben végződik: de küzdelme a földön foly. Sziget megdől, hőse és őrsége elvesz, Szulimán elpusztul, a török hódító hata-

lom megtörik: de Zrinyi a maga küldetésében csodálatos vitézségével és magasztos halálával, a vallásosság és hazafiság legszebb erényeivel kiengeszteli Istent nemzete iránt, önfeláldozásával megváltja azt. Míg magának ragyogó koronát örök csillagokból arat: fajának ragyogó példát mutat a nemzeti erények kifejtésére, az igaz vallás oltalmára s a török megtörésére. Az isteni kegyelem és a nemzeti védelem újra egyesülhet: a magyar a nagy Mindenható vezetése és pártfogása alatt vívhatja meg a harczot az ország fölszabadítására. Mert az epos eszméjében a nemzeti váltságot hirdeti, de czélzatában, feldolgozásában a Homeros, Vergilius, Ovidius, különösen Tasso hatásával ezt a feladatot szolgálja, mely a költő egész életének fölemelő törekvése volt. Azért ajánlja épen művét a *magyar nemességnek*, hogy azt föléleszsze és egyesítse, a nagy és szent háborúra lelkesítse; mert felfogásaként a felszabadítás egyedül csak a magyar nemzet kötelessége lehet. Maga volt, a ki a török igát okozta; maga legyen, a ki azt összetöri — *nemzeti hadvezér alatt nemzeti hadsereggel.*

III.

A törökkel megkötött hosszú, 22 éves béke kényszerű nyugalmában s új boldogságának, báró Löbl Zsófiával való házasságának marasztó tűzhelyénél visszatér kedvencz katonai íróihoz, megint olvas, jegyez, elmélkedik, s 1652 végéig egész könyvet ír össze, a *Vitéz Hadnagyot*, szerény vallomásaként nem azért, hogy másokat tanítson, hanem azért, hogy maga tanuljon, esetleg a jövendő nemzeti harcz reményében. Fejtegetései a hadművészet egyes kérdéseiről, a vitézség egyes körülményeiről és feltételei-

ről, a magyar hadi szervezet hiányairól, különösen a vezérnek és katonaságnak hivatása helyes betöltéséről szólnak. Eszméi a római vagy a XVI. és XVII. századi olasz katonai munkákban gyökereznek: de egyéniségénél és feldolgozásának érdeménél fogva oly világosan, szabatosan és határozottan fejti ki őket, hogy még ott is önállónak látszik, a hol nem eredeti; mert elméleti ismereteit a gyakorlati tapasztalással őrzi ellen és gyakorlati tapasztalását az elméleti tudás tételében összegezi. Tapasztalásra pedig mindig alkalma nyílt, mert a török a béke ellenére mindig rezgölődött, s ő a Muraközön és bánsága területén mindig visszavágott; a végek védelmét mindig annyira szívén hordta, hogy még a stiriai rendektől kapott lakodalmi ajándékát is azok erődítésére fordította. A pogányságnak igazi ostorozó réme volt, ki vereséget sohasem szenvedett, hanem eposi nagy hőse módjára mindig győzött.

Mint kormányzó, hadvezér és államférfi már ebben az időben a legelső volt, az egyetlen magyar hazafi európai látókörrel: az 1855-iki országgyűlésen a király mégis Lippay György esztergomi érsek cselszövésére kihagyta a nádorjelöltek sorából, s az elhalt Pálffy Pál örökébe Wesselényi Ferencz ült, kit inkább szerelmi kalandjairól emlegettek. Hősünknek ép a maga páratlan nagysága, népszerűsége, az erdélyi fejedelemmel való barátsága és erős magyarsága volt a bűne: az udvar félt tőle. Pedig, ha ő nádorrá, öccse, Péter, bánná lesz, milyen más fordulatot vesz vala nemzeti történetünk, sőt a világtörténet folyása! Fájó sérelmének és háborgó haragjának elnyomásával osztozik pártja küzdelmében, mely az *örökletesség* tana ellen legalább egyelőre a *szabad királyválasztás* jogát

megmenti; osztozik a koronázás pompájában, melyen a királyasszony koronázásakor ő viszi elől a királyi pálczát. Hazatérve a posavinai jobbágyok lázadását Novigrád és Sziszek között leveri, az udvari párt hazafiatlan rágalmára, hogy a magyar a Habsburgok nélkül meg nem élhet, feleletül világbiró Mátyás képében a nemzeti királyság ragyogó fényét és diadalmas erejét megrajzolja; a kezére bizott végek vonalán a régi magyar vitézség és dicsőség zászlaját fennen lobogtatja. Az erdélyi fejedelem bukása keserves csalódással, a maga kis fiának elvesztése emésztő gyötrelemmel tölti el; mert abban kereste a Habsburgok családfájának korhadozása miatt a nemzeti királyság visszaállítása esetében jobb jövőnk felvirágzásának biztató zálogát, s ebben látta a maga nevének, kardjának, lantjának örökösét, a Zrinyiek viruló megmaradásának édes igéretét: de a csalódásból és szenvedésből a hazaszeretet erejével fölemelkedik, hogy fenséges vallomása szerint az utódok hiányát *«török dicsőséggel pótolja s magát szabadon egészen az Isten és haza szolgálatára szentelhesse»*.

A pogány ellen vitézkedik és izgat. A mikor a török 1660-ban Váradot fenyegeti, ő hirtelen visszatorlásul a leégett Kanizsa alatt terem, azt sikeresen vívja, míg a bécsi kormány tilalmára el nem hagyja: kitörő haragjában kardját a földhöz vágja és úgy vonul vissza Csáktornyára. Felháborodásában a nemzet felháborodása izzik! S a mikor Várad elesik, a nemzeti csapás közvetlen hatása alatt vonagló szívvel, mélységes megihletődséggel megírja a *Török Áfium ellen való orvosságot*, a legnemesebb és legderekabb *Riadót*, mely valaha elhangzott. Gyújtó lángszavával kiáltva, üvöltve figyelmezteti a magyart a veszedelemre és szólitgatja a nemzeti fölfegyverkezésre,

mert idegen segítségben hiában bizakodik: csak maga mentheti meg magát *magyar hadvezér alatt, nemzeti állandó hadsereggel.* S kifejti ennek katonai szervezetét és politikai megokolását, ép annyi tudással, mint hazafisággal. Felfogása Machiavellire vall, de a mi viszonyainkhoz alkalmazkodik. Zrinyi mindvégig a nemzet felszabadítása és az európai keresztény ség védelme érdekében beszél, szónokol, érvel, mialatt rajongó érzéseinek viharán és fényes érveinek során keresztül fel-feltör szívéből a féltő és szerető kiáltás: *«Ne bántsd a magyart!»* 1661-ben a Mura folyó bal partján, a hol a Kanizsa-patak beleszakad és a Dráva vize egyesülésre tör elő, Uj-Zrinyi várat emelteti, oly buzgósággal, hogy maga is naponkint három órán át talicskázza a földet, s a török oly megdöbbenésére, hogy a szultán a kanizsai basát megfojtatja, a miért e munkálatot meg nem akadályozta. Hősünk lázas készülődésében a nemzet izgalma lobog! 1662-ben pedig, még az építés közben, mikor Montecuccoli sétahadjárata miatt Kemény János fejedelem Nagy-Szőllősnél elesik, s Erdély, korának egyik legszebb boglára elpusztul, minek tetőzéseként a nemzeti elégületlenség szava ellen a gőgös olasz egy nagyzó és vakmerő röpirattal védekezik a maga dicsőítésére és a magyarság hadi tudományának, sőt hadi vitézségének becsmérlésére, — Zrinyi nemzete jó nevének védelmére kel *Névtelen levelében,* mely egyik leghatásosabb irata. Szellem, tudás, csattanós élcz, maró gúny, mély hazaszeretet és nemes önérzet váltakozik benne, az előadás világosságával, a meggyőzés erejével. A felháborodás és megvetés erős hangviharával játszva, végül a szánalomnak és nevetségnek dobja oda a nagyképűsködő hadvezért. Az ő haragjában és gyűlöletében a nemzet

haragja és gyűlölete tombol, mely előtt elfogódva és megigézve állunk meg, mint valami megdöbbentő förgeteg hatalma előtt. De aztán elgondolkozunk és elszomorodunk rajta, hogy micsoda idegenség és engesztelhetetlenség volt a király táborában, mikor az ország védelmére hivatott felek ilyen hangon beszélnek egymásról, mikor a magyar hazafiak nemcsak a török, de a birodalmi vezérek ellen is küzdeni kénytelenek. Montecuccoli és Zrinyi ettől fogva szemközt áll egymással. Mert a megalázott és megsértett olasz feledésre nem, csak bosszúra áhít. Montecuccoli az udvar képviselője, a nagy halogató, Zrinyi az udvar megszemélyesítője, a merész támadó, Montecuccoli idegen, ki szolgál, Zrinyi hazafi, az is a legjavából, kinek hazája romlása, nemzete pusztulása, egész faja jövőjének koczkáztatása forog kérdésben, s érte nagy ősekként az önfeláldozásra kész. Montecuccoli a kitört háborúban a methodismus elvei szerint csak táborozik Óvár, Cseklész, Pozsony alatt s összedugott kézzel nézi, hogy vész el Érsekujvár elestével három vármegye; míg Zrinyi a varasdi gyűlésen szervezkedik, seregével táborba száll, s a törököket a Szávánál, Buda táján, a Muraközben, Esztergomnál és az elesett Érsekujvárnál egymásután megveri, a hazavonuló nagyvezért üldözőbe veszi, utóhadát elszórja, a keresztény foglyokat kiszabadítja, Új-Zrinyivárt győzelmesen megoltalmazza, a Stájerországba siető tatár csapatot visszanyomja, a kanizsai vidéket be-beszáguldja, s egyszerre Óvár alatt teremve, a törökök magyarba öltözött rablóraját megsemmisíti. Minden megjelenése egy-egy diadal, melyet Magyarország és Ausztria népe lelkesedve hall, sőt az egész német nemzet csodálva emleget. Ezek hatása alatt a bécsi kormány kényteten

meghívni a regensburgi tanácskozásba, kénytelen beleegyezni Montecuccoli leghevesebb ellenzésének daczára az 1664-iki téli hadjáratba, melyet ép oly szerencsével, mint eszélylyel hajtott végre.

IV.

Zrinyi januárius közepén a Murán átkelve, Berzenczét és Babocsát megveszi, ezt az egész vidéket fölmenti; Szigetet megriasztja, Türbéket feldulja, Pécs alsó városát megszállja, a pozsegai törököket megszalasztja, az eszéki tornyokkal és várdákkal megerősített nagyszerű hidat, a korabeli hadi építészet remekét felgyújtja. Két egész nap, két egész éjjel égett, s mint valami északi fény az éjszakai órákon, messzire csodálatosan bevilágítja az eget! Ezzel a szultán összeköttetését a hódoltsággal elvágja, tömérdek veszteséget okozva emberben, marhában, lőszerben; végre Segesdet elfoglalja és visszatér várába.

Egész Európa bámult e gyors és vitézi menetén: a hőst legelőször koronás ura, Lipót köszöntötte, aztán az idegen uralkodók hosszú sora. VII. Sándor pápa arany és ezüst érmekkel ékesített buzavirágszinű lazurkő olvasóval tisztelte meg, XIV. Lajos franczia király 10,000 aranynyal, IV. Fülöp spanyol király az aranygyapjas renddel tüntette ki. II. Ferdinánd toscanai nagyherczeg értékes ajándékkal, Francesco Barberino biboros 3000 aranynyal, Bernát, a harczias münsteri püspök négy új ágyúval lepte meg. Sylvius würtembergi herczeg, Ferdinánd bajor választó és Friedenthal Gáspár, a német lovagrend nagymestere pedig magasztaló leveleikben lelki hódolattal *fiainak* nevezték magukat. S a birodalmi rendek fényes

hadjárata örömére Regensburgban hálálkodó ünnepi körmenetet tartottak, melynek élén maga Lipót haladt a választófejedelmekkel és főpapokkal; s Németországban szerte, különösen Styriában megindultak a körmenetek lobogó zászlókkal, zendülő énekekkel; úgy imádkoztak mindenfelé hősünk életeért és további diadalaiért. Híre Grueber hittérítő-jezsuita atya állításaként már ekkor nem fért meg Európában, túlszárnyalt az Eufratesen és Gangesen, Chinába, a nagymogul birodalmába és Perzsiába. A török anyák nevével ijesztgették és csendesítgették síró gyermekeiket: Zrinyi híre és dicsősége ormán állt. Csak Montecuccoli gúnyolódott és forrt ellene, ő és társai annál inkább törekedtek megrontani. Befolyásuk következtében nemcsak a háború fővezére nem lehetett: de még seregének vezérletében is osztoznia kellett Strozzi és Hohenlohe tábornokokkal, a mi kínos kudarczot okozott. Mert Kanizsa megvétele, a mit remélt, a tüzelő és várvívó szerek gyarlósága miatt nem sikerült; a nagyvezér megtámadása, a mit sürgetett, Hohenlohe ellenzésére, a kereszténység magasabb érdekeinek megóvása végett elmaradt: a német vezérek nem nyugodtak, míg a török elől biztosságba, a Mura mögé nem menekültek. Zrinyi mint a szárnyatörött sas hullott alá a magasból. Következett Montecuccoli mentő küldetése és azzal a hősünk teljes romlása. Mert várából az őrséget kiparancsolta; a török a hős szeme láttára, a mi sokkal nagyobb seregünk szeme láttára foglalta el és robbantotta föl azt. Jött a szentgotthárdi csata és vasvári béke minden igaz hazafinak elborulására és elkeseredésére.

Zrinyi pedig már ekkor Bécsben volt, hogy a királytól elégtételt kérjen káraiért, sereget az önálló tevékenységre:

külön hadtestet a saját parancsnoksága alatt, hogy azzal a Mura vonalát védelmezhesse. Előbb ellenségeinek befolyása, most a gyalázatos béke miatt azt sem kaphatta meg. Pénzzel akarták kifizetni. Elkeseredve vonult otthonába, a míg vérmesebb öccse, Péter, s annak eszes és nagyravágyó felesége, Frangepán Katalin a velenczei franczia követtel szövegetik vala, alkalmasint az ő tudtával is, a kalandos tervet, hogy Magyarország a Habsburg-háztól elszakadva, *XIV. Lajos alatt Zrinyi Miklós helytartóságával független nemzeti királyság legyen.* Sőt Velencze szívesen vette volna, ha Magyarország királyi székébe egyenesen Zrinyi Miklós ül; s Molin, a köztársaság bécsi követe fölkérte Gremonville lovagot, a franczia király bécsi követét, hogy vele beszélje reá hősünket, mikép álljon a magyarok élére és választassa magát királyukká. A Sors máskép határozott. November 18-án Bethlen Miklós, Wittnyédy István és mások társaságában a kursaneczi (ma zrinyifalvi) erdőn vadászgatott és szerencsétlenül egy vadkan áldozatául esett.

Zrinyi századában a magyarság legelső költője és hőse, hadvezére és államférfia volt, s mint epikai elbeszélő és hadtudományi író ma is a legelsők között foglal helyet: mert lelkéből a nemzet lelke szólt. Nagy és magasztos eszméjének megvalósulása, az ország fölszabadítása a török alól, melyért írt és küzdött, nem rajta múlt. Minthogy nem magának, hanem fajának élt, mint az örök nemzeti Genius megtestesítője: neve, emléke, dicsősége, fénye is örök, nemcsak magára, de egész fajára ragyog vissza!

Széchy Károly.

SZIGETI VESZEDELEM

Tizenöt énekben

Dedicálom ezt az munkámat *magyar nemességnek*. Adja Isten, hogy véremet utolsó csöppig hasznosan neki dedicálhassam: áldozhassam.

Az olvasónak.

Homérus száz esztendővel az trójai veszedelem után írta históriáját; énnékem is száz esztendővel azután történt írnom *Szigeti veszedelmet*. Virgilius tíz esztendeig írta *Aeneidost;* énnékem penig egy esztendőben, sőt egy télben történt véghez vinnem munkámat. Egyikhez is nem hasonlítom pennámat, de avval őelőttök kérkedhetem, hogy az én professióm avagy mesterségem nem az poesis, hanem nagyobb s jobb országunk szolgálatjára annál. Az kit írtam, mulatságért írtam, semmi jutalmot nem várok érette; őnekik más gondjok nem volt, nekem ez legutolsó volt. Írtam, az mint tudtam, noha némely helyen jobban is tudtam volna, ha több munkámat nem szántam volna vesztegetni. Vagyon fogyatkozás verseimben, de vagyon mind az holdban, mind az napban, kit mi eklipsisnek hívunk. Ha azt mondják «saepe et magnus dormitat Homerus»: bizony szégyen nélkül szemlélhetem csorbáimat. Igazsággal mondom, hogy soha meg nem corrigáltam munkámat, mert üdőm nem volt hozzá, hanem első szülése elmémnek; és ha ugyan corrigálnám is, úgy sem volna «in perfectione, quia nihil perfectum sub sole, nam nec chorda sonum dat, quem vult manus et mens». Fabulákkal kevertem az históriát; de úgy tanultam mind Homerustul, mind Virgiliustul: az ki azokat olvasta, megismerheti egyiket az másiktul. Török, horvát, deák szókat kevertem verseimben, mert szebbnek is gondoltam úgy; osztán szegény az magyar nyelv! az ki históriát ír, elhiszi szómat.

Zríni Miklós kezének tulajdonítottam szultán Szulimán halálát: horvát és olasz krónikábul tanultam; az

törökök magok is így beszélik és vallják. Hogy Istvánfi és Sambucus másképpen írja, oka az, hogy nem úgy nézték az magános való dolgoknak keresését, mint az országos dolognak históriafolyását. Akármint volt, ott veszett Szulimán császár, az bizonyos. Irtam szerelemrül is, de csendesen; nem tagadhatom, hogy olykor az is nem bántott. Osztán nem egyenetlen az szerelem vitézséggel: abbul az versbül tanultam:

> In galea Martis nidum fecere columbae:
> Apparet Marti quam sit amica Venus.

Isten velünk.

Gróf Zríni Miklós.

ELSŐ ÉNEK.

1. Én, az ki azelőtt ifiú elmével
Játszottam szerelemnek édes versével,
Küzkedtem Viola kegyetlenségével,
Mastan immár Mársnak hangasabb versével

2. Fegyvert s vitézt éneklek, török hatalmát,
Ki meg merte várni Szulimán haragját,
Ama nagy Szulimánnak hatalmas karját,
Az kinek Európa rettegte szablyáját.

3. Músa, te ki nem rothandó zöld laurusbul
Viseled koszorúdat, sem gyönge ágbul;
Hanem fényes mennyei szent csillagokbul
Van kötve koronád holdból és szép napbul.

4. Te, ki szűz anya vagy és szülted uradat,
Az ki örökken volt s imádod fiadat,
Úgy mint Istenedet és nagy monarchádat,
Szentséges királyné, hívom irgalmadat.

5. Adj pennámnak erőt, úgy írhassak, mint volt,
Arról, ki fiad szent nevéért bátran holt,
Megvetvén világot, kiben sok java volt,
Kiért él szent lelke, ha teste meg is holt.

6. Engedd meg, hogy neve, mely most is köztünk él,
Bővüljön jó híre, valahol nap jár-kél,
Lássák pogány ebek, az ki Istentül fél,
Soha meg nem halhat, hanem örökkén él.

7. Az nagy mindenható az földre tekénte,
Egy szemfordulásban világot megnézte,
De leginkább magyarokat eszben vette,
Nem járnak az úton, kit fia rendelte.

8. Látá az magyarnak állhatatlanságát,
Megvetvén az Istent, hogy imádna bálvánt;
Csak az, eresztené szájára az zablát,
Csak az, engedné meg, tölthetné meg torkát.

9. Hogy ő szent nevének nincsen tiszteleti,
Ártatlan fia vérének böcsületi,
Jószágos cselekedetnek nincs keleti,
Sem öreg embernek nincsen tiszteleti.

10. De sok feslett erkölcs és nehéz káromlás,
Irigység, gyűlölség és hamis tanácslás,
Fertelmes fajtalanság és rágalmazás,
Lopás, emberölés és örök tobzódás.

11. Megindult ezekért méltán ű haragja,
Azért Mihály arkangyalt magához hívá,
És kemény haragjában így parancsolá,
Ő szentsége előtt arkangyal áll vala:

12. Nézd, ama kemény nyakú és kevély scythák
Jó magyaroktul mely igen elfajzottak,
Szép keresztény hitet lábok alá nyomtak,
Gyönyörködnek különb-különb vallásoknak.

13. Maga te tekints meg körösztény világot,
Nem találsz azok közt, kivel tettem több jót,
Kihoztam Scythiából, mely nekik szűk volt,
Az én szent lelkem is ű reájok szállott.

14. Scythiábul, azt mondom, kihoztam űket,
Mikint Egiptusbul az zsidó népeket,
Hatalmas karommal verém nemzeteket,
Mindenütt rontám, vesztém ellenségeket.

15. Tejjel-mézzel folyó szép Pannoniában
Megtelepétém űket Magyarországban,
És meg is áldám minden állapatjában,
Meghallgatám, segítém minden dolgokban.

16. Sőt vitéz szűvel is megáldottam űket,
Úgy hogy egy jó magyar tízet mást kergetett,
Sehol nem találtak oly nagy ellenséget,
Az ki, mint por szél előtt, el nem kerengett.

17. Szentséges lölkömöt reájok szállattam,
Az keresztény hitre fiam által hoztam,
Szent királyokkal is megajándékoztam,
Békességet, tisztességet nekik adtam.

18. De ők ennyi jókért, ah, nehéz mondani,
Ah, háládatlanok és mertek elhadni,
Nem szégyenlik Isteneket elárulni,
Ellenemre minden gonoszban merülni.

19. Ah, bánom ennyi jót hogy övélek tettem,
Nem-e viperákat keblemben neveltem?
De immár ideje vélek esmértetnem:
Én vagyok ama nagy bosszúálló Isten.

20. Eredj azért, arkangyal, szállj le pokolban,
Válaszsz egyet az haragos fúriákban,
És küldjed el aztot szultán Szulimánban,
Juttassa magyarokra való haragban.

21. Én penig töröknek adok oly hatalmat,
Hogy elrontja, veszti az rossz magyarokat,
Mind addig töri iga kemény nyakokat,
Míg nem esmerik meg, elhagyták urokat.

22. Kiáltnak én hozzám s nem hallom meg űket,
Hanem fogom nevetni nehéz ügyeket,
Az ű panaszira nem hajtom fülemet,
Ű nyavalyájokra nem teszem szememet.

23. Ez mind addig leszen, míg bosszút nem állok,
Harmad negyed ízig büntetés lesz rajtok,
És ha idején eszben nem veszik magok,
Örök átkom, haragom leszen ű rajtok.

24. De ha hozzám térnek, megbánván bűnöket,
Halálrul életre ismég hozom űket,
Jaj, török néked, haragom vesszejének,
Te vagy, de eltörlek, ha ezek megtérnek.

25. Michael arkangyal kezde könyörgeni,
És az igazakért igen esedezni;
Uram! jámborokot fogod-e rontani,
És az hamisakért fogod-e megverni?

26. De az élő Isten kész lőn megfelelni:
Te akarod-e én tanácsomat tudni,
Vagy elröjtött nagy titkaimat vizsgálni,
Az melyeket teneked nem lehet tudni.

27. Ostorom szolgámra nem tiltom, hogy szálljon,
Melynek nem kell törődni semmit halálon,
Akarom neki könnyebbségére szálljon,
És lelkének hűvösülésére álljon.

28. Nem felele többet arkangyal Istennek,
Hanem sugár szárnyait ereszté égnek,
Röpüle mind addig és nem nyugovék meg,
Míg Alektót pokolban nem találá meg.

29. Száz lánczczal van kötve, száz belincs az kezén,
Kígyókbul áll haja, s kötelőznek fején,
Véres mérges tajték foly ki az két szemén,
Dohos kénkű pára jün ki rút gégéjén.

30. Ily fúriát arkangyal megszabadíta,
És Isten hatalmával neki így szóla:
Alektó, az Isten nekem parancsolja,
Hogy tégedet küldjelek Törökországban.

31. Szultán Szulimánnak szálljad meg az szűvét,
S neveld magyarokra ű haragos mérgét,
Vigye rájok nagy rettenetes fegyverét,
Rontsa uraságát és minden erejét.

32. Örül az fúria, nem késik pokolban,
Röpülését tartja nagy Törökországban,
Éfélkor érkezék Konstantinápolyban,
Ottan béférkezék Szulimán házában.

33. S hogy inkább hamarább elhitesse véle,
És hogy megrettenést szűvében ne tenne,
Magára nagy Szelimnek formáját vévé,
Szelim Szulimánnak atyja volt, míg éle.

34. Fiam, te aluszul, így kezdé beszédét,
S nem veszed eszedben Istennek kegyelmét,
Hogy erőt adott néked és vitézséget,
Jó észt, jó tanácsot és elég értéket.

35. Aluszol te mostan és nem nézsz elődben,
Mely nagy fölhőt kerenget Károly elődben,
És hogyha idején nem veszed eszedben,
Itt fogsz megnyomódni aluvó helyedben.

36. Higyjed, higyjed az én megőszült fejemnek,
Hogy, ha üdőt nekik adsz, téged elvesztnek,
Országostul kaurok, hitetlen ebek,
Mert ha egyességek volna, van erejek.

37. Lesz is, mert alkusznak, de te menj ű rájok,
Ne késsél és ne hagyj üdőt alkudniok,
Így rontattatának tűlem mamalukok,
Így megverém Campsont, s romlának szírusok.

38. Kelj fel, éles kardot köss az oldaladra,
Indulj meg hadaddal tévölygő magyarra,
Én leszek melletted és minden dolgodra
Vigyázok hívséggel s minden nyavalyádra.

39. Bolondság te neked kazulokra járni,
Sok jó vitézt te neked oda rontani,
Az mi fátumunk azt nem hagyja romlani,
Isten azon bennünk akar tanítani.

40. Izmael én nekem sok bosszúkat szerze,
De ugyan megtörnöm végig nem lehete,
Hát te neked Tamma mennyi bosszút teve,
Nagy részét hadadnak ravaszsággal veré.

41. De az magyarokon mindenkoron nyertünk,
Nem is kell oly messzi nekünk fegyverkeznünk,
Sem annyit költenünk, sem annyit vesztenünk,
Sem győzedelemben nekünk kételkednünk.

42. Ne félj, hogy segétse senki magyarokat,
Mert jól esmérem én bolond kaurokat,
Míg nem látják égni magok házokat,
Nem segéti senki meg szomszéd házokat.

43. Ne félj, mert lám mondom, én leszek melletted,
Az szent Mahomet is vezeti kezedet,
Osztán, édes fiam, az vitéz embernek
Kell valamit engedni az szerencsének.

44. Így szultán Szulimánnak Alektó szólott,
És az mely mérges kígyót kezében hozott,
Azt az Szulimánnak ágyában bocsátott,
Nem nyugvék az kígyó, míg hozzá nem jutott.

45. Válláról mellyére, mellyérül szüvében,
Valamerre csúsz el, mindent hágy méregben,
Gyújtja kemény szüvét, s hagyja lángos tűzben,
Haragban hentergeni és kevélységben.

46. Nagy vígan Alektó eltűnék ott mindjárt,
Mert látá, haragra gyújtotta Szulimánt,
Ű penig felugrott: Fegyvert. fegyvert, kiált
Mert szintén eszeveszett Alektó miát.

47. Kiált az Szulimán: O, te bátorságra
Ki engemet indítsz ilyen nagy dolgokra,
Nagyobb vagy embernél, noha embermódra
Láttalak tégedet, szólva, tanácsolva.

48. Készen vagyon Szulimán, elmegyen oda,
Az hova meghagytad, kaurt rak halomban,
Megfestem lovamat körösztény vér-tóban,
Városokat, várokat röjtök hamuban.

49. Felkelvén ágyábul ű megparancsolá,
Hogy minden vezér táborában szállana
Válogatott néppel, kinek mint hatalma,
Valaki bégséget és timárt tartana.

50. És hogy Drinápolyban májusnak fottára
Az egész hadak szállanának táborban,
Futnak az csauzok fejér patyolatban,
Hirdetik az hadat minden országokban.

51. Azonban Szulimán űle jó lovára,
S vezéreket magával kihívá dévánra,
Kertektűl nem messzi egy széles halomra,
Ottan nekik beszéle ilyen formára:

52. Vezérek és basák, ti okos vitézek,
Kiknek eszek után sok bírt népet nézek,
Ti vattok tartói én erősségemnek,
Ti meghódítói pogány köröszténynek.

53. Ím, mi állapotunk, látjátok miben van,
Erős birodalmunk henyélést nem kíván,
Az mit karddal nyertűnk, nem tartja meg dívány,
Fegyvert s erős vitézt birodalom kíván.

54. Evvel győztük mi meg keresztény világot,
Az mely inkább kíván fizetni harácsot,
Hogy sem vitéz módon reánk vonjon kardot,
Evvel böcsültetjük mi muzulmánokat.

55. Mégis, de nem sokan, kik ellenünk járni
Vannak és mernek is fogokat mutatni,
Bolondok nem tudják, hogy jobb megvallani
Az erőtlenséget, hogysem kárt vallani.

56. Az magyarok ezek, kik fej nélkül vannak,
Mint törött hajó habtul úgy hányattatnak,
Miúta elvévén életét Lajosnak,
Sokan koronáért most is vonyakodnak.

57. Igaz, nem tagadom, ha egyesség volna
Köztök, bizony nekünk nagy gondokat adna
Az egynehány magyar és megcsorbítaná
Fényes koronánkat, s talán megrontaná.

58. De Isten ostora mast szállott reájok,
Fösvénység s gyűlölség uralkodik rajtok,
Nincs szeretet köztök, sem okos tanácsok,
Kiért esőben van fényes koronájok.

59. Szemlátomást látjuk az Isten irgalmát,
Mert minekünk szánta magyar birodalmát,
Mindenkor azután megtaláljuk Tammát,
Rontsuk mast az magyart, s az ű birodalmát.

60. Esküszöm én néktek az élő Istenre,
Mi fényes hódunkra, s éles fegyveremre,
Az éjjel Mahumet én atyám képébe
Ezeket mind nekem okosan beszélé.

61. Az Arszlán vezér is Budáról ír nekem,
Hogy győzedelemben ne legyen kétségem,
Ím, az levelet is hozom előtökben,
Olvasd hanggal, deák, hadd vegyük elménkben.

62. Itt így török deák föl szóval olvasván:
Győzhetetlen császár, az te rabod Arszlán,
Budai fővezér te kegyelmed után
Ír alázatossan, neked fejet hajtván.

63. Ha tudni akarod körösztények dolgát,
Azok veszni hatták magok állapotját,
Károly gyűlésekről gyűlésekre magát
Hordoztatja, s nagyon forgatja hit dolgát.

64. Nincs sohun kész hada, nem is gondolkodik,
Mint bolond, hogy valaha talán kölletik,
Am Maximilián magyarok közt lakik,
Gondviseletlenül csak eszik és iszik.

65. Az magyarok penig legenyhélőbb népek,
Egyik az másikat gyűlölik, mint ebek,
Nincs köztök hadtudó, ha volna is, ezek
Az tisztviselőnek soha nem engednek.

66. Uram, ha volt módod valaha az hadban,
Nincsen most kevesebb ilyen állapatban,
Úgy tetszik, hogy immáron Magyarországban
Látok vérpatakot, sok kaurt halomban.

67. Meghallván vezérek az Arszlán tanácsát,
Főképpen császárnak elszánt akaratját,
Senki tartóztatni nem meré az útját,
Hanem minden vezér javallja szándékát.

68. Nem sok üdő mulván az nagy Ázsiábul
Sok had érkezék, kik voltak tengeren túl,
Sok számtalan tatár maeotisi tótul,
Ezek küldettettek khán Praecopitátul.

69. Delimán ifiú ezeknek vezérek,
Fia az nagy hámnak, s nagy fejedelemnek,
Huszonöt ezer ez, és mind jó tegzesek,
Sok százezer közül válogatott népek.

70. Könnyű had és bátor és gyors, mint az árvíz,
Úgy tetszik, kezében mindenik halált visz,
Mert jó lova hátán csak jó fegyverben hisz,
Nincsen tartalékja, sem tűz, sem sebes víz.

71. Azt mondják, Delimán, mikor országokat
Járt volna látásért, híres városokat,
Galatában meglátá az szép Kumillát,
Kumillát, az szépet, Szulimán leányát.

72. Kumilla szép haja megkötözé szűvét,
Ifiú Delimánnak és minden kedvét,
Egy tekéntet vévé el minden erejét,
Úgy hogy nála nélkül nem kívánja éltét.

73. Akkor haza ment volt, mast szép haddal jütt meg,
Törődvén, szép leányt miként nyerhetné meg,
Véletlenül szegény de csalatkozott meg,
Mert addig elvévé Kumillát Rustán bég.

74. Mast már nyughatatlan bánattul áll vagy ül,
Untalan szegénynek szeme keservvel fűl,
Mely miatt az szűve, mint az hideg jég, hűl,
Éltével halálban bánatja közt merül.

75. Őrizd Rusztán vezér jól ettül magadat,
Mert mint dühös farkas lesi halálodat,
Az vitéz Delimán nem tűrheti búját,
Kitölti, ha lehet, rajtad bosszúságát.

76. Az tatárok után öt roppant seregek,
Azt tudnád távulról, hogy sívó ördögök,
Ezek is Drinápolyban elérkezének,
Sok harczokon forgott vitéz szerecsenek.

77. Mindenikben vala hat-hat ezer ember,
Mindenik hárommal megverekedni mér,
Lova mint egy madár, maga mint egy tündér,
Mert oly könnyen fordul, mint esti denevér.

78. Ezek kazul basra jártak Szulimánnal,
Ezek Lajos királyt megverték csidákkal,
Vitézek mind egyig, s nem fegyverderékkal,
S paizszsal födöznek, sem sűrű pánczérral.

79. Ezek előtt megyen vitéz Amirassen,
Maga is fekete, lova is szerecsen,
Az ű kedves lova Karabul, kényessen
Melyet ű jártatott had előtt s kevélyen.

80. Mondják, hogy Karabul nagy Arábiában
Széltűl fogantatott egy híres kanczában,
Hihető is, szélben mert nincs, sem az lángban
Oly vidámság, gyorsaság, mint vagyon abban.

81. Amirassen után három főkapitány,
Egyik az Olindus, mely okosság után
Ment mind nagyobb tisztre, végre lett kapitány
Negyedik részének az szerecsen hadban.

82. Sziriai király, az okos Menethám,
Küldte másadikát, ez volt szép Hamvíván,
Szerecsenek közűl jütt ez Sziriában,
De vala harmadik kegyetlen Demirhám.

83. Demirhám az erős, melynél erősb nem volt
Sohun, valamerre Szulimán parancsolt,
Mert ez gyökeréből nagy tölgyfát kirántott,
Ököllel agyonvert egy nagy elefántot.

84. Ötödik Alderán, bátyja Demirhámnak,
Volt gondviselője az szerecsen hadnak,
Ez magyarázója volt minden álomnak,
És kifejtője Mahumet írásának.

85. Ezek után jünnek vitéz mamelukok,
De szerencsétlenek, mert nincs nekik urok,
Szulimánnak nem régen lettek hódulók,
Az nagy s bőv Aegiptusban ezek lakosok.

86. Kajer bég jün vélek, melyet szégyenére
Mehmet Junnus basának tett fővezérré
Az Szulimán császár, mert űtűle féle
S ily nagy tisztre szolgáját vinni nem meré.

87. Ezek húsz ezeren jó lovasok voltak,
Mert Tommem bejtől vitézséget tanultak,
És noha különb nemzetekbül állottak,
De okos vezér alatt egyessek voltak.

88. Nem messzi cirkások, ugyan szomszéd népek,
Mamelukoktul rendelt seregben jünnek,
Ezek de lehetnek ötvenkét ezerek,
Mert zincsiek, géták s barstok vannak vélek.

89. Magok választottak kapitányt magoknak,
Eztet hívják hadverő Ajgas basának,
És bizony nem heában nevezték annak,
Mert ez volt oka sok nemzet romlásának.

90. Ajgas basa után jünnek zagatárok,
Legbelsőbb Scythiából való tatárok,
Hiszik az alkoránt, de zöld patyolatok
Megesmértetik, kik törökök, tatárok.

91. Ellepték az földet ezek, mint az hangyák,
Avagy széles mezőben az sok kalangyák,
Mindenütt villámnak csak nyilak, az szablyák,
És mindent rettentnek lobogós kópiák.

92. Ezek soha oly helyre nem fordultanak,
Az melyet fegyverrel nem hódítottanak,
De inkább azt mondom, hogy elpusztították,
Valamerre ezek világon jártanak.

93. Sőt mikor törökre ezek támadtanak,
Csaknem teljességgel űket elrontották;
De mi bűneinkért rajtunk maradtanak,
Istentül ostorért mert hagyattattanak.

94. Lám scytha Tamburlan megveré muzulmánt,
Elevenen megfogá Bajazitet, nagy khánt,
Akkor is láthattuk az Isten hatalmát,
Csak játékul tartja az emberek dolgát.

95. Soha az scythákat senki meg nem verte,
Sem ű veszedelmeket soha nem érte,
Mithridates király háborgatni mérte,
De mondd meg énnekem, mit vihete végbe.

96. Halották rómaiaknak nagy hatalmát,
Magokon soha nem látták birodalmát,
Nagy Sándor meglátá scytha bátorságát,
Midőn véve nehezen meg egy kűsziklát.

97. Négy táborban ezek járának ékessen,
Mindenikben vala húszezer tegzessen,
Egyiknek parancsol fekete szerecsen,
Hármának Uldair, Lehel és Turancsen.*

98. Ki számlálhatná meg az tenger örvényét,
Vagy Herciniának számtalan levelét,
Az megszámlálhatná Szulimánnak népét,
Az is írhatná meg roppant seregeket.

99. Mert valaki hallá, haddal megy Szulimán
Körösztényekre és megyen sok muzulmán,
Mindenik siete haddal császár után,
Mindenik gyönyörködnék kaur romlásán.

100. Mert szép Indus vizén túl török nem lakik,
Sem ű császárjoknak soha nem adózik,
Mégis ide gyüve király Atapalik,
Mert látni akará, körösztény mint romlik.

101. Jaj, hova ez az nagy fölyhő fog omlani,
Mely világ szegletre fog ez leszakadni,
Mely nagy haragját Istennek fogja látni,
Az ki ezt magára jünni fogja látni.

* A kéziratban itt ez a vers következett:
Mindezeknek penig Halamir parancsol,
Nagy okossággal bír és ha csak egyet szól,
Többet tesz, mint más ha napestig karatyol,
Károssá nem marad senki tanácsából.

102. Mint eget az fölyhő ellepte az földet,
Az sok roppant sereg és idegen nemzet,
Még meg nem számláltuk ázsiai népet,
Sem európai *hadakozó* sereget.

MÁSODIK ÉNEK.

1. Budai fővezér meghallá Arszlán bég,
Hogy ű tanácsábul megbomlék békesség,
Gondolá, mindenben árt késedelmesség,
De leginkább hadi dologban árt röstség.

2. Az ű elméje is vala nyughatatlan,
De okosság nélkül, azért állhatatlan,
U minden dolgában volt igen oktalan,
Azért is rosszul jára minden dolgában.

3. Ura híre nélkül sok hadakat gyűjte,
Mert avval kegyelmét nyerni reménylette,
Hogyha kaurokat miként megverhetne,
Vagy valami kűvárat tűlök nyerhetne.

4. Nyilván mondja vala, megszállja Palotát,
Senki előtt nem titkolá ű tanácsát,
De kérkedik vala, lerontja bástyáját,
És elvágja Túri Györgynek vitéz nyakát.*

* A kéziratban a negyedik vers után áthúzva a következő szakaszok állanak:

5. És ez az bátor vitéz vala Palotán
Király hagyásából jó gondos kapitán,
Ez Arszlánnak mérgét idején meghallván,
Kezde szorgoskodni mindenrűl gondolván.

6. Először is íra az Salmensis grófnak,
Küdjön segétséget korán Palotának,
Azért gróf meghagyá Izdencsi Istvánnak,
Hogy száz gyaloggal segétsen Palotának.

7. Lén Pápáról is alkalmas segétsége.
Mert harmadfél száz gyalog onnan eljüve,
Túri Farkast, öcscsét, kapitán elküldé
Maximiliánhoz, segétséget kérne.

5. Azonban dühössen összegyűjté hadát,
Valaki köthetett oldalára szablyát,
De mind megbővíté az vezér táborát.
Rövid nap számlála tízször ezer szablyát.

6. Megszállá Palotát vezér ennyi néppel,
Sok ágyúval, elég tüzes mesterséggel,
Üdöt nem mulatván sok álgyúlövéssel,
Móre bástyát törni kezdé keménységgel.

7. Szégyenli az Túri, hogy vagyon kűfalban
Sánczolva, akarna lenni táborában,
Mint erős oroszlány nem késik barlangban,
Mikor fekve találják vadászok abban.

8. Kiugrik haraggal, sok erős dárdát ront,
Vadász halomban mar, erős hálókat bont,
Valamerre fordul, piros vért sokat ont,
Így Túri cselekszik, töröktül bántódott.

9. Jó rendet benhagyván maga kétszáz fejjel
Palotábul jön ki, mind híres vitézzel,
Törökre ráüte, okos merészséggel
Sokat bennek levág vitéz keménységgel.

10. Istrázsát nem talál, mert bízvást alusznak,
Éjfélkor vala ez s békével hortyognak,
Nem félnek Túritól és nem is gondolják,
Hogy ily dolgot magyarok megpróbáljanak.

11. Kurt aga legszélről az vár felöl vala,
Bolond merészségbül sátorát ott vonyá,
Ű körülette háromszáz jancsár hála,
Azokra Túri György bátran rárohana.

12. Csakhamar százötvenöt török eleséк,
Mégis alig Kurt aga álmábul ugrék,
Mert estve vacsorán sok huzomost ivék,
Túri veszedelmére sokat esküvék.

13. Mezételen karddal kiszökék sátorbul,
Kiált segétséget, melyet vár Arszlántul,
Kiáltja társait az sátorok alul,
De mindennek gondja van nagyobb magáról.

14. Szintén immár lóra ugrani akara,
Hogy Arszlán táborához elszaladhatna,
Ott éré Tót Balázs s az fejét elcsapá,
S az ű szép sátorát az magyar megrablá.

15. Mély álmában sok jancsár megölettetik,
De nem messzi álombul halálba ugrik,
Soknak teli gégéjébül az bor kiomlik,
Mindnyájan részegségnek ott jutalmát veszik,

16. Az háromszáz közül tizenöt szalada,
Az ki Arszlán vezérnek errül hírt ada,
Haragjában ketté ű csak nem szakada,
Gyorsan két ezerrel a felé szágoda.

17. Túri immár Palotában bement vala,
Azért Arszlán vezér ottan nem talála,
De láta sok török vért ottan omolva,
Holttestet, romlott sátort sokat halomban.

18. Táborában megtére sokat esküvén,
Mahomet profétának arra felelvén,
Hogy Túrit megnyúzatja mindjárt merevén,
Kurt aga temetésének tisztességén.

19. Az szép piros hajnal azonban eljüve,
Harmattal s világgal földet ékesíte,
Szép gazdagságával mindent örvendíte,
Csak tégedet Arszlán megkedvetleníte.

20. Azért nagy ágyúkkal gyorsan elrontatá
Az Móre bástyáját s földhöz hasonlítá,
Lovára felugrék, trombitát fújatá,
Ostromnak az tábort bástyának indítá.

21. Mindennap áfiumot ű eszik vala,
Hogy körösztény vérre ű kegyetlenb volna,
Már maszlagtul vezér reggel részeg vala,
Úgy hogy nem is tudá maga, mit csinála.

22. Száguld az bástyához, az kapitányt szidja,
Esti denevérnek és lopónak hívja,
De néki megfelelt Túri György ágyúja,
Mert jó lovát alatta ketté szakasztá.

23. Ha gyorsan jancsárok el nem kapták volna,
Az másik ágyú is magát lűtte volna,
Gyalázattal azért onnan elszalada,
Részegségnek mindenkor az az jutalma.

24. Az jó hadviselő bor nélkül ellegyen,
Részegítő eszközt most hozzá se vegyen,
Ha akarja jó hírén csorbát ne tegyen,
És hogy ű hada is kárt tűle ne vegyen.

25. De mivel különböz oktalan állattul,
Ki elválik akartva okosságátul,
Kinek feje teli párával sok bortul,
Nem tudja megválasztani jót az rosztul.

26. Arszlán részeg vala bortul és maszlagtul,
Kárt és szégyent valla gyózan kapitánytul,
Kurt agát elveszté, magát nyavalyásul
Alég mentheté meg veszedelem alul.

27. De az ostromon is kétszáz embert veszte,
Mert füstelgő szemmel romlott bástyát nézte,
Mert még bástyán belöl két árok födözte
Palotát, kapitány kit akkor vésete.

28. Két jó pattantyúst is elveszte az harczon,
Maga öcscsét, Durmist, második ostromon,
Immár tized napja, hogy hever az sánczon,
Minden dolga fordul csak számtalan káron.

29\. De az Luftis aga igen megieszté,
Mert körösztény hadat, hogy siet, hirdeté,
Arszlán sátorokat gyorsan felszedeté,
Félve és rettegve onnan elsiete.

30\. Ez lén vége Palota megszállásának,
Ez lén vége Arszlán vezér haragjának;
Jó híre marada Túri kapitánynak,
Ezután békessége lén Palotának.

31\. Szent Iván havának tizedik napján
Konstantinápolybul megindult Szulimán,
Avval az sok haddal vizeket szárosztván,
Nagy hegyeket bontván, városokat rontván.

32\. Egy fekete szerecsen ló volt alatta,
De képíró falra szebbet nem írhatna,
Nem vélnéd hogy éri földet száraz lába,
Oly szépen egyeránt, s halkkal változtatja.

33\. Véres nagy szemei ugyan kidűltenek,
Száraz fejecskéjén van helye üstöknek,
Az orra likjain lángos szelek mennek,
Szája tajtékot vér, mint vízi Istennek.

34\. Magassan költ nyakán fejét aláhajtja,
Szálos rövid serényét szél hajtogatja,
Széles melylyel elefántot hasonlítja,
Körmmel, száraz innal szarvast meghaladja.

35\. Jámboron, csendessen császár alatt jára,
De hogyha az ember fogdosni akará,
Mint az sebes sólyom, mikor kél szárnyára,
Vagy ha könnyű evet ugrik fáról fára.

36\. Űl vala mereven nagy császár nyeregben,
Fejér vékony patyolat vagyon fejében,
Két csoport kócsagtoll alá áll széltében,
Szakálla merő ősz, halvány személyében.

37. Szép arany hazdia függ alá vállárul,
Az dolmánya is szintén olyan kaftánbul,
Kemény misziri kard függ le oldaláról,
Melyet szultán Musa nyert görög császártul.

38. Szörnyű méltósággal kétfelé tekintget,
Könnyen esmerhetni, hogy nagy gondja lehet,
Ez viszen nagy szűvében lángot és fegyvert,
Ez körösztény világnak nagy veszedelmet.

39. Az sok sűrű kopja utánna s előtte
Sok földet rettenetességgel befödte,
Azt tudnád, hogy nagy erdő jár körülette,
Jancsár, mint az hangya, az földet ellepte.

40. Számtalan sok ágyú, az ki kűfalt tör, ront,
Vonyatik utánna, kivel sereget bont,
Sok taraczk pattantyú, ki körösztény vért ont,
Golyóbis, puskapor, s mindenféle prófont.

41. Minden ácsszerszámok, nagy erős kötetek,
Deszkák és vasmacskák, kikből hídat vernek,
Tudós Ali Portu parancsol ezeknek,
Ágyúknak, szekereknek, minden mesternek.

42. Sok szekszénás lovak ezek után jünnek,
Hosszú nyakú tevék és erős öszvérek,
Bialok, szamárok és ökörszekerek,
Hat elefánt is jün, kiben sok emberek.

43. Megyen császár előtt messzi két mérfölddel
Hósa hatvanhárom, pénzt osztnak mind szélyel,
Minden nyomorultnak, hogy ezek Istennél
Szerezzenek szerencsét könyörgésekkel.

44. Igazat kell írnom, halljátok meg mostan,
Noha ellenségünk volt szultán Szulimán,
Csak aztot kiveszem, hogy hiti volt pogány,
Soha nem volt ily úr törökök közt talán?

45. De talán nélkül is bátran azt mondhatom,
Pogányok közt soha nem vclt az földháton
Ilyen vitéz és bölcs, ki ennyi harczokon
Lett volna győzedelmes és sok országon.

46. Vitézség s okosság egyeránt volt benne,
Hadbéli szorgosság nagy szorult ű benne,
S ha kegyetlenség szűvében jelt nem tenne,
Talán körösztény közt is legnagyobb lenne.

47. De fiát, Musztafát, mikor megöleté,
Akkor felettébb magát megesmérteté,
Sőt maga nemzetivel meggyűlölteté,
Roxa szerelméjért eztet cselekedé.

48. Szerencse űvéle nem játszott, mint mással,
Ha ijeszteni is akarta csapással,
Vagy hadveszésével, vagy más kárvallással,
Mindenkor állandó volt okosságával.

49. Nem hajlott, mint az ág, mint kűszikla állott
Tenger habjai közt, mert magában szállott,
Ha szerencse neki valamit jót adott,
S nem bízta el magát, föl nem fuvalkodott.

50. Ilyen úr s ilyen had jüve országunkra,
S ily ártalmas fölyhó szálla le kárunkra,
Mely nemcsak magyarnak elég romlására
Lett volna, de elég világ rontására.

51. Kissebb haddal Sándor bírá meg világot
Úgy hogy mind az négy rész hozott neki adót,
Soha rómaiaknak ennyi hadok nem volt,
Mindazáltal űk is megbírák világot.

52. Szorgalmatos vala Szulimán útában,
Hamar Drinápolyból jüve Fejérvárban.
Még Drinápolyból küldé előjáróban
Petráfot, hogy Gyulát szállná meg útjában.

53. Petráf nénje fia volt török császárnak,
És nagy beglerbégje az Görögországnak,
Szultántul küldetvén négy ezer jancsárnak
Parancsola, s huszonöt ezer kopjának.

54. Harminczkét ezer török megszállá Gyulát,
Petráf besánczolá az maga táborát,
Negyven ágyúval kezdé törni bástyáját,
És földre rontani szép fejér kűfalát.

55. Kerecseni László volt benne kapitány,
De kapitány nevét nagy gyalázatossan
Hordozta, Gyula várát hitre megadván,
Magát is, nemzetünket is meggyalázván.

56. De vette érdemét rossz emberségének,
Megláta igazságát Petráf hitinek,
Vitézivel együtt fogságban vetteték,
Melyből szabadságokat soha nem érék.

57. Esztelen, ki hiszen az török hitinek,
Főképpen életét ha bízza töröknek,
Török megállani szavát tartja bűnnek,
Főképpen hogyha mit igír köröszténnek.

58. Forgasd föl az egész magyar históriát,
De még az régit is, az görög krónikát,
Meglátod, hogy török olyat nem fogadhat,
Az kit ű teneked örömest megáll s tart.

59. Azonban török császár jünni siete,
Nem tudja, köröszténnek ártson mely felé,
Sok felé osztatik bölcs s okos elméje,
Mely várat szálljon meg: Egret, Szigetet-e?

60. Akkor az nagy nevű Zrini Szigetvárban
Maximiliántul rendelve kapitány
Volt, Horvátországban és többiben is bán,
Ez az, kirül szólni fog én historiám.

61. Ez török erejét nem egyszer próbálta,
És minden harczokon vitézül rontotta,
Egész Törökország jól esméri vala,
Ez miatt volt nekik legnagyobb romlása.

62. Török táboroknak utolsó romlásra
Elég volt mondani: Zrini vagyon harczban,
Mint fölyhő szél előtt siet forgásában,
Úgy sietett futni török hazájában.

63. Az isten ű neki adott oly hatalmat,
Ellenség előtte, mint föveny elomlott,
Jól esmerte Isten, hogy hű szolgája volt,
Azért minden ügyében tűle áldatott.

64. Zríni egy hajnalban, az mint volt szokása,
Valamikor hajnalnak volt hasadása,
Az szent feszület előtt térden áll vala,
S így kezde könyörgeni az ű szent szája:

65. Véghetetlen irgalmú szentséges Isten,
Az ki engem segétesz minden ügyömben
Te vagy énnekem győzhetetlen fegyverem,
Paizsom, kűfalom, minden reménységem

66. Hajtsd le füleidet az magos kék égbűl,
Halld könyörgésemet kegyelmességedbűl,
És ne csinálj törvényt az én érdemembűl,
Hanem véghetetlen irgalmas szűvedbűl.

67. Nem-e én tetűled csináltattam földbűl?
Nem nagy bűnnel jüttem-e anyám méhébűl?
De te irgalmaddal tisztultam meg ebbűl,
S minden világi jómat vettem kezedbűl.

68. Uraságot adtál, kivel én megérem,
S vitéz szűvel áldottál s van böcsületem
Világ előtt, nem érhet az én érdemem
Annyit, mennyi sok jókat tetűled vettem.

69. Mert az én érdemem nálod annyit teszen,
Mennyi vizet kis föcske szájában veszen,
Az megmérhetlen tenger-mélység ellen,
Ennyi én érdemem te kegyelmed ellen

70. Mégis, én nyomorult, háladatlan vagyok.
Újabb bűnre minden nap sok okot adok,
Uram, költs föl, kérlek, én mikor szunnyadok,
Moss meg szent lölköddel, mert rút s mocskos vagyok.

71. Atyáink vétkérül meg ne emlékezzél,
Sőt minden bűnökrül, kérlek, felejtkezzél,
Mert tégedet nem holt, hanem ki most is él
Dícsér és nevedrül tisztességet beszél.

72. Uram, azt is látod, az pogány töröknek,
Miként vásik foga az hitetlen ebnek,
Hogy mikint árthasson az keresztényeknek,
Csak az az szándékjok, mikint törhessenek.

73. Ne engedd meg Uram, (noha érdemlenénk),
Hogy haragod miatt földig törettetnénk.
Hogy az te szent nevedet ük megnevetnék,
Mi tülünk, te hun vagy, kevélyen kérdeznék.

74. Mutasd meg ü nekik, hogy te vagy nagy Isten,
Hogy te — küvületted máshun Isten nincsen.
Ki megyen utánnad, nem jár sötétségben,
Hanem viszi útad az örök örömben.

75. Nem nekünk, nem nekünk, Uram, tisztességet,
De szent nevednek adj örök böcsületet,
Minket azért áldj meg, hogy híuk nevedet
Mi segétségünkre, és bízzunk te benned.

76. Uram, te Fölségedet arra is kérem,
Látod, immár az vénség majd elér engem,
Immár nem lesz oly erő az én testemben,
Hogy ellenségidet, mint előbb, törhessem.

77. Vedd hozzád lölkömet, mely téged alig vár,
Miként segétséget hadtul megszállott vár,
Vedd ki én testembül, melyen vagyon nagy zár,
Ne fülleszsze bűnöktül megnevelt vízár.

78. Így, az Isten előtt Zríni esedezett,
Azért meghallgatá az ű könyörgését,
Haromszor láttatott Zríninek feszület,
Hogy hozzá lehajult, felelvén ezeket:

79. Ím, az te könyörgésedet meghallottam,
Az te buzgó szűvedet mind által-láttam.
Atyai kedvemben ügyödet fogadtam,
Ne félj, mert nem héában érted megholtam.

80. Őrülj én jó szolgám, mert jól kereskedtél,
Mert öt talentumodra még ötöt nyertél,
Világon magadnak koronát kötöttél,
Melyet aranyossan atyámhoz viszed el.

81. Ottan az angyalok téged készen várnak,
Rendelt seregekben cherubinok állnak,
Téged jobb kezére atyámnak állatnak,
Veled együtt örökben vígadni fognak.

82. Hozzám veszem immár az te szép lölködet,
Magad is kívánod, s így jobbnak esmerted,
De hogy még fényesebb korona fejedet
Tisztelje, ím néked adok íly kegyelmet:

83. Mártírumságot fogsz pogántul szenvedni,
Mert az én nevemért fogsz bátran meghalni,
Zríni hallgasd meg most, mit fogok mondani,
Ím, te jövendőidet fogom számlálni.

84. Szulimán haddal jün az Magyarországra,
És legelőször is fog jünni várodra,
Lesni, mint éh farkas, fog te halálodra,
Hatalmát, erejét veszti Szigetvárra.

85. De ű nem fogja te romlásodat látni,
Mert vitéz kezeid miatt fog meghalni,
Sok ezer töröknek kell ottan meghalni,
Akkor az te lölköd fog hozzám szállani.

86. De az te fiad, György, támasztja nevedet.
Felserkenti fénynyel tündeklő nevedet,
Mint phoenix hamubul költi nemzetségét,
Úgy okossággal ez megtartja híredet.

(Itt egynihány vers hea.)

HARMADIK ÉNEK.

1. Úristen, embernek elméje mint fordul,
Nincs állandó tanács ember-okosságbul,
Ha mit elvégez is ű gondolatjábul,
Ottan megfordul Isten akaratjábul.

2. Szulimán Egerre veté gondolatját,
Hogy annak el-kidöntse erős bástyáját,
De hamar az Isten téríté tanácsát,
Hamar megfordítá Szigetre haragját.

3. Im, megmondám okát az ű haragjának,
Midőn már megparancsolt volna hadának,
Hogy útjokat Egervár felé tartanák,
És viselnék gondját Dunán való hídnak.

4. Bosznai főbasa Musztafa azonban
Érkezék szép haddal császár táborában,
Híres vitéz vala ez Horvátországba,
Mert erővel bémene Krupa várában.

5. Megesmeré császár ennek emberségét,
Mindjárt neki adá Arszlán vezérségét,
Meg is hagyá mindjárt, vegye el életét,
Részeges Arszlánnak, mert látá sok vétkét.

6. Jobb lett volna néked Arszlán veszteg lenned,
Urad híre nélkül nem is cselekedned
Semmit, hogy sem bolondul hadat kezdened,
S hamis hírrel uradnak fülét töltened.

7. De Arszlán nem meré megvárni Musztafát,
Mindjárt Budán hagyá minden portékáját,
És nyomozni kezdé császár nagy táborát,
De úgy is megtalálá maga halálát.

8. Császár Mehmet Gujlirgi basának adá
Bosznát, s hogy siessen oda, parancsolá,
És hogy arra szorgalmatos gondja volna,
Valami kárt körösztény ott ne csinálna.

9. Két ezer lovassal Mehmet megindula,
Nem sok nap mulva érkezék Siklós alá,
Ottan az szép mezőn táborát szállítá,
Maga szép sátorát ottan fölvonyatá.

10. Siklósi Szkender bég hozzá mene gyorsan,
Mehmetnek köszöne s így szólla okosan:
Uram, tetszik nékem ez csudálatossan,
Nem veszed eszedbe, hun szállottál mastan.

11. Vagy azt tudod-e, légy békességes helyen,
Ellenség nélkül való szép török földön?
Nem vagyunk immár drinápoli mezőben,
De kaur kardjának kitettetett helyen.

12. Az körösztény várok nem oly messze vannak,
Hidjed Szigetvárban éh farkasok laknak,
Csaknem éjjel-nappal ezt az mezőt járják,
Még az hóstádban is mieink nem laknak.

13. Te jüveteledneк már régen híre van,
Itten szállásod is pór előtt nyilván van,
Melyet ha meghallott szigeti okos bán,
Fejemet kötöm én, hogy régen lesben van.

14. Uram, nem maradhat az török miatta,
Ha hová vagyon is némelyeknek útja,
Katona vagy hajdú azonnal elkapja,
Vagy fejét elviszi, testét itten hadja.

15. Hidjed, hostádban is meg nem maradhatunk,
Onnan is lábunknál fogva vonyattatunk.
Még az várban is nem igen bízvást vagyunk,
Annyira félelme miatt megkábultunk.

16. Az szent Mahometért, kérlek Uram, téged,
Magadat te itten ne szerencséltessed,
Hanem inkább én tanácsomat kövessed.
És az kerítésben táborodat vigyed.

17. Az lovak az hostádban ott kin lehetnek,
Az vitézek penig várban ben férhetnek,
Kevesebb kár lészen, ha lovak elvesznek,
Hogy sem ennyi sok és jó török vitézek.

18. Különben, Uram, magadnak veszélyt keressz,
De még én fejemre is haragot szerezsz,
Ennek tanácsodnak híre én rajtam lesz,
Azért lásd, mit csinálsz, kérlek, hogy el ne veszsz.

19. Mehmet az körösztént nem esmeri vala,
Mert ű nevelkedék mindenkor udvarban,
És ű hiszen vala bolond alkoránban,
Egy török hogy megöl négy körösztént harczban.

20. Azért az Szkendernek nem sokat hisz vala,
Mosolyogva magában ily választ ada:
Köszönöm tanácsodat, Szkender Alboda,
De megbocsásd, táborom helyét nem váltja.

21. Gyalázattal híres Bosznában indulnék.
Ha én itt az éjjel maradni nem mernék,
És az semmi előtt oly igen rettegnék,
Hogy helyt is magamnak itten ne találnék.

22. De az lágy fölyhők is engemet biztatnak,
Mert, la, csak hogy immár essőben állanak,
Nem lesz módja az éjjel kicsin csatának,
Nem hogy lenne járása derekas hadnak.

23. De az mely Zriniről beszélesz énnekem,
Még nagy Sztambulban is jütt híre fülemben,
Úristen, ha nekem lenne oly szerencsém,
Hogy ez mezőn véle megesmerkedhetném.

24. Mert hallottam az ü nyughatatlanságát,
Kiért az hatalmas császár is haragját
Reá fordítani akarta szablyáját,
De más okok tartóztatták meg bosszúját.

25. De ü is rákerül valaha az tőrben,
Mint sokat csavargó róka kelepczében,
Én penig az éjjel leszek szerencsétlen,
Mert nem látom ütet s fekszem dicséretlen.

26. Szkender, ha akarod, ketten együtt háljunk,
Meleg kávé mellett agg szót kovácsoljunk,
Osztán mind viradtig mi bizvást aludjunk,
Mert tudom bizonynyal kaurt mi nem látunk.

27. Szkender így felele: Bátor itt maradok,
Éjfélig, Uram, körületted udvarlok,
És azután osztán várban beballagok,
Neked nyugodalmas écczakát kivánok.

28. Igy beszélnek ketten, azonban egy legény
Aranyos bőr zofrát földre leterítvén,
Két szép bársony vánkost az zofra mellé tén,
Szerecsen tésztával sátort megfüstölvén.

29. Vánkusokra ketten ottan leülének,
Egymás közt sok dologrul beszélgetének,
Kávét kicsin fincsánbul hörpögetének,
Osztán azután vacsorát is evének.

30. De az étel után egy szép török gyermek
Ura hagyásából az házba belépék,
Szép gyöngyházos tassán kezében tündöklék,
Fejét betekerte gyönge patyolatvég.

31. Az egyik vállárul szép bársony kaftánját
Lebocsátá, kezdé igazgatni kobzát,
Ablak felé űle öszvehajtván lábát,
S így kobza szavával nyitá hangos torkát:

32. Méért panaszkodjam szerencse ellened,
Ha bővíted minden-nap én örömemet,
Nem szakadsz el tűlem, az mint vagyon híred,
Hogy állhatatlanságban van minden kedved.

33. Kikeletkor áldasz az szép zöld erdővel,
Szerelmes fülemile éneklésével,
Égi madaraknak sok különbségével,
Víz lassú zúgással, szél lengedezéssel.

34. Nem irigyled nekem az én egyesemet,
Inkább hozzá segélsz, szeressen engemet,
Soha el nem veszed az én víg kedvemet,
Neveled óránként gyönyörűségemet.

35. Adsz nyáron nyugovást és szép csendességet,
Szép cziprus-árnyékokat, hűvös szeleket,
Gyönge tűvel varrott szép sátorernyőket,
Szomjúság megótó jó szagos vizeket.

36. Őszszel sok gyümölcscsel, citronnal, turuncscsal,
Ajándékozsz bőven szép poma-gránáttal,
Erdőn vadat nem hadsz, mert nekem azokkal
Bőven kedveskedel és jó madarakkal.

37. De, télen, az mikor minden panaszkodik,
Akkor az én szűvem inkább gyönyörködik,
Erős förgetegen szűvem nem aggódik,
Mert szép lángos tűznél testem melegedik.

38. És vagyon császáromnál nagy tisztességem,
És mindenek között van nagy böcsületem,
El nem fogyhat soha az én sok értékem,
Van jó lovam, éles szablyám, szép szerelmem.

39. De kötve vagy szerencse az én lábomhoz,
Mert elfuttál volna eddig gonoszomhoz,
Ha volnál szabadon, de rám gonoszt nem hozsz,
Mert kötve vagy szerencse az én lábomhoz.

40. Így szólla az gyermek, de nagy szigeti bán
Mehmet jüvetelét póroktul meghallván,
Nem kérkedik világgal, más gondokban van,
Jó vitézeket mindjárt öszvehívatván.

41. Nyólcz száz lovast válogat, ezer gyalogot,
Ezekkel, gondolja, visz végben nagy dolgot,
Jó vitéz lovára maga is felugrott,
Maga szép szolgáihoz osztán így szóllott:

42. Vitézek, nem szükség nektek sokat szóljak,
És hogy én tinektek bátorságot adjak,
Mindenitek olyan, egy országos hadnak
Tudna parancsolni, s szüvet adni másnak.

43. Emlékezzetek meg sok vitézségtekrül,
Nagy erős próbátokrul, s szép híretekrül,
Cselekedjék minden mast is oly serényül,
Az mint eddig cselekedtetek vitézül.

44. Ahun az pogány eb ül bízvást Siklósnál,
Boszna felé indult huszonhat zászlóval,
Nem fél körösztyéntül beszélli fön szóval,
Hogy siklósi mezőn mi szégyenünkre hál.

45. Azért én vitézim, minden szót fogadjon,
Senkit az nagy bátorság el ne ragadjon,
Minden hadnagyátul és én tülem várjon,
Hogy talán közünkben zürzavart ne hozzon.

46. És noha Mehmetnek van tudatlan népe,
És véres kardot nem látott basa szeme,
De mi úgy gondoljuk, mintha legjobb lenne,
Minket bizodalom mert rajta vesztene.

47. No már, én jó szolgáim, bátran induljunk,
Urunk Jézus nevét háromszor kiáltsunk,
Az pogány ebektől mi semmit ne tartsunk,
Mert Isten mi vezérünk s kemény paizsunk.

48. Igy indulának el körösztény vitézek,
Együtt Zríni gróffal szép zászlós seregek,
Dél után az óra már ütött kettőt meg,
Lobognak a zászlók, fénlenek fegyverek.

49. De Siklósig az éjjel nem mehetének,
Hajnalhasadásban nem messzi érének,
Ahun az törökök táborban hevernek,
De menni akarnak, mert immár nyergelnek.

50. Egy mély és hosszú vőgy fekszik tábor mellett.
Csaknem az vár éri egyik szélső végét,
Az másik peniglen arra, merre Sziget
Fekszik és tart éppen egy fertály mérfődet.

51. Szigeti kapitán minden hadaival
Az völgyön felmene okos rendtartással,
Az vigyázó hallik bástyáról mint szóllal,
De az körösztények vannak hallgatással.

52. Völgynek másik részén száz lovas maradott,
Ezek mihant derekassan megvirradott,
Csöndesen ballagván mutatták magokat,
Török tábora felé tarták útokat.

53. Jól meglátták űket az török seregek,
De azt vélik vala, hogy pécsi vitézek,
És hogy az basához késérőül jünnek,
Azért ük ezektül semmit nem félének.

54. De gyorsan szüvekbül az kétség kiesék,
Mert kard miatt ottan sok török leesék,
Sokat ez kicsin csoport ottan nem késék,
Ük visszaszáguldva nyomra sietének.

55. Rikoltás, kiáltás esék az táborban,
Azt tudnád, ördögök ugatnak pokolban,
Fölrözzent az basa, nem késik sátorban,
Jó lovára ugrék fegyveres páncérban.

56. Ihon már, vitézek, így szól törököknek,
Kit óhajtva vártunk, ezeknek ebeknek
Vérekben megfesthetjük vitéz kezünket,
Ihon már az üdő, legyetek emberek.

57. Hiszem, tolvaj kurvák mit csináltak rajtunk,
Ide mertek jünni, hun az mi dondárunk,
Majdan jutalmokat érdemre megadjuk,
Csak gyorsan utánnok lovakon szágodjunk.

58. Ezeket megmondván, maga kirobbana,
Kezében pörögvén egy szép tollas csida,
Utánna az dandár, futhat kinek lova,
Csak az basa fia nem igen száguIda.

59. Ötszáz lovast tartott magánál meg Rézmán,
Ez volt neve fiának, s jára lassabban,
Volt okosabb is ez, noha iffiantan
Kelle veszni szegínnek más bolondságán.

60. Meddig Mehmet azokat heában üzé,
Addig vitéz Zríni az lesbül kijüve,
És basa táboráig bízvást elmene,
Mert senki nem állhatott ottan ellene.

61. Vitézeket mind együtt csoportban tartá,
Török táboron kapdosni nem bocsátá,
Lassan török után renddel ballagtatá,
Siklóstul s tábortul üket kiszorítá.

62. Rézmán eszben vette körösztény dandárát,
Ott átkozni kezdé atyja bolondságát,
Zrínire emberül téríté zászlóját,
Atyjának izené nehéz állapatját.

63. Legelsőbben Rézmán Frank Andrást lovárul
Csidával leveré, s kirántá torkábul,
Lölke kiment előbb ű meleg testébül,
Hogysem maga földre esett lágy nyergéből.

64. Csillag György zászlóval mellette áll vala,
Rézmán nagy csidájához erőssen csapa,
Kemény somfa-csidát átal nem vágható,
Magától is az csapást nem taszíthatá.

65. Györgynek mellyén páncér, de az sem tarthatá,
Mert erős Rézmán szűvén általtaszítá,
Dárdájával együtt életét kirántá,
Esék le zászlóstul Csillag György hanyattá.

66. Csakhamar Solymosit azután leveré,
Tolnai Dömötört szablyával megölé,
Vitéz Sárkány Györgynek ottan fejét vévé,
Ifiú Jurcsicsnak életét elvévé.

67. Rézmán így viselé magát szablyájával,
De Farkasics Péter erős pallosával
Nem cselekeszik kevesebbet Rézmánnal,
Mert miatta meghal aga Mehmet Butal.

68. Juszup odabasát az földre teríté,
Kurtot egy csapással az földre leveté,
Te is ártatlanul megholtál mellette
Jazichi Ahmet, mert kemény seb levete.

69. Iszonyú vérontást nem számlálhatom meg,
Kit ketten mívelnek Farkasics, Rézmán bég;
Mint az eleven tűz valamerre mennek,
Mindenütt holttestek halomban hevernek.

70. Mindennek vagyon már szemén ellensége,
Török és körösztény öszve van keverve,
Halók jajgatása, élők serénsége,
Nagy porral kevereg együtt magas égbe.

71. Messzirül meglátá horvátországi bán,
Mint bánik népével megdühödött Rézmán,
Lovát sarkantyúval megindítá bátran,
Az hun ímmár népe csaknem futásban van.

72. Így mond: Hová futtok, ti vitéz emberek,
Nézzétek, kicsodák, kik tikteket űznek,
Tehát ennyi körösztént egy török gyermek
Megfutamtat mezőben. Ah, térjetek meg.

73. Siklós várában-e ti akartok futni,
Itt akarjátok-e uratokat hadni,
De az ki engemet fog bátran követni,
Neki győzedelmet majd fogok mutatni.

74. Így szóla, s nem többet. Rézmánra száguldа,
Annak ismég kezében van kemény dárda,
Mikor az jó Zrínihez közelebb juta,
Nagy erővel, merészséggel reá hajtá.

75. Kemény vasas paizs az hajtást megtartá,
De az vasa paizst ugyan általjárá,
De belől pánczéron átal nem járhata,
Zríni éles pallossal Rézmánhoz csapa.

76. Meg nem tartá aztot az aczélyos pánczér,
Kiomlék Rézmánnak vállábul piros vér.
Mindazáltal az vitéz török meg nem tér,
Hanem karddal ismég Zrinihez csapni mér.

77. Azonban Mehmet is messzirül érkezék,
Látja, miben vagyon az fia, Rézmán bég,
Hogyha nem érkezik hamar az segítség,
Ezennel egy fia éltének leszen vég.

78\. Mint magas hegyekbül leszállott kűszikla,
Kinek sohun nem lehet nagy tartalékja,
Nagy sebességgel dűl s álló fákat rontja,
Bont, tör, merre gördül és semmi sem tartja.

79\. Úgy Mehmet fiának látván veszedelmét,
Valakit hun talál, elveszi életét,
Öl, vág, ront és szaggat, az ki menetelét
Tartóztatni akarja ű sietését.

80\. De mikor oda jün, fiát halva látja,
Gondold meg, szűvének vagyon-e bánatja,
Mint az fene tigris kölkét halva látja,
Hálóját vadásznak s magát is szaggatja.

81\. Így mond jó Zrininek: Avagy te engemet
Fiam mellé teszesz s elviszed fejemet,
Avagy én ezentül kiontom véredet,
S elevenen megrágom kemény szűvedet.

82\. Együtt ilyen szókkal az nagy grófhoz csapa,
Melyért kemény sisakja kettészakada,
És ha basa kardja meg nem fordul vala,
Az lett volna Zríninek végső órája.

83\. Az isten angyala az csapást megtartá,
Az Mehmet kezében szablyát megfordítá,
Gyorsan az kölcsönért kölcsönt megfordítá,
Mert kardjával együtt jobb kezét elcsapá.

84\. Lovastul kemény földre Mehmet leesék,
Vitéz Zríni utánna gyorsan leugrék:
Mehmet, rosszul torlod meg fiad veszését,
Ezentűl késérni fogod fiad lölkét!

85\. De, ne félj, meg nem halsz nagy dícséret nélkül.
Mert, la, megölettetel Zríni kezétül,
Igy mondván, kibocsátá lölkét testébül,
Mert elválék feje kegyetlen mellyétül.

86. Mehmet basa halálán megiedének
Az egész seregbéli török vitézek,
Már zászlóstul együtt futni készülének,
Mikor űket megtartá pécsi Olaj bég.

87. Törököknek hangos torokkal így szólla:
Elveszett ama jó vitéz, Mehmet basa,
Mi penig szaladunk? ez lesz megtorlása
Ű vitéz vérének, serege futása?

88. Mely világ szegletin ti akartok élni,
Micsodás emberek eleiben menni,
Holt uratok mellől ha fogtok szaladni,
És testét fiával akarjátok hadni.

89. Ah, ne lásson az ég soha ilyen dolgot,
Hogy ilyen kár után török adjon hátat;
De ti futástokban is nem látok hasznot,
Hanem hogy vérünkkel fössük kaur kardot.

90. Egy reménsége van meggyőzettetteknek,
Hogy semmi győzedelmet ne reméljenek,
Nem jobb-e tisztességgel halni embernek,
Hogysem szemén élni szégyennel mindennek.

91. Én, én, ha az ti győzhetetlen szűvetek
Annyit mer, az mennyit mívelhet kezetek,
Én leszek dícséretre vivő vezértek,
Avagy megmaradandó hírrel halok meg.

92. Így mondván, ragada erős kemény dárdát,
Letaszítá lórul halva Markó Szilát,
Azután Tót Benczét és egy gyalog vajdát,
Cserei Pálnak is megsérté az vállát.

93. Nem tarthatja magát lovon Cserei Pál,
Akaratja nélkül az kemény földre száll,
Ibraim Olaj bég már feje fölött áll,
Könyörgeni kezde sebes Cserei Pál:

94. Vitéz ember, ne bánts, mert jó rabod vagyok,
Elég ezüst-arany pénzt magamért adok,
Én Zríni Miklósnak fő embere vagyok,
Nem sokáig vasat te nálad hordozok.

95. Kegyetlenül Ibraim megmosolyodék,
Monda: Nem gyönyörködöm az te pénzednek,
Hadd otthon fiaidnak és gyermekidnek,
Anekül nem szűkös tárházam, ha élek.

96. Tülem kegyelmet kérsz, Zríni elbontotta,
Mert kérését Rézmánnak meg nem hallotta,
Az vitéz basát is az földön levágta,
Azért Zríni öl meg téged, ravasz róka.

97. Pál végső óráján igen megbúsula,
Kegyetlen Olaj bégnek földről így szólla:
Ám legyen ez nekem legutolsó óra,
De te életed életemnek lesz ára.

98. Nem sokáig kérkedni fogsz halálommal,
Nem messzi vár téged is kegyetlen halál,
Egy erős kéz miatt lölköd pokolban száll,
Engem penig menyország vár kivánsággal.

99. Nevet kegyetlen bég, akkor hozzá vága,
Mikor Pál még többet is szólni akara,
Az éles szablyával gégéjét elcsapá,
Életét és szavát egyszersmind szakasztá.

100. Együtt az csapással eztet mondja vala,
Az én jövendőmet csak jó Isten tudja,
Halj meg te azonban s mondjad menyországba,
Ibraim Olaj bég hogy megyen pokolba.

101. Más felöl Farkasics, mint sívó oroszlány,
Pogány török testet magas halomban hány,
Megholt ű miatta Durlik aga Rézmán,
Basa kihája is fekszik földet rágván.

102. Adatik üneki tágos és széles út,
Mert minden előtte, az merre lehet, fut,
Nem különben, mikor kilövik az ágyút,
Csinál széles nyílást, az míg helyére jut.

103. Csak te magad nem futsz nagy óriás Rahmat,
Farkasicsra bátran hozod nagy botodat,
Régen Rahmat elhatta az maga lovát,
Gyalog, mint egy torony, hordozza nagy botját.

104. Heában Farkasics megvárnod ezt karddal,
Nem árthatsz üneki kemény pallosoddal,
És hogyha el nem ejted eztet puskáddal,
Vagy maga terhével levér vagy nagy bottal.

105. Ottan legelőször puskához ragada,
Az vitéz Farkasics, s Rahmatra iránza,
Nem iéde Rahmat, de nagy bátran monda:
Félénk eb, messzirül látni akarsz halva.

106. Bár pattantyúst oltalmodra hozz magadnak,
Nem ártasz te avval ennek az Rahmatnak,
Bár tűzzel állj ellen én buzogányomnak,
De étke lész ebeknek és az hollóknak.

107. Ottan az Farkasics nagy mellyében lüve,
De magas óriás evvel el nem düle,
Bottal Farkasicsnak az fejét megüté,
Félholtan lova mellé földre teríté.

108. Magát is Farkasicsra esni bocsátá,
Mert seb miatt lábon tovább nem állhata,
Átkozódván magábul lölkét bocsátá,
Mely testét éltében oly kevélyen tartá.

109. Nincs már tartalékja Zríni seregének,
Mert futnak előtte az török vitézek,
De, ihon, jün gyalog kegyetlen Olaj bég,
Nem akar elfutni, de akar halni még.

110. Sisaknak csak az fele vagyon fejében,
Az többi mind eltörött sok ütközetben,
Szablája eltörött, csak fele kezében,
Maga lustos porban és körösztény vérben.

111. Száz lik van paizsán, száz kópja darabok,
Mast már környülvették az egész gyalogok,
De mint kősziklának nem ártanak habok,
Úgy semmit nem tehetnek bégnek gyalogok.

112. De mihant Zríni Miklós eztet meglátá,
Lovon gyorsasággal oda szágultatá,
Vitéz Olaj béget bántani nem adta,
Mert nagy vitézségét maga is csudálta.

113. Igy szólla Zríni: Add meg vitéz magadat,
Eléggé mutattad már vitéz voltodat,
Kiért nem kívánom én is halálodat.
Vagyok Zríni, ne szégyeld megadásodat.

114. Ottan karddarabját az bég elhaítá,
Zríni nevére szűvét mert meglágyítá,
Az jó grófnak térdéhöz ily szóval futa:
Uram, te nevedre bég magát megadta.

115. Hidjed, hogy senkinek én másnak magamat
Meg nem adtam volna, míg birnám karomat,
Mert vitéz Olaj bégnek mondom magamat,
Én szép Pécsen tartom mastan lakásomat.

116. Ezután az nagy bán trombitát fújata,
Maga szép seregét mind öszvehívatá,
Mert az szép nap is már lovait elhajtá,
Oceánum tengerben mert beúsztata.

117. Basa táborában magáét szállítá,
Szorgos istrázsáit körüle jártatá,
Ott hált azon éjjel, mi volt másod napra,
Azt bízom negyedik rész históriámra.

NEGYEDIK ÉNEK.

1. Fut fárad az ember és kap az világon.
Véli, hogy állandó boldogságot adjon,
Nem hiszi, tövébül szerencse szakadjon
Markában, s kis édesért száz ürmet adjon.

2. Kit gyakran szerencsétlenség messzi kerül,
Valaha úrá is nagy uzsorával dűl,
Mentül nagyobb hegyen forgó szerencse ül,
Annál nagyobb kárral és sebességgel dűl.

3. Örül az szerencse ember esésében,
Azért ű elveszi, s teszi csaknem égben,
Hogy gyönyörködhessék nagyobb esésében,
Mint juhász kősziklán kűnek görgésében.

4. Én tinektek példát messzirűl nem adok,
Noha mennyi hajam van, annyit adhatok,
Mehmet basa esetét jól hallottátok,
Ült magassan s bízott, de, la, lehanyatlott.

5. Boldog az, ki jóban el nem bízza magát,
De kész szűvel várja szerencse forgását,
Mind jón, mind gonoszon állhatatlanságát
Látjuk szerencsének sokféle játékját.

6. Ihon, mast Zríninek jó szereneséje van,
De még ű rajta is ennek hatalma van,
Ma az törökökön nagy győzedelme van,
Holnap vitéz fejét meglátjuk karófán.

7. Örülsz Zríni Miklós, törököt megverted,
Nem sokáig talán nagy áron megvennéd,
Hogy ne láttad volna az basát, Mehmetet,
Mert halált és romlást csak ez hoz teneked.

8. De nékem nem szabad ilyeneket szólnom,
Mert az ű szent lelke Istennél van, tudom,
Hogy Szigetvárában meghal, tudta, tudom,
Azért el nem bízta magát, én gondolom.

9. Mert állhatatlan szerencse ajándékját
Nem más szűvel vette, mint egy piros almát,
Az kit bánat nélkül mindjárt visszaadhat,
Avagy ha nem ád is, tudja, hogy megrothad.

10. De talán históriánkbul mi kiléptünk,
És Sziget veszéséről elfelejtkeztünk,
Űgy tetszik, terhünket avval könnyebbítjük,
Ha arról szólhatunk, kiben van sok részünk.

11. Szerencse én velem is gyakorta mulat,
Mind édeset, keserűt kever egyeránt,
Mulasson bár velem, annyit nem tréfálhat,
Hogy jól ne esmerjem állhatatlan voltát.

12. Azonban az szép nap ű szép harmatjával
Vidámítá világot ékes voltával,
Az éjelt elűzé szép pirosságával,
Mindennek fényt hagya sok különb látattal.

13. Sok hangos trombita akkor megrivada,
Sok haragszovú dob tombolva robbana,
Ki ki immár fölűlt jó vitéz lovára,
Az gyalog rendben áll, vitézek módjára.

14. Fölűlt már Zríni is, áll az sereg előtt,
Sisakján szép strucztoll vér haragos szellőt,
Mellyét födözi vas és ád neki erőt,
Kezében nagy dárda, s így szól sereg előtt:

15. Kit vártunk Istentül és szűbül kivántunk,
Ihon, jó vitézek, mast megadta látnunk,
Ihon, ellenségünkön jár az mi lábunk,
Látjátok, Istennek irgalma van rajtunk.

16. Vegyük ezt ütüle nagy háládó szüvel,
Szolgáljunk is üneki minden erőnkkel,
Mast az mit cselekednünk hagyott ezekkel,
Megengedi talán nagyobb ellenséggel.

17. Mi holt társainkat is itten ne hadjuk,
De érdemek szerént mi temetést adjunk,
Mert ez lesz nékik utolsó ajándékunk,
Ilyen jó tétünkért Istentül áldatunk.

18. Cserei Pál testét ottan lóra tévék,
Osztán az többit is földrül mind felvévék,
Két húszan voltanak megholt vitéz testek,
Ezeket felvévék körösztény vitézek.

19. Vitéz Farkasicsot tévék lektikában,
Mert meg nem hol vala iszonyú csapásban,
De ü csak alig él, mert feje csontjában
Nincs talán egy is, ki volna ép voltában.

20. Az seregek között ezek hordoztatnak
Rokoni s társai körülettek vannak,
Szép vitéz szókkal sebeseket bíztatják,
Kötözik sebeit, szánják és óhajtják.

21. De mind ezek előtt megyen kétszáz lovas,
Mindenik fegyveres és mindenik tollas,
Fénlik mindeniknél pánczér, sisak s karvas,
Mindeniknek hátán egy haragos farkas.

22. Nem volt egyiknek is kópjája az harczon,
Mert inkább hordozott karabint oldalon,
Mast kópját kezében tart, és kópjavason
Mindeniken török fej rá ütve vagyon.

23. Kétszáz gyalog osztán ezeket követi,
Minden maga rabját mellette vezeti,
Van kecse mindenen, deli tekinteti,
Vélnéd lába földet hogy nem is illeti.

24. Hat török agának hat lovas az fejét
Hordozván nagy kópján, gyalog után léptet,
Ezek után viszik az Rézmán fegyverét,
Basa kihájáét és Mehmet basáét.

25. Három párduczbőrös hadnagy megy azután,
Azt az három fejet viszik magas kópján,
Jün pécsi Olaj bég maga ezek után,
Látod, hogy haraggal űl mast is ló hátán.

26. Osztán tizenhárom török zászló megyen,
Eztet tizenhárom viszi gyalog legény,
Osztán az dandár is jün rendelt seregben,
Lobognak az zászlók, vannak nagy örömben.

27. Húsz nagy nyakú teve megyen sereg után,
Az basa sátorát hordozzák az hátán,
Van negyven öszvér is és bial két hatvan,
Ez mind nyereség volt az siklósi pusztán.

28. Mikor Szigetvárhoz közel érkezének,
Akkor mind megállnak az rendelt seregek,
Együtt hálát adván az élő Istennek,
Háromszor szent nevét hanggal kiálták meg.

29. Zríni vitéz lovárul ottan leszálla,
Az főhadnagyokkal szent házban ballaga,
Ott az nagy Istennek sok hálákat ada,
Mert eztet Istennek ű tulajdonítá.

30. Az szentegyház előtt gyalog puska ropog,
Az bástyán sok ágyú iszanyúan durrog,
Füst, kiáltás együtt magas égben forog,
Talán az égben is hallják ezt angyalok.

31. Az szentegyház előtt egy deván szőnyegre
Az vitéz holttestek rendel vannak téve,
Meglátá jó Zríni, az mikor kijüve,
Így szólla űnekik ű keserült szűve:

32. Micsodás áldással dicsérjelek tiktek,
O, körösztény módra megholt vitéz testek,
Mi édes hazánkért elfogyott éltetek,
Minket dicsősített ti vitéz véretek.

33. Szűbül kívánhatom, köztötök fekünném,
Ti szerencséteket hogy ne irigyleném,
Mert ültök istennek ti mostan jobb kezén,
Legyen hát veletek Isten mind örökkén.

34. Talán az az Isten, kinél vígadtok mast,
Hosszabb útat hagyott nékem és próbálást,
Hiszem, nem sokáig ez testem unalmast
Itt hagyom, s meglátjuk menyországban egymást.

35. Igy jó Zríni holt szolgáitul búcsúzék,
Hadnagyival együtt az várban bélépék,
Ottan eleiben fia, György, viteték,
Melynek az atyjától ily szép szó adaték:

36. Tanulj, fiam, tűlem isteni félelmet,
Tanulj fáradtságot s kemény vitézséget,
Mert kell tenéked is követned engemet,
Sokat járnod, fáradnod s verétékezned.

37. Azonban nagy asztalok megvetteténelk,
Zríni gróffal vitézek ott leűlének,
Vitéz Olaj béget is abbul böcsülének.

38. Zríni vitézeket mind jó szűvel tartja,
Kire köszön jó bort aranyos kupában,
Dícsérvén, viselte hogy jól magát harczban,
Kit szóval apolgat, megajándékozván.

39. De mihant jó bor fejeket melegíté,
Kiki gondolatját, mindent féretévé,
Némely horvát dávorit nagy torkkal kezdé,
Némely hajdú tánczot fegyverrel szökdösé.

40. Ki dicséri lovát, ki erős fegyverét,
Ki társát, ki magát, ki nyert nyereségét,
Mindnyájan peniglen urok vitézségét,
Fön szóval kiáltják és dicsérik űtet.

41. Csak maga Olaj bég szomorú szűvel űl,
Bánatos gondokban feje csaknem őszül,
Sok vitéz szók között csak az ű szűve hűl,
Néha nagy bánatjában csak el nem merül.

42. Ily nagy szomorúságát Zríni hogy látá,
Vitéz Ibraimot ily szóval szóllítá,
Lágyítsd meg bánatod, vitéz, ne bánkódjál,
Mostan te mivelünk bátran egyél, igyál.

43. Az mely Isten téged mast rabságra adott,
Módot szabadulásodban magánál hagyott,
Nincsen szomorúságodra neked okod,
Hogy most az szerencse veled így mulatott.

44. Mindent cselekedtél, ki tűled lehetett,
Isten akaratját mássá nem tehetted,
Nem úgy, mint rabomat, tartlak én tégedet,
De mint magátul jütt vitéz vendégemet.

45. Felel bég Zríninek, s szemében bátran néz:
Ó, nagy hírű, nagyobb vitézségű vitéz,
Mely meggyőzettettekre kegyelemmel néz,
Örülök, ide hozott szerencse-szélvész.

46. Méért szégyenleném nálad rabságomat,
Ha te röszketteted török birodalmat,
Ha te megcsorbítod mi fényes hódunkat,
Azoknak legnagyobb része vagyok én hát?

47. Vitézségemmel is soha nem kérkedem,
Mert egyedül vitéz mindenható Isten,
Csak alázatosan nagyságodat kérem,
Hogy ilyen raboddal jó kegyelmet tegyen.

48. Hat mázsa ezüstöt váltságomért adok,
Úrnak való lovat neked hatot hozok,
Vedd tőlem jó neven, kit jó szűvel adok,
Értékemet, ennél mert többet nem tudok.

49. Nem kell nékem pénzed, így felelt Zríni bán,
Aranyom, ezüstöm mert énnékem több van,
Hanem törökök közt egy vitéz szolgám van,
Annak szabadulását én szűvem kiván.

50. Az szolgámat híják Radován vajdának,
Vitézségén kívül semmie sincs annak,
Hidjed, de hallottam — és az ű sarczának
Nem tesz száma annyit, mint ajánlásodnak.

51. Eztet szabadítsd meg, osztán mentté teszlek,
Itten megcsókolá bég kezét Zríninek,
Mert engedett az Úr méltó kérésének,
Érte rabok mindnyájan lének kezesek.

52. Azonban a gyors hír szárnyára felkele,
Sebesebben szélnél, s madárnál repüle,
Hír, melynél nincs gonoszb, s mely hamarébb nőne,
Az mely futásában nagyobb erőt venne.

53. Valamerre megyen az basa veszését
Ezer trombitával hirdeti elvesztét,
Nem nyugovék, míg nem tölté császár fülét,
Ama nagy császárét, szultán Szulimánét.

54. Szokása szerint is hamissan hirdeté,
Hogy török várokat török mind elveszté,
És hogy Gujlirgi basát Zríni megverte,
Harczról egy sem szaladott, mind megölette.

55. Császár ily rossz hírben igen megütközött,
Mert hallván ezeket, ugyan felejtkezett,
De téteti magát, hogy ű nem félemlett,
És az basák előtt mutat bátor szűvet.

56. Nem hiszi basának derekas veszését,
Itélvén Mehmetnek mondhatatlan eszét,
De hamar kiveté szűvéből kétségét,
Mert sebes Iszlán hozá bizonyos hívét.

57. Harczrul csak aliglan Siklóstul szaladott,
Hozott magával is derék bizonságot,
Mert hegyes kopjavas hátában ragadott,
Fején két seb, Iszlán császárnak így szóllott:

58. Uram, ki Oceanum tenger vizével
Határoztatod nevedet s az egekkel,
Kívánnám, hogy hozzád jühetnék jobb hírrel,
Hogy sem az kit kell hoznom kételenséggel.

59. Tajeléri Mehmet, az te vitéz basád,
Akarván próbálni üdőtlenül próbát,
Siklósnál megszállította volt táborát,
Elveszté azt, vitéz fiát is és magát.

60. Az Zríni kardja ezt mind megemésztette,
Nem vélem, közülünk sok elkerülhette,
De végvárokban is oly iedést vete,
Csaknem pusztán vagyon némely körülötte.

61. Én magam csak alig is futva szaladtam:
Bizonynyal az basát, s fiát halva láttam,
Pécsi Olaj béget kaur kézben hattam:
Mindent megemésztett az kaúr kard, Uram.

62. Császár öszvehívá mindjárt vezéreket,
Mihant bizonyossan érte íly híreket,
Mond nekik: mi máshun nézünk ellenséget,
Addig az horvát bán, nézd, minként ront minket.

63. Mindnyájan csúfságra bizony méltók volnánk,
Ha ezt mi Zrininek mastan elhallgatnánk,
Mast kezünkben vagyon mi büntető pálczánk,
Hadjunk békét ártatlan Eger váránák. —

64. Ó, mely nagy büntetést fogok rajtad venni!
Miképpen fogtok véretekkel fizetni!
Te legelőször vakmerő horvát Zríni,
Fejeddel Tajelérit fogod fizetni.

65. Azért én basáim, mindjárt az hadakat
Visszahivassátok, az kik sebes Dunát
Én parancsolatombul általúsztatták,
Mindjárt vissza zászlókat hozzám fordítsák.

66. Szokolovics Mehmetnek megparancsolá,
Ez legfőbb s kedvessebb vezére vala,
Hogy Kadilesernek ezer juhat adna,
Ű Isten nevében sasoknak osztatná.

67. Ezer juhat vágata puszta mezőben
Kadileser, s egyet sem hagya bőrében,
Ez vala szultánnál igen böcsületben,
Mert vala ű főpap és érsek hitekben.

68. Szálla sok sas földre, s az barmot ellepé,
Rút horgas orrokkal azt szaggatni kezdé,
Számtalan sok holló krákog minden felé,
Tolvaj kánya, lopó héja van keverve.

69. De csudát én tinektek mondok ezennel,
Ihon jün egy nagy sas haragos körmével,
Hasonlít ördögöt feketeségével,
Bialt nagyságával s rettenetességgel.

70. Háromszor kerülé szárnyon az juhokat,
Szárnyait mozgatván, mint gályavitorlát,
Végre aláfordítá sebes sugárát,
Elkergeté, űzé mind az madarakat.

71. Mikor már egy sem volt, akkor ű leszálla,
Az sok dög között kegyetlenül sétála,
De ű csak egyiket is meg nem kóstolá,
De egy sötét fölyhőben eltűnik vala.

72. Kadileser ezen igen megiédett,
Tudja, jövendője ennek nem jó lehet,
Így szóllítá meg Szokolovics Mehmetet:
Hajtsd meg, Uram, hajtsd meg szómra te füledet.

73. Noha neked nekem sokat nem kell szólnom,
Mert ezt az jövendőt átalérted, tudom,
Menésünket Szigetre én nem javallom,
Mert madarak által Isten tíltja, látom.

74. Látád, saskesellő mint űzé aprókat,
De még ű sem bántá az nyúzott juhokat;
Bizony ez jelenti az császár haragját
Miránk, hogy meg nem veheti Szigetvárát.

75. Űzni fog bennünket erővel ostromnak,
Fogunk futni előtte, mint holló sasnak,
Magának sem mondhatok jót az császárnak,
Mert elvesztének ködben röpülését sasnak.

76. Mikor Egervárra hamaliát hánytunk,
Úgy mutatta, valamint kívántuk magunk,
Egervárban űlni fog az mi császárunk,
Magunk is szerencséssen mindnyájan járunk.

77. Mindezeken sem iédt az nagy Szulimán,
Mutat bátor orczát Mehmetnek sátorban,
Szűvében, nem tudom, ha mint szájával van,
De bal jövendőket nevet meggúgolván.

78. Mi úgy cselekedjünk, monda az Mehmetnek,
Mint tudunk legjobban s mint vitéz emberek,
Többit akaratjára hadjuk Istennek,
Éhtelen madarak minket nem iésztnek.

79. De mi számunkra jobb jövendő nem lehet.
Tudd-é, vitéz szolgám, Szokolovics Mehmet,
Méért az sok madár az dögbe nem evett,
Vár körösztény testbül mert hamar jobb étket.

80. Holnap, ha az Isten egészségünket adja,
Legyen készen mindennek nyeregben lova,
Induljon Istennek szerető tábora,
Vagyon Mahometnek mireánk nagy gondja.

81. Elnyugvék az szép nap csendessen azonban,
És nem igen sokára lén, éjféltájban,
Ilyen nagy történet esék az sátorban:
Két fene ló megszabadult egy sátorban.

82. Kifutának sátorbul nagy harczolással,
Sátorköteleket szaggatnak rugással,
Tipornak már mindent nehéz vas lábokkal,
Az egész tábort felfutnak gyorsasággal.

83. Kinek fejét nyomják fekve, kinek hasát,
Rá szaggatják, döntik kire az sátorát,
Ki jajgat, ki fegyvert kap, bíztatja társát,
Mindnyájan gondolják kaur csalárdságát.

84. Nem tudom mellyiktül egy szózat kijüve:
Ha mast bán Zríni Miklós jelen lehetne,
Hitemre mindnyájunkat öszvekeverne,
Az Isten ne adja, hogy Zríni itt lenne.

85. Iszkender Talizmán hallá Zríni nevét,
Nem hallá szomszédnak az többi beszédét,
Véli bizonyosnak Zríni ott lételét,
Fut, búik mindenütt, nem tarthatja szűvét.

86. Kiált török barát: Zríni rajtunk vagyon,
Láttam szemeimmel, bár minden szaladjon.
Fut az ki ezt hallja, kevés ki maradjon.
Az ki bátorsággal szablyához ragadjon.

87. Fölzöndűl az tábor, minden felől futnak,
Némelyek egymás közt igen vagdalkoznak,
Esmeretlen népek ha öszvetalálnak,
Kiki maga társát alíttá kaúrnak.

88. Az ki kaúrt kiált, ottan fejét veszik,
Mert bizonynyal kaúrnak űtet ítélik,
Rettentő kiáltással tábor megtelik,
Embert, lovat, sátort magok közt keverik.

89. Már Murtazán basa kiment az táborbul,
Hogy megnézze, lássa, történt ez mi okbul,
Vannak harmincz százan ezek mind lovasul,
Kiküldetnek Szokolovics basátul.

90. De már Ajgas basa, cirkasok hadnagya,
Mivel rend rajta volt, tábort körüljára,
Volt tizenhárom száz az ű jó lovasa,
Mikor sötétségben Murtazánt meglátá.

91. Véli, hogy ez legyen az kaúr csoportja,
Kevés bátor szóval vitézit bíztatja.
Az maga csoportját törökre indítja,
Nem kérdez, nem is szól, csak haraggal vágja.

92. Nagy erős dárdával sokat földre vere,
Mert néki mindenik ez esmeretlenje,
De nem állhat Ajgásnak senki ellene,
Erős ű maga is, s van vitéz serege.

93. Szalad az Murtazán vissza mind népestül,
Szalad nagy serege nagy dícséretlenül,
Ajgas a Murtazánt eléri közelrül,
Nézi, véli, legyen hadnagy kaur közül.

94. Buzogánnal Murtazánt erőssen üté,
Akaratja nélkül az földre teríté,
De nem bántja, tűle hogy nyelvet vehetne,
Kötözve egy tűzhöz sietve viteté.

95. Ily zöndülést hallván az Szulimán császár.
Számtalan lovassal az tábor között jár,
Vagyon körülötte sok jó puskás jancsár,
Nézi, honnan lehet köztök íly zurzavar.

96. Zrínitül ű nem fél, mert tudja bizonynyal,
Madár sem jühetne íly hamar szárnyával,
Azért mindent biztat, az kit futva talál,
Végre csendesedvén, egy kis tűznél megáll.

97. Hát, ihon, Murtazánt húzza Ajgás basa,
Hogy megnézné tűznél, ki legyen, akarja;
Szerencsére talált ottan az császárra,
Messzirül esmervén császárt, neki szólla:

98. Im, hatalmas császár, Zrínit hozom neked,
Egy botütésemnek eztet köszönheted.
De Murtazán kiált: Hát ne bánts engemet,
Török vagyok én is, esmérlek tégedet.

99. Ajgas Murtazámnak nézi bátran szemét,
Mond, bizony nem érdemled az török nevét.
Íly szókkal oldozá megkötözött kezét,
Nem meri Murtazán felemelni szemét.

100. Ott Ajgas császárnak, mint járt, megbeszélé,
Murtazán mint futott és miként kötözé,
Az törökökben is hogy sokat levere,
Mert nem tudják vala az jelt s nem esméré.

101. Vitéz Ajgas nagy tisztességben marada,
De Murtazán, mivel szégyennel szalada,
Az vitézek előtt vala gyalázatban,
Császár visszatére csendesült táborban.

102. Török háromezer elveszté életét,
Mert Ajgas ezeret vága Murtazánét;
Ki maga futásban szakasztotta fejét,
Kinek puska szagatta mellyét és fejét.

103. Elég nagy gondja volt az vitéz basáknak,
És még magának is az okos császárnak,
Hogy az fölzöndült népet megcsillapítsák,
Ám nehezen késűre megcsillapíták.

ÖTÖDIK ÉNEK.

1. Egyfelől Szulimán van nagy készülettel,
Másfelől horvát bán várra gondot visel,
Megtölt szorgos füle már császár hírével,
Hogy jün romlására minden erejével.

2. Áll rettenthetlenül Zríni nagy gondokon,
Mint nagy tornyos kűsziklák magas késmárkon,
Héában küzködnek nagy szelek azokon,
Erejeket vesztik heában ostromon.

3. Úgy Zrínit nem iésztheti gond, sem rettentés,
Ha Atlas leromlik, ha az nagy ég leés,
Mert állhatatosra az félelem nem és,
Az ki igaz ügygyel s jó szívvel fegyveres.

4. Hadnagyokat, vajdákat elölhívatá,
Az vitézlő rendet mind elölállatá,
Mikor együtt lenni üket mind meglátá,
Ily szókkal hozzájok bölcs szájat megnyitá:

5. Nem véletlen dolgot szerencse ránk készít,
Nem teszi váratlanul ránk, az kit épít,
Kit nagy szűvel vártunk, vitézek, vagyon itt,
Had, fegyver előttünk, melyet pogány készít.

6. Hatalmas török császár, szultán Szulimán,
Húzza ránk haragját, mint dühös oroszlán,
Minket elveszteni és rontani kíván,
Vagyon reménsége számtalan sok hadán.

7. Minden reménsége az sereg sokaság,
Hatalma, ereje számtalan jancsárság,
Bíztatja veszélyünkre sok számú lovasság,
Sok világszegletrül öszvegyűlt pogánság.

8. Esztelen, ki veti ilybűl reménségét,
Utoljának tartja az Isten kegyelmét,
Elrontja haraggal Isten reménségét,
Lovassát, gyalogját s rettentő fegyverét.

9. Ezért ű Farahót rontá keménséggel,
Goliátot meggyalázá egy gyermekkel,
Filisteusokat rettenetességgel,
Ronta pogányokat bosszúálló szűvel.

10. De irgalmat is tett alázatos szűvel,
Az ki csak űbenne vagyon reménséggel,
Ezért tett irgalmat az zsidó népekkel,
Sok szent királyokkal és Dávid gyermekkel.

11. Ime, nem rövidült meg keze az Urnak,
Kegyelmes fülei be nem dugattattak,
Hányszor mi magunkon az Isten irgalmát
Láttuk s tapasztaltuk számos ajándékját.

12. Azon ellenséggel mi harczolni fogunk,
Kit sokszor előttünk, mint barmot hajtottunk,
Fegyvereket, tisztességeket elvontuk,
Isten irgalmábul szokszor elrontottuk.

13. Nem gondolhatjuk azt, hatalmas vitézek,
Hogy az mi kezeink bár készek s kemények,
Véghöz ily rettenetes próbákat vittek,
Melyekért tisztelnek minket az emberek.

14. Nagyobb erő volt az, mert az nagy Isten volt,
Az ki mi érettünk hatalommal harczolt,
Kezünknek erőt, szűvünknek bátorságot
Csinált, és az pogánytul elvette aztot.

15. Ihon, mit cselekedett értünk Siklósnál
Az kegyelmes Isten számtalan tatárral,
Mint az terhes fölyhő jütt ránk sokasággal,
Minket kész prædának tartott ű magánál.

16. Az Isten azoknak elrontá rendeket,
Megtompítá nagy szűveket s fegyvereket,
Azért nem akarának várni bennünket,
Vágtunk le űbennek kétszer két ezeret.

17. Vér s fáradtság nélkül megverénk Ulámát,
Mely nagy dühösséggel ránk hozá nagy hadát,
De ott hagya Ulmán számtalan sok prédát,
Ott hagya sok agát, Gyáfert, maga fiát.

18. Mast is babocsai Rinya török vértül
Meleg, és fejérlik mező sok holttesttül,
Budai török is futott, mint por széltül,
Előttünk, mert Isten volt fegyverünk körül.

19. Mely aczélyos paizs tartott meg magamat,
Mikor Babocsáról ellüvék lovamat
Ágyúbul, s másodszor fejembül tollamat
Elszaggatták, közel láttam halálomat.

20. Ihon, csak nem régen nem látánk-e csudát,
Mikor Isten kezünkben adá Korotnát,
Nem váránk ágyútul falának romlását,
Illetetlen megvevénk erős kűfalát.

21. Arszlán Jahiogli elfuta előttünk,
Nem meré megvárni hadverő fegyverünk,
Mert tudta, hogy nagy Isten vagyon mivelünk,
Azért űket akkor untig vágtuk s öltük.

22. Az siklósi mezőn Tajeleri Mehmet
Ott veszté táborát, fiát és életét,
Alig volt talán egy, az ki hírt vihetett
Az török császárnak, mert többi elveszett.

23. Előbb elfogy éltem, ó, erős vitézek,
Hogysem kimondhassam kegyelmét Istennek,
Mast sem hágy el nagy hatalmu keze tiktek,
Ti is ű szent nevéért serénkedjetek.

24. Mindenfelől ránk néz az nagy köröszténység,
Mi vitéz kezünkön van minden reménség,
Soha még mireánk nem jütt rút szégyenség,
Azért rakva hírünkkel föld, tenger és ég.

25. Mastan megnevelnünk kell az mi hírünket,
Avagy tisztességgel végeznünk éltünket,
El nem rontja üdő cselekedetünket,
Valamig világ lesz, és lát ember eget.

26. Az is minekünk nagy tisztességünkre van,
Hogy maga ellenségünk szultán Szulimán,
Kit mi ha meggyőzünk, mint reménségünk van,
Világbíró császárt meggyőztük az harczban.

27. Harczolnunk peniglen nem akarmi okért
Kell, hanem szerelmes körösztény hazánkért,
Urunkért, feleségünkért s gyermekinkért,
Magunk tisztességéért és életünkért.

28. Előbb halva lássa pogány eb testünket,
Hogysem elveszessük megszámlált kincsünket,
Hogysem ű pórázon hordozzon bennünket,
Szabadságunkkal együtt rontván hírünket.

29. Arra fogja vetni minden mesterségét,
Hogy mint bolondokat hittel csaljon minket,
Bolond az, ki török szavának ád hitelt,
Mert várával együtt elveszti életét.

30. Ám vitéz Amadi erős Visegrádat
Megadá töröknek, nagy szomjúság miatt,
Éltével fizeté, s késsű báná dolgát,
Így vitéz Losonczi adá Tömösvárát.

31. Megadá Losonczi nagy kételenséggel,
Tömösvárnak falait együgyű szüvel;
De gyorsan megfizeté kedves éltével,
És minden vitézinek elveszésével.

32. Nincs mit hinnünk nekünk az török császárnak,
Mert nem lén embere még esküdt szavának,
Meg nem adá Budát az király fiának,
De nagy hitetlenül megtartá magának.

33. De hogy adna hitet, kinek hiti nincsen,
Töröknek hogy hinnénk, ki hazug mindenben,
Minekünk meghalnunk kell ebben az helyben,
Avagy meg kell győznünk, bízván Istenünkben.

34. Ez a hely s ez az vár legyen dícsőségünk,
Avagy madár gyomra mi koporsó helyünk,
Mindenképen emberek s vitézek legyünk:
Úgy marad meg örökkén az mi szép hírünk.

35. Fejem fönálltáig leszek én veletek,
Esküszöm seregek élő Istenének,
Kívánom, hogy ti is így cselekedjetek,
Éles szablyát kézben tartván esküdjetek.

36. Vitéz Zríni szavával megbátorodtak,
Az egész szigetvári vitéz leventák
Előtte megrendelt seregben állottak,
Mezételen fegyvert kezekben tartottak.

37. Mint mikor az fölszél késmárkbul kiszakad,
Ama sűrű fenyős erdő közben akad,
Támaszt zúgást nagyot, nem reked, s nem lankad,
Hajul előtte lágy és kemény ág szakad.

38. Ilyen nagy zöndülés esék űközikbe,
Mert fölforr az haragos vér mindenikbe,
Kívánja mindenik ellenség vérébe
Hamar kezét fösthesse és az szűvébe.

39. Ott Farkasics Péter, mert meggyógyult vala
Abbul csapásbul, kit Rahmattul nyert vala,
Szablyát hüvelyéből gróf előtt kíránta,
Az egekben nézve így esküszik vala:

40. Halld meg, te igaz Isten, én beszédemet,
És te, o, vitéz gróf, én esküvésemet,
Hazámért kíménlem hogyha életemet,
Ha vígan nem ontom, a hol kell véremet;

41. Hogyha meddig élek, elhagyom uramat,
Vagy gondolok az hely ellen praktikákat,
Isten, bosszúálló köveddel magamat
Üss meg és lölkömet vesd pokolban hanyatt.

42. Volt Farkasics Zrininek főkapitánya,
Ü serege kétszáz harminczkettő vala,
Mindeniknek pánczér, karvas és sisakja,
Mindnyájan fölszóval így esküsznek vala.

43. Novák Dekeljáknak nemzetibül való,
Cselekedetivel is bizony hasonló,
Törött lába alatt sokszor török zászló,
Hevert ű alatta, sok török, sok holt ló.

44. Mihant fére álla az vitéz kapitán,
Jün százötven karddal Novákovics Iván,
Haragos tigrisnek vagyon bőr az hátán,
Kegyetlen sastoll van szegezve paizsán.

45. Száz meztelen szablyát Dandó hoz ez után,
Maga van előttök, jár mint egy oroszlán,
Ez is úgy esküvék, fére álla osztán,
Utánna érkezék százzal Orsics István.

46. Ennél nem szülhetett anya merészebbet,
Erős testtel bíró sem termetesebbet,
Azt tudnád, hogy Mars jár, mikor látod űtet,
Sokszor szemeivel törököt kergetett.

47. Jün Szecsődi Máté, nagy tarka kecsével
Béfödözve magát és pánczér fegyverrel,
Nagy meztelen pallost tart erős kezével,
Megesküvék ez is száz erős legénynyel.

48. Hát Alapi Gáspár négy ötven szablyával,
Jün, van befödözve párducznak hátával,
Vitéz módra ékes szép darutollakkal
Bővelkedik vitézséggel s okossággal.

49. Jüszsz te is, kegyetlen Radován Andrián,
Mert urad kiváltott az Olaj bég sarczán,
Hidjétek nem fenébb ennél az oroszlán,
Mikor török seregben keveredve van.

50. Küldött már hatszázat törököt pokolban,
De még küld ezeret, van olyan szándékban,
Szász seb vagyon testén, melyet nyert harczokban,
Nem régen legtöbbet, ha esék fogságban.

51. Ihon, Stipán Golemi rettentő testtel
Lépik, mint egy halom, rettenetességgel:
De ennek nem árthatni soha fegyverrel,
Mert keményebb bőre vasnál s kemény kűnél.

52. Im, Bata Péter is deli öltözettel
Jün együtt haragos Patatics Péterrel,
Papratovics Farkas jün könnyű testével,
Ez mindenik vala száz száz jó legénynyel.

53. Maga Kobács Miklós kétszáz legént vezet,
Mert hadnagy Cserei Pál társa elveszett,
Bizony ezeret is ez méltán vezethet,
Mert ravaszabb nálánál hadban nem lehet.

54. Jün Balázs deák is nagy Győri Mátyással,
Medvei Benedek hatalmas Bikával,
Mondom, bizony hatalmas Bika Andrással,
Ki lovat s törököt öl csak egy csapással.

55. Geréczi Berta is ötven legént vezet,
Mert többi Olaj bég keze miatt veszett,
Maga is Geréczi fején sebesedett
Legutolsó harczban, kiben basa veszett.

56. Juranics Lőrincz is zászlótartó vala,
De nem régen történt vajdája halála,
Azért érdeméért tévék most vajdává,
Mert sok vitézségét harczokon mutatá.

57. Iffiú Juranics, melynél szöbb iffiat
Soha az nap szeme világon nem láthat,
Vezet maga után ez két ötven szablyát
És Ostrony Péter utánna más százat.

58. Hoz Horvát Radivoj száz legént ez után,
Eztet százzal követi Bajoni Iván,
Guszics András százzal az ű nyomában van,
Ez megtartá Zrín várát töröktül bátran.

59. Ihon, Deli Vid is, törökök ostora,
Mert tanítja űket gyakor szaladásra,
Jün maga ez utol hatalmas leventa;
Véle jün haragos ötször ötven szablya.

60. Kevés hasonlítanom ezt oroszlányhoz,
Mert hasonlóbb hadverő haragos Márshoz,
Látszik az szemén is, hogy halált s lángot hoz,
Ez négy ölnyi vas dárdát kezében hordoz.

61. Selyem pánczér ünggel öltöztette testét,
Nagy nyusztbőr kápával béfödözte fejét,
Azon kerecsen szárny mutatja szépségét,
Egy nagy nehéz paizs súlyosítja kezét.

62. Nagy mamuz az lábán kemény földet szántja,
Kemény fringia kard oldalát támasztja,
Ez volt szigeti leventáknak virágja,
Bölcs, erős, gyors, haragos, mikor akarja.

63. Ezek mind esküvének szigeti grófnak,
Hogy véle az várban meghalni akarnak,
És hogy ű mellőle holtig el nem válnak,
Hanem hívek lesznek néki s az országnak.

64. Mustrát elvégezvén szorgalmatos Zríni,
Várnak állapotját kezdé látogatni,
Ágyúkat bástyákra rendel fölhúzatni,
Fegyvert vitézeknek és port osztogatni.

65. Mindenféle prófontot, hadi szerszámot,
Bort kenyeret és húst és elegendő sót,
Sok kapát, lajtorját, mindenféle ásót,
Tüzes mesterséget, föcskendő tűzótót.

66. Sok deszkát, taligát és égni való fát,
Salétrumot, kénkűt, s égett magyaró fát,
Sok kemény tölgyfábul temérdek gerendát,
Egy szóval, az mi kell várnak, mindent hozat.

67. Meghagyá azután, senki ellenséggel
Beszélni ne merjen az pogán törökkel,
Mert ha találtatik, megfizet fejével,
És nem leszen neki semmi kegyelemmel.

68. Istrázsákat osztán körül az palánknak,
Hogy mind éjjel-nappal eztet renddel járják,
Futnak, szorgoskodnak az sok vitéz vajdák;
Magok személyek szerént várat vigyázzák.

69. Mikor mindezeket Zríni vivé rendben,
Mikor hívatalját tudja immár minden,
Tartozása szerént íra egy levélben
Magyarországi királynak ilyenképen:

70. Vagyon immár két heti, Fölséges Uram,
Hogy az török császár készíti kardját rám,
Bizonyos emberimtül eztet hallottam,
Azért fölségednek ezt tudtára adtam.

71. Az mint lehetett is, készültem mindennel,
Vitéz szolgáimmal, minden mód fegyverrel,
Szorgos vigyázással és minden jó renddel,
Vége szerencsének de vagyon Istennel.

72. Irhatom bizonynyal aztot fölségednek,
Hogy provideáltam Sziget szükségének,
Ha kézbül maradást rendelt Isten ennek,
Ez tartja meg, az mely ír te fölségednek.

73. De félek, más véget tett Isten ez várnak,
És az várral együtt az te hű szolgádnak,
Mint fövenynek mondják mert számát pogánynak,
Azért csak kűvel is itt beburíthatnak.

74. De csak az te fejed legyen egészségben,
Örömest meghalok én ebben Szigetben,
Kérem fölségedet, hogy emlékezetben
Fiaim legyenek nálad s kegyelemben.

75. Mostan én örökkén búcsúzom tetűled,
Mert tudom, nem látom soha Fölségedet,
Azért ki teremté földet és az eget,
Az a mindenható legyen Isten veled.

76. Elvégezvén levelét, bepecsételé,
Osztán fiát, Györgyöt, szépen megölelé,
Okossan, röviden néki így beszéle,
Az gyermek atyja szavát igen fülelé:

77. Fiam, én utolszor mast látlak tégedet,
És azért is áldom az én Istenemet,
Hogy hallanod hatta végső beszédemet,
Halld meg, fiam, kérlek, az én intésemet.

78. Ihon, uraságban hagylak én tégedet,
Karddal bővítettem az te értékedet,
Mindened lesz, tanulj isteni félelmet,
Isten megneveli minden szerencsédet.

79. Tanulj éntűlem is nehéz vitézséget,
Tanulj fáradságot s hazádhoz hűvséget,
Tanulj tűlem jóságos cselekedetet,
Mástul penig szerencsét s annak gyümölcsét.

80\. Én már éltem eleget, láttam gonoszt s jót,
Már meg is untam heában valóságot,
Mert láttam mindenkor, kit az világ adott
Egy kézzel, kettővel mindjárt visszarántott.

81\. Nem láttam semmi jót, kiben megnyughatnám,
Nem találtam megnyugvást, kiben bízhatnám,
Csak néked Jehova, az mikor szolgáltam,
Akkor megelégedtem és megnyugodtam.

82\. Fiam, annak szolgálj, és járj azon úton.
Kit fia Istennek rendelt ez világon,
Ez ád neked erőt az török pogányon,
Az ád jó szerencsét ezen az világon.

83\. Osztán emlékezzél az én sok próbámrul,
Ne légy, mint elfajzott galamb kemény sastul,
Karddal te keressed híredet pogántul,
Mondhassák, igazán fajzottál Zrínitul.

84\. Én égben az Istent imádom éretted,
Hogy bővítse mindenkor az te erődet,
Adja, hogy szolgálhass néki kedve szerént,
És hogy sok üdőre menyben láss engemet.

85\. Ezt az levelemet vidd gyorsan királyhoz,
Tudhasson idején készülni az hadhoz,
És nyúlni jó móddal az ország dolgához.
Mert sietséggel jün Szulimán az várhoz.

86\. Kemény szűvű atyám, mit kegyetlenkedel,
Igy iffiú Zríni az nagy bánnak felel,
Engemet magadtul kergetni akarsz el,
Hogy tűled elváljak örökös üdővel.

87\. Nem így fia sasnak én igaz sas leszek,
Hanem elfajzott veszteni való kölök,
Ha én halál előtt oly igen félemlek,
Kit víg szűvel keressz, én aztot kerüljek?

88. Valamely szerencsét rendelt Isten néked,
Méltó, hogy ugyanaz hordozzon engemet,
Bújásommal ne gyaláztasd nagy nevedet.
De kinek tartsam hát megunt életemet?

89. Ez-é az vitézség, kire tanítsz engem,
Hogy az első próbám elbújásom legyen?
Nagy atyának rossz fiát minden nevessen,
Ah, ne adja aztot az jó Isten érnem.

90. Uram, vagy engemet hagyj meg itt magaddal,
Vagy végzem éltemet a magam kardjával,
Elfogyjon Zríni név előbb nagy csudával,
Hogysem csak egyik is éljen gyalázattal.

91. De atyja igy felele okos elmével:
Ó, nagy szűvű gyermek s teli bölcsességgel,
Mennyire bővelkedel te keménséggel,
Annyira tüzedet illik oltanom el.

92. Édes tisztességnek az ű gondolatja,
S némely magát örömest azzal csalatja,
Kevés, ki igazán ezt alkalmaztatja,
Az ki jót jó hírrel öszve csinálhatja.

93. Elragadt tégedet vakmerő bátorság,
Mint széltül hajtatik az ingadozó ág,
Leszen oly üdő is, hogy benned vídámság
Úgy fog tündökleni, mint kertben szép virág.

94. Nem jó üdőtlenül virágot szaggatni,
Nem dícséretes neked halált kívánni,
Mast, mikor senkinek nem tudnál használni
Haláloddal, tartozol élni s szolgálni.

95. Nem mienk az lélek, hanem az Istené,
Te fogsz-e kedvedre sáfárkodni véle?
Tartsd meg fiam, magadat nagyobb szükségre,
S szegény romlott hazánknak jobb idejére.

96. Szükség, hogy én itten végezzem napomat,
Mert Isten rendelte itt végső órámat,
Mast utolszor kell mutatnom mivoltomat,
Kövessed, mikor kell, te is nagy próbámat.

HATODIK ÉNEK.

1. Szulimán Harsányhoz már érkezett vala,
Harmadnap táborát ott megnyugosztalá,
Onnan követeket magátul bocsáta,
Kik menjenek Zrínihöz Szigetvárába.

2. Halul bég volt neve az egyik követnek,
Ez fia volt kajeri gondviselőnek,
Mondom Orchamusnak, Mahomet vérének,
Mely Egyiptom pusztán Szinántul öleték.

3. Vala igen okos Halul bég's beszédben
Oly szépen folyt szova, mintha kevert mézben
Volna, s az másiknál magát csöndesebben
Viselte is magát és sokkal bölcsebben.

4. Az másik Demirhám volt Arábiábul,
De tetszik, mint egy vad puszta Libiábul,
Vakmerő, kegyetlen, nem lehet ily sohul,
Minden igazságát veti csak szablyábul.

5. Ennél vadabbat a föld sem teremthetne,
Bár ha újabb bosszúval óriást szülne,
Az ki az nagy egekre hegyekkel fűne,
Mégis vadabb Demirhámnál nem lenne.

6. Ez szerecsen hadnak kapitánya vala,
Ötödik részének, s igen erős vala,
Ezt csak jesztésért császár küldte vala,
Mert az követséghez ű semmit nem tuda.

7. No ezek Szigetvárhoz elindulának,
Mikor osztán kapukhoz közel jutának,
Egy ágyúlövésnyire ők leszállának,
Fegyvert szolgáiknál ottan elhagyának.

8. Zríni öszvehívá mind az vitézeket,
Mert már régen hallotta az követeket,
Piaczon hallgatá meg az követeket,
Maga körül állítá az vitézeket.

9. Demirhám nem igen böcsülé meg őket,
Mintha nem gondolná látni vitézeket;
De Halul mellyére tévé az két kezét,
Alázatossággal monda, hajtván fejét:

10. Ó, Jézus hitin valóknak szép csillagja,
Ó, ily vitézeknek érdemes hadnagya
Egyedül, mely ország próbádat nem tudja,
Mely világrész vitézségedet tagadja.

11. Hun az meleg hajnal pirossan feltetszik,
Hun az sötét estve tengerben enyészik,
Hun az észak-tenger magában küzködik,
Hired mindenütt van, s mint nap, úgy tündöklik.

12. Csudául mi halljuk nagy vitézségedet,
Mindnyájon, urunk is, az te jó híredet
Szereti hallani cselekedetedet,
Szeret magadat is, ha nem is hitedet.

13. Ilyen méltó okbul ő megindíttatott,
Hogy küldjön általunk neked barátságot,
S hogy ebben láthasson ő állandóságot,
Izent néked tőlünk képes kívánságot.

14. Ő kívánsága ez: ez várat kezében
Adjad és ne bízzál nagy keménységedben,
Haszontalan harag, az ki nincs erőben,
Esztelen, ki kíván, az mi lehetetlen.

15\. Császár nem kívánja az te szép várodat,
Hogy avval neveljc maga gazdagságát,
Mert az ki világnak bírja nagy határát,
Nem kívánhat szűve kűbül egy kis várat.

16\. De tudnod kell néked az mi fátumunkat,
Az Istennek elszánt igaz akaratját,
Mineкünk ű adja az szép arany almát,
Meg is fényesíti, mint napot, holdunkat.

17\. Azért az hatalmas szultán megindult mast,
Isten akaratját viszi végben bízvást,
Ne adja Isten oszt, hogy te meggondolhasd,
Hogy te Isten kedvét kézzel megtartóztasd.

18\. O, boldog bölcs Thamma, Kazul Bas nagy ura,
Békcsséget császártul mert kérni tuda,
Idején s eszessen magát megalázta.
Mostan nagy Perzsiát békeségben bírja.

19\. Lusitánusokat tartom okosaknak,
Mert az fátum ellen, lám, űk nem harczolnak;
Lám, az franczúzok is boldogságban vannak,
Te pedig hanyad része lehetsz azoknak?

20\. Ha bölcs vagy szükségbűl. tehetsz magadnak jót,
Nagyobbtul magadra nem csinálsz haragot,
Alázd meg magadat, add meg ezt az várat,
Melyet semmiképen te meg nem tarthatod.

21\. Nem kérettetik tűled ingyen ez az vár,
Hol nagy haszon vagyon, nem látszik kicsin kár,
Valamit te kérhetsz, azt Szulimán császár
Örömest engedi, elhidjed nekem bár.

22\. Vezérséget tűle kérj, hogyha nem hiszed,
De tudom hitünkre nem vonz az te szűved,
Megbocsásd, így szóllok, mert körösztényeket
Minden tartja tormában esett féregnek.

23. Kérj hát tűle sok pénzt és gazdag kincseket,
Nem találsz űbenne semmi fösvénységet,
Avagy kérjed tűle ez várat, Szigetet,
Hogyha te ok nélkül oly igen szereted.

24. Elhittem tetűled aztot ű sem tiltja,
De uraság-jelért mastan azt kívánja,
Hogy hada bejűjjön, s valamely hadnagya
Aztot te kezedben hagyásábul adja.

25. Különben jó Zríni hogyha cselekeszel,
Várodat s szolgáidat bizony veszted el,
De semmi ez, életed az jó híreddel
Szigetvár hamujában temetődik el.

26. Talán van oly, ki bíztat téged füstszókkal,
Kever jó híredet bele csalárdsággal,
De az leszen első, ki szégyenvallással
Szükségnek idején elárul futással.

27. Csiklandós szók ezek és mind esztelenek,
Ki fogja tartani aztot vitézségnek:
Egynihány hogy állott ellent százezernek,
Minden fogja nevezni vakmerőségnek.

28. Talán esküvésed tartóztat tégedet,
Kit német császárnak békeségben tetted?
De lölkiesméret mastan mentté tehet,
Senki nem tartozik tenni lehetetlent.

29. Bizol-e németben, te okos horvát bán,
Hogy hamar segétséget küld neked talán.
Német, mely tégedet az föld alatt kíván
Lenni, segétséget hoz kárával talán?

30. Ki nem esmerheti német barátságát?
Leginkább magyarhoz gonosz akaratját?
Hogy gyűlöli német az magyar katonát,
Ha akarod, adok néked ezer példát.

31. De bár az úgy legyen, eljűjjön az német,
Rákháton tinéktek hoz ű segétséget,
Elvesztitek akkor kedves élteteket,
S űk török kezében találják Szigetet.

32. Uram, hogy én néked megmondjam egy szóval,
Nagy dolgokat kis üdőben te csinálál,
Országos hadakat vesztéig rontattál,
Kűvárakat vettél és el is bontottál.

33. Van már legmagassabban az te jó híred,
Nincs már hely, az hová feljebb vihessed,
Csak azon mesterkedjél, hogy azt őrizzed,
Arról sikos helyről, hol van, el ne ejtsed.

34. Futnod már kell neked szerencse próbáját,
Az ki szakaszthatja jó hírednek nyakát,
Futnod, Uram, neked kell méltán az hadat,
Az ki minden órán különben változhat.

35. Ne legyen fejedben az a bizodalom,
Hogy az kit egyenként te meggyőztél harczon,
Meggyőzhesd te mastan, hol vannak mindnyájan,
Mely Isten rendibül várad alatt vagyon.

36. Ezt szultán Szulimán, mivel szeret téged,
Izente általunk, vitéz Zríni, néked.
Ihon, jün maga is, egy millió népet
Hoz el romlásodra, ha szavát megveted.

37. Itt hallgata Halul és esék zsibolygás
Az erős vitézek közt és zúgolódás,
Jól esmeri Halul, hogy nekik unalmas
Az ilyen követség és az vármegadás.

38. Horvát bán megnézé az sok jó vitézét,
Osztán követekre fordítta az szemét,
Mindnyájan hallgatnak s várják bán tetszését,
Ű nagy méltósággal elkezdé beszédét:

39. Jó követ, okossan nekünk megbeszéléd
Lágyon s haraggal is urad követségét,
Szép szóval kitévéd urad szeretetét,
Kit mihozzánk hordoz és az ű jó kedvét.

40. Csudálom, mert azon én nem igyekeztem,
Hogy ti császártoknál kegyelmem lehessen;
Sőt ártottam néki kis tehetségemben,
Valahol lehetett, és minden erőmben.

41. Barátságomról is röviden felelek,
Soha töröknek barátja nem lehetek,
Valameddig látom ű árt köröszténnek,
Barátság, ártalam öszve nem férhetnek.

42. De ha barátságomat császár kívánja,
Meglehet, magyarét mert visszaadhatja,
Se más körösztényét osztán ne kívánja,
Így talán lehetek űneki barátja.

43. Hol penig Szigetvárát nevével kéred,
Jó követ, tudnod kell, az mit mondok néked,
Hogy Zríni ezekkel már sokat szenvedett
Gonoszt, veszedelmet, hideget s meleget.

44. Azért, hogy Istennél nyerhessünk kegyelmet,
Azért nem gondolunk vesztenünk éltünket,
Sok kincset, gazdagságot és mindenünket
És ez elmulandó világi hírünket.

45. Hát ne apolgasson bár császár ezekkel,
Az kit mi világnak hagyunk nagy örömmel,
Ha szónkat nem hiszi, jűjjön ránk erővel,
Meglátja, mit tehet, az ki van Istennel.

46. De ha bűneinkért az Isten bennünket
Megvér s kezetekben adja életünket,
Meghalunk örömest, de ti elvesztünket
Nem fogjátok nevetni s körösztényeket.

47. Mi sem irigyeljük akkor élteteket,
Elhagyjuk örömest mennyekért Szigetet,
Vidd meg császárodnak az én beszédemet
Meglátja Szulimán, Zríni is mit tehet.

48. Nem tűrheti Demirhám Zríni beszédét,
Mert az kemény választ általverte szűvét:
Mond, ó te, ki megveted had veszedelmét,
S gondolod, üstökön fogtad az szerencsét.

49. Ihon, had s békesség az én kebelemben,
Mast válaszsz magadnak, míg tart az üdődben,
Mert én nem érthetem, kerülő beszédben
Csavarogsz, s válogatsz hadban, békességben.

50. Ilyen szókra seregek megzöndülének,
Nem várják választját hatalmas Zríninek:
Fegyvert, fegyvert, kiáltnak az követeknek,
Fegyverrel, nem szóval kell veszni Szígetnek.

51. Hát halálos fegyverre hílak bennetek,
Felele Demirhám, mert látom éltetek
Unalmas, oly hanggal mondá ezeket meg,
Mintha Janus templuma mast nyílt volna meg.

52. Gyorsan az császárnak esék ez fülében,
Hogy Zríni többivel van nagy keménységben,
Nem sokáig késék, ugrék nagy méregben
Zríni s Sziget ellen és nagy kevélységben.

53. Szokolovics Mehmetet magához hívá,
Neki forró haraggal megparancsolá,
Hogy egész táborban késztilőt fújatna
És hogy Ozmán basát elöl bocsátaná.

54. És Ozmán basával Ali Kurtog menne,
Amaz az nagy Ázsiának béglerbégje,
Ez vízen, szárazon fő ágyús mestere,
Meghagyá, hogy evvel húsz száz jancsár menne.

55. És hogy körülfognák Sziget kerületét,
Néznék, hun lehetne, maga szálló helyét
Arthatlanul s honnan törhetnék Szigetet,
Hun lovas s jancsár szállíthatná seregét.

56. Maga is hogy holnap első szép hajnalban
Megindul és megyen az Ozmán nyomában,
Hát megindult Ozmán ugyanaz órában,
Mert semmit nem mér elmulatni hagyásban.

57. Visz tízezer szablyát beglerbég magával,
Ali Kurtog vagyon kétezer jancsárral,
Mendegél török sereg jó rendtartással,
Vigyázó jelt ada Szigetben haranggal.

58. Zríni lovas csatát várbul kibocsáta,
Hogy török szándékárul ez hírt mondhatna,
Szerencse kezekben egy törököt ada,
Mely vár felől maga többitűl szakada.

59. Ez megmondá nékik beglerbég szándékát,
S hogy holnap elvárná az császár táborát,
Gyorsan megnyittatá Zríni az kapukat,
Vive ki magával tizenkétszáz szablyát.

60. Basa megszállott volt már egy nagy malomnál,
Hol hínáros Almás foly lassú zúgással,
Túl az vizén Ali Kurt van fele haddal,
Nézik, Szigetvárnak ártsanak mi móddal.

61. Törökök lovakat mind fűre eresztték,
Túl s innen magok is mind széllel hevernek,
Esztelenek egymáshoz nem is mehetnek,
Nem félnek, körösztények hogy kijűjjenek.

62. Vár és török között egy kis halom vala,
Azért az körösztént török meg nem látá,
De mihant jó Zríni az halomra juta,
Egy Dervis nevű török ottan meglátá.

63. Kiált is: Te kaur; nem kiált sokáig,
Mert rá mene Dandó, mint ama mérges gyik,
Szablyáját Dervisben vágá hónaljáig,
Éltétül, szavátul egyszersmind elválik.

64. Kiáltás, futkosás táborban nagy esék,
Ki kergeti lovát, ki lovára ugrik,
Ki penig beregben gyalázattal búik,
Még basa maga is ottan megröttenik.

65. Láttad-e hangyákat, mikor megbolgatják,
Mint sietséggel ide s tova futkosnak,
Nyomorúltak nagy tojásokat hordozzák,
Szintén így mast ezek kétfelé kapdosnak.

66. De sokat szigeti kapitán nem késik,
Közikben, mint vitéz, bátorsággal esik,
Az hol csoportokban török gyülekezik,
Az Zríni kezétül gyorsan elszéledik.

67. Talán így Hercules bánt az sárkányokkal,
Vagy hatalmas Sámson filisteusokkal,
Mint Zríni cselekszik török pogányokkal,
Egy kemény és éles fringia szablyával.

68. Elvévé életét evvel Ramadannak,
Elválasztá fejét testétül Juszupnak,
És karamán Nuhnak, perzsa Assagurnak,
Torlaknak, Dedónak, nagy testű Halutnak.

69. Nem használhat neked is hamis hamalia,
Murtuzánogli, Murtuzán basa fia,
Sem teneked szentség Balukbas Jahia,
Mind föld alá teve tikteket fringia.

70. Deli Vid másfelől török közt, mint tündér,
Százat dárdájával nagy erővel levér,
Már minden ruhája nem más, csak török vér,
Egyedül köztök, mint oroszlány, járni mér.

71. Nem is mondhatom ezt harcznak s viadalnak,
Csak rettenetes iszonyú vérontásnak,
Mert törökök minden felöl, mint por, futnak,
Ki lovon, ki gyalog, berekben szaladnak.

72. Megholt kara Illan Radován kezétül,
Farluk odabasa Novák nagy sebétül,
Szerecsen Gisdaris ennek fegyverétül
Fekszik, földet harapván nagy kegyetlenül.

73. Túl Almás patakon van az jancsár sereg,
De nem lehet útülök semmi segétség,
Mert víz magassága ér torkig embernek,
Megázik fegyverek, hogyha általjünnek.

74. Az basa heában kiált innen rájok:
Bizony török császárnak ti vattok árulók,
Ha nekünk segétséget gyorsan nem hoztok,
Nem igaz törökök, de török árulók.

75. Ali Kurt örömest hozna segétséget,
De jól ösmeri vala az víz mélységét,
Ló meg nem győzheti az nagy söppedéket,
De gyalog megáztatja minden fegyverét.

76. Mégis, noha sötét volt, víznek jancsárság
Gázolva indult, mint sok sűrű nádság,
Puskákat kezekben magasan föltartják,
Hogy az Almás vizében meg ne áztassák.

77. Segétséget akarnak futóknak hozni,
De megy eleikben halálhozó Zríni,
Övedzőig vizben kész lén bégázolni,
Ottan kezdé űket keménséggel vágni.

78. Hová indultatok, ti nyomorult ebek,
Így kiált szigeti kapitán töröknek,
Hiszem, lám, magam is tihozzátok megyek,
Itt vagyok, tovább engem ne keressetek.

79. Hamar kű esik ott, hun az ég zörrenik,
Zríni ez szók után hamar rájok esik,
Ott tűle Kurt aga egy sebbel öletik,
Az másikkal Tojgonnak feje vétetik.

80. Nincs oly demeczki kard, ki ketté nem törik
Zríni keze előtt, ott sok fej elesik,
Mintha csak nád között ű járna, úgy tetszik,
Mert fut az sok török, hull és sebesedik.

81. Már halmok előtte vannak holt testekbűl,
Az Almás vize is megtódult ezektűl.
Minden kicsin csöpp víz áll fekete vérbűl,
Futnak az törökök futó vezérestűl.

82. Ozmán az hamar lovát általúsztatá,
Harcztul is az Zrínit az éj elválasztá,
Seregét szépen öszvecsoportoztatá,
Lassan Sziget felé vélek elindula.

83. De vitéz Deli Vid általment az vízen
Az törökök hátán, s többre halált viszen,
Ű eleiben meg Hamvíván szerecsen,
Megesmerte vala Vidot szép fegyveren.

84. Igyenetlen erővel rá hajta dárdát,
Találá középben Vidnak nagy paizsát,
Elveszté erejét, találván nagyobbat,
Földre megtompítván esék maga vasát.

85. Iffiú Hamvíván eliétt szűvében,
Nincs már reménysége fegyvertelen kézben,
Elfuta Vid előtt az szélnél könnyebben,
Bízik futásának nagy sebességében.

86. De gyorsan utánna fut Vid, a kegyetlen,
Egynehány ugrásban eléré hirtelen,
Igy szólla: látszik, hogy vagy álnok szerecsen,
Többet bízol lábodban, s nem fegyveredben.

87. De nem használ neked hazádbéli futás,
Megszaggatja szűvedet mostan ez az vas:
Ily szók után lén rá erős dárdahajtás,
Kinek soha mását nem látá ég magas.

88. Aczélyos paizsát Hamvíván föltartá,
De azt kemény dárda nagy vassal szaggatá,
Üvén Hamvívánnak nagy kerék kű vala,
Azt is porrá töré az halálos dárda.

89. Bément hasában is, nem tartá meg háta,
Mert kedves életét magával kirántá,
Esik le Hamvíván Vid előtt hanyattá,
Főldben leszegezte Deli Vid dárdája.

90. Gyorsasággal rá fut Deli Vid s dárdáját
Kirántá hasábul, reá tévén lábát,
Meghallák törökök Vid kegyetlen szavát,
Török fölött állván, így nyitá meg torkát:

91. Kit haddal kerestek, ihon, Szigetvárát,
Nektek ajándékozom szép Pannoniát.
De akarom aztot, mostan mérjed hanyatt,
Te szerecsen kölök, mérjed hosszaságát.

92. Mint fene oroszlány megölvén prædáját,
Kevélyen fölötte jártatja haragját,
Kegyetlen szemével nézi kínlódását,
Gyönyörködik vérben, úsztatja nagy haját.

93. Így szintén Deli Vid holt török fölött áll,
Dárdája kezében, mint nagy sugár tölgyszál,
Jól látszik messzirül, mint egyenes kűfal,
Vigyáz ellenséget, hogyha máshun talál.

94. Hamvíván fegyverét békével levévé,
Aranynyal vart üngét is magára vévé,
De Kamber sokáig eztet el nem tűré,
Így hangas torokkal seregnek üvölte:

95. Haj, szégyenvallottak, ti vattok vitézek,
Így mutatunk szégyent első nap Szigetnek,
Vitéz holt Hamvívánt jól látja szemetek,
Egy ember megölte, ezt ti ölettétek.

96. Holttestét fosztani ti megengeditek,
És rajta tombolni az kaurt nézitek,
Hun van most az ti dicsekedő szűvetek?
Hun van otthon hányott-vetett vitézségtek.

97. De megjövendülte ezt az nagy Menethám,
Mikor ezt az fiát küldte török hadban,
Sokszor bőv könyvivel kiálltott búcsúzván:
Őrizd magad fiam, szép fiam, Hamvíván.

98. Ne bízd el magadat török barátságban,
Sok nép, sok jó vitéz csalatkozott abban,
Nem segét meg téged soha török harczban,
Higyj neki, de nem térsz soha Szíriában.

99. Sokszor én hozzám is nagy király kiáltott,
Nékem fiát ajánlván, sűrűn óhajtott:
Kamber, édes szolgám, vezessed fiamat,
Melyet török hadban az kedve ragadott.

100. De nem kivánhatom én megtérésemet,
Hanem uram mellett elvesztem éltemet,
Menelham meglátja az én hívségemet,
Noha immár kesűn, nagy igaz szűvemet.

101. Ezt mondá s nem többet, s szolgájátul dárdát
Kirántá s keresi az Zríni hadnagyát,
Nem fél az Deli Vid, de merén dárdáját
Nagy kezében tartja, s neveli haragját.

102. De az Kamber szaván egész török sereg,
Kiki maga szűvében búban mozdult meg,
Egyszersmind Deli Vidot körösskörül vék,
Úgy hogy kezén kűvül nincs semmi reménség.

103. De Vid, mint kűszikla áll az habok előtt,
Vitézséggel tartja maga az hadfölyhőt,
Nagy fegyver-szélvészszel kemény paizsa tölt:
Nyil, dárda, szablya jár sűrűn feje fölött.

104. Mint az vívó ördög Kamber Vidra megyen,
Azért, hogy uráért rajta bosszút tegyen,
Szírai nádat rá hajtá keményen,
De csudával látá eltörve az földön.

105. Kurt aga jó tőrrel megsebesítette,
De csak alig fejét megvéresítette,
Ibraim az szablyát Vid paizsán törte,
Ali Kurt kopjával oldalba ütötte.

106. Kamber hüvelyéből ismég ránta szablyát,
Kegyetlenül üté Deli Vid sisakját,
Akkor az Deli Vid hozzá hajta dárdát,
De dárda nem tévé ura akaratját.

107. Mert Kamber elugrék, de nem járt üresen
Az kegyetlen somfa, hanem kegyelmetlen
Esék Zizim agának közép mellyében,
Kiért élte eloszlék levegő égben.

108. Zizim földön fekszik idegen seb miát,
Kirántá Deli Vid emberölő szablyát,
Egy sebbel megölé haragos Kurt agát,
Az másikkal Kambert, Hamvívan szolgáját.

109. Kamber kedves halállal ura mellé dűlt,
Sok véres csuklásban élete elröpült,
Vérétül s hűségtül egyszersmind teste hűlt,
Nálánál hűvebbet soha anya nem szűlt.

110. Talál útat Vida magának szablyával,
Mint az emésztő tűz, merre megyen lánggal,
Úgy hogy ű közűlök kijütt már haraggal,
Ballag az víz felé lustos vérrel s porral.

111. Nem mennek utánna az török seregek,
Sőt inkább közülök hogy kiment örülnek,
De ű gondolkodva indula az víznek,
Hogy közülök kijütt, tartja azt szégyennek.

112. Háromszor megállott az Almás patakban,
Vissza rájok menjen, gondolja magában,
De meglátá Zrinit, hogy vagyon csoportban,
S hogy mindnyájan rá vannak várakozásban.

113. Fegyverestül ugrék hínáros Almásban,
Almás penig űtet viszi maga hátán,
És lemosá róla pogány vért folyásban,
Úgy küldé urához s társaihoz tisztán.*

114. Együtt jó Zrínivel bemene Szigetben,
Kiért vannak mindnyájan vitézek örömben,
Vid gyönyörködik Hamvívan fegyverében,
Mely szírus királynak fia volt éltében.

115. Háromezer lovast vezetett ebben harczban,
Ötszáz jancsár hever az Almás patakban,
De mindnyájok fölött nagyobb kár Hamvíván,
Mely Víd dárdájátul fekszik földet rágván.

HETEDIK ENEK.

1. Minekutánna már szép hajnal szekere
Mindeneket indított gyönyörűségre,
Szép fülemülét keserves éneklésre,
És szigeti vitézeket nagy örömre.

* Az eredeti kéziratban előbb ez a szakasz állt:

113. Fegyverestül neki ugrék a bereknek,
És tetején úsza hínáros mélységnek,
Mert legnagyobb mélyére talált az víznek:
Könnyen az leventa szározra kilépék.

2. Eljüve az gyors hír császár táborában,
Zríni Ozmán basát megverte nagy harczban,
Életét s fegyverét elveszté Hamvíván,
Elveszté kedves fiát basa Murtuzán.

3. Esék ez fülében az vad Demirhámnak,
Kiért szűvét ereszté sértő bánatnak,
Esztelen, szaggatja ruháját magának,
Mintha használhatna avval Hamvívánnak:

4. Hová hattál engem, Menethám nagy fia?
Mert ez volt atyjának igen nagy barátja,
Kegyetlen torkával Hamvívánt kiáltja:
Miképen történt ez, ment lölköd föld alá?

5. Ezt ígértem-e én az én barátomnak,
Sziriai királynak, az te atyádnak,
Hogy magamtul harczon téged elhadlak,
És kaur kardjának praedául hagyjalak?

6. De ki vétkes ebben, csak magad, esztelen,
Hogy közülünk elmenél ilyen véletlen,
Nem tudta ezt senki az te seregedben,
Csak az te szolgád, Kamber, az is szerencsétlen.

7. De Hamvíván lölke, légy nekem irgalmas,
Mert éretted leszen hamar bosszúállás,
Hohárodnak lölkét megeszi ez az vas,
Esküszöm Mahometnek, kit tart ég magas.

8. Te véres szűvedet Menethámnak viszem,
Bánatját lágyítsa noha úgy sem igen,
Tehát bosszút állok az egész Szigeten,
S valahol találok, minden körösztényen.

9. Ilyen szókkal ballag Demirhám császárhoz,
S mihant közel juta császár sátorához,
Megesmeré császár szemén, hogy rossz hírt hoz,
Demirhám így kezde szólni Szulimánhoz:

10. Mi itt heában hevertetjük magunkat,
Amott szigeti bán megverte hadadat;
Megölték kaurok Hamvívánt, társomat,
És Murtuzán fiát, s gyalázták meg Ozmánt.

11. Padisahom, avagy ereszsz el magamat,
Hadd töltsem ki rajtok haragos bosszúmat,
Avagy te magad is hozd el táborodat,
Ronts el az hitetlen pogány kaurokat.

12. Demirhám dühösségét császár esmerte,
Azért megrivogatni ottan nem merte.
Ihon, mast indulunk, neki azt felelte,
Társod volt Hamvíván, állj bosszút érette.

13. Azért megindula Szulimán taborral,
Igen hadviselő okos rendtartással,
Ére Szigetvárhoz ugyanazon nappal
Délután két órakort nagy táborával.

14. Szigetvár bástyáját Zríni szintén nézte,
Meglátá messzirül, magát fölvitette,
Iszonyú sűrű por, s megy égbe keverve,
Úgy hogy eget, földet mind besötétötte.

15. Meglátták későre osztán sok törököt,
Szintén mint levegőben az sötét fölyhőt,
Messzirül mindenfelől belepte az földet,
Mintha hegy mozdulna az sík mező fölött.

16. Az seregök fölött magas por csavarog,
Alattok rötteneteséggel föld robog,
Sok ezer vörös zászló az széllel lobog,
Gondolnád, tenger is hogy mast reád forog.

17. Megszálla vár körül világrontó tábor,
Mint szintén az Dunán az jeges sűrű sor,
Mindenütt fejérlik sok számtalan sátor,
Senkitül ű nem fél, erejében bátor.

18. Császár körösskörül megnézé az várat,
Azután maga is egy halmon túl szállott,
Akkor egész tábor Allahú kiáltott
Egymás után háromszor, messzi meghallott.

19. Az egész jancsárság elrendelt seregben,
Puska mindeniknek kártévő kezében,
Ezt mindnyájan kilüvék az magas égben,
Császár jüvéséért vannak nagy örömben.

20. De az ágyúkat is egyszersmind kilüvék,
Azt tudnád, leszakad reád az magas ég;
Alul az föld robog, repedez, mint egy jég,
Sziget bástyája is féltébül mozdul meg.

21. Meghagyá Zríni Miklós pattantyúsoknak,
Ágyúbúl köszöntést töröknek adjanak,
Legelső Csontos Pál egy végét kanótnak
Gyújtó likához tévé Farkas ágyúnak.

22. Gyorsan rettenetes pattantyú kisüle,
Török tábor felé golyót is átküldé,
Az láthatatlanul sereg közé jüve,
Rettenetes halált ütközikben vive.

23. Mert elöltaláiá jancsár-aga fejét,
Mind patyolatostul elrontá életét,
Utánna egy rendben harminczkilencz testet,
Keménséggel rontá vitéz törököket.

24. Örül az Csontos Pál, hogy aztot meglátta,
Törököknek bástyárul hanggal kiálta:
Ihon van az jól jütt bilikum pohára,
Majd neki is adok, az ki meg nem itta.

25. Szigetvárbul lesznek ilyen köszönetek,
Erős gyomrotok van, megemészthetitek,
Nem jüttök Szigetben, ha nem iszszátok meg
Zríni egészségért, álnok török ebek.

26. Az másik lövéssel Pál Ajgas basának
Lovát elszaggatá, és pécsi dezdárnak
Az mellyét és renddel huszonhárom másnak,
Hevernek az földön, s lölköket kifújják.

27. De harmadik lüvést nem merék megvárni,
Sietnek szállásra kiki eloszlani,
Némelyik nem tudja magáét találni
Nagy iédésében, s nem mér megállani.

28. Két lüvéssel nagy kár esett az törökben,
Sokkal nagyobb történék mostan Szigetben,
Mert Farkasics Péter régi betegségben
Készíti nagy lölkét Isten eleiben.

29. Ű csak azon törődik, hogy ágyon hal meg,
Esztelen, akaratját élő Istennek
Panaszolkodással nem fordíthatja meg,
u vitézek előtt így panaszolkodék:

30. Hej, hej én fátumom mely igen kegyetlen,
Ettül mindenkoron szűvemben rettegtem,
Dícséretlen ágybul hogy éltemet küldjem
Mindenható kegyelmes Isten kezében.

31. Ó, százszor boldogok, kik hazájok mellett
Vitéz módra letették kedves élteket,
Szerencse penig azért tartott engemet,
Hogy haszontalanul fogyassam éltemet.

32. Ah, szerencsétlen én, el nem tudtam veszni,
Hun kedves halállal megholt nagy Losonczi,
Hun fekszik Rácz Milák és Farkas Bottyáni,
Vitéz Spanyor Perez, öreg kastelánfi.

33. De nem tudtam-e én nagy Dragut kezétül,
Vagy kegyetlen Akomat jó fegyverétül
Meg fosztatnom ettül unalmas éltemtül,
Ihon, mast meg kell halnom dícséret nélkül.

34. Mikor megnyomottam egyszersmind húsz nyiltul,
Mikor földre estem Gyáfer csidájátul,
Mikor agyonüttettem Rahmat botjátul,
Éltem megmaradott, s mast megy el ágyombul.

35. De jól van, ha úgy van, mint Isten akarja,
Gyakorta szolgáját keményen sujtolja,
Azért, hogy mennyekben szöbben koronázza,
Szenvedéséért bőven ajándékozza.

36. Ihon, vitéz barátim, mastan meghalok,
Nektek jó szerencsét Istentül kívánok,
Egekben értetek jó Istent imádok,
Vitézek legyetek, mast Isten hozzátok.

37. Igy Farkasics Péter végezé életét,
Az Istenhez küldé vitéz tiszta lelkét.
Siratja jó Zríni ű kimenetelét,
Így nagy fohászkodva elkezdé beszédét:

38. O, forgó szerencse, átkozott kegyetlen,
Méért ragadád el ez vitézt hirtelen,
Az mi nyavalyánknak ez volt hea szinten,
Hogy ne legyen Farkasics mastan eleven.

39. Ó, élet mely hamar ez világbul kitűnsz,
Ó, rövid élet tűlünk mely gyorsan röpülsz,
Mikor inkább kellenél, akkor te meg szűnsz,
És mint harmat nap előtt egyszersmind eltünsz.

40. Mint harmat nap előtt, mint hó az tűz előtt,
Mint álom előttünk, mint füst az szél előtt,
Vagy sebes forgószél mint hajtja az fölyhőt,
Úgy tünsz el előttünk s kívánságunk előtt,

41. Csúsz haszontalanul rút kígyó az réten,
Semmit nem törődik unalmas vénségen,
Ű megifiadik, mikor jün kedvében,
Elveti vén bőrét s megifjul testében.

42\. Ember penig, az mely isteni formára
Meg van ékesítve, Isten ábrázatra,
Mogyha elérkezik utolsó órára,
Nem tér s meg nem újul, de megyen halálra.

43\. Megvénheszik az föld, elveszti szépségét,
De újul, ha érzi kikelet idejét,
Az nap elvégezi estve ű menését,
De megújul reggel, kihozván szekerét.

44\. Csak maga egyedül az nyomoruít ember,
Az ki gyors vénségérül soha meg nem tér,
Örök folyásában van az fris forrású ér,
Emberben peniglen soha nem újul vér,

45\. Víz, tűz, föld és nagy ég tartanak sokáig,
Ember, ezek ura, egy szempillantásig;
Kűfalok, nagy tornyok sok száz esztendeig,
Ember, ki csinálta ezeket, óráig.

46\. Csak egy van, ki megmarad, koporsó után,
Az mely megmutatja magát világ fottán,
Jószágos cselekedet, nagy öröksége van,
Újul mindenkoron halhatatlan voltán.

47\. Újul hát Farkasics az te vitéz neved,
Noha az nehéz föld befödi testedet,
Cselekedeteddel az halált meggyőzted,
Mast Isten jobb kezén van gyönyörködésed.

48\. Ottan fizetődik most világi munkád,
Vígan nézik angyalok sebeid nyomát,
Ottan, mely véredet hazádért hullattad,
Örök boldogságodra szentek fordítják.

49\. Igy Zríni Farkasicsot eltemetteté,
Asztán gondot visel várra mindenfelé,
Szigeti vitézek vannak csöndességbe,
Mindenütt bástyákon s nagy gondviselésbe.

50. Török megszállott volt már mind köröskörül,
Mindenütt sok török szép üdőnek örül,
Csak maga Szulimán nagy gondokban őszül,
Bán merész szűvéért nagy félelemben hűl.

51. Nem késik sokáig szigeti vitéz bán.
Bátorodik szűve, ellenséget látván,
Mint az rettenetes örmény oroszlán,
Ki jün barlangjábul, ott kin fegyvert látván,

52. Így Zríni Szigetbül törökökre megyen,
Erős emberölő van dárda kezében,
Mozgatja gyönge szél strucztollát fejében,
Ötszáz vitéz utánna megyen szép rendben.

53. Megfordult hozzájok, így szólt seregeknek:
Halljátok, mit mondok, ti erős vitézek,
Első nap, első harcz lesz most előttetek,
Ma félelmet tennünk kell török ebeknek.

54. Ma török császárral mi megesmertetjük,
Mi szűünk, mi kezünk, micsodás fegyverünk,
Ma rettenetessé kell magunkat tennünk,
Azért, vitéz szolgáim, emberek legyünk.

55. Kevés szókkal nagy bátorságot bán ada,
Vitéz seregének, mely csak alig várja,
Hogy törökkel szemben hamarább juthatna,
Ha illenék, harczra sebességgel futna.

56. Nem messzi az várbul Ali Kurt fáradoz,
Minden készülettel vagyon sánczásáshoz,
Rusztán, császár veji, ötezer jancsárt hoz,
Letelepíté nem messzi Ali Kurthoz.

57. De Stipan Golemi, jó Zrínyi hadnagya,
Megy vitézek előtt ott elöljáróban,
Nagy bátorsággal üt számtalan asapra,
Az kik sánczot ásnak, együtt jancsárokra.

58. Sok török elesék az száz gyalog miát,
Mert nem lüvi heában egyik is puskáját,
De rendben jancsárság, mint fal, veri magát
Készíti fegyverét, puskáját s kanotját.

59. Rechep jancsár aga legelső, seregét
Viszi Stipán vajdára, tüzes fegyverét,
De Stipán Golemi tűle meg nem iétt,
Mint tölgy szél előtt áll, nézi ellenségét,

60. Török esztelenül kilüvi puskáját,
Stipán megszemlélte Rechep jancsár agát,
Bátran reá vivé kétélő pallosát,
Azt fejéhez üté, vágván patyolatját.

61. Két vállára esik kétfelől az feje,
Nagy zörgéssel esék maga is az földre,
De Stipán kezétül több is mellé dűle,
Mert Abázt, Benavírt s Musztafát megölé.

62. Rusztán bég megindult ötezer jancsárral,
Az hol Stipán vajda kárt teszen pallossal,
Zríni Goleminak négyszáz jó szablyával
Idején segétséget hoz rendtartással.

63. Az kit az Űristen meg akar tartani,
Száz ezer között is meg fog az maradni,
Ötezer puskátul nem lehete halni
Senkinek seregbül, melyben volt jó Zríni.

64. Mihant füst eloszlék, nagy rivalkodással
Rusztán vezér megindult sok jancsársággal,
Az ötezer ember három seregben áll,
Kegyetlenül öszvekapa bán hadával.

65. Legelső nagy horvát, Radivoj, te voltál,
Ki pogány török vért szablyával ontottál,
Ledűlt te előtted kegyetlen halállal
Perviz odabasa, ki volt mind jobb, mind bal.

66. De gyorsan Juranics Lőrincz ű utánna
Achomat barjaktárt szablyával levágá,
Fekszik Zríni előtt tizenöt már halva,
Török testen felyül jár vérben gázolva.

67. Arszlán, Rusztán öcscse, Zrínit megesmeré,
Dárdával űreá merészséggel mene,
Eltörék dárdája, s heában az földre
Esett, mert paizsban ütközött az hegye.

68. Gyorsan kardot ránta az ifiú Arszlán,
Eleiben tartja paizsát horvát bán,
Fölvett már két csapást, de többet nem várván,
Hozzá csap szablyával, jóságában bízván.

69. Kegyetlen szablyával mellyét kettévágá,
Az eleven szűve benne mozog vala,
Ű meghalaványodék, mint szép viola,
Zríni lába előtt esék le hanyattá.

70. Megnyitott mellyébűl piros vért ukádik,
Élete halállal testében küzködik,
Végre az haláltul élte meggyőzetik,
Széles úton lölke testébűl kibúik.

71. De Szanzák Benavir ettűl meg nem iétt,
Kezében markolá kemény hegyes tőrét,
Oda megy, hun rontá Zríni Arszlán béget,
S íly kevélyen kezdé előtte beszédét:

72. Kibújtál likodbul, hamis, álnok róka,
Oda már meg nem térsz, noha eszszel rakva,
Futáshoz termett lábod, ez koporsója
Lesz álnok testednek, s ez utolsó óra.

73. De micsodás kínnal öljelek tégedet,
Arszlán haláláért eleven szűvedet
Kevés leszen rágnom, avagy az ebeket
Véle jó tartanom, megrontván testedet.

74. De, ihon, hohárod teneked ez leszen,
Ez érdemes büntetést szűvedből veszen,
Íly szók után Zrínire megyen mérgessen,
Hozzá szúr, de Zríni elugrik hertelen.

75. Talán jobb csapás ez, ki jün én kezembül,
Mert keményebben és jün is jobb embertül.
Igy felele Zríni, szablyáját vitézül
Derekában vágá, s vérét látván örül.

76. Leesik Benavir s lölke torkán hörög,
Estében fegyvere iszanyúan zörög.
Ihon, szaladáshoz termett kéz, eb török,
Földre lefektetett, s itt feküdjél örök.

77. Nem henyél Deli Vid, látván vitéz urát,
De az sok törökben eltörte dárdáját,
Fekszik ű előtte Kajradin Kajrakát,
Megölte Huszaint, Alt, Cefert, Musztafát.

78. Itt bátorságot vett az körösztény sereg,
Az török peniglen félelemtül lézeg,
Józa Pál életét elvévé Bichirnek,
Penezics Ábrahám Nuhnak s Derielnek.

79. Tamburás Istók is Tojgant földre veté,
Erős Dandó Iván, Ibrahimt megölé,
Barjaktárt Juranics puskával meglüvé,
Aranyos zászlóját kezébül kivévé.

80. De nem tudom, Demirhám honnan érkezék,
Mert haczrul kiáltás fülében beesék,
Gyorsan az harczolók közikben férkezék,
Látja, hogy törökök már futni készülnek.

81. Tamburás Istóknál török zászlót láta,
Mert ennek Juranics, hogy hordozza, adta.
Nem neked, kaur eb, való szép barjakta,
Messzirül Istóknak Demirhám kiáltja.

82. Együtt ilyen szókkal hozzá ránta kardot,
Amaz iédtében elhajtá az zászlót,
Ű neki is kezében szablya akadott,
Igyenetlen kézzel hozzá üté aztot.

83. Fölvévé az csapást Demirhám szablyával,
Ugyan hozzá vágott azon fáradtsággal,
Mellyén és oldalán egy nagy sebet csinál,
Azon élte kimegyen s száll belé halál.

84. Demirhám lovárul zászlóért leszállott,
De mihant meglátá tollas Deli Vidot,
Könnyen, mint egy evet, ismeg lóra ugrott,
Más töröknek adta kezében az zászlót.

85. Ez az a Demirhám, ki minap Szigetben
Vala Zríni előtt olyan keménységben,
Mast ismeg csidát vett kártévő kezében,
Bizonít keménységet cselekedetiben.

86. Mint az mérges sárkrány Vidra rugaszkodék,
De ártalmas dárda paizson eltörék,
De az Vid pallosa ló fejében esék,
Kiért halva földre urastul leesék.

87. Ismét könnyen Demirhám, mint az fris menyét,
Földön hagyá lovát s kivonyá fegyverét,
Megyen Deli Vidra, nézi bátran szemét,
Mintha nem is látna máshun ellenséget.

88. Mit készülsz sokáig, Deli Vid azt monda,
Lám, vártalak addig, mig csühődöl vala
Az ló alól, van kezemnek máshun dolga,
Nem csak veled. Demirhám ily választ ada:

89. Károddal serkentgetsz magadra engemet,
Azért, hogy nem esmérlek, nézlek tégedet,
Talán Deli Vidnak mondanak tégedet,
Az ki Hamvívánnak elvevéd életét.

90. De te akárki légy, több gondod nem leszen,
Ma mert én kezem néked eleget teszen,
Kardom török vérért rajtod bosszút veszen,
Azért ily kis üdőt szűved ne resteljen.

91. Én vagyok Deli Vid, felele az másik,
De méért karatyolsz, szájad nyelveskedik,
Az én kezem miatt Hamvívan ott fekszik,
Majd ugyanez miatt fejed földre esik.

92. Demirhám, mint ördög, hogy eztet meghallá,
Hogy ez keze miatt lett társa halála,
Nagy demeczki kardot kezében ragada,
Úgy megyen dühösséggel nagy Deli Vidra.

93. Mint két haragos libiai oroszlán
Őszve találkozván az nagy széles pusztán,
Próbálják körmöket egymás szőrös hátán,
Úgy két vitéz teszen Szigetvár határán.

94. Demirhám haraggal s dühösséggel nagyobb,
De vitéz Deli Vid igaz hittel bátrabb,
Nem enged egymásnak, szikráznak az kardok,
Magokon merő vas nagy messzirül ragyog.

95. Török két csapással Deli Vid paizsát
Darabokra rontá, de török sisakját
Deli Vid eltöré, mert szablyája lapját
Üté az sisakhoz, megsérté homlokát.

96. Ezek így harczolnak, de az több seregek
Erős Zríni kezétül megfélemlettek,
Benavír serege legelső futamék,
Utánna Arszláné, urokat elveszték.

97. Megindult Rusztán is, megiétt ily dolgon,
Nem gondol öcscséért Zrinin bosszút álljon,
Űzi az törököt Zríni magok nyomon,
Mindenütt körösztény szablya van hátokon.

98. Űzi, de okossan, mert messzirül látta,
Hogy sok ezer lovas jün az ű kárára,
Mert vitéz Delimán, nagy tatár hám fia,
Mint oroszlánykölök jün Zríni hadára.

99. Bán az nagy sokaságot mikor meglátá,
Elszéledt seregét ottan öszvehajtá,
Mert immár szép nap is lovait elhajtá,
Oceánum tengerben, sötét is vala.

100. Rusztán alig szaladt sok gyalogságával,
Ha Delimán nem jütt volna lovasokkal,
De harczol Demirhám mast is Deli Viddal,
Nem árthatnak egymásnak semmit szablyákkal.

101. Mikor sötét vala, Demirhám így szóllal:
Mi itt, mint az vakok, törjük bolondsággal
Heában magunkat s nem árthatunk karddal
Egymásnak, nem jobb lesz-e harczolnunk nappal?

102. Nappal, akkor munkánkat az irigy sötétség
El nem titkolhatja, mert meglátja nagy ég,
Meglátja Szigetvár és az török sereg,
Micsodás bosszút áll rajtad Demirhám bég.

103. Azért esküdjél meg nekem az Istenre,
Én is megesküszöm Mahomet hitire,
Hogy te is visszatérsz, én is erre helyre,
Mihant neked, nekem is módunk leszen benne,

104. Mert sötétség miatt mast nem harczolhatunk,
De hiszem még lehet alkalmatosságunk,
Mert tudom, ily hamar innen el nem válunk,
Valamig tikteket falbul ki nem vájunk.

105. Felel az Deli Vid: Képes beszédedet
Szeretném, de énnékem módom nem lehet,
Hogy bizonynyal tudnám kijüvetelemet,
S mint tegyem ki nagy had ellen életemet.

106. Bár elhidd aztot, ha bizonynyal tudhatnám,
Hogy maga ellenségem lenne Demirhám,
Soha én előtte fal közé nem bújnám,
Hanem erdőn, mezőn mindenütt megvárnám.

107. Ne féltsd, Deli Vida, mástul életedet,
Mert hozok teneked császártul levelet,
Demirhám csak maga leszen ellenséged,
Szulimán leköti igaz török hitét.

108. Így halálos veszélyre megalkuvának,
Azután egymástul hamar elválának,
Mint két erdei kegyetlen fene bikák,
Kik szarvokkal egymásnak nem árthatának.

NYOLCZADIK ÉNEK.

1. Ihon jün szárnyos lovon szép piros hajnal,
Második zablája fejér tajtékjával,
Az ló fekete volt, de szőbb Pegazusnál,
Orra likjábul tűz, szeméből jün halál.

2. Kis fejér patyolat magának fejében,
De az ű orczája van nagy fényességben
Ű maga öltözött arany pánczér-üngben,
Két szál hebanum-csid van fényes kezében.

3. Minden kis veríték, mely lórul csöppenik,
Szép gyönge harmattá az földön változik,
Előtte sötétség nagy futással oszlik,
Kerülette az ég messzirül tündöklik.

4. Ifiú orczával mindent megvidámít,
Ű földbül virágot szépségével indít,
Ű fülemülében keserves torkot nyit,
Ű forrást, ű folyást, erdőt, mezőt újít.

5. Ű mikor érkezék Szigetvár föliben,
Esék íly kételkedő elmélkedésben,
Ihon, mennyi holtest fekszik ebben helyben,
Nagy levegő eget elveszt büdösségben.

6. Vallyon ki keze munkája ez lehetett,
Talán itt döghalál vagy sárkánylehellet
Elvesztette magyarnak gyönyörű földét,
Talán mérges Python ismeg felébredett.

7. Ha az, majd leszállok földre magas égbül,
Két hegyes dárdámmal megmentem mérgétül
Sarkánnak magyarokat s veszedelmétül,
De úgy tetszik, tábort látok amott szélrül.

8. Ah, hirtelen törököt látok mezőben,
Ezt jobban sárkánnál gyűlölek szűvemben,
Haj, hitetlen ebek, ha volna erőmben,
Mind elvesztenélek haragos kedvemben.

9. De jól van, mert látom, nem igen örülnek,
Sőt sűrű sírással égben üvöltenek,
Ne adj, ne adj szerencsét, Isten, ezeknek,
Engedd magyar kéztül fottig elveszszenek.

10. Áldott légy jó Zríni, ki így űket rontád,
És hitetlen testeket halomban rakád,
Ugyanis tetűled vár minden jót hazád,
Ezért és jó hírért éltedet te ne szánd.

11. Szulimán de őszül az széles táborban,
Szűve gondokban hűl és nagy busulásban,
Zríni megmutatta már kétszer két harczban,
Tovább mit remélhessen Pannóniában.

12. Mit várjak már tovább, így kezd panaszolni,
Kiben bízhatom én, s kinek kelljen hinni,
Ihon, atyám lölke kész lén engem csalni,
Mondta, hogy Szulimán Szigetben fog lakni.

13. Kevés volna, engem ha csalt volna atyám,
Hazudott előttem Mahomet prófétám,
Hogy kezemben leszen az szép arany almám,
És világot bírja alattam muzulmán.

14. Ihon, én meggyőztem az egész világot,
Ű sírván, óhajtván hozott nékem adót,
Hatalmas fegyverem világon országlott,
Hun feljütt, hun lement nap, kardomtul tartott.

15. Rettegett előttem az nagy Károl császár,
Elveszett kezem miatt Uluduvejdár,
Széles egyptumi, nekem esett kis kár,
Hányad része azoknak ez a szarkavár?

16. Világbíró császár Zrintül győzettettem,
Ihon, minden erőmet rá vesztegettem,
Ihon, az jancsárság, rettentő seregem,
Elvész keze miatt, egyszersmind előttem.

17. Nincsen Demirhámnál vitézebb világon,
De mit ártott Zrininek már az két harczon,
Fekete Hamvíván fekszik Almás-parton,
Nagy eszű Rustán mint járt tegnapi napon?

18. Lásd, tatár hám fia, haragos Delimán,
Azt gondoltuk róla, hogy sívó oroszlán,
Elvész bátorsága, ha kijün horvát bán,
Nem siet oda harczra, az hol Zríni van.

19. Hej, hej, csak te ne volnál, vitéz Zríni bán,
Ha rád nem botlottam volna hadakozván:
Szintén, mint nagy Sándor, nagy volnál Szulimán,
De, la, mint kell vesznem magamat itt rontván.

20. Világrontó Szulimán szűvét így törte,
Okos főtanácsiért gyorsan elküldé,
Szokolovics Mehmet ezeket meggyűjté,
Császár sátorában renddel leülteté.

21. De császár leűlni nem akar közikbe,
Hogy változást rajta senki ne esmérne,
Egy röjtök sátorbul dívánt titkon nézte,
Szokolovics Mehmet beszédét így kezdte:

22. Vitéz urak, hadverő bölcs fejedelmek,
Világ határirul való beglerbégek,
Ti basák, ti bégek, ti okos vezérek,
Kik mast ebben helyben dívánra gyűltetek.

23. Az hatalmas császár, szultán Szulimán khán,
Kinek az hold szolgál, kinek birtoka van
Tengeren és vízen, ki az ég alatt van,
Élni tanácstokkal ebben helyben kíván,

24. Kívánja hallani azért ti tűletek,
Mi mód kelljen veszni ennek az Szigetnek,
Kár s török vér nélkül, és hogy az üdőnek
Hosszasága ne ártson ű nagy hírének?

25. Mindenitek tetszését megírván, hatta,
Hogy vígyem kezében, és hogy ű meglássa:
Mit kellessék legjobbat török hasznára
Cselekedni, ebbe kaur-rontó hadba.

26. Hogy emlékeztesselek, megparancsolta,
Erre nem legkissebb tanácsnak falkára
Tikteket, hogy jüttünk legvitézb kaurra,
Ki kardot világon övedz oldalára.

27. Ezt hatalmas császár méltónak ítélte,
Maga személyével legyen ellensége,
S jó hír koszorúját, mely győzésbül kötve,
Zrínin s Szigetváron eztet vigye végbe.

28. Senkit azért, vitézek, az vakmerőség
El ne ragadjon és meggondolt vitézség,
Mert Zríni horvát bán olyan ellenség,
Ki ellen lesz káros oktalan sietség.

29. Így végezé szovát Szokolovics Mehmet.
Rustán, császár veji, elkezdé beszédét,
Ű ül vala első nagy kajmekán mellett,
Méltósággal fordítá mindenre szemét:

30. Itt hol világ virágja öszvegyűjtve van,
Sok bátor szűvű úr, minden forgott hadban,
Hol hatalmas császár maga fejével van,
Erőtlen én eszem ilyen nagy tanácsban.

31. Ki világot megbírta okos erővel,
Nincs szűki tanácsra íly, mint én, vezérnél;
De minthogy parancsol, mit érek elmémmel,
El nem titkolom én tiszta, ép szűvemmel.

32. Mert oly helyen vagyunk, az hol az titkolás
Nekünk és császárunknak lehet ártalmas;
Első vétkünk után lehet nagy kárvallás,
Legyen messzi az én szómtul prófétálás.

33. Itt van az aż Zríni, melynek széles híre
Még tengeren túl is érkezett fülünkbe.
Igaz-e vagy hamis az ű vitézsége?
Nem tudom, elég, az népek közt van híre.

34. Hírrel viseltetnek az hadakozások,
Nem, mint mi gondoljuk, szók legkissebb dolgok,
Ettűl rontattatnak hatalmas táborok,
Evvel vesztnek, nyernek világi császárok.

35. Mi penig semminek gondolván ezeket,
Sáncz nélkül, vakmerőn szállottuk Szigetet,
Napvilággal alá hoztuk seregeket,
Nem tartván istrázsát, sem titkos kémeket.

36. Igen megfizettük vakmerőségünket,
Mert ezen az mezőn hullattuk vérünket;
Igen bőven most is látjuk holttesteket,
Látjuk Almás vizét, forgat embereket

37. Ki nem csudálná tanácstalan dolgunkat,
Mi miképpen elbíztuk mastan magunkat,
Nem nevethetnénk-é Ali Kurt próbáját,
Sziget alá vinni mert két ezer szablyát?

38. Nem volt Ozmán basának az hivatalja,
Hogy tízezer lovassal várat megszállja,
Űtet azért küldték, hogy mezőt prédálja,
És eledelt Szigetben vinni ne hagyja.

39. Esztelent vakmerőség, nézd, hová vivé,
Szigetvára alatt hadát telepíté;
Híd nélkül hada közt az Álmást ereszté,
Jobb részét hadának gyalázattal veszté.

40. Sok Ozmán basával elől elment lopva,
Gondolták, Szigetben befutnak száguldva,
Elveszett Murtuzán basának szép fia,
Megölte Hamvívánt Deli Vid csidája.

41. Nem kell kétségben esettekkel játszani,
Harczolást ű velek el is kell kerülni,
Mert mint dühös ördögök készek kárt tenni,
Semmi erőtül nem tudnak ezek félni.

42. No ez már megvan, vegyünk kárunkbul példát,
Ne várjuk lábunknak második botlását,
Tartsunk tábor szélin vigyázó istrázsát,
Mert aluva megvalljuk bizony az kárát.

43. Az mi penig várnak vételét illeti,
Sánczczal köröskörül azt kell nekünk venni,
Úgy kaurok mi ránk nem tudnak kijünni,
Rövid nap kár nélkül fogunk ben örülni.

44. Rontsuk meg álgyúkkal földdel tölt bástyákat,
Száraszszuk ki ásással vizes árkokat,
Lapát és golyóbis veszi meg várokat,
S veszteg ülve nézhetjük holt kaurokat.

45. Ily szók után Rustán meg helyére üle,
Más felöl tatár Delimán talpra kele,
Ennek teli méreggel haragos szüve,
Rustán ellen bátran osztán szólni kezde:

46. Akarnám, vitézek, tíz ország engemet
Innen választana, ne látnám ezeket,
És mast ne hallanám ilyen szégyenünket,
Okoskodni akarván beszélt ez melyet.

47. Nem ilyen tanácscsal bírta meg világot
Vitéz muzulmán vér, nem ílylyel ád adót
Az kaur töröknek, nap ilyent nem hallott,
Azt mondja, veszteg ülve vegyük meg várot.

48. Legjobb lesz, bújjunk el, vessük el kardunkat,
Hagyjuk veszni hírünket, vegyünk kapákat
Vitéz kezeinkben, így ront kaurokat
Győzhetetlen császár, így vesz meg várokat.

49. Hírrel viseltetnek az hadakozások,
Tahát törököknek hírt nyernek az ásók;
Nem rókáknak, borzoknak Sziget szállások,
Az kit kivájhatnak mindenkor pór ásók.

50. Bujjon el ű maga, az ki fegyvertül fél,
Vesse el szablyáját, ki futó, mint a szél,
De az mi szüvünket, mely fegyverbe remél,
Nem látja földben ásva ez a fényes dél.

51. Ozmán elvesztette bolondul az hadát,
Tahát mi vallottuk annak gyalázatját?
Tegnap az bölcseség hamar adott hátat,
Mindnyájon olyanok ebben hadban tahát?

52. Szabad legyen kérkedés nélkül mondanom,
Ki szabadította ezt tegnapi napon
Az Zríni kardjátul? Nem tulajdonítom
Én vitézségemnek, nem is annak mondom.

53. Látta ravasz Zríni, ki előtt kell futni,
Kész volt Rustán béget az táborig űzni,
Delimánt nem akarta közel meg várni,
Láttuk ezt mindnyájan, ű is tud szaladni.

54. Nem ásó, nem kapa az mi győzedelmünk,
Hanem rettenetes aczélyos fegyverünk,
Evvel Szigetvárát hamar porrá teszszük,
Evvel nevelkedik hírünk s vitézségünk.

55. Ne kérdezd, hun megyek én Szigetvárába?
Hogyha kijün Zríni, én is ű nyomába
Bémegyek Szigetvárnak nagy kapujába,
Hozzon kapát, ásót, az ki bízik abba.

56. Ily szókra Rustán szíve megkeseredett.
Ismeg talpra álla az kajmekán mellett;
De vitéz Delimán nagy haraggal kiment,
Nem méltóztatik várni Rustán beszédét.

57. Messzi Demirhámtul tanács rendi vala.
De mérgessen ű is kiáltván felálla:
Én is nem kapálni jüttem ez vár alá,
Ha az kell, én teszek szert ezer asapra.

58. Bezzeg hasznos tanács: itt ülve henyélni,
Az ki vitézségét akarja veszteni,
Szintén így kelletik néki cselekedni,
Akarjuk-e magunkat megnevettetni?

59. Delimán jó tanácsát én is javallom,
És tovább íly gyalázatot nem hallgatom,
Ki szereti jó hírt, minket követ, tudom.
Ily szókkal Demirhám kiment sátorajtón.

60. Rustán csaknem eszi mérggel kezét, lábát,
Hogy ezek megnevetik ű jó tanácsát.
O, balgatag nemzet, fohászkodva kiált,
Nem ember, de oktalan és dühös állat.

61. Eredj, vedd meg Szigetet vitéz szablyáddal,
Döntsd le az bástyáit haragos torkoddal,
Mast látom töröknek dolga veszőben áll,
Mikor bővelkedik tanácsa bolonddal.

62. De mit törődöm én más esztelenségén,
Jobb lesz vesztég űlnöm sátor kerevetén,
S csudálkozom ezeknek nagy vitézségén,
Ha ugyan veszni kell dolgunknak, ám veszszen.

63. Rustán az sátorbul haraggal kilépék,
Petráf, ki Gyulát megvévé, emelkedék
Talpra, s így szólla az török vezéreknek,
Az kik várván Petráfra mindnyájan néztek:

64. Ezt az bosszús szűvet, kit köztötök látok,
Szigetvár közepiben lenni kívánok,
Te tudod, Űristen, hogy hozzád óhajtok
Leginkább ily okért, s gyakrabban kiáltok.

65. Kis dolgokat egyesség nagyra neveli,
Erőtlen jó kedvet magasra emeli,
De nagy s erősöket az főldre leveri,
Hogyha egyenetlenség azokat éri.

66. Mely nagy monarchiák csak ez miatt vesztek,
Megártott Assiriának, görögöknek,
Meg rómaiaknak, s más körösztényeknek,
Az melyek ez miatt fogytokig elvesztek.

67. Az mi monarchiánk oly nagy és hatalmas,
Semmi külső erő nem lehet ártalmas,
De maga nagysága lesz neki unalmas,
Ha köziben férkezik rút visszavonás.

68. Csak egy példát hozok én mastan tinektek,
Melyet nem régen látott az ti szemetek,
De ti abbul sokat eszben vehetitek,
S visszavonyást köztünk kárnak esmeritek.

69. Kalender Chelebi, Chás bektas nemzete,
Miként Anatoliát fölzöndítette,
Tíz ezer dervissel ű megrettentette
Az egész Azsiát s csudássan keverte.

70. Mit ártott űneki sok szangyák ereje,
Hada nevelkedvén, azokat megverte,
És hogy Ibraim basa űtet meggyőzte,
Oka volt, véletlenűl életét veszté.

71. Igen kicsin ok volt, kiért Kalender ezt
Szerzette törökök közt ártalmas szélvészt,
Karamaim — — — adott háborús eszt
Visszavonyásával, s így minden rajta veszt.

72. Hát mast mi, kik vagyunk ellenségünk szemén,
Nékünk minden dolgunk fekszik az ű szűvén,
Miket remélhetünk, visszavonyás ilyen
Ha lesz tanácsunkban és ebben seregben?

73. Az élő Istenért, tegyétek fére mast
Kiki maga szűvébűl nagy visszavonyást,
Mindenik eszében jutassa ezt bízvást:
Császárunk, tisztességünk velünk vagyon mast.

74. Az mi penig Sziget vételét illeti,
Mindenik ű magában megesmérheti,
Hogyha táborunknak nem lesz kerűleti,
Könnyen török császár eztet elvesztheti.

75. Hiszem farkas ellen csinál ember házot,
Mezőn esső ellen juhász is hajlékot,
Méért volna szégyen minekünk itt sánczot,
Ellenségünk ellen valami oltalmot?

76. Mindeddig Zríni ellen harczolnunk kellett,
Valamikor űneki kedvében esett,
Sokszor tíz, húsz ember derekas lármát tett,
Egy dobütés egész tábort felűltetett.

77. Nem mondom én aztot, hogy harczra ne menjünk,
Hanem haszontalanul itten heverjünk,
Bizony nagy részét hírünknek elvesztettük,
Hogy visszanyerhessük, azon mesterkedjünk.

78. Ha kijün Zríni bán valamikor harczra,
Mi is ne maradjunk akkor ebbe sánczba,
De ne tanácstalanul, mert lesz kárunkra,
Hanem rendelt seregben menjünk ű reá.

79. Ez az én tetszésem, de ha tud ki jobbat,
Mondja meg, nem gyújtja avval haragomat,
Örömest is hallom más ember tanácsát.
Itt Petráf elvégezvén leűl és hallgat.

80. Mindnyájan Petráf tanácsát helyén hagyák,
Ezt jónak, hasznosnak mindnyájan kiálták,
Osztán fejet hajtván renddel kaimekánnak,
Sátorbul magok szállásokra oszlának.

81. Az tatár Delimán császárhoz bemene,
Mert régen kéredzett s neki így beszéle:
Vitéz töröknek hatalmas fejedelme,
Hallgasd meg, mi okért jüttem te elődbe.

82. Az te tanácsodban látok csuda dolgot,
Sok van, az ki kíván inkább nyugodalmot,
Hogysem ellenségre bátran vonjon kardot
Mert otthon megszokta kényes uraságot.

83. Uram, vedd eszedbe idején magadat.
Ne fogadd mindennek szűvetlen tanácsát,
Bizony kevés nézi maga gyalázatját,
Csak nyúthassa sokáig éltének hosszát.

84. Veszem én eszemben az ellenség dolgát,
Hogyha elvesztik közülök hat hadnagyát,
És Zrínit, horvát bánt, az ki mindent forgat,
Elvesznek mindnyájon s elvesztik az várat.

85. Engedd meg, hogy hat erős vitéz közülünk
Zrínit s más ötöt halálos bajra híjuk,
Hiszem Istent, te neked kezedbe adjuk
Zrínit, Szigetvárat is mindjárt megbírjuk.

86. Hogyha penig azok közülök nem vesznek,
Bizony sok búsulást nekünk cselekesznek,
Mert nagy híre vagyon az ű erejeknek,
Kiért mind fejenként hadodban rettegnek.

87. Én, én, ha az előbbeni vitéz kezem
Nem változott, (s nem is), ezt magamra veszem,
És annak az tolvajnak fejét elveszem,
És az te hatalmas lábod alá teszem.

88. Az te seregedben más is találkozik,
Az ki ilyen fáradtságtul nem irtózik,
Elhittem, vitéz Demirhám el nem búik,
Sem Idriz Zagatar ettül nem rettenik.

89. Ifiú tatárnak császár vitéz szűvén
Igen gyönyörködik, de az ű elméjén
Nem járhat ily dolog, nem hivén szűvében,
Hogy Zríni íly bajra Szigetbül kijűjjön.

90. Mond az Delimánnak: Ó te, vitéz virág,
Kit méltán csudálhat egész török világ,
Az te vitéz szűved énnékem vígasság,
Ne kívánd, hogy ettül fosztassam mostanság.

91. Nem ilyen dologra termett vitéz kezed,
Hogy közönségessen eztet harczra vessed,
Az muzulmán hit vár nagyobb dolgot tűled,
Tartsd nagyobb dologra te hasznos éltedet.

92. Tekints hadakozás forgandó dolgára,
Nem állhat soha is egyféle formára,
Mit mond ez az világ, ha téged halálra
Kiteszlek és ilyen veszedelmes bajra.

93. Szánjad vén apádat, kinek egy fia vagy,
Az te szerencséddel neki halált ne adj,
Csak te vénségének erős istápja vagy,
Erőtlenségében tüle el ne szakadj.

94. De nem veszi Delimán császár tanácsát,
Sőt hasznos orvosságtul betegszik s kiát:
Az mely szorgalmatos viselsz rám gondokat,
Tedd le, s engedd jó hírért szenvednem halált.

95. Mi is erős kezünkben vasat hordozunk,
Az mi sebünkbül is piros vér jün, tudjuk,
Messzi Szigetvára lesz neki, meglátjuk,
Az kiben bújhasson, ha ott lesz mi vasunk.

96. Szulimán de látja Delimán haragját,
És az bajvivásra elszánt akaratját,
Igy szól, meg nem szegem te akaratodat,
Úgy legyen, valamint te akarod magad.

97. De jobb alkalmatosság szükséges erre,
Mast penig másképpen micsoda ereje,
Próbáljuk, Zríninek, ágyúkkal Szigetre
Kell minekünk mennünk, most van annak helye.

98. Hogyha nem árthatunk avval mi Szigetnek,
Akkor leszen keleti vitéz kezednek,
Mindnyájon bennünket mast megnevetnének,
Ha ily vitézeket ok nélkül vesztenénk.

99. Fiam, én szeretlek, szeretem hiredet,
Vedd ki hát belőlem minden kétségedet,
Én ennek dolognak tudom jól idejét,
Bízd rám vitéz szüvednek csak egyik részét.

KILENCZEDIK ÉNEK.

1. Hová ragadtatom én könnyű pennámtul?
Holott tanulhatnék Dedalus fiátul,
Kis késziilettel indultam tengeren túl,
Kis elme ez, ki ír nagy atyám dolgárul.

2. Kíván nyugodalmat vers és historia,
Nem haragos Márssal lakik Músák fia,
Hangos dob, trombita Apollót nem hija
Verscsinálásokrul harczra s viadalra.

3. Engemet penig, midőn írom ezeket
Mars haragos dobja s trombita felzörget,
Ihon, hoz házamhoz füstölgő üszököt
Kanizsai török, oltanom kell eztet.

4. Még sem tanácstalanul kezdtem munkámat,
Tudván ez dologhoz nagy tartozásomat,
Nem röjtöm Istentül vett talentumomat,
Kézzel is, ha lehet, követem atyámat.

5. Fáradhatlanul Ali Kurt forgolódik,
Három helyen tüle nagy sáncz csináltatik,
Az honnan álgyúkkal Szigetvár lüvetik,
Nappal és éjjel is bástyája töretik.

6. Két napja mult már el, Zríni Szigetvárbul
Nem megyen ki harczra, igen nagy okokbul,
Noha minduntalan vitéz Deli Vidtul
Kérettetik, bocsássa hogy Szigetvárbul.

7. De Zríni Deli Vidnak így beszél vala:
Az ki az szerencsét meg nem zabolázza,
Hanem mindent elereszt erős szájára,
Végtére is veszélyre aztot ragadja.

8. Még mindeddig szerencse mivelünk tartott,
Isten kegyelmébül győzedelmet adott,
De mivel forgandó, ha kezd adni hátot,
Egyszersmind ránk burít veszélyt s ártó habot.

9. Higyjed, nem heában nyugodtam én itt ben,
Nagy dolgokat forgattam gondos szűvemben,
Ha törökök elbíznák magok ez helyben,
Akarnám, gondolnák, vagyunk félelemben.

10. Akkor véletlenül mi reájok mennénk,
Kárt és veszélyt, nagyot, köztök cselekednénk,
Az alatt császárnak talán hírt küldhetnénk.
S talán tűle hamarább megsegíttetnénk.

11. Igen javallá Vid az ura tanácsát,
És legottan mindjárt fölajánlá magát:
Ha akarod, uram, én fáradtságomat
Érted nem röstellem, sem vérem hullását.

12. Vagy éjjel vagy nappal mondod, megindulok,
Törökök közt megyek, mert nyelveken tudok,
Hogyha mesterséggel semmit nem használok,
Erővel, kardommal megyek ű általok.

13. Édes vitéz szolgám, így felele Zríni,
Nem kell te vitézségedben kételkedni,
De teneked Szigetet el nem kell hadni,
Itt énvelem együtt kell aztot őrizni.

14. Talán rendelt Isten mást erre dologra,
Ki kevesb kár nélkül eztet fölvállolja,
Zríni Deli Viddal így beszélnek vala,
Azonban szólton szól Ali Kurt ágyúja.

15. Erős Radivojon rendi istrázának
Vala és mellette Juranics vajdának,
Ezek kapu fölött vigyázásban voltak,
Radivoj így szólla másik barátjának:

16. Juranics vajda, édes vitéz barátom,
Nézd min gondolkodom, édes jobbik szárnyom,
Az mi jó urunkat nagy gondokban látom,
Mint magyar királynak törökrül hírt adjon,

17. Mindenütt jól tudom az kalauzságot,
Éjjel vihetek végben én ilyen dolgot,
Míg fölkél, megvárom az szép hódvilágot,
De előbb megmondom az úrnak ez dolgot.

18. Higyjed, oly nagy merészség szállott szűvemben,
Az minemüt soha nem tudok éltemben;
Úgy tetszik, nappal is az török seregben
Kézzel magam nagy dolgot vihetnék végben.

19. Mikor vajda Radivoj beszél ilyeket,
Az másik vajdának felgyújtá az szűvét,
Juranicstul azért lén ilyen felelet:
Hová hadnál Radivoj tahát engemet?

20. Egyedül ily veszedelemre magadat
Akarnád-e vetni, s itt hadni társodat?
Az mely szeret tégedet, szintén mint magát,
Futsz Radivoj tülem s én szűvemtül tahát?

21. Nem úgy én e minap magamat viseltem,
Hogy rólam kétséget hagyjak te szűvedben,
Demirhám láttára barjaktárt megöltem,
Életével együtt zászlóját elvettem.

22. Noha nem első próbám volt az énnekem,
Veled együtt nagyobbakat cselekedtem,
Éltemet halállal én is megcserélem,
Mikor hozzá adatik örök jó hírem.

23. Radivoj erre így: Úgy hozzon meg Isten,
Édes vitéz barátom, jó szerencsésen;
Soha én terulad nagy gondú elmémben
Ily vitéztelenséget nem eresztettem.

24. De gondolatomban ez forog énnekem,
Ha (az mint megszokta) szerencse én velem,
Gonoszt cselekeszik reménségem ellen,
S ád török kézben halva vagy elevenen.

25. Azért, vitéz társom, kívánom éltedet,
Legyen, ki temesse el megholt testemet,
Vagy sarczon váltsa ki rabságos éltemet,
Vagy ifiabb, méltó, hosszabítsd éltedet.

26. Nem hajul Juranics az ilyen beszédre,
Inkább mérgesedik ily hitegetésre,
És nevelkedik kedve nagyobb veszélyre,
Ilyen szép szók jüvének az ű nyelvére:

27. Te haszontalanúl hitegetsz engemet,
Soha meg nem lágyítod az én szűvemet,
Szállítson szerencse minden veszedelmet
Én ifjú fejemre, de elmegyek veled.

28. Így megyen két vajda Zríni eleiben,
Az hol Deli Viddal van beszélgetésben.
Elől szól Radivoj: Ne csudáld szűvedben,
Uram, hogy mi ketten jüttünk te elődben.

29. Láttuk az bástyákrul nagy esztelenségét
Az mi ellenségünknek és henyelését,
Tegnap sok itallal terhelték fejeket,
Most bízvást alusznak, nem esmervén minket.

30. Ha engeded, éljünk szerencsével mi mast,
Ketten által megyünk az táboron bízvást,
Hírt viszünk császárnak, mely Bécsben vagyon mast,
Micsodás ellenség van Sziget körül mast.

31. Én itt mind jól tudom körül a föld csinját,
Arra megtanított untalan vadászat,
Megbújjuk mi lopva az török táborát,
Ad Isten szerencsét, az ki mindent adhat.

32. Itten örömében Zríni könyvet hullat,
Megölelvén üket az égben fölkiát:
O, hatalmas Isten, ki vered hadakat,
Nem elegendőül téged nyelvem áldhat.

33. Nem akarsz elveszteni még szintén minket,
Mivel adsz közinkben ily erős szüveket,
De mi elegendő lesz ti érdemetek,
Ó, minden dícséretre méltó vitézek.

34. Halljátok Radivoj s Juranics vitézek,
Az mit én igérek Isten előtt néktek,
Ha szerencséssen ezt ti véghez viszitek,
És én ellenségemtül mentté lehetek.

35. Mindenitek leszen részes én kincsemben,
Egy gazdag türkéses kard, Radivoj, lészen
Tied, melyet én Mehmet basátul nyertem,
Olyan lóra való fékkel egyetemben.

36. Juranicsnak adok szép arany sisakot,
Melyet Gyáfer éltével együtt elhagyott
Szép varasdi mezőn, hun atyja szaladott,
Mindeniknek ehhez hat-hatszáz aranyot.

37. Igy adnak választot az két vitéz vajda:
Ó, hatalmas vitéz, Szigetnek nagy ura,
Ajánlásod böcsüljük, de tedd máshova,
Nem ösztönöz adomány minket próbára.

38. De ád az jó hír-név neküink erre szüvet,
Melyet irigy üdő tőlünk el nem vehet,
Csak jó egészségben maradjon te fejed,
Mindenkor megtaláljuk nálad ezeket.

39. Mikor eleresztė Zríni vitézeket,
Deli Vid az ajtón kikésérė üket,
Mindeneknek ada szép emlékezetet,
Avval ajándékozá az vitézeket.

40. Magárul elvévé, adá Radivojnak
Bőrét nagy arábiai oroszlánnak,
Melyet elvett testérül Abdus Elámnak,
Életével együtt Singér bég fiának.

41. Szép aranynyal vart ünget vöres atlaczbul
Azután Deli Vid levevé magárul,
Ű ezt levonta szerecsen Hamvivánrul,
Juranics vajdának adá ajándékul.

42. Kívánom szerencséssen ezt viseljétek,
Igy monda Deli Vid, de többi vitézek
Ki kardot, ki sisakot ada nekiek,
Fegyveressen osztán kapu fele mennek.

43. Vala oly órában, mikor minden állat
Legcsendesebben magának nyugodalmat
Vesz, juhász, szántó aluszik kedves álmat,
Juhok mellett nyugszik kuvasz, mely megfáradt.

44. Akkor az vitézek kimennek mindketten,
Híják segítségül Jehovát szűvekben,
Vannak bátorságban és nagy reménségben,
Mindenfelől vigyáznak nagy sötétségben.

45. Nem menének vártul igen messzi földre,
Látnak sok törököt az gyöpön heverve,
Gondolkodnak: menni volna legjobb merre,
Hun inkább az török eszbe nem vehetne?

46. Bizony két vad farkashoz hasomlók ezek,
Mikor mindenfelé azok barmot néznek,
Mindenekre örömest ük elmennének,
Végre hun legtöbb ordít, arra ügetnek.

47. Radivoj Juranicsnak azt mondja titkon:
Az nyomunkra vigyáz, édes vitéz társom,
Én elől csinálok útat nagy hatalmon,
Mert feküsznek törökök, részegek ihon.

48. Ily szók után kevély Perviznek az nyakát
Testétűl elvágá, ez magyar katonát
Semmire böcsüle, vélvén többnek magát,
Hogysem tízenhárom körösztény hatalmát.

49. Azután Rézmánnak ketté vágá mellyér,
Ű borral elvegyve ukádja sok vérét,
Itt vitéz Bégzáde elveszté életét,
Megemészté szablya Kajtaszt és Rechepet.

50. Valamerre megyen két vajda fegyverrel,
Fest sátort és földet bőven török vérrel,
Sok név nélkül való nép kard miatt hull el,
Két vitéz kéz miatt mezőn szerte széllel.

51. Két táboron vágták már által magokat,
Még sem veszik eszekben szörnyű károkat
Az részeg törökök, bor miatt nem láthat
Akármely okos is s rossztul jót nem válthat.

52. Harmadik táborban, hun Szulimán fekszik,
Két vitéz oroszlány haraggal érkezik,
Apró sátorokat űk mind elkerülik,
Jünnek egyben, az hun Kadilesker fekszik.

53. Mit használt teneked szentség Kadilesker?
Jüvendő mondásod heában nem hever,
Ampharaus is volt ily okos ember,
De megcsalatkozott tudományban egyszer.

54. Juranics karddal megy lassan ű ágyához,
Két kezével nyúla éles szablyájához,
Fölemelvén csapá mesztelen nyakához,
Legördül az feje az szép zöld pázsithoz.

55. Valamint eszben vé ezt az ű inasa,
Kiált, nem sokáig de lén kiáltása,
Ura után küldé Radivoj csapása
Szerencsétlen lelkét mélységes föld alá.

56. Kadilesker mellett egy aranyos szofrán
Fekszik bársony vánkoson török alkorán;
Ezt jelért Juranics, hogy volt ilyen próbán,
Magával elvivé, Radivoj így szólván:

57. Véghez ment Juranics mi minden szándékunk,
Útat törökök közt magunknak csináltunk,
De tovább szerencsével nem jó játszanunk,
Gyerünk ki közülök, nem jó itt mulatnunk.

58. Mindaddig kerülék az sok sátorokat,
Végre kimenének, az hun vége szakadt
Az széles tábornak, Almás vize partját
Jobb kézre elhagyák, s nem nézik az útat.

59. Nem messzi tábortul háromezer tatár
Járja az istrázsát, s ott Idriz Zagatár
Vagyon személyével, ű köröskörül jár,
Hogy hátul kaurtul ne essék semmi kár.

60. Ezek eszbe vévék az két vitéz vajdát,
Az ki elöljáró: kimszi, kimszi, kiát;
Már semmi reménységet egyik sem láthat,
Mindenik erdő felé fut, az mint futhat.

61. Már nem fél Radivoj, mert bément erdőbe,
De másik nem vala olyan gyors erőbe,
Eztet az tatárok vévék kerületbe,
Úgy hogy nem maradott semmi reménségbe.

62. Radivoj visszanéz, s nem látja az társát,
Gondold meg az ű rettenetes bánatját:
Juranics, Juranics, sűrű erdőn kiát,
De nem más, csak Echo, neki bús választ ád,

63. Juranics, Juranics, én hová hattalak,
Micsodás ebeknek prédául adtalak,
Hun keresselek már és hun találjalak,
Micsodás föld hátán téged nyomozzalak.

64. Igy búsul, s így kiált, s nyomra visszamegyen,
Hogy valamint Juranics nyomát esmerjen,
Hát nagy kiáltást hall, arra visszamegyen,
Látta Juranicsot, hogy török közt legyen.

65. Mit csináljon maga, s micsodás fegyverrel
Szerelmes társát török közűl hozza el,
Nem használ, ha maga rá megy személyével,
Avval semmit társának, ha ottan vész el.

66. Szép aranycs kézíj az oldalán vala,
Melyet azon éjjel töröktűl nyert vala,
Ezt gyorsan puzdrábul nyillal kiragadá,
Nyilat idegestűl az füléhöz vonyá.

67. Röpűl az tollas nyil, Sabaszot mellyébe
Találá és megjárá szintén középbe,
Ű halva leesik társának ölébe,
De társát másik nyil találá bal fülbe.

68. Ott Juranics körűl hat holt tatár fekszik,
Ki miatt legyen ez, sohun nem tudatik,
Azonban Idriz vezér oda érkezik,
Ű szeme láttára két tatár elesik.

69. Elbúsult az vezér, nem látja ki csinált
Sok vitézi között gyorsan ennyi halált
Így mond Juranicsnak, kivonván szablyáját:
Te fogsz mindnyájokért fizetni egy halált.

70. Nem tarthatja tovább Radivoj bánatját,
Oda rugaszkodik, az hun látja társát.
Engem, engem, vitézek, messzirűl kiált,
Engem öljetek meg, nem az én társamat.

71. Én voltam az oka azok halálának,
Én nagyobbik feje ennek az próbának,
Semmit nem mívelt ez, de nem is árthatnak
Ily gyermekek, mint ez, ily hatalmas hadnak.

72. De kegyetlen tatár annak vádolását
Füle mellett ereszti, s fejében szablyát
Juranicsnak vágja, ű leburul hanyatt
S vérrel kiereszti lölke tisztaságát.

73. Leesik Juranics, mint egy szép virágszál,
Kit kegyetlen munkás nagy vassal lekaszál,
Avagy ha tövébül kidűl liliumszál,
Mely szép növésében tavaszi mezőn áll.

74. Mint fene leopárd, ha elveszti kölkét,
S ha elöltalálja vadászok seregét,
Rájok mérgét, fogát, rájok viszi körmét,
Dárdát halomban ront s ott veszti életét.

75. Így dühös Radivoj ellenségre megyen,
Az nagy seregek közt Idrizt tartja szemen,
Sok száz fegyverütést magára felveszen,
Nem gondol, társáért mert majd bosszút teszen.

76. Idrizt seregek közt immár megtalálta,
Egy csapásban ketté derékben szakasztá,
Maga is sebek miatt esék hanyattá,
Társa mellett lölkét Istenhez bocsátá.

77. Ó áldott, ó boldog, ó erős vitézek,
Ha mit az én magyar verseim tehetnek,
Soha ti dicséretre méltó híretek
Meg nem hal, míg folynak alá sebes vizek.

78. Míg az nap meg nem áll, míg az magyar nemzet
Karddal oltalmazza az körösztény hitet,
Élni fog nevetek; ti penig az Istent
Örök boldogságban mastan dicséritek.

79. Azonban Deli Vid külső palotában
Az ur háza előtt esék mély álomban,
Csak oly fegyveressen, sisakban, pánczérban,
Ülve alszik vala egy széles ablakban.

80. Egyszersmind felugrék, mint egy eszeveszett,
Az urához mene és így szólni kezdett:
Uram, minden reménség szűvembűl esett,
Ihon, az két vajda is mostan elveszett.

81. Csudálva hallgatja jó Zríni ezeket,
És választul adja okossan eztet:
Méért hagyod sirnya te kemény szűvedet,
Mint egy kis leánzó, tartsd meg könyveidet.

82. Nem illik tehozzád, sírj mint egy üdőtlen,
Nem szállhat vitézre szerencse véletlen,
Gonoszt készen várnunk kell nekünk szűvünkben,
De nemcsak egykor, hanem minden üdőnkben.

83. Most már azon kérdezlek, te hun hallottad
Két erős vajdának kegyetlen halálát?
Nem tarthatja Deli Vid de maga sírását,
Felel az urának ilyen okos szókat:

84. Ne csudáld szűvemet, hogy keservessen sír,
Mert igen általverte az kegyetlen hír,
Nem mindenkor magával ember szűve bír,
Ha az tűle elvész, kit szerencse igír.

85. Elmém gondolatját hogy inkább enyhétsem,
Előbb leűltem vala egy zselyeszékben,
Alig huntam vala bé fáradott szemem,
Ihon, vitéz Radivoj jüve előmben.

86. Olyan fegyveressen bizony űtet láttam,
Valamint magamtul mikor elbocsáttam,
De sok kemény sebbe és bőv vérhullásban,
Alig, hogy ki legyen, esmerhetni tudtam.

87. Száz helyen megnyitott az ű vitéz mellye,
És meg annyi sebet hordoz vitéz feje,
Sisak, oroszlánybőr, mely űtet födözte,
Sok megaludt vérrel van befőrtőztetve.

88. Hej, mely különb vala attul Radivojtul,
Ki Szigetben Abduláht hozta fiastul
Kötözve, mely hozott sok fegyvert prédául,
Melyet ű kezével nyert török pogánytul.

89. Hogy szólok ű hozzá, nékem tetszik vala:
Ki bánt így teveled, ó te vitéz vajda,
Ezt az megaludt vért, mely tested csunítja,
Kicsoda belőled fegyverrel ontotta.

90. Nem így várt tégedet szigeti kapitán,
Az ki te felőled van nagy gondolatban,
Szigeti sereg is nagy reménségben van,
Segétsége leszen vitézséged után.

91. Ű penig ezekre én nekem nem felel
Semmit is, csak néz reám szomorú szemmel,
Sok óhajtás után végre horvát nyelvvel
Eztet mondja nekem nagy keserűséggel:

92. Míg Isten akarta, Deli Vid, én éltem,
De körösztény hitért most halált szenvedtem,
Juranicscsal együtt s most elődben jüttem,
Én meztelen lélek, töröknél van testem.

93. Semmit ne irtózzál, Deli Vid, én tűlem,
Nem sok üdő mulván, leszesz együtt velem,
Mert martirumságot neked is az Isten
Mind urastul együtt rendelt s helyt az égben.

94. Ne felejtkezzél el azért vitézségrül,
És ne is rettenj meg az pogány töröktül,
Én erőt teneked kérek az Istentül,
Isten legyen veled, maradj meg vitézül.

95. Igy monda s eltűnék, mint gyors szél, előttem,
Mint egy könnyű árnyék az levegő égben,
Heában utánna futok, hogy öleljem,
Háromszor, de csak esék kezem semmiben.

96. Alig végezhette Vid szomorú szovát,
Hogy bástyákrul hallának iszonyú lármát,
Az török táborban nagy zöndülés támadt,
Mert most vették eszekben kárvallásokat.

97. Ihon, az holt vezért az tatárok hozzák,
Fényes zászlójokat úk földre forgatták,
Rettenetes zajjal urokat siratják,
Fegyverét s jó lovát teste után hozzák.

98. Máshol Kadileskernek temetés készül,
Csaknem egész tábor arra az helyre gyűl,
Ott áll Mihaliogli, ott sok vezér körül,
Csudálják, ily dolog lett csak két vitéztül.

99. Siratja Szulimán az nagy Kadileskert,
Mert nálánál soha okosbat nem esmert,
De sátorbul kijünni császár nem is mert,
S azért rajta senki változást nem esmert.

100. Mindkettőt egy helyre az vezérek vivék,
Azután mindenbül úket vetkőztették,
Arábiai balzsamummal megkenék,
Egy nem mély veremben mindazkettőt tévék.

101. Temetések fölött kiáltnak az hósák,
Kétségben ne essenek, azon biztatják,
Sok dervis s talizmán Mahometet hiják
Nékik segétségül, s azután ott hagyák.

TIZEDIK ÉNEK.

1. Vándorló s kegyetlen szerencse egy nyomban
Mindenkoron hágni nem szokott s egyformán,
Mert néha öltözik vígadó orczában,
Néha penig futkos teljes háborúban.

2. Semmiben nem örül úgy, mint változásban,
Mert éjjel és nappal és minden órában
Változik, s állandó állhatatlanságban,
Legfőképpen penig hadi állapotban.

3. Kedvvel eddig Szigetnek mutatta magát,
Természeti kűvül vezettette magát
Sokáig, de változtatta már járását,
Elszaggata nyakárul nehéz pórázát.

4. Mindent, az mit tudott, veszélyt és háborút
Ezután Szigetre hánt és ártalmas bút,
Első adományért mast immár haragudt,
Lett végre sok méreggel bőv forrású kút.

5. Bátor szűvel szokott szerencse játszani,
De bátor űneki nem szokott engedni,
Valamint kormányos habbal tusakodni
Tud, úgy kell bátor szűvnek evvel küzkedni.

6. Kissebbedik s lágyul szűve félénkeknek
Gonosz szerencsében, de nem jó Zríninek;
Sőt nő bátorsága, ha veszedelemnek
Látja öregbülését s rossz szerencsének.

7. Látja, hogy megégett Szigetnek városa,
Ágyúk miatt ledűlt várnak egy bástyája,
Készül már ostromhoz sok jancsár s gyumlia,
Sok százezer embert veszélyére látja.

8. Mint sívó ördögök ostromnak idejét,
Várják vitéz törökök az harcznak jelét,
Kivánják, szomjúhozzák jó Zríni vérét,
S ű vérével együtt az több körösztényét.

9. Külső s belső váras már töröknél vala,
Melyet Zríni jó észszel maga elhagya,
Mert minden erejét az várban behozza,
Azt feje álltáig tartani akará.

10. Megzöndült azonban sok dob és trombita,
Sok kevert népet ütközetre indíta,
Sok lovast bátor szűv nekí bátoríta,
Elhagyván jó lovát gyalog harczra futa.

11. Az ledűlt bástyára jün vitéz Demirhám,
Utánna hatezer jancsár és szpahoglán,
Megy kapura erős s nagy szűvű Deliman,
Utánna nyóczezer tatár és muzulmán.

12. Háromezer arnaut, kétezer karamán,
Háromezer czirkás Ajgas basa után
Visz harmadik felől lajtorjákat hátán,
Ott van Singir zagatar, szerecsen kénán.

13. Az várban peniglen piaczon áll vala
Zríni bán, kezében van aranyos dárda,
Utánna az sereg áll vala csoportba,
Urának szép biztató szovát hallgatja.

14. Henyei bástyáján, az mely volt leromlott,
Radován Andrián száz gyaloggal állott.
Az kaput őrzötte száz karddal Péter Bot,
Mindennek maga rendi ilyen helyt osztott:

15. Az hová Ajgas basa készit lajtorját,
Deli Vid száz karddal őrzi azt az bástyát,
Novakovics Iván mellette másikát,
Minden készen várja ellensége kardját.

16. No kiomlik sánczbul török sok számtalan,
Nem jütt ennyi ki trójai ló oldalán,
Ki csákánt, ki baltát, ki szablyát oldalán,
Ki hirtelen halált, puskát viszen hátán.

17. Víz árokja térdig ér az törököknek
Mert az több vizet előbb kieresztették,
De erre is szalmát és vesszőt vittenek,
Hogy könnyebben ostromnak ők mehessenek.

18. Visz legelől Demirhám dárdát kezében,
Paizst az másikban, ráró toll fejében,
Mellyén van kuraczély; s maga jün elsőben,
Hoz halált, hoz veszélyt ez vitéz Szigetben.

19. Bátran neki indult az vár árokjának.
Nem gondol semmit is, hogy társai hullnak.
Mellette s fölötte ónok sűrün járnak,
Sokak közép mellyén az vasban akadnak.

20. Ű kézzel, ű szemmel, ű bátor járással
Bíztatja társait haragos torkával,
Mikor oda érkezik, hun megnyitott fal
Radovánt mutatja száz vitéz szablyával.

21. Mint az mérges sárkány közel látván prédát,
Késziti mérges körmét s vérszopó torkát,
Dühösséggel élesíti horgas fogát,
Méregben úsz, méreggel felfújja magát.

22. Úgy Demirhám ballag, s kegyetlenül hallgat,
Méreg nem ereszti torkábul az szovát,
Csak bömböl magában, s tartja nehéz dárdát,
Pokinak általveri széles oldalát.

23. Ledűl Poki Gergely s bűven hányja vérét,
Vérrel kibocsátja ű magábul lölkét.
De mindjárt megtalálta ott temetését,
Mert kétszáz megholt török befödi testét.

24. Mert Radován maga kezével két húszat
Rá halomban raka, vitéz jancsárokat.
Medvei Benedek Testoglint s Operkát
Megöl ű fölötte és más tíz muzurmánt

25. Orostoni Péter levágja Saladint,
De Demirhám űtet, erős Orostonit,
Malkuch Huszárt, Szelim Balást és Gerdeit,
De Bosnyák Benavirt, Ramadant, Huszaint.

26. Achmedani aga neki bízta magát.
Megyen Radovánra, s űneki így kiált:
Esmered-e, kaur, az vitéz Achmedánt,
Az ki majd megcselekszi, hogy légy föld alatt?

27. Mind az két kezével hozzá vág így szólván.
De amaz fölveszi az csapást paizsán,
Így az vitéz vajda neki felelt osztán:
Én penig vagyok vajda horvát Radován.

28. Nem szól többet, de csap hozzá kegyetlenűl,
Amaz halva az földre eleibe dűl,
Lölke testét ott hagyván föld alá röpűl,
Vértűl s melegségtűl egyszersmind teste hűl.

29. Legtöbbet Demirhám maga cselekeszik.
Keze miatt Haszanovics ott elesik.
Azután Penezics tűle ölettetik,
Hajdú Mátyás, Nagy Máté előtte fekszik.

30. De Radován előtt hentereg az vérben
Pirim, Buluk basa, s tíz más török sebben,
Öszvekeveredtek már ebben az helyben
Török és körösztény nagy kegyetlenségben.

31. Ki félholt eleven kiátja az társát,
Ki rettenetestűl kemény földön jajgat,
Vér és fegyver között hallik hangas szózat,
Azt tudnád távulrul, hogy az ég leszakadt.

32. Fekszik holtak között, noha még eleven,
Vitéz Szlamenovics, mert lába térdében
Eltörött szegínnek, ű kiált az égben,
Káros puskát átkozza török kezében.

33. De mikor közel megy ehhez Terhat aga,
Földrűl az töröknek ruháját megkapja,
Más kézzel mellyében dárdáját taszítja,
Halva maga mellé az törököt vonja.

34. Ű Demirhámhoz is üt fáradt erővel,
Esztelen nem tudja, hogy nagyobb erővel
Kell eztet megölni, Demirhám fegyverrel
Felveszi az csapást és nagy serénséggel.

35. Fejét elválasztja testétül legottan,
De erre érkezik szintén nagy Radován;
Mint az préda fölött két vitéz oroszlán
Őszvemennek, szűvökben lángot hordozván.

36. Úgy két vitéz megyen öszve bátorsággal,
Legelső Demirhám csap ehhez szablyával,
De vajda felveszi erős paizsával,
Ugyan ez is mindjárt hozzá csap nagy kárral.

37. Hozzá csap, de eltörik szablya kezében,
Áruló elhagyá urát ily veszélyben,
Fegyvertelen markát hogy nézi keserven,
Demirhám kettévágja sisakját éppen.

38. Mindazáltal nem iéd az vitéz vajda,
Noha feje ütéstül megszédült vala,
Paizszsal befödvén magát fut kard alá,
Haragos ellenségét oldalban kapá.

39. Örömest elválnék Demirhám vajdátul,
Mert karddal nem férhet hozzá szorosságtul;
De amaz nem ereszti messzi magátul,
Hát birkodni kezdnek mindketten haragbul

40. Imide amoda ük hányják magokat,
Botlástul, eséstül jól őrzik lábokat,
Szorítja magához szerecsen az vajdát,
Vajda ismég ütet, mint legjobban tudhat.

41. Mikor mézszag medvének orrában tetszik,
Utánua mászkálván, bükkfárul leesik,
Körmivel s fogával az fára haragszik,
Szaggatja hzában heát gyükeréig.

42. Így ez mindazkettő egy másik körüljár,
Egymásnak kárt fejére kivánsággal vár,
Demirhám haragos, mint hótul nőtt vízár,
De másik engedni éltéig nem akar.

43. Utolsó fonalát éltének forgatják
Nagy Radován vajdának kegyetlen Párkák,
Mer mihant érkezék háta megé Durak.
Vajdában béveré felét dárdájának.

44. Az fekete földre ledűl szegény vajda,
De mégis szerecsent maga után vonja,
Félholton földön is ellenségét marja,
Míg szegént teljességgel lölke elhagyá.

45. Megzördült kemény föld az két vitéz alatt:
Láttad-e ledülni régen nevelt tölgyfát,
Kit erős kötéssel borostyán lehúzhat?
Így fekszik Radován holtan pogány alatt.

46. Rettenetes Demirhám az földrül fölkél,
Megyen több ellenségre, mint az forgószél,
Nem meri megvárni senki űtet, mert fél,
Mert vagyon kezében nagy halál, nagy veszély.

47. Elhagyák az bástyát vajdátlan vitézek,
Futnak ide s tova, mint kicsin gyermekek,
De ihon jün Dandó, hoz gondot töröknek,
Száz vitéz szablyával segét futó népnek.

48. Kevés Dandó Ferencz az te segétséged,
Hogyha Zríni maga fejével öregbet
Gyorsan nem hoz, elvesztitek ti Szigetet,
Mert dűlt bástya bevett kétezer töröket.

49. Mindent, az mi lehet, Dandó maga tészen,
Mert sok ezer ütést paizsán fölvészen,
Számtalan törököt lefektet egy helyben,
Mint óriás gázol ellenség vérében.

50. Másfelől Delimán jut immár kapuhoz.
Ű halált, ű veszélyt erős kezében hoz,
Nagy dárda kezében, hasonló tölgyfához,
Avagy rettenetes gályaárboczfához.

51. Több bátorság esék Bot Péter szűvében,
Hogy sem az mi kellett volna ily üdőben;
Mert ű harczra kimegy török eleibe,
Megvetvén törököt bízik jó szűvében.

52. Kapuját megnyitja szép Szigetvárának.
Ottan eleiben áll nagy Delimánnak,
De Delimán éltét elveszi két hatnak,
Kik Bot Péter előtt serényen harczolnak.

53. Péter is másfelől kárt tészen törökben,
Mert Murtuzán ledűl előtte nagy sebben,
Sabán is, Bichir is, Pechlivân Eöszven,
Sas Fábián előtt fekszik Nuh Mohacen.

54. Áll vala Embrulah aranyos fegyverben,
Skófiummal varrott kápa van fejében,
Czifrált jancsárpuska mind az két kezében,
Kemény bagdadi kard fütyög hüvelyében.

55. Nezér Chelebinek vala kedves fia.
Minden tudománynyal mert elméje rakva,
Ű Músáknak vala szerető szolgája,
Ű kobzot, ű miszkált, ű chingiát tuda.

56. Ű szerecsen tökkel tett szégyent nagy Pánnak,
Űnekével penig szép bilbil madárnak,
Erdőknek Orfeus, Arion halaknak,
Második Endymió volt az fényes hódnak.

57. Ó, örökké szerencsés, Embrulah, lennél,
Ha hadat s Szigetet te elkerülhetnél,
Erre Badankovics kegyetlenb medvénél
Megyen, visz félelmet reá nagy erővel.

58. Heában Embrulah kilüvi puskáját,
Mert meg nem találja az horvát leventát;
Ű penig kikapja sereg közt Embrulaht,
Mint nagy saskeselyű szép hattyu madarat.

59. Hóna alatt viszi félénk gyönge prédát,
Ű vékony torkával segítséget kiát,
Meglátja Delimán ifiú Embrulaht,
Badankovics után fut, mint jobban futhat.

60. Látja Badankovics, nem viszi békével,
Az török gyermeket, szablyája élével
Fölnyitja szép torkát, mely szép ünekével
Erdőt, mezőt töltött sok gyönyörűséggel.

61. Megáll osztán, s várja, az ki jün utánna,
Delimán, mint villamás, de tűnik reá,
Mint az sebes menykű röpül nagy dárdája,
Egy szempillantásban Ivánt elszaggatja.

62. Te rontád világnak nagy gyönyörűségét,
Én penig érette elvettem éltedet.
Így Delimán beszél, s lábbal nyomja testét,
Testébül dárdáját kihúzza és vérét.

63. Bot Péter megbánta vakmerő próbáját,
Nem meri megvárni Delimán haragját,
Visszafut az várban, visszaviszi hadát,
Vakmerőségének vallja gyalázatát.

64. Nem sokkal azután érkezik kapuhoz
Delimán, hasomló ű víznek árjához,
Mikor fövént, dűlt fát, gyükeret bőven hoz,
Mert rettenetességet s kárt markában hoz.

65. Sok számtalan tatár mellette elesik
Puska miatt, attul de ű nem rettenik;
Nem tud az ű szűve félni, sőt nevelik
Aztot veszedelmek, s jobban serénkedik.

66. Egy kis torony vala kapu fölött fábul,
Azt lerontá Ali Kurt mastan ágyúbul,
Torony emberestül Delimán előtt hull,
Ki hanyatt, ki talpra, ki szájára burul.

67. Kit nehéz gerenda holtan lefektetett,
Kit maga fegyvere mellybe sebesített.
Kit rettenetes esés halálban kevert,
Húsz volt kettőn kűvül, többi mind elveszett.

68. Szvilojevics Antal, Kliszurics Mikula
Egészségbe toronybul leestek vala,
De mikor Kliszurics magát közben látja,
Sok ezer török közt magát béfoglalva:

69. Mint az erdei vad dühösségben esvén,
Ha történet szerint jűn vadász seregben,
Akartva fegyverre kemény szűvel megyen,
Jól tudja halálát, hogy ez helyben legyen.

70. Kliszurics szintén úgy, hun sűrűbb fegyvert lát.
Fejét aláhúzza, főltartja paizsát,
Másik kezében penig nehéz pallosát,
Reméntelenül megy, ott látván halálát.

71. Szvilojevics penig bízik gyors lábában,
Török közt s fegyver közt indult nagy futásban,
Kapdos már bástyához, erőködik abban,
Miként fölmászhasson s lehessen bízvástban.

72. De ott éri szegínt kegyetlen Delimán,
Rettenetességgel lábánál megkapván,
Amaz fölerőködik, de csak heában,
Mert lerántja, nagy falt vele leszakasztván.

73. Vélted-e, előttem te elszaladhatnál,
Hitetlen eb, és gyorsabb légy Delimánnál?
Így mond az kegyetlen neki és nagy vassal
Megnyitja gégéjét, merre bement halál.

74. Milos Badankovics az kapu mellett áll,
Másfelől Hervoics, mint két magas tölgyszál,
Az mely Dunaparton innen is túl is áll,
Magasban többinél s nagyobb hatalommal.

75. Ezek esztelenűl kis kaput megnyiták,
Hogy ellenség bejűjjön, szűbűl kívánják,
Mert nem sokat beereszteni gondolnak,
Többit kinn szorítván, ezeket benn vágnak.

76. Tódul az sok török és mász egymás hátán,
Mindenik másik előtt bemenni kíván,
De Hervoics immár megfélemlett dolgán,
Béteszi az kaput, vállával támasztván.

77. Esztelen, mert benn zárta az tatár királyt,
Mint bárányok közé haragos oroszlánt,
Milos Badankovics neki bízta magát,
Megy szűves tatárra s messzirűl így kiát:

78. Nem Krím ez Delimán, hazádbéli földed,
Hanem Szigetvára, az te temetésed,
Halállal megfizeted az én öcsémet,
Ihon, ez a dárda mastan legyen tied.

79. Elugrik Delimán, mint az könnyű evet.
Helyt ád az halálnak, dárda üté mellyét
Nagy Daust basának, elszaggatá szűvét,
De Delimán így felel, felelvén nevet:

80. Illendőbb, hogy késérd te öcsédnek lelkét,
Feneketlen pokolban s még útban éred,
Nagy azimi karddal ily szók után mellyét,
Felnyitja s kibocsátja siralmas lölkét.

81. Hervoics mellette megölt kilencz tatárt,
De élte vesztével ű megvallotta kárt,
Mert heában éltét fegyverderékban zárt:
Mindkettőt elrontá az nagy azimi kard.

82. Egyedűl maradott az vitéz Delimán,
Mert mind elvesztenek társai az várban;
Mégis az ű szíve oly bátorságban van,
Mintha volna közép török táborában.

83. Sem szaván, sem kezén, sem bátor személyén
Nem esmerni félelmet, ű jár mereven,
Tiporja, gázolja és öli kegyetlen
Körösztény katonát, ki áll eleiben.

84. Minden fut elűtte, kerűli, mint lángot,
Űneki is eszében akkor nem jutott,
Hogy várban eresztett volna török hadat,
Csak az futó népre viselt nagyobb gondot.

85. De mikor meghallák ezt az vár piaczán,
Hogy várban bérekedt haragos Delimán,
S hogy nagy veszélyt teszen egyedűl egy szablyán,
Alapi Gáspárral siet vajda Stipán.

86. Akkor legelsőbben vette magát észben
Delimán, hogy nem jó néki késni itt ben,
Mint szűves oroszlán sok vadászt erőben
Ha lát, nem fut, haraggal elöttök megyen.

87. Delimán így ballag karddal kapu felé,
Mert utánna fegyver-árt lát mindenfelé,
Késéri kiáltással nép, ki lű felé,
Ki tűzet, ki vizet följűl hány fejére.

88. Ó, hányszor megfordult, szégyenli futását,
Szégyenli mutatni körösztének hátát,
Akar visszamenni, de ész bátorságát
Meggyőzi, kapu felé tartja járását.

89. Az nagy vas lakatot, ki egy lóterh vala,
Leűti ököllel, kaput lábbal rúga,
Így vitéz Delimán várbul kiindula,
Híd föl vala vonva, árkot általússza.

90. Okos Ajgas basa hadverő elmével
Lajtorját visz Vidra, igen mesterséggel
Sok ezer jancsár lű partrul sűrűséggel,
Bástyán nem hágy állni senkinek lűvéssel.

91. De itt sem aluszik az tudós Csontos Pál,
Bőven felel nekik porral és ágyúval,
Szurkos koszorúkkal, sok tüzes labdákkal,
Lajtorja-hozóknak áll ellent nagy kárral.

92. És minden szándékjok ugyan semmivé lén,
Ajgas csudálkozván maga veszedelmén,
Mert ott háromezer török nélkül el lén,
Mégis bástya fölmenésére szert nem tén.

93. De Demirhám ront, bont, de veszti az népét.
Csaknem maga rontja körösztény seregét,
Rosszúl áll előtte Dandó, s reménségét
Már szűvébűl ereszti, s lát kevés népet.

94. Ezt mikor meglátá Szigetnek Hectora,
Két seregét magával gyorsan ragadja,
Vitéz Zríni elől maga megyen vala,
Tündöklik fegyvere, kezében szép dárda.

95. Röszkettél-e Demirhám, mikor ezt láttad,
Mint nyárfa levele? Magad nem tagadtad,
Mikor az harcz után császárnak mondottad
Az harcz állapotját, s igazán vallottad.

96. Mert nem volt orczádon akkor igen sok vér,
Mikor bán dárdáját láttad, hogy éppen vér,
Száz törököt kézzel maga Zríni levér,
Mégis reá bátorság mindenkor több tér.

97. Fekszik ű előtte Balbozán és Bilal,
Gyalog Réz Kurt Ali, aga Behludi Szal;
Kaszum lelkét fújja, Szulfikár földet fal,
Vitéz Sziausz bég, Pirkuch Porcha Alfal.

98. Mint vízi óriás bán gázol az vérben,
Hentereg sok török az maga sebében,
Más s meg más törököt fektet le egy helyben,
Akkor futni indul török nem seregben.

99. Ki utot nem talál, bástyán aláugrik,
Kinek keze, lába, feje összeromlik,
Kevés az törésre bástyán találkozik,
Heában Demirhám maga tusakodik.

100. Mert az nagy szorosság akaratja nélkül
Kiragadja hirtelen az bástyán kűvül,
Ű eleget kiált: Dur; de haszon nélkül,
Mert az nép kivivé magát is fal közül.

101. Itt már sok török hull, mint tűz előtt az nád,
Melyet pásztor tavaszszal gyújtogat s vigad,
Látván tűznek, szélnek kemény harczolását,
Így hull az sok török és szaladton szalad.

102. Nem látnál egyebet pornál s magas füstnél,
Kit kóvályogva visz az lengedező szél,
Jajgatással kevert, jár köztök az veszély,
Omol kiméletlenül pogány török fél.

103. Láttad-e az halált az falon leírva,
Mely rettenetesül kaszáját hordozza,
Bán oly rettenetes az török táborban,
Mint kasza előtt fű, hull török halomban.

104. Az egész seregnek ű ad bátorságot,
Ű ád erőt szigetieknek s hatalmat,
Mert soha mellette senki kárt nem vallott;
Minden szűvel kíván mellette az harczot.

105. Nagy hosszú harcz után megtér szép várában,
Mint az kölykeihöz hű nőstény oroszlán,
Elűzvén ártóit megtér barlangjában,
Így tér meg szolgáihoz Zríni vígságban.

106. Ük penig körüle, mint oroszlány kölkek,
Vígadnak, örülnek s neki hízelkednek;
Seregek megbontó Istenét dicsérnek,
Vigyáznak, fáadnak és gondot viselnek.

TIZENEGYEDIK ÉNEK.

1. Még aljos szüvet is nagyra visz bosszúság,
Nem hogy határtalant, kit nem bír okosság,
Legyen nekem Achilles ebben bizonság,
Kit harcztul tartóztatott egy kis bosszúság.

2. Ó, ha ment lehetne némely ember ettül,
Jobbat nem kérhetne világon Istentül;
Mert némely bosszúság igen üdőtlenül,
Némely penig kárral maga fejére dűl.

3. Delimán hogy megtért rettenetes harcztul
Fáradtan, lustossan aludt vértül, portul;
De szüve még jobban ég nagy bosszúságtul,
Szégyenli, kifutott hogy Szigetvárábul.

4. Mit fog Rustán bég mast énnekem mondani,
Ha ezt az dolgomat fogja meghallani,
(Így szól vala magában), mit fog tartani
Császár én felőlem, ha ezt fogja tudni?

5. Hej, mert elvesztettem minden jó hiremet,
Mert nem vártam orczul meg ellenségemet
Látták ük hátamat, látták szégyenemet,
Hová kívánhatom tovább életemet?

6. Most lesz már mezeik az én irigyimnek,
Engemet gyalázni mast nyílik meg nyelvek,
Mert senki nem látta én vitézségemnek
Próbáját s az én hatalmas fegyveremnek.

7. Nem futottam én, nem, kaur ebek előtt,
De magam nem tarthattam egy hadi fölyhőt,
Kijüttem Szigetbűl, ott hagyván jelemet,
Vértót, holttesthalmot, füstölgő üszököt.

8. Magában tatár hám így törődik vala,
Azonban Rustánt az ű gonosz csillaga
Haragos ifiú eleiben hozá,
Rustán Delimánnak kevélyen így szóla:

9. Azt tudám, krími bég, Zrínit kötve hozod,
Az mint vala minap az te fogadásod,
De talán akartva te aztot halasztod,
Mensz császárhoz, Szigetet kérni akarod.

10. Jól van, én hazudtam, te igazat mondtál,
Az kaurokat egy csapással levágtál,
De bánom hamarábban, hogy kifutottál,
Hogysem az mely lassan Szigetben ballagtál.

11. Tűz sem oly hirtelen, sem puskapattanás,
Sem ama rettentő mennyei villámás,
Mint tatárnak szűve, s haragja hatalmas,
Mert mindjárt kezében akada kemény vas.

12. Heában hány ellent Rustán bég kardjával,
Mert vitéz tatár hám három csapásával
Földre halva nyújtá, s fölötte így szólal:
Holt eb, ihon, krím-bég az kivel játszottál.

13. Kiáltás, sikoltás ottan sok szármozék,
Mert vezérrel valának jancsár seregek,
De semmit Delimán nem gondol űvélek,
Békével maga sátorában belépék.

14. Íly nagy zöndülésre császár maga megyen,
De későn érkezett, mert látja, mint legyen
Holt vejinek dolga s kérdezi, mint legyen
Oka, hogy bűnöstül ű büntetést vegyen?

15. Kassum Kapigi basa eleiben áll
Az haragos császárnak, és mérges szókkal
Gyújtja lobbant szűvét s azt mondja, mit használ,
Hogy te császárunk vagy? Ű ártatlan meghal.

16. Ez ártatlan megholt magunk fegyverétül,
Melyet hoztunk kaurra különb hitünktűl,
Ez az gonosz tétel, de mit tart hitünktül
Delimán, ha nem fél tűled, sem Istentül?

17. Megmert ez az kevély minap tanácsodban
Rivogatni bennünket, és csak heában
Panaszoltunk reá, im, mast táborodban
Te vődet megölte egy kis bosszúságban.

18. Uraság, kegyelem mind haszontalanok,
Ha böcsület s félelem nem lesz oszlopok,
Magad fejére is rossz jüvendőt mondok,
Ha mast Delimán büntelenül élni fog.

19. Kaszum többet szólni császárnak akara,
De Demirhám szintén elérkezék arra,
Kemény intéssel többet szólni nem hagyja,
Hanem az császárnak így szól vala maga:

20. Győzhetetlen császár, mast jusson eszedben,
Kicsoda Delimán, mert az ű kezében
Te táborod nyugszik igen csendességben:
Nagy vitéz és nagy úr mert ű is földében.

21. Országló embernek nem egy az büntetés,
Ha mindegy is az bűn, mert különb mértéklés
Kell minden dologban; nihutt az büntetés
Ártalmasabb, hogysem az gyönge megintés.

22. Az császár így felel: Rosszul tanácslottál
Demirhám engemet, mert nincs igazságnál
Szöbb s jobb, az mely egyiránt mindenfelé áll,
Hát énnekem császárság, mondd meg, mit használ.

23. Ha csak nyomorultakra száll én büntetésem,
Hát azokon hatalmom csak vagyon nékem?
De én megmutatom, hogy vagyon különben,
Delimánnak vétkét mert meg nem engedem.

24. De többet Demirhám felelni nem mere,
Gyorsan Delimánhoz, barátjához mene;
Császár nagy haragját néki megbeszéllé,
És hogy ezért éltére gondot viselne.

25. Mosolyog Delimán, hogy hallja ezeket,
De mosolygásában kevert lángot, mérget,
Így mond Demirhámnak: Nézd esztelenségét
Megaggott császárnak, s kinek tart engemet?

26. Talán rabja vagyok, mint az több muzurmán,
Vagy oly ágya-gyalázó, mint nyelves Rustán?
Nem vagyok én olyan, meglátja Szulimán
Ű maga kárával, vagyok úr mint ű s hám.

27. Jűjjön el ő maga, fogjon meg engemet.
Vegye büntetésben én vitéz fejemet;
Meglátja, hogy tartom én üdvösségemet
Abban, hogy szenvedjem, megfojtson engemet.

28. Csuda tragédiát készít elméjében
Császár, kit nevetni fog Zríni Szigetben.
Ezt mondván, csak gyorsan öltözik fegyverben,
Rettenetes dárdáját veszi kezében.

29. Azonban Ajgas is, Halul is érkezett,
Mindenkor barátinak tartá ezeket,
Delimán haragját enyhítik és szűvét,
Halul bég így kezdé tatárnak beszédét:

30. Ó, hatalmas vitéz, ó mi tisztességünk,
Az te vitézségedet mi jól esmerjük,
Nincsen lehetetlen előtted, jól tudjuk,
Minden kardod előtt erőtlen, jól tudjuk.

31. De azt Isten ne adja minekünk érnünk,
Hogy az ki után kell nekünk előmennünk,
Attól rontattassunk, és te mi ellenünk
Kardot vonj, az kitül fél mi ellenségünk.

32. Felelj meg, mit akarsz te mast cselekedni?
Talán török vérben kezed förtösztetni,
Tiszta Mahomet hitét semmivé tenni,
Kauroknak gyönyörűséget szerzeni?

33. Ah, ne legyen az úgy, az istenért kérlek,
Mert nincs haszna itten az kegyetlenségnek,
Vetkőztesd le ebbül szépségét szűvednek.
Engedj annak, kinek mindenek engednek.

34. Menj el szeme elől haragos császárnak,
Adj kis ideig helyt méltó haragjának,
Nem lesz ez félelem, sőt nagy okosságnak
Fogják ezt mondani, valakik meghallják.

35. Mi, az te barátid, itt leszünk azonban,
És módot keresünk visszahozásodban,
Titkon te ellehetsz valamely városban,
Míg tűlünk nem értesz mit bizonyossabban.

36. Ily tanácsok után szűve meglágyula
Vitéz ifiúnak, mindjárt készül vala,
De csak másodmagával onnan indula,
Dumán nevű lován, s tűlök elbúcsúza.

37. Ez elment békével, Demirhám azonban
Nem nyugszik, sőt töri elméjét magában;
Ű szűve nyughatatlan minden órában,
Mert Deli Vidot megesmerte már harczban.

38. És neki megesküdt, hogy harczra visszatér,
Mihant alkalmatosságot és üdőt ér,
És hogy török császártul hitlevelet kér,
Melyért Deli Vidot más bántani nem mér.

39. Eddig mind haladott az ű akaratja,
Mert níha egy, níha más volt akadálya,
Mastan penig immár az szűve furdalja,
Ez harczot véghez vinni szűbül kivánja.

40. Eleibe híva azért egy követet,
Az mely azelőtt is vitt sok követséget,
És néki ilyen mód kezdé beszélését:
Sahman, véghez vinned kell egy követséget.

41. Vitéz Deli Viddal, akarom, légy szemben,
Megmondd neki, nincsen feledkezés bennem,
Az kire feleltem, én azt véghez vittem,
Űneki császártul hitlevelet kűdtem.

42. Ne féljen senkitül, jűjjön ki mezőre,
Csak én magam néki vagyok ellensége,
Én rajtam mutassa, van-e vitézsége,
Ű is meglátja, mit tud Demirhám keze.

43. Sahmán elindula szép Szigetvárában,
Integet távulrul, hogy követségben van,
Béereszték azért szigeti kapuban;
Ottan Deli Vidot kérdezi, hogy hun van?

44. Mikor megesmére Sahman Deli Vidot,
Ű hozzá békélven lassan fejet hajtott,
Osztán bátor nyelvvel űneki igy szóllott:
Demirhám engemet, Vid, tehozzád küldött.

45. Hogyha te vitéz vagy, azt izené néked,
Gyer ki az mezőre, ottan van te helyed,
Demirhám kezét is ottan megesméred,
Ű halálos bajra ottan jün ellened.

46. Senki ellenséged más nem leszen neked,
Csak maga Demirhám harczol te ellened;
Deli Vid, te eztet szentül elhiheted,
Mert, ihon, császártul vagyon hitleveled.

47. Mint tűz, Vid ugrott haragos gondolatban,
Nem tarthatja haragját tovább magában;
Mond az töröknek, várjon, de kevés szókban,
Osztán az nagy úrhoz mene belső várban.

48. Lábához békélvén, kezde esedezni,
Hogy ne neheztelje harczra ereszteni.
Noha nem örömest, de nem tud mit tenni,
Bán Vidot bocsátja halálos bajt víni.

49. Vid várbul kijöve, mint egy keselő sas,
Kinek orra, körme fegyveres és horgas,
Így Deli Vid körül mindenütt fényes vas,
Sisakja fejében haragossan tollas.

50. Mond osztán követnek: Eredj te uradhoz,
Mondjad néki Deli Vid kezében mit hoz.
(Dárda vala kezében), várjon hát ahhoz,
Hun meglátott első nap, közel patakhoz.

51. Sahman követségét megvivé urának,
Annak csuda gondok szűvében béfolynak;
Sokat fohászkodik ű az nagy Allának,
Sokat Mahometnek, fogad szent Alinak.

52. Ötven tinót vágata ű szegényeknek,
Hogy Istentül szerencsét néki kérjenek,
Sok pénzt talizmánoknak és derviseknek,
Sokat oszta mindenfelé szegényeknek.

53. Soha Demirhámnál magas ég nem látott
Istentelenebbet, de la, mégis hajlott,
Az mikor közel veszedelemhez jutott,
De késő olyankor sietni tenni jót.

54. Mert nem jó akarat űtet arra hajtja,
Hanem az előtte forgandó nyavalya,
Mindenkor jót tegyen ember, ha akarja,
Istentül jutalmat, hogy készen találja.

55. Meddig az két vitéz harczra késztil vala,
Addig Zríni Miklós vigyázásban álla,
Hogy mi csalár ságot török ne indítna,
Mint pogány ellenségnek szokása vala.

56. Végre megnyittatá szép Sziget kapuját,
Kapuig elkéséré vitéz szolgáját,
Sok vitéz szovával újítja kész voltát,
Késérőül ada mellé kétszáz szablyát.

57. Vid megyen előttök, mint gálya tengeren,
Kinek sok vitorlája leveg az égben,
Mert rettenetessen strucztollát fejében
Mozgatja forgószél, dárda forog kézben.

58. Másfelől Demirhám, mint nevelt méreggel
Napkeleti sárkány rakva gondos tűzzel,
Ezer gyumlia jün, ezer Spahi evvel,
Jün Amirassen is húsz száz szerecsennel.

59. Maga is az császár, egy dombrul alánéz,
Mit csinál szerecsen és körösztény vitéz?
Holtnak ímmár ű tartja Vidot, mert emez
Elhitette vala császárral, hogy meglesz.

60. Mikor közel Vidhoz Demirhám eljuta,
Hangos torkkal néki ilyen mód kiálta:
Egészséggel Deli Vid, horvát leventa,
Méért íly késű jüsz te fogadásodra?

61. Így felel Deli Vid: Én késűn nem jüttem,
Mast itt vagyok, mastan küldettél éröttem,
De talán még ma Isten megadja érnem,
Megbánod idején, hogy kihíttál engem.

62. Te magad sem tudod, Deli Vid, mit beszélsz,
Mert immáron engemet talán holtnak vélsz,
Kezeden, lábadon látom, mely igen félsz,
Méltán is, mert lölköd majdan pokolban vész.

63. Így monda Demirhám, de Vid ilyenképen:
Pogány eb, nem pokol az én lakóhelyem;
De nem disputálni én teveled jüttem,
Hanem hadd váljék meg, mit tudunk mindketten.

64. Ily szók után gyorsan reá rugaszkodék,
Alatta fekete föld ugyan rözzenék,
Villámás módjára dárdája kitűnék
Kezébül, de Demirhám gyorsan elugrék.

65. De mégsem volt oly gyors, mint az sebes dárda,
Mert pánczérát oldalán mind megszaggatá.
Török pánczérábul dárdát kiszakasztá,
S magáét Vidra készületlenül hajtá.

66. Az Vid paizsában kár nélkül megakadt,
Ottan mindkettőnek kard kezében akadt;
Az két erős fegyver hány tüzes szikrákat,
Ars, Mars ű közöttök forgatják magokat.

67. Néha öszvejünnek, néha eltávoznak,
Mint ágyúbul kilűtt fényes tüzes labdák,
Melyek levegőben öszvetalálkoznak,
Igy cselekesznek ezek vitéz leventák.

68. Nehéz fegyver alatt Demirhám fúj lángot,
Nem ád Deli Vidnak semmi nyugodalmot,
De Vid sem aluszik, mert közel már jutott
Minden szerencséhez s jól forgatja kardot.

69. De, ihon, szerecsen talpra emelkedék,
Mint déli kísértet nagyobbra nyújtózék,
Kezétül nehéz kard magasra viteték,
Honnan sebességgel Vid fejére esék.

70. Mint iszonyú menykű porrá té sisakját
Vidnak, megtöré is haragos homlokát,
Kiért csak nem esni eleresztё magát,
Kiért esni eresztё mind a két karját.

71. Akkor vígassággal török sereg kiát,
Deli Vid éltében, azt tudja, véget lát,
Körösztények közé esék penig bánat:
De gyorsan szerencse megfordítja magát.

72. Megéledt Deli Vid, kézben vette szablyát,
Töröknekketté vágá fényes paizsát,
És azon csapással megsérté oldalát,
Második csapással eltöré sisakját.

73. Nem is hagy nyugodni az vitéz töröknek:
Újítton újítja hatalmas kezének
Nehéz csapásait, az törökök félnek,
Demirhám barátjai igen rettegnek.

74. Demirhám ez volna neked végső órád,
Hogyha megtarthatná török fogadását;
De ű meg nem tartja sem hitit, sem szavát,
Ihon, mast is megszegi esküdt mondását.

75. Mikor Amirassen látja társa dolgát,
Hogy rettenetes harczban Demirhám lankadt,
Vid peniglen magával még jobban bírhat,
Török seregeknek fölszóval így kiát:

76. Nem fogja-e szégyen vitéz szűveteket,
Hogy ennyi seregért teszünk föl egy lölket?
Talán letettük régi emberségünket,
Vagy számmal nem győzzük kaur seregeket?

77. Alig van százunknak egy-egy ellenségünk,
Mégis ez gyalázatos bajvívást nézzük,
Evvel érdemessé Deli Vidot teszszük,
És talán nagyobbra magunknál böcsüljük.

78. Ah, ne lássák Szigetet ezek az ebek,
Az kik Deli Viddal nézni harczra jüttek,
Hogy azután soha ne kérkedhessenek,
Hogy bosszúságunkra várba visszatértek.

79. Ezt mondván, Karabul jó lovát fordítá,
Az maga seregét magával ragadá,
Vidot nagy erővel hátul megtaszítá,
Sebessége miatt csiddal nem hajthatta.

80. Deli Vid ezt látván, szűvében félemlett,
Mert látja körülle szerecsen sereget;
Azt mondám, hogy ű fél, de nem hogy megiédt,
Nem iédt ű, noha látja élte végét.

81. Ű Karabul lónak megkapja fékszárát
Bal kézzel, jobbikkal fölemeli kardját,
Amirassenek is ketté vágja nyakát,
Holtan letaszítja másfelé derekát.

82. Csudálja Demirhám ezt az történetet,
Mert (meg kell vallani), nem ű kedvébül lett:
Vid peniglen kiált: Megszegted hitedet,
Pogán eb, megveted az te Istenedet.

83. De Isten is megvet, Demirhám tégedet,
Végre is kezemben adja életedet.
Felelne Demirhám, de mast nem felelhet,
Mert többivel együtt öszvekeveredett.

84. Szégyenli és pirul, s próbálja tartani
Török seregeket, de ha nem hallhatni,
Az nagy kiáltás közt heában fáradni
Űneki hát itten.

85. Deli Vid peniglen, mint az könnyű evet,
Karabulra ugrott, s járja az sereget,
Már az török sereg öszveegyeledett
Az kétszáz vitézzel, ki állott Vid mellett.

86. Gyamer nagy csapással levágja Sár főjét,
Amaz jajgatással fúja porban lölkét.
Kenán Palikutyát, de János Mehmetet,
Elvaszt, Bahtiart, Pirkuchot, Bégzádét.

87. Jahia Zaimis Pál miatt életét
Föld alá bocsátá, de Pálnak gégéjét
Megnyitá Bériel szablyája és vérét
Kegyetlenül kóstolá s ott hagyá éltét.

88. Mikor ezt meglátá szigeti Zríni bán,
Hogy nem állandó császár fogadásában,
Ötszáz karddal kimegyen s fegyverderékban,
Maga segétséget visz elől nagy bátran.

89. Az törökök űtet meglátták messzirül,
Mint ártalmas szélvészt hajós lát tengerrül,
Szaladnak előtte igen képtelenül,
Mindenik magárul gondol, nem társárul.

90. Deli Vid peniglen, mikor magát közben
Látja számlálhatatlan török seregben,
Kardja nem használhat, látja elméjében,
Ily mesterséget gondol gyorsan szűvében.

91. Egy holt gyumliárul az kápát leveszi,
Azt mind tollastul maga fejében teszi,
Ű szabad egyeránt, merre sereg viszi,
Zríni előtt merre szerencse vezérli.

92. Zríni penig hátul viszi nagy dárdáját,
Mint vitorlás gálya az nehéz árboczfát.
Deli Vid, Deli Vid, nagy torkával kiát,
De Deli Vid neki mast választ nem adhat.

93. Hun vagy édes szolgám, Deli Vid, hun vagy te,
Élsz-e, török szablya vagy megemésztett-e?
Felelj meg, hogy ha élsz. Igy jár az seregben
Zríni, könyvei teljesednek szemébe.

94. Azt gondolja vala, hogy Vidot megölték,
Azért szűve nagy keserűségbe ugrék,
Futó török után gyorsan rugaszkodék,
Egyedül ű maga közben keveredék.

95. Ki ád nekem oly eszt, írhassam ez dolgot:
Zrini mely rettenetes indított harczot?
Miképen előtte az pogány test hullott,
Mint szalma tűz előtt, oly hirtelen omlott.

96. És te vagy legelső Kaszum Kapigia,
Az kinek életét Zríni bán elvonyá,
Azután Balbazán, Pirkuch és Kahrina
Maga vérét, lölkét az fővenybe nyalja.

97. Holttestek között jár, mint kegyetlen halál,
Török vérben gázol, mint tengerben kűszál,
Senki ű eleibe fegyverrel nem áll,
Bajvívó társára senkire nem talál.

98. De ihon, Olind bég szégyenli futását,
Látván vezérének ottan nagy halálát;
Megfordítja Zríninek azért orczáját,
Merevényen tartja kezében nagy kardját.

99. Őszvecsap Zrínivel, de egyenetlenül,
Mert halva az földre ű eleibe dűl,
Ű keserves lölke nagy föld alá röpül,
Zríni penig máshová megy kegyetlenül.

100. Ű levágja Hajdárt, Mussát, Bajazetet,
Nagy testű Murtuzánt, fegyverű Rechepet,
Végre Ajgas basának elcsapja fejét,
Nagy sötét fölyhővel befődi életét.

TIZENKETTEDIK ÉNEK.

1. Bujdosik nagy Delimán másad magával,
Nagy gondokat hordoz mindenütt magával,
Küzdődik búsulásinak nagy habjával,
Idegen földön jár rakva bátorsággal.

2. Ül vala egykoron harmatos hajnalban
Egy igen szép dombon és szellős árnyékban,
Eleiben tűnék Cupidó haragban
S ily haragos szókat beszéle magában:

3. Vagy megkissebbedett-e az én hatalmom?
Hogy én ezt az embert megbírnya nem tudom,
Talán nem oly erős az én nyilam s íom,
Mint mikor megbírta Marst én vitéz karom?

4. De az mint én hallom, nem kissebb az Mársnál,
Sőt minden termete deliább nálánál,
No majd meglátom én, vitézség mit használ,
Ha szép termetedben sebet nyilam csinál?

5. Begyógyult már sebed, kit azelőtt csinált,
De ez az mostani teneked hoz halált,
Soha el nem felejted többször Kumillát,
Valamíg fogsz élni, császár szép leányát.

6. Ezután kitölté puzdrábul sok nyilát
Kegyetlen Isten fia és nézi vasát,
Nézi mindeniknek mérgét és fullánkját,
Keserves seb csináló titkos hatalmát.

7. Azok közűl egy rettenetest választa,
Mely nagy óhajtással timporálva vala.
Siralom és bánat ű hegyes fullánkja,
Rövid gyönyörűség vala fája s tolla.

8. Ez jára meg szűvét Vénus királynénak,
Rontá el víg kedvét az istenasszonnak;
Mikor nézte halálát szép Adonisnak,
S kezével törlötte sebét ifiúnak.

9. Ezt ijában tévén, az füléhez vonyá,
Vitéz Delimánnak szűvébe bocsátá,
Nyil láthatatlanul ű szűvét megjárá,
Minden mérges nyavalyát középben hagyá.

10. Ó, hányszor jün néked abban az órában
Kumilla szép szeme nagy gondolatodban?
Hányszor Kumilla név jün elöl szájodban,
Vitéz Præcopita, csak egy pillantásban?

11. Ha az fülemüle sírását hallgatja,
Annak bújához magáét hasomlítja,
Ha derült egeket az ű szeme látja,
Kumilla szépségét nagyobbnak gondolja.

12. Ha foly az folyóvíz, vagy szép csurgó patak,
Az ű szemei is mind egyiránt folynak,
Ha az gyönge szellők ágok között fújnak,
Az ű bánati is nyughatatlankodnak.

13. És így szól magában: Kumilla, Kumilla,
Méért teszesz engemet boldogtalanná?
Ezt az sok óhajtást, kit búsult szű fúja,
Méért az te kemény lölköd meg nem hallja?

14. Méért én sírásimtul te meg nem lágyulsz,
S nem látod bús szememet könyvekben mint úsz?
Te, penig talántán nyavalyámtul gyógyulsz,
És az én kínomban te semmit nem is tudsz.

15. Maga ez fényes nap és ez az derült ég
Nálad nélkül énnékem sűrű sötétség,
Ez az kikeleti mezei különbség
Énnékem unalom és nagy keserűség.

16. Tengelicz űneke, pintyőke sírása,
Nálad nélkül mint baglyok huhogatása.
Lengedező szellők, csurgóknak folyása
Mint szélvészháború és Lethe forrása,

17. Hej, csak te szép szemeid vígasztalnak engem,
Minden bosszúságot enyhítenek bennem,
De talán megcsalom magamat én ebben,
Talán gyűlölsz Kumilla, édes szép gyöngyöm?

18. Rustán bég halála, melytül véres kezem,
Talán szemeid előtt gyűlöltet engem?
De inkább mit bánnád, hogy aztot megöltem,
Holt ebtül szépségedet hogy megmentettem.

19. Ihon, hozzád megyek, tégy bosszút én rajtam,
Magad kezeitül lölkömtül fosztassam;
De nem lehet, hogy olyan kegyes orczában
Lakjék kegyetlenség, s kárt valljon Delimán.

20. Igy szól vala tatár és lovára ugrék,
Gondolván, sok búja talán mint enyhődnék,
Heában, mert kis Isten nyergében ugrék
Előtte s kezében vala vezető fék.

21. Szerelem Istene Delimánt vezeti
Oda, hun nagy tűzben taszítani véli,
Landor-Fejérvárban azért elkéséri,
Kumilla ölében ottan elmeríti.

22. De Kumillának is hasomlatosképen
Szűvét általlüvé vak nyilával éppen,
Ű is, mint szarvas-gém futkos az erdőkben,
Kinek nyillal csinált vadász sebet mellyben.

23. Igy ég az Kumilla szerelem mérgétül,
Mert sebesíttetett Cupidó Istentül,
Nyughatatlankodik vagy jár, vagy áll, vagy űl,
Egy hűvének ily szókat ejte mellyébül:

24. Fáti, édes anyám, mely sűrű árnyékok
Járják én elmémet, ugyan elájulok;
Mely kegyes vendéget mi földünkben látok,
Lű tüzet én belém, kitül én gyulladok.

25. Vagy hogy Márs öltözött kis Isten tüzében,
Vagy Cupidó Márs haragos fegyverében,
Mindenhez Delimán hasonló termetben,
Avagy mind az kettőt meggyőz ű szépségben.

26. Mely Isten forgatja mast az én elmémet,
Hogy azt szeressem, ki megölte férjemet?
De boldogtalan én szeretem vesztemet,
Talán szintén Delimán gyűlöl engemet.

27. Talán azért gyűlöl, Rustán társa voltam,
S én azért szeretem, hogy szabadíttattam
Vitéz keze által, ah, szűvem Delimán,
Előttem is unalmas volt pogány Rustán.

28. Ó, hányszor kivántam végét életemnek,
Hogy ne feküdjem mellette a holt ebnek,
Hányszor fohászkodtam az szent Mahometnek,
Hogy fertelmes ágyátul megszabadulnék.

29. Igy hozta az fatum. De ki mondja néked,
Hogy alázatos Kumilla szeret téged?
Fáti, édes anyám, elvesztem elmémet,
Talán avval együtt unalmas éltemet.

30. Így szól vala Kumilla, de vén orvosa
Néki orvosság helett cicutát ada,
Ű mesterséges csinált szókat gondola,
Kivel az ű kedvét jobban megkapcsolá.

31. Ó, Cupidó Isten, nagy az te hatalmod,
Mert minden rendeken uralkodik karod,
Néked nem nagy király, sem urad császárod,
Mind szépség, vitézség neked hoznak adót.

32. Szöbb lélek, szöbb testben nem szorult az földen,
Mint édes leányom, Kumilla, tiedben;
De szépség nem hoz bátorságot semmiben,
Enged szépség, ha lát Cupidót fegyverben.

33. Bölcsesség nevével tusakodnak ellen
Világon némelyek, s nem veszik eszekben,
Hogy végre erejét igen keserűben
Magokon meglátják, ki van kis Istenben.

34. Akkor eszeveszettek bujdosnak világon.
Mint nyillal lűtt medve vándorol barlangban,
Mely diktamust nem talál. Nevet ily dolgon
Cupidó s bosszúját veszi az bolondon.

35. Hát méért idejét vesztenéd heában
Szép ifiúságodnak, s mi haszon abban,
Nem-e ez az kék ég, kit látunk magasban,
Közli velünk szépségét és örül abban?

36. Nem-e ez fényes nap, az mely szöbb mindennél,
Osztja fényét közinkben, s mi élünk evvel,
Ha föld jóságát röjtené irigységgel,
Elveszne ez világ csak egy kis üdővel.

37. Az jót és az szépet az Isten rendelte
Másoknak hasznára, s ember, mely kémélte
Másoktul javát, Isten kedvét megszegte,
És haszontalanul a földben temette.

38. Nem kell neked futnod vitéz Delimántul,
Melynek híre futott vörös tengeren túl,
Melyben szépség, vitézség jüttek lakóvul,
Jobb férjet nem kivánhatsz te nagy Allátul.

39. Így szól vala Fáti, tűzre olajt önte,
Kumilla tisztességét hátra vetette,
Sem az nagy császár atyját meg nem böcsülte,
Kis levélre könyvével ily szókat önte:

40. Csudálni te fogod én vak merészségem,
Vitéz Delimán, kit magam is esmérem,
De ha az az Isten, az mely bír én velem,
Igy hatta, ne csudáld, ihon, jó mentségem.

41. Azért te ezt így érts, minthogy győzhetetlen
Kézzel téged megáldott kegyelmes Isten,
S van hatalmod minden ellenségid ellen,
Ihon, én is rabul megyek te elődben.

42. De ha csak azoknak mutatod erődet,
Az kik ellenségül bírkodnak ellened,
Nem bántod hát ezt az nyomorult fejemet,
Ki böcsül, ki tisztel, ki imád tégedet.

43. Ha gyűlölsz, ha társom vétkébül én reám
Ragadott valami: ne szánjon Delimán,
S legyen annyi kegyetlenség az ű kardján,
Haljon meg ű miatta Kumilla leány.

44. De ha leányságomat néked tartották
Diana társai, szép istenasszonykák:
Vedd jó neven, ha úgy sem, tarts hát rabodnak,
Parancsolj Kumillának, te szolgálódnak.

45. Így írá, s elküldé egy kis inasátul,
Vára nehéz szűvel választ Delimántul,
Gyógyulása lehet, gondolja csak abbul,
Delimán ily levelet külde választul:

46. Látom, igazán szolgáltam Istenemet,
Hogy ma megláthatom én jobbik lölkömet,
Meggyőzetett győzte győzedelmeseket,
Azért én elődben viszem rab fejemet.

47. Nem késék sokáig Delimán azután,
Kumillához megyen, szűvében hordozván
Nagy örömet és hamar ott lenni kíván,
Az hun Cupidónak vetett hálója van.

48. Ó, mely igen tudatlan ember elméje!
Ha tudná némellyik, mi lesz jövendője,
Sok cselekedetét bizony elkerülné;
Delimán Kumillát bizony elkerülné.

49. Futtok egymás után, mint egy szerencsések,
De majd mindketten lesztek szérencsétlenek,
Vaj, ki szörnyű czérnát Párkák fonnak nektek,
Egyszersmind szakad el evvel örömetek.

50. Mit mondjak ezeknek öszvejüvésérül,
Szerelmes ifiaknak sok szerelmérül?
Duplázzák csókokat egymás szája körül,
Vénus triumfusán kedves szűvek örül.

51. Mint borostyán fával öszvekapcsolódik,
Mint kígyó oszlopra reá tekereszik,
Bachus levele is fára támaszkodik,
Ennyi mód két fenix öszvecsingolódik.

52. Hallgass tovább Musám. Az török táborban
Sok idegen nép között nagy zöndülés van;
Mert sok ezer török kapitán nélkül van,
Csak maga egyedül forgódik Kajmékán.

53. Mind kegyetlen tatár, mind merész szerecsen,
Sok láb és sok erős kéz, de mind fejetlen,
Kevély töröknek is szintén azonképpen
Elveszett vezérek, s basájok mind éppen.

54. Nem látnál közöttök csak titkos suttogást,
Félelemmel kevert sok gyakor óhajtást,
Ki óhajtja Idrizt, Olindot, ki Ajgást,
Minden maga vezérét és nagy kárvallást.

55. És egykor csoportostul öszvegyűlének
Immár estve felé mindenféle népek,
Törökök, tatárok, géták, szerecsenek,
Egy közűlök így kezde szólni ezeknek:

56. Ugyan mind örökkén vakká kell-e lennünk,
Vagy veszedelmünkre szemünket békötnünk?
Valjon tisztesség-e, ha bolondul veszünk,
S vérünk hullásával kaurt mi tiszteljünk?

57. Megaggott az császár az ű elméjében,
Megkötötte magát vakmerőségében,
Azt mondja, hogy bémegy erővel Szigetben,
Ha török nem marad csak egy is életben.

58. Metszen osztán várral, metszen császársággal,
Ha ezt bétölteni akarja haraggal?
Mert méért mondom, ha lám ugyan bizonynyal,
Nem gondol semmit is török véromlással?

59. Vezérek és basák és kemény vitézek
Erős Zríni kardjátul megemésztődtek,
Hány ezer muzurmán fekszik ű mellettek,
Prédájul hollóknak s körösztény ebeknek!

60. Mindezeken valjon szűve megmozdult-e?
Ily vitézekért egy könyvet hullatott-e?
Nem, nem, hanem még inkább lett kegyetlenné,
Mindnyájunkat örömest egyszer vesztene.

61. Ihon, magyar király jün reánk nagy haddal,
Ki megyen előttünk okos rendtartással.
Sátorban lesz császár ravasz Kaimekánnal,
Mi fejetlenűl mit teszünk kézzel, lábbal?

62. De mi minden kárunkat elfelejtenénk,
Ha vitéz Delimánt előttünk nézhetnénk?
Némettűl, sem magyartul akkor nem félnénk,
És minden dolgunkban szerencséssé lennénk.

63. De ki tiltja nékünk, hogy vissza ne hozzuk
Császár ellenére is mi fényes holdunk?
Fele az tábornak érette fárodjunk,
Kérésünkkel űtet is visszahozhatjuk.

64. Így zavaros szókkal szól vala Deriel,
Mindnyájan követnek űtet választák el;
Hogy Delimán után menjen tízezerrel,
S valahol találja, szép móddal hozza el,

65. De okos császárnak ez hogy hírré esik,
Okos szűvében igen megkeseredik,
Látja, méltóságát közrendek keverik,
Magában elméjével igen tanácskozik.

66\. Ó, mely különböző az községnek dolga,
Kis szerencse-szellő az melyet hordozza!
Ma mutat is kedvet, ha jó állapotja,
Ha holnap nem tetszik: haragra fordítja.

67\. Méltóság, mely erős uraság oszlopa,
S ihon, mast rossz gaz nép lába alá nyomja!
Ellenemre Delimánt visszahívatja,
De ennek is lehet talán orvossága.

68\. Jobb tahát nékem vélek nem tusakodnom,
Hanem Delimánért követet bocsátnom,
Én küldök és nem ük, osztán ilyen módon
Megcselekszem, méltóság rajtam maradjon.

69\. Így gondola császár és így cselekedék,
Vitéz Delimánért Ferhát bég küldeték.
Az nagy zenebonát is megcsendesíték,
Az okos Kajmekán és ravasz Halul bég.

70\. Ferhat megy sietve s Delimánt találja
Kumillával együtt szép Fejérvárába,
Azért beköltözik minden okosságban,
Császár követségét kitévé ily szókban:

71\. Ó, vitéz atyának még vitézebb fia,
Ó, Mahomet-hitnek legszebbik virágja,
Császár köszönettel az ü fejét hajtja,
Az mely földön fölött mindeneknek ura.

72\. Neked hajtja fejét, s az izeni néked,
Hun van vitézségre te indító véred?
Hun van, kaur vérén nyert jó híred, neved,
Talán kész vagy azokat mind elvesztened?

73\. Ihon, Szigetvára vagyon csak esőben,
Maga is immár Zríni esett kétségben,
Tűrheted-e, ily próbán hogy ne légy jelen
S vitéz kezeidet ne keverjed vérben?

74. Néked ez pálmának tartatik az ága,
Tied és nem másé lesz ennek jutalma,
Megelégszik császár, hogy láb alá nyomta
Zrínit, mely kaur közt legnagyobb leventa.

75. Kumillát is teneked adja két kézzel,
Mert nem akar ezért pörölni Istennel;
Rustán halálát is bátran felejti el,
Az mely maga játszódott veszedelmével.

76. Téged az tábor is egyenlő kedvvel vár,
Török és szerecsen, nem csak krími tatár,
Jűjj el hát közinkben s ne neheztelj immár,
Téged csak aliglan vár Szulimán császár.

77. Kegyetlen tatárnak szűve meglágyula,
Mikor maga felől dicséretet halla,
Mert ű nyavalyár császárnak kívána
Azért, vitézséggel hogy űtet kihozná.

78. Mast immár császár dolgát oly kárban látja,
Hogy segétség nélkül vagyon romlandóba,
Azért bátorsággal végezi magába,
Hogy elmegy segétségre török táborba.

79. Más felöl mit csinál és mit nem kesereg
Szép szemű Kumilla, kinek a szűve ég?
Szörnyű jüvendőket elméje forgat meg,
Végre ura előtt nyelvét így nyitá meg:

80. Kegyetlen, mit készülsz az török táborban,
Tudod-e egy lépés onnan koporsóban?
Vagy császár vagy hogy más talál halálodban
Okvetetlen módot bosszúállásában.

81. Ilyen-e uram, mint egy kis czinege,
Melyet oly könnyen síp csalogathat lépre?
Higyjed, higyjed, uram, Sirena űneke:
Az mit Ferhat tenéked mastan beszéle.

82. Elveszté az hadát császár Sziget alatt:
Már te veszéseddel akarja jutalmát,
Te vitéz fejedbül tenni akar prædát,
S végezni akarja evvel tragédiát.

83. Vagy hogy soha nem kell urát boszontani,
Vagy hogyha cselekszi, messzi kell kerülni;
Bosszút azok nem tudnak elfelejteni,
Csalogatnak, sípolnak, de nem kell hinni.

84. De veszedelemtül, látom, hogy te nem félsz,
Szerencse forgandóságát semminek vélsz,
Én szűvem, én lelkem, engem hát hová tész,
Ha veszedelemre szerencsétlenül térsz?

85. Azt mondod, hogy szeretsz jobban te magadnál,
Ennek bizonsága csak egy dologban áll:
Órizd az éltedet, melyen az enyim áll,
Nem állhat borostyán, ha ledűl az tölgyszál.

86. Mast látom igazán, nem én szerelmemért
Te megölted Rustánt, de kegyetlenségért;
Kegyetlen, nem gondolsz mast is Kumilláért,
Ű helyette inkább te kivánsz pogány vért.

87. Kegyetlen, ha csak vért kivánsz te elmédben,
Nyisd meg az én mellyemet, vagyon vér ebben,
Igyál, ne szomjúhozzál; szerencsétlenségem
Soha nem lehet kissebb ennél énnékem.

88. De hogy holtod után sebeidet nézzem,
Üres ereidet számlálva személyem,
Az tudod-e, lehetne óráig éltem?
Nem elég ez az kéz, hogy megnyissa szűvem.

89. Mit csináljon tatár; ide vonz tisztesség,
Oda Kumilláért, mint kénkű, szűve ég:
Ű benne hadakozik két nagy ellenség,
Melyek közűl győze végre az tisztesség.

90. És így szóla társának: Ó, szűvem, gyöngyem,
Ó, szemem világja, ó, én jobbik lölkem!
Töröld meg orczádat és ne sirass engem,
Ne jüvendölj gonoszul, kérlek, felőlem.

91. Csak fél embernek vélsz, ha féltesz kaurtul,
És hogy úgy irtóztatsz az Zríni kardjától;
Nem félek császárnak én ravaszságátul,
Mikor kérdezhetek tanácsot szablyámtul.

92. Azt tudod-e, Zrínit nem láttam soha is?
Tudnod kell, hogy voltam én ben Szigetben is,
Egyedül kergettem én ezereket is,
Mégis az Mahomet megtartott eddig is.

93. Homlokunkon vagyon mi szerencsénk írva,
Kerülje és fussa, de nem távozthatja
Senki is halálát, ezer közt meghagyja
Szerencse, kit Isten másra választotta.

94. Nem visz engem, higyjed el, az kegyetlenség
Az ilyen próbára s bolond vakmerőség;
Hanem erővel húz az drága tisztesség,
Legyen, ha kell lenni, az én éltembe vég.

95. Valamint te mast félsz, szerelmes Kumillám,
Ugy fogsz ismeg örülni, mikor látsz rajtam
Prédát, melyet Zrínirül kézzel levontam,
S ű hitetlen testét az ebeknek hántam.

96. Mit tegyen Kumilla s minemű erővel
Delimánt szándékátul távoztassa el?
Nem tud ű mit tenni, csak sűrű fölyhőkkel,
Sok fohászkodással látja röpülni el.

97. Azért kételenül elkészül az útra,
Noha jüvendőjét Delimánnak tudja;
Szép térdeit földre sok sírással hajtja,
És így az nagy Istennek könyörög vala:

98. Égnek ura, mit vétettem én ellened,
Hogy ennyire kelljen rám kegyetlenkedned?
Talán ártatlanságom indítja mérged?
Talán kit teremtél, nem nézhet rá szemed?

99. Megütéd Enceladust szörnyű küveddel,
Ixiont szaggattatád sasok körmével,
Kis kínok, ha mérem azokat enyimmel,
Nem fájdalom, hun csak test szenved tűréssel.

100. Hiszem talán nem vagy kíntaláló Isten?
Ha Istenségedhöz nem illik kegyetlen
Titulus, méért hát nagyobbat énnékem
Keressz kint s meg nem ölsz engem mast hirtelen?

101. Mert nincsen fájdalom az én ép testemben,
Bár szaggattatnám Prometheus helyében,
Hanem én tűrésem van szegény lölkömben,
Az minden tűrésnél nagyobb szenvedésben.

102. Én iffiúságomat dög mellett vesztem,
Halálrul életre csak mast emelkedem,
Mikor vitéz uramra én szert tehettem;
Szerencse de azt is elviszi előlem.

103. Azért kérlek téged, te hatalmas Isten,
Delimánt veszedelemtűl íly hirtelen
Ments meg, avagy hogy ha Zríni kardja ellen
Nem vagy elegendő, ölj meg előbb engem.

104. No megindult Delimán szép Kumillával,
Sok török eleiben jűn vigassággal,
Nem messzi tábortul egy szép kútforrásnál
Sok társaival együtt Delimán megszáll.

105. Bíztatja Kumillát Delimán, de amaz
Számtalan sírástul még mindjobban száraz,
Búbánattal együtt szűvében rágalmaz,
Fa és fű kemény télen így egyiránt száraz.

106. Kumilla urának szomakját szablyárul
Leveszi kezével s kíván innya abbul,
Amaz kútra megyen, vizet hoz forrásrul,
Nem tudja, társának vége legyen abbul.

107. Mert mérges sárkánynyal egyszer vagdalkozott,
S hüvelyében tenni akarta az kardot,
Szomakjában egy csöpp vér beszállánkozott,
Melyrül ű maga is semmit is nem tudott.

108. Méreg volt, Kumilla mert mikor megivá,
Szép testét, erejét mindenütt megjárá.
Életét nagy kínnal testébül kizárá,
És valamint kívánt, maga is úgy jára.

109. De mit csinál Delimán ilyen látatban?
Nem mondhatom, ha volna száz nyelv szájomban,
Mind törököt, tatárt rak halva halomban,
Mutat kegyetlenséget önnön magában.

110. Fegyverét elhányja, ruháját szaggatja,
Mesztelen az fákat tövébül rángatja;
Nem kiált, de ordít oroszlány módjára,
Valahol kit talál, öl, ront és szaggatja.

111. Két nap és két éjjel így jár az erdőkön,
Osztán mikor eszbe vette magát késűn,
Felszedi fegyverét s öltözik köntösben,
Bosszút akar állani mert körösztényen.

TIZENHARMADIK ÉNEK.

1. Isten az embernek vezérli ű dolgát,
Isten megjegyezte mindennek határát,
De senki ne gondolja általhágását,
Ne is félje, míg nem ér oda, romlását.

2. Hány harczokon forgott bán és hány veszélyen?
De őrző angyala megtartá ezekben,
Az ű órája is eljün, ki messzebben
Nem lehet, vitézül kell meghalni ebben.

3. Deli Vid török közt ellenségképpen járt,
Ezerek között is soha nem vallott kárt,
Előtte, mellette halál sokat kaszált,
Űtet elkerülte, vagy hogy rá nem talált.

4. Sok százezer török járt mast körülötte,
Sok van az táborban, az ki esmerhetné;
De Isten szemeknek az fényét elvette
Azért senki űtet Vidának nem vélte.

5. De néki is eljün az maga órája,
Melynél tovább életét el nem vonhatja,
Bízvást török tábort és bátran járhatja,
Mert senki életét addig nem ronthatja.

6. Deli Vidnak vala egy szép felesége,
Ez asszonyok közűl csak maradt Szigetbe,
Szöbb vala mindeneknél az ű szépsége,
De még azonfölyül urához hűsége.

7. Török leány vala, de Vid hatalommal
Elhozá egy várbul nagy erős harczczal,
Haiszennek hiják vala török szóval,
Körösztség megáldá de mast Barbálával.

8. Ez mikor heában várta volna urát,
Sok könyvvel áztatván társa üres ágyát,
Nem tudja, életben van-e, vitéz urát,
Vagy hogy török miatt szenvedett szép halált?

9. Szál Márs ű szűvében, s nem mint más sírással,
Vagy nyomorult föcske hosszú jajgatással,
Csak óhajtja társát; hanem bátorsággal
Fegyverezi magát ura pánczérával.

10. Pánczérát s fegyverét magára fölveszi,
Urának jó kardját oldalára teszi,
Jó lóra fölugrik, kopját kézben veszi,
Haját és szép fejét fátyollal tekeri.

11. És így török formán Szigetbül kimegyen,
Táborban mindennel szól csak török nyelven,
Imide-amoda jár minden szegletben,
Hogyha vitéz urát vehetné eszében.

12. Az tulsó részire tábornak megy vala,
Ottan egy nagy szerecsent elöltalála;
Örömest száguldna, de nem mehet lova,
Mert az nagy testével lovát elfároszta.

13. Látja okos asszony ennek sietését,
Gondolja, hogy nem árt kérdezni menését;
Meg állítja azért szép szóval szerecsent,
Kérdezi, micsodás viszen hírt hirtelent.

14. Amaz penig neki felel siettébe:
Ne távoztass, kérlek, engem menésemben,
Viszek hírt császárnak, kiért életembe
Úrrá leszek, de kérlek, hagyj békességbe.

15. Mondd meg énnekem is, az asszony így monda,
Hiszem nem lehetek én semmi károdra.
Felel az szerecsen: Amott egy sátorba
Deli Vid aluszik török ruházatba.

16. Mikor Deli Vidot említé az pogán,
Gondold, mi változás volt asszony orczáján;
De fél, hogy szerecsen hírt viszen udvarban,
Utána fut s eléri három ugrásban.

17. Kopjával nyergébül messzi kitaszítá,
Gyorsan szablyával az fejét elvágá,
Jó lovára ismég, mint evet, fölugra;
De gyorsan sok török siete utána.

18. Mert kiáltás támod és nagy zenebona,
Azért minden török futó után futa;
S tovább nem szaladhat az szegíny Barbara,
Mert egy goromba kéz lórul letaszítá.

19. Ezer körülfogta, kérdik, honnan legyen?
S szerecsen halálának mi oka legyen?
Ű szegény nem szólhat, nem tudja, mit tegyen?
Hazudja, Alkairban hogy lakása legyen.

20. Ottan egy bátyámat szerecsen megölte,
És én szemeimet eddig elkerülte,
Gyorsan talál pártot, az ki fog mellette:
Szép asszony, mert lágyíta mindent szépsége.

21. Ki mondja, hogy jól tett, ki az béghez huzza,
De ily kiáltástul Vid nem messzi vala.
Azért gyorsan ugrék ű jó Karabulra,
Ű is megyen vala az nagy kiáltásra.

22. Hát mikor oda megy, látja gyönge társát,
Hallja is fülével keserves sírását,
Gondold meg az ű mondhatatlan bánatját,
Mégis nagy okosan messzirül így kiát:

23. Vitézek, álljatok, mert ez az én szolgám,
Immár sok nap lopta el fegyverem, lovam,
Az egész táborban utána bújdostam,
Adjátok kezemben, az én birtokomban.

24. Azonban egy kádia oda érkezett,
Az kitül lén az Vidnak ilyen felelet:
Ehhez bizonság kell s álljon törvényszéket,
Törvén is nem veszti el az tiédet.

25. Elbúsul Deli Vid és ugrik haragban;
Kiált: Pogány ebek, nem elégszem abban,
Törvény és igazság vagyon én szablyámban,
Ezután ketté vág Malkuchot derékban.

26. Ábelt és Izmailt leteríté földre,
Kádiának fejét függeszti két részre;
Abaza lölkének utat nyit mellyére,
Jakult lefekteti örökös helyére.

27. Ejuz tartja vala ű szép feleségét,
De Deli Vid kardja ketté vágá testét,
Ottan megragadja kézen szerelmesét,
Jó lovára veszi és kimenni siét.

28. Karabul, mint madár, nem nyom nyomot földön,
De mint süvőtő nyil megy olyan sebessen,
Ő futhatott volna által az tengeren,
S nem esmerszett volna, hogy van víz az körmén.

29. Látják az törökök, Szigetbe szép prédát
Viszi futó lován s megesmerik Vidát.
Heában utánna futtatják lovakat,
Mert, mint az könnyű köd, eltünteti magát.

30. Szigetben örömmel Zríni befogadá,
Mert immár az előtt ű megholtnak tartá,
Vid török dolgait igen megtanulá,
Melyeket urának eleiben ada.

31. De noha vitéz bán mind tudta ezeket,
És szemével látja nyilván veszedelmét;
Nem irtózik semmit, hanem ép elméjét
Pogánynak veszélyére tartja s nagy szűvét.

32. Szulimán más felől elkegyetlenedett,
Maga vére ellen kegyetlen törvént tett,
Azt mondja magában: Ihon, száz népeket
Lábom alá nyomtam és nagy világ részét.

33. Talán engem Mahomet hizlalt szerencsével,
Azért, hogy Zrininek adjon mind ezekkel?
És űrá ragadjon hírem én tétemmel?
Én bírtam világot s ű bírjon engem el?

34. De megcsalja magát, ha csak romlásomat
Az égbül neveti, ű is vall károkat.
Magammal romlásra elhozom muzurmánt,
Kitül tisztességet vesz azután tahát?

35. Ha ugyan veszni kell, éppen mind veszszen el,
Az egész török hír úgy is tisztességgel
Lész, mert az Szulimánnal vitézség vész el,
Török hold és jó hír véle aluszik el.

36. De halljuk még egyszer vezérek tanácsát,
Könnyebbítsék mégis szűvem búsulását.
Ezután Szokolovics Mehmetet kiát,
Néki parancsolja, bégyűjtse tanácsát.

37. Behívá Szokolovics fővezéreket,
Kinek kinek rendi, leülteté űket.
Méltósággal osztán kérdi tetszéseket;
Maga is fő helyre leűle előttek.

38. Űl vala legelöl az vitéz Delimán,
De keserves szűve mind búsulásban van.
Nem tudja, mit csinál, és császár tanácsán
Nem adna egy óhajtást, mely megyen száján.

39. Fölyhő-szaporító ű bánatos szűve,
És tenger-árasztó két rettentő szeme,
Mint vasbánya-fújó az ő széles mellye,
Mert sűrű óhajtást gyakran bocsát erre.

40. Azért nem is kérdik, nem is szól senkinek,
Hanem ű mellette szólni kell Al bégnek;
Ez penig barátja volt holt Rustán bégnek,
Okos, bátorsága de nincsen szűvének.

41. Atta volna Isten (így mond) üdőtlenül
Ne kezdenénk más tanácsot s képtelenül,
Hanem, melyet végeztünk egyszer eszesül;
Véghez vittük volna mastan mi emberül.

42. De mi tanácsunknak bomlott tisztessége,
Nyelv nem meri mondani, kit kíván esze.
Szabadon szólásért Rustánnak lett vége,
Én is nem várhatok mast egyebet benne.

43. Méért kellett veszni számtalan vezérnek?
Mert helyt mi nem adtunk Rustán beszédének.
Méért feküsznek itt basák és holt bégek?
Mert egy ember elrontá jó értelmünket.

44. Ű penig maga is mit csinált, jól láttuk,
Orczul fordulva ránk futva jünni láttuk;
Az kiket mi oroszlányoknak tartottuk,
Ugy megszelégyültek, mint ölyv előtt vad tyúk.

45. Engemet is halállal fenyeget, de hagyján!
De én tetszésemet megmondom igazán,
Immár mit tennünk nincs, mert reménség hátán
Építenünk szerencsét leszen heában.

46. Az bolondságok közt nincsen jobb rövidnél,
Hát mi is mienket végezzük hamar el!
S noha mienk hosszú, de jobban vonjuk el,
Nagyobb kár s büntetés siet utánna el.

47. Azért én azt mondom, jobb még böcsülettel,
Míg nagyobb károkat nem vallunk keservvel,
Fölemelnünk tábort és haza mennünk el,
Hogy sem ennyi vitézt itten rontanunk el.

48. Osztán kárunk után még meg se vehessük,
Hanem világgal magunkat nevettessük;
Vagy hagyjuk itt aztot, az ki nem jün velünk,
Vegye meg hadával, az kit mi nem merünk.

49. Al gorombán szóla, mert noha Delimán
Az ű szava közben volt más gondolatban;
Mégis eszbe vette, ű vagyon példában,
Fölugrék s így szóla szörnyű haragjában:

50. Megnyitád nyelvedet szabadon Al, mire
De magad sem tudod, hanem én híremre,
Gyalázni akarnál, de fordul fejedre:
Nem ragad ebugatás az derült égre.

51. Első vagy tanácsban, de harczban nem látott
Senki vitézségedet; nem is oly tanácsot
Adtál, ki mi hírünknek adna tisztes jót,
Egy kufár nem mondhatott volna rútabbat.

52. Hát futott Delimán? hát szégyennel hátot
Császár szeme előtt ellenségnek adott?
Hun volt akkor Al bég, mikor Szigetvárott
Vitézséggel járván kaurokra rontott?

53. Nem úgy két Badankovics esmertek engem,
Sem vitéz Hervoics nevetkezett velem,
Sem ezer más, kit nehéz föld alá tettem,
Minden nap, minden nap ebben az seregben.

54. Kérkedésért mondod-e, hogy félsz én tűlem
Álnok róka, s annyi félelem szűvedben?
Ne félj bizonyossan, mert ilyen rossz vérben
Vitéz kezeimet meg nem förteztetem.

55. Lakjék benned lölköd, noha érdemlenéd,
Hogy egy jegenye-fát megnehezítenéd.
De mast tanácsotokra megtérek inned,
S mondom, ne gondoljunk ilyen szégyeneket.

56. Küdje ki az császár meztelen szablyáját,
Avval minden népnek mutassa haragját,
Itthon gyalázattal öljék meg az olyat,
Ki ostromnak nem viszen tüzet, lajtorját.

57. Én megyek, én elöl, rettenetes kézzel
Szigetnek bástyáját láttokra rontom el,
Száz Zríni előmben jűjjön vassal, tűzzel;
De megyek ellenére vitézségemmel.

58. Így szól vala tatár, az tanács elbomlék,
Holott szólni ellene nem igyekezék
Senki is; azért mindnyájan felkelének,
És sátorok alá gyorsan elmenének.

59. Demirhám, mint vadkan, említi szégyenét,
Fúj lángot szájábul, nem találja helyét,
Nagy cselekedettel kívánja törlését,
Viddal ismeg kívánja öszvemenését.

60. S így szól vala magában: Hun van jó hírem,
Kit sok veszedelemmel régen szerzettem?
Jobb lett volna nékem Vid miatt elvesznem,
Hogysem császár hiti szegésével élnem.

61. De látta az világ, nem volt az én vétkem,
Mind lovam akarta, mind magam s fegyverem.
De másképen rendelte az én Istenem,
Talán még elöljün egyszer én szerencsém.

62. Vagy hogy fog szállani holló én mellyemre,
Vagy penig tisztesség én vitéz fejemre;
Nem hagyom Deli Vidot én szégyenemre,
Esküszöm fényes kardra és életemre.

63. Igy megyen császárhoz és így szól űneki:
Hatalmas császár, meért van tiszteleti
Az vitéz embernek? Mert koczkára veti
Uráért életét és sohun nem röjti.

64. Az mit hittel fogad, megállja magában,
Vitéz, ha vagyon is csak egy vad barlangban,
Vagy erdőn, vagy mezőn, vagy szép palatában,
Hitit nem kell sohun elhadni romlásban.

65. Nincsen hát énnékem semmi böcsületem,
Mert Viddal harczomat véghez nem vihetem.
Én uram s császárom, meért ezt szenvedtem?
Hiszem jobb lett volna Vidtul ölettetnem.

66. Méért kezed nyomát s hitedet tréfálta,
Az ki gyalázattal minket elválaszta?
Bizony Amirassen más világon látja,
Hitetlen embernek micsodás jutalma.

67. Bár én halálommal hozhatnám helyére,
Mely nagy csorba szakadt mi tisztességünkre,
De mivel orvosságot elmúlt üdőre
Nem lehet csinálni, bánkódjunk helyére.

68. Hanem én csak arra Mahometért kérlek,
Ereszsz, Deli Viddal karddal szembe menjek,
Mert vannak mi köztünk halálos törvények,
Melyet halál itíl; egyszer köztünk válják.

69. Igy szóla Demirhám, de császár mást gondol,
Megvénhedt mellyébül mert sok nagy gond omol.
Végre Demirhámnak okos választul szól:
Mit kívánod Demirhám, az kit nyelved szól?

70. Gondold meg igazán és nem felfújt szűvel,
Ez-e magános bajvívásra való hely?
Törökország szűve, ihon, jütt velünk el,
Egy bajvívást nézzünk, azután menjünk el?

71. Vitéz vagy, jól tudjuk, de vitézségedet
Kicsin helyre akarod mutatni s erődet?
Kevés haszon, kis tisztesség ebbül jühet;
De viszontag nagy veszély elökerülhet.

72. Tudod-e, hun vagyon vitéznek próbája?
Ahun Szigetvárnak megnyitott bástyája,
Hiszem Vidot Demirhám ottan találja,
Méért kerestetik hát helynek mustrája.

73. Ég Demirhám s nem szól, táborbul kimegyen,
Gondolja, Szulimán benne kételkedjen;
Azért ű szűvében végezett, mit tegyen,
Egyedül ostromnak, megesküdt, hogy megyen.

74. Császár látja, heában hirdet tanácsot,
Mert Delimán miatt kétszer már elbomlott,
Azért ű magához hívatott vagy hatot,
Mindeniket okost, hűvet és hallgatót.

75. Az egyik azt mondá Szulimán császárnak:
Még egyszer mindnyájan induljunk ostromnak,
Tűzzel, vassal ártsunk az Szigetvárának,
S ha akkor nem ártunk, hagyjunk békét annak.

76. Az másik: Nem szükség, mindnyájan itt legyünk,
Tizezer gyalogot vár körül rendeljünk,
És tízezer lovast jól elhelyheztessünk,
Minden segítséget hogy kirekeszthessünk.

77. Harmadik azt mondá: Ali Kurt labdákkal
Várat égetheti tüzes szerszámokkal,
Az árkot ki kell bocsátani folyással,
Az mi ki nem folyhat, tölteni gyapjúval.

78. Negyedik igazán megmondá tetszését,
Mert kívánja vala hazamenetelét:
Heában az tábor itt üdőt veszteget,
Majd az ősz reánk hoz vizeket, esőket.

79. Ötödik így szóla: Hagyjunk Pécs várában
Kétezer gyalogot, ezeret ló hátán,
Melyek szigetieket tartják zablában,
Ugy hogy ne mehessenek soha csatában.

80. Hatodik tanácslá haza menéseket,
Mindenik okokat hoz erre eleget;
Csak nem hajul császár hallván ily beszédet,
Azonban, íhon, hozzák Ali Kurt testét.

81. Ennek Csontos ágyúja fejét elszaggatá,
Jancsárság az testét csak alig kapható,
Mikor szigeti had zenebonát látá,
Kimegyen kétszáz szablya mind válogatva.

82. Háromszáz töröknek végezék életét,
Elvagdalák ágyúknak minden kerekét,
Gyújtólikakban is vertek vas ékeket,
Guszics és Golemi vitték végben eztet.

83. De haragszik császár, de búsul magában,
Ali Kurt hűvsége forog gondoltában,
Hajradin kapitán basa ajándékban
Ezt adá császárnak igen kommendálván.

84. Immár nincsen neki jobb ágyúmestere,
Az mely viselhetne gondot az tüzekre;
Azért hamar haragrul esik kétségre,
Sziget hogy megmarad, véli, szégyenére.

85. Visszamenésérül immár gondolkodik,
Mint legyen békével, csak azon aggódik.
Jól tudja, hogy hátul oroszlány hagyatik,
Mely miatt békével egyet nem léphetik.

86. Azonban egy galamb Szigetbül röppenék,
Kanizsai fészekben eztet nevelték,
Ugyan szárnyaival oda igyekezék,
Azonban ily véletlen dolog történék.

87. Egy ráró magasbul megszemlélé prédát,
Utána indítja két sebes sugárát,
Az haszontalannak véli csavargását;
Hát császár sátorában elsöjti magát.

88. Gyorsan sok bosztanczki megfogják galambot,
És eszekbe vévék egy kis papirosot,
Ezt galamb Szigetbül szárnya alatt hozott,
Az császárhoz bévivék ezt az újságot.

89. Gyorsan magyar tolmácsot béhívatának,
Az körösztény levelet kezébe adák,
Az fölin levélnek ily bötük valának:
Adassék ez levél az magyar királynak.

90. Ha kérded, mint vagyunk, mind közel halálhoz,
Kiknek reménséget már segítség nem hoz,
Ötszázan maradtunk, de mind koporsóhoz
Sebek miatt közelb vagyunk, sem világhoz.

91. De az pogány eb is nem kérkedik velünk,
Hatadát táborának kard alá tettük,
Vezéreket, basákat sokat megöltünk,
Már csak fejetlen láb az mi ellenségünk.

92. Két nap alatt eljün az mi végső óránk,
Mert fogát sárkányok köszörülték reánk.
Akkor is mit tehet mi körösztény próbánk,
Örömest megmutatjuk ennek világnak.

93. Tűzzel emésztenek leginkább bennünket,
Mely miatt nem találjuk sohun helyünket,
Gondoljuk végézni ott kin életünket,
Károljuk tűz miatt vesztenünk éltünket.

94. Mi segítségünkről ne gondolj semmit is,
Mert az lehetetlen, látjuk mi magunk is.
De pogány törökben tehetsz kárt, nagyot is,
Ha utána megyen hadad és magad is.

95. Mert félnek, mert nincsen sem generalisok,
Elveszett ki mit tudott, itt kapitányok;
Császár és Kajmekán, csak azok hadtudók,
Delimán, Demirhám vakmerő bolondok.

96. Huszonöt ezer török eb fekszik itten,
Melyek tíz ostrommal jüttek ránk éltekben.
Többet mi nem írunk, hanem egészségben
Isten tartsa fölséged jó szerencsében.

97. Mikor az Szulimán ez dolgot meghallá,
Hogy Sziget reménségének van utólja,
Szűvet vett magában, és hogy az heába
Galamb röpülése ne lenne, bocsátá.

98. Áruló madár, hun vagyon te hűséged?
Fogsz-e röpülhetni, valjon nem szégyenled?
Elárultad uradat, titkos levelet
Pogány ellenségnek kezében ejtetted.

99. De nem örüle sokat szabadságában,
Mert ráró mind ott kin leste az magasban.
Utána röpüle s elkapá az szárnyán
Kegyetlen körmével, örül szaggatásban.

100. Császár mindenfele parancsol ostromot,
Hogy mindenik vigyen, ki tüzet, ki vasot,
Ki szurokkal öntött kénküves gránátot,
Tízezeret kioszta tüzes gránátot.

TIZENNEGYEDIK ÉNEK.

1. Ihon jün Zríninek ragyogó csillagja,
Ihon mozdulhatatlan tramontanája,
Bán cselekedetét az én kezem írja,
Melyet Isten lölke elmémbe befúja.

2. Nem távozik annak veszélyre hajója,
Melynek ez csillaghoz tart okos kormánya.
Hűvség, vitézség ennek kalamitája
Az mely ez csillagot veszteni nem hagyja.

3. Már én mágnásküvem portushoz hoz engem,
Szerencséssen jüttem által az tengeren,
Immár barátimat az parton esmerem,
Melyek nagy örömmel jüttek én elömben.

4. Esmerem távulrul vitéz Marsnak fiát.
Esmerem, esmerem, mint jártatja lovát.
Ez én vitéz öcsém, mind magyar, mind horvát,
Igazán szereti mert, látjuk, hazáját.

5. Napfényre néző szem mutatja sas fiát,
Körmérül esmerni az vitéz oroszlánt,
Vitézség próbálja igaz Zríni fiát,
Mely soha egyiktül is el nem szakadhat.

6. Hiszem Zríni Péter, kit az én szemem lát,
Mely rettenti Bosznát és Herczegovinát.
Láttuk immáron is ő vitéz próbáját,
Eszszel, kézzel, szűvel kit törökön csinált.

7. De jaj, nagy szelendek orozkodik után!
Mely dühös irigység párállik ki torkán!
Ugyan irigység ez, noha nincs hatalmán,
Hogy ártson őnéki vitézséges voltán.

8. Ne félj semmit, öcsém, mert látja az nagy ég,
Vitézségnek árnyékja hogy az irigység.
Ez mi eleinktül maradott örökség,
Kiben nem szakadhat világ fogytáig vég.*

---

* *A kéziratban e versek helyén a következő szakaszok állnak:*

4. Ahun látom az parton nagy méltósággal
Mi nagy érsekünket, mély gondokban sétál;
Tántorgó hajókat igazgat kormánynyal,
Veszne, ha nem igazgatná okossággal.

5. Az mi szent házunknak ű hűv komornikja,
Mi igaz hütüknek erős tartalékja,
Ki fogjuk esmerni űtet e napokba,
Mert isten akarja, öltözzék bimbórba.

6. Ahun országunknak egy erős oszlopja,
Vitéz Botthyáni Ádám lovát jártatja,
Nagy gond van fejében, mert terh is nagy rajta,
Mert csaknem esőben országunkat látja.

9. Higyjed, mérges foggal reánk agyarkodnak,
De nemcsak törökök, mert mások is vadnak,
Az kik, mint az rozsda erős vasat marják,
Hagyján, mert fogokat űk abban elrontják.

10. Látom de másfelől országunk oszlopja,
Vitéz Veseléni jó lovát jártatja.
Nagy gond van fejében, mert gond is nagy rajta,
Mert csaknem esőben országunkat látja.

11. Látom Botthyánit is, vállával országot
Támasztja, s romlásra nem engedi aztot.
És noha ő nem vár senkitűl jutalmot,
Maga virtusábul vesz elegendő jót.

12. Száz másokat látok örömest, az kiket
Köszöntenem hajtok de most nékik fejet,
Mert messzi elmentem históriám mellett,
Ismeg elől kell kezdenem szövésemet.

13. Egy üdűvel megtölt török vala hadban,
Ennek eredeti volt bő Aegiptusban,
Elméjében ennek iszonyú tudomán,
Az neve peniglen hatalmas Alderán.

---

7. Ez második Atlas, vállával országot
Tartja és romlásnak nem engedi aztot,
És noha ű nem vár senkitűl jutalmot,
Maga virtusából vesz elegendő jót.

8. Oh mely mérges foggal reád acsarkodnak
Pogány török ebek és reád ugatnak!
Te penig nem rettensz mérgétől azoknak,
Mert nagyobb ereje vagyon te szablyádnak.

9. Látom, de másfelől Nádasdi Ferenczet,
Ez szegíny hazánknak szolgálatot tehet,
Mert Isten űneki adott jó értelmet,
Értéket is és minden jóhoz készséget.

14\. Alderán, az mely bírt iszonyú lölkökkel,
Minden elementummal és nagy fölyhőkkel,
Égi planetákkal, földrözzenésekkel,
Nagy villámásokkal, mennyütő küvekkel.

15\. Ez császárhoz bélépék, igy kezde szólni:
Hozzád jüvésemet te fogod csudálni;
De érts meg az okát, mert fogok használni,
Mert ellenségidre fogok kárt szállatni.

16\. Rettentő lölköket lánczozva én tartom,
Némelyt csak kárára másnak kibocsátom;
Az egész poklokon vagyon én birtokom.
Ezekkel az kaurt, ha akarom, rontom.

17\. Azért semmit ne félj és ne készíts erőt,
Csak te nyugodalmasan várj egy kis üdőt,
Szigetre rá hozom rettenetes fölyhőt,
Kénküves tüzeket s az egész ördögöt.

18\. Meglátod, mit használ Istenek, Jézusok,
Ha én tudományommal reájok omlok;
De, íme, még én teneked többet mondok,
Fölhozom nagy Alit, mely az ű rontójok.

10\. Látom az két Lászlót: Csákit, Eszterházit,
Egyikét úgy, mint nagy bölcsességnek tükrit.
De rossz üdők miatt nem lathatjuk fényit,
Másiknak esmérem mind jó természetit.

11\. Ahun van az parton egy gyönge virágszál,
Melynek reménsége nevelkedésben áll,
Homonnai Gyurkó benned Pallas talál
Eszt és bátorságot, melyet rozsda nem száll!

12\. Két atyádnak hűvségét te is kövessed.
Habár javaidat mind el kell vesztened.
Mert egy jó szerencsés üdő ezt teneked
Uzsurával fizeti minden vesztésed.

19. Elhiteti császárt Alderán ily szókkal,
Mert szavát bizonítja szörnyű átkokkal,
Elbocsátja azért tündért szabadsággal,
Ű viteti magát fekete lovával.

20. Alderán elröpül az fekete lovon,
Helyt keres magának erdő közt egy síkon,
Tizenkét körösztény ifiut ű titkon
Táborbul kihozat, melyek voltak lánczon.

21. Ezeknek gégéjét nagy késsel megmetszi,
Artatlan véreket medenczébe teszi,
Több társait osztán magátul elküldi,
Az nagy teátrumon csak magát szemléli.

22. Vala oly üdőben, az mikor Délia
Pan Istent szerelmére meggyújtja vala.
Mikor nedvességével első álomba
Világi emberek elegyedtek vala.

23. Alderán egy réz vesszőt kezében veszen,
Iszonyú circulust maga körül teszen.
Duplázza nem messzi osztán egy fövenyen,
Legbelsőnek maga áll az közepében.

24. Csuda characterek tűle formáltatnak,
Körösztény vérébül minden circulusnak,
De még úgy is békét nem ád az holtoknak,
Mert minden kerékre négyen húzattatnak.

25. Négy világszegletre elrendeli űket,
És mindenik mellé tesz rút billegeket,
Így engeszteli pokolbéli lölköket,
És így kezdi el rettenetes verseket:

26. Halljátok, siralmas pokolbéli lölkök,
Kik égben társokat el nem szenvedtétek!
Halljátok rettentő Acheron-istenek,
Pluton és Sterapon és fő fejedelmek!

27. Belbuzel és Hárpád és Phlegeton ura,
Styx, Lethe folyásnak iszonyú gondosa,
Egész Cocytusnak kegyelmetlen hada,
Az kik elestetek égbül az föld alá.

28. Halljátok és gyertek az földbül ki gyorsan,
Egyik se maradjon az pokol gyomrában.
Mast kit ti kedveltek, az az óra itt van,
Az kiben kaurnak kell menni romlásban.

29. Harczot és viadalt rájok parancsolok,
Nagy kegyetlenséget titületek hívok,
Jüjjenek hát elő Styx lobogós lángok,
Furiák, Harpiák, száz Briareusok!

30. De semmi ily szókra megmozdulás nem lett,
Phlegeton semmi jelt, hogy ki készül, nem tett;
Azért nagy Alderán haragudni kezdett,
Kegyetlenül üti lábával az földet.

31. Üti kegyetlenül az földet lábával,
Iszonyúan rikót haragos szájával:
Hát még sem halljátok, ó, nyomorultsággal
Rakva kínzott lölkök és nagy búsulással?

32. Nyomorultak, azt tudjátok-é nyelvemet
Nem tudom megnitnya és nevezni nevét
Annak, az ki égben hatta Istenségét,
S az földön fölvette embernek személyét?

33. Vagy elfelejtettem-e hetvenhét nevét
Annak, az ki égbül tikteket levetett?
Vagy annak kinait és ártatlan vérét,
Melyet ingerléstekbül ártatlan ejtett?

34. És rá ment az ti nagy tüzes váratokra,
És szent lölköket az ti bosszúságtokra
Kihozta és atyjának jobbik karjára
Ültette örökké való csúfságtokra?

35. Alég mondhatá ki Alderán ezeket,
Ihon, sötét fölyhők fogják az egeket,
Háromszor megrázza Luciper a földet,
És bésötétítteté csillagok fényét.

36. Ihon, az föld szűnét feketén béfogták,
Az eget is szörnyűen béburitották,
Tigrisek, sárkányok, kegyetlen hyænák,
Rettenetes óriások és chimærák.

37. Ott vagyon Tantalus együtt asztalával,
Fene Atreus, Lycaon gyalázattal;
Medusa feje is mérges tajtékokkal,
Szörnyű Eumenides lobogó fáklyákkal.

38. Ottan Diomedes fene lovaival,
Kegyetlen Terodaman oroszlánokkal,
Iszonyu Busires véres oltárokkal,
Procusták, Letrigonok iszonyúsággal.

39. Ottan meghallhatni Scyllák ugatását,
Kegyetlen Gerion szörnyű jajgatását,
Fene Mezentius és Phalaris kinját,
Ezer Briareust, Cerastát és Hydrát.

40. De mindezek között kevélységgel sétál
Az világrettentő szörnyűséges Halál.
Mindent irtózással meggyőz és nagysággal,
Mindkét keze terhes iszonyú kaszával.

41. Igy jünnek az lölkök és más ezerformán,
De kinek vagyon ezt leírnya hatalmán?
Elől jün Plutó is tüzes lova hátán,
Elől Astragora kénküves taligán.

42. Ezek előtt Alderán így nyitá meg nyelvét:
Halljátok, halljátok Alderán beszédét!
Ki vette ördögnek el az ő fegyverét?
Vagy ő hatalmába kicsoda csorbát tett?

43. Egyszer, azt megvallom, égbül leestetek,
És csillagos eget örökké vesztétek;
De senki nem vette el ti fegyveretek;
Nem tett erőtlenséget senki bennetek.

44. Mégis ti szégyennel csak elszenvedtétek,
Mikor az föltámodt ember közületek
Kivive lölköket, és mind közületek
Nem volt, ki ellent állott volna körösztnek.

45. Minden nyavalyátok onnan jütt azután,
Hír kitrombitálta, szemetek körösztfán
Nem mer megállani, és az föld gyomrában
Elbújtok előtte, ha előttetek van.

46. La, ha ember bosszút egyet elszenvedhet,
Régen ellenségnek többre okot ejtett!
Méért rettegtetni kell azt vitéz szűvet,
Az mely az égben is oly nagy próbákat tett?

47. Ihon, újabb bosszúság jün fejetekre,
Az ég azt végezte ti szégyenetekre,
Hogy minden ellenség fusson körösztjelre,
És minden tisztesség szálljon körösztényre.

48. Így van, mert egynihány nyomorult körösztén
Világ három része ellen bújt Szigetben,
Nincsen bizodalmok ű nekik semmiben,
Csak abban, ki függött, s az ű körösztében.

49. Ötszázszor ezeren megszállottuk űket,
Harmada otthagyá kedves életünket,
Két fa, körösztül dűlt, meggyőz mi bennünket,
Minket törököket, ti híveiteket.

50. Fölfakadt fegyverrel, föl és vitézséggel,
Gyertek rá Szigetre kénkűvel és tűzzel,
Porrá kell égetni mind emberrel, kűvel,
Rontani kell együtt emlékezetével.

51. Itt hallgata Alderán, de az pokol-lölkök
Sűrűn Sziget felé mind elröpülének;
De kiált Alderán, parancsol az földnek,
Nagy Alit kihozza vesztére Szigetnek.

52. Hallgat az föld, de amaz veri lábával
És így nyitá meg nyelvét nagy sikoltással:
Elpártolni tűlem akarsz-e károddal,
Kedvemet megszegni megáltalkodással?

53. Én, Alderán hagyom, az ki sötétitek,
S fölyhőben öltöznek, ha akarom, egek;
Ha akarom, viszont az fölyhők leesnek,
És tisztán maradnak az levegő egek.

54. Ha akarom szómmal tengert háborítok,
És mikor akarom, habot leszállítok,
Én minden szeleknek bízvást parancsolok,
Tűlem hallgatnak minden elementumok.

55. Tégedet is égbül alászállíthatlak,
Aranyos hold, ha segítségemre hílak,
És koporsóban is hagyott árnyékoknak
Mééert ily erővel ne parancsolhassak?

56. Jüjj ki, Hazret Ali, jüjj ki föld gyomrábul,
Hozd ki nagy zöldfikárt te mély koporsódbul;
Ismét kell itatni lovadat vértóbul,
Már elfelejtkeztek kaurok voltodrul.

57. Nagyon ordít az föld ily parancsolatban,
Egyszersmind kétfelé megszakad magában,
Elöl hoz egy lovast fejérszín atlaczban,
Feje takarva van tiszta patyolatban.

58. Szög ló van alatta, de szomorúsággal
Jártatja az lovat az szép holdvilágnál,
Egyszer nehéz szemmel föltekint haraggal,
Alderánt meglátja nagy circulusoknál.

59. Kicsoda engemet kínombul fölzörget,
És nagyobb kínra hí átkozott fejemet?
Igy szól Ali: Kicsoda fekő helyemet
Kereste meg, s nyugvásbul fölráz engemet?

60. Ah, nagyobb kínt tudnak emberek találni,
Hogysem kínzó ördögök meg is gondolni;
Nagyobb kín énnekem világot mast látni,
Hogysem azok, kiket szoktam elszenvedni.

61. Mit akarsz én velem, kegyetlen Alderán,
Hogy általam örülj Szigetvár romlásban?
De te eszes lévén csalatkozol abban,
Hiszem vég szakadott az én hatalmomban.

62. Szigetben nem laknak olyan körösztények,
Kiknek árthassanak alkorán-levelek;
Sem az pokolbéli és koporsós lelkek,
Nagyobb Mahometnél Istene ezeknek.

63. Mert ű fog én velem égni örök tűzben,
Méért gyönörködtünk az körösztény vérben?
Nem örül az isten büntetés-vesszőben,
Mi voltunk, ám küldött minket örök tűzben.

64. De ezek már más üdők és más emberek,
Látom az Istennél igen kedvesebbek,
Hogysem előbb kik voltak egyenetlenek,
És űk is elesnek; de jaj véreteknek!

65. Hárman kegyetlenül éltét Szulimánnak
Megfonták, kis üdőt várnak kemény Párkák.
Ezentül meglátod, mikint elszaggatják,
És semmi haszonra jüttek ki Furiák.

66. Am én is ott leszek s nézem mesterséged
Ördögökkel együtt, mit használnak néked,
De zöldfikáromat kivonjam, ne véljed,
Mert Isten kedvébül az mind csak porrá lett.

67. Igy szól Házret Ali, s rettenetes lován
Röpül keservessen az több lölkök után.
Akkor eszbe vévé ü magát Alderán,
Hogy körösztényekkel az igaz Isten van.

68. Röpül és érkezik iszonyú seregben,
Hun Phlegeton kevert mindent setétségben,
Hun az Tisiphone fúj iszonyú kürtben,
Belzebub sereget rendel sötét égben.

69. Futkosnak Furiák iszonyú fáklyákkal,
Azt tudnád világot meggyújtják azokkal,
Kegyetlen Harpiák iszonyú szájokkal
Véres mérget ukádnak nagy undoksággal.

70. Haragos Astragora szeleknek kapuját
Megnyitá, beütvén villámos dárdáját,
És leoldá lánczrul az kevély nyakokat,
Ük szárnyokkal keresik nagy Szigetvárát.

71. Akkor Eurust bajra hívá északi szél,
Amaz penig fegyverétül semmit nem fél;
Boreas haraggal sugár szárnyára kél,
Ez mindenik Szigetnek kegyetlen veszély.

72. Meghajtá szivárvány aranyos kézíját,
Erősen villámlik, mintha lőné nyilát,
Kevély Orion is forgatja nagy kardját,
Mindenik «Szigetre és Szigetre» kiát.

73. Futnak az bástyákra körösztény vitézek,
De nem állhatják meg erejét az tűznek;
Járnak az lángjai Vulcanus istennek,
Senkit az bástyákhoz közel nem eresztnek.

74. Mert az törökök is sok tüzes labdákkal
Egyaránt futkosnak szörnyű Furiákkal,
Az külső várat már megvették ostrommal;
Bán belső várban szorult ötszáz magával.

75. De ottan sem lehet maradás sokáig,
Mert tűz fejek fölött már sűrűn villámik.
Sok ezer lélektűl Zríni késértetik,
Ű penig, mint egy kű, semmit nem rettenik.

76. Így mond vitézinek: Ne féljetek semmit,
Mert evvel Isten érdemünket öregbít,
Ha száz ennyi ördög dühös szájt reánk nyit,
De nem árt lölkünknek, mert az Isten segít.

77. Pokolbéli lölkök vannak ellenséggel,
Az mi reménségünk van penig Istennél;
Ű érte meghalunk mi jó kedves szűvel,
Legyen úgy, az mint ű szánta magában el.

78. Igy szól és így csinál szűvet ű magának,
Es az ű rettenetes vitéz hadának,
Parancsolja osztán három fővajdának,
Hogy az vár piaczán űk harczot álljanak.

79. Ezek bátorsággal törökre omlának,
Külső vár piaczán az törököt vágják;
Heában szemekben kénkű esőt fújnak
Késértő ördögök, mert vitézül járnak.

80. Ott fegyver fegyverrel öszve találkozik,
Vitéz is vitézzel öszve elegyedik,
Sötétségben köztök csak jajgatás hallik,
Rettenetes Halál köztök gyönyörködik.

81. Ki fújja az lölkét sok sebein által,
Ki magábul ereszti nagy átkozódással,
Nem hull az körösztény, de török falkával,
Mert egyszersmind veszni fog vitéz virágszál.

82. Láttatik, hogy az tűz száll körösztényekre,
Penig inkább rá hull pogány törökökre;
Szerecsent és tatárt, törököt veszélyre
Mind egyeránt elhajt Istennek tetszése.

83. Futkos kegyetlenül megdühödt Delimán,
Kaspiai hegyben mint sivó oroszlány,
Ó, mennyi tüzeket ű Szigetbe behány!
Mennyi csapást fölvesz ű maga paizsán!

84. Egy nagy carbunculus az sisakján vala,
Ezen sötétben is megesmerik vala;
De jobban az kűnél fénlik ű szablyája,
Jobban szablyájánál az ű bátorsága.

85. Ű mint egy éh farkas az baromól körül,
Mellyével próbálja, ha kert előtte dűl:
Igy jár Delimán is az Szigetvár körül,
Próbálja, előtte ha kűfala ledűl.

86. Demirhám más felől hasomlít Furiát,
Mert rettenetesül forgatja nagy vasát,
Deli Vid, Deli Vid! — minduntalan kiát.
Hun vagy és méért röjtötted el magadat?

87. De bújj el fal közé nagy földnek alatta,
Bújj el, a hun lakik Indus s Garamanta,
Megkeres Demirhám, s lölköd kibocsátja
Ez az rettenetes kezembéli dárda.

88. Nem tűrheti tovább Deli Vid ily szókat,
Az harczot elhagyá s hun török eb ugat,
Oda rugaszkodik és néki így kiát:
Hitetlen, hun láttad az én bújásomat!

89. De te hitetlen vagy és meg nem érdemled,
Hogy Deli Vid kardot is vonjon ellened,
Mert hitedet, szódat és emberségedet
Mind öszvekevervén egyszersmind megszegted.

90. Megesméré Vidot szavárul szerecsen,
Egyet fohászkodék nagyot keservessen;
És így szóla Vidnak törökül eszessen:
Kérlek, hogy hallgass meg, Vid, figyelmetessen.

91. Mindketten csalatkozunk az mi elménkben,
Sem te el nem bújtál, sem én jó hitemben
Csorbát, sem gyalázatot soha nem tettem;
Bújásodat harag mondatja én velem.

92 Ha az egész tábor megszegte az hitet,
Esztelenek, gondolván az én vesztemet,
Én vagyok-e vétkes? Jól láttál engemet,
Láttad-e, hogy kértem kitül segétséget?

93. De ez meglett immár, mast üdőnk van hozzá,
Gyer ki az mezőre, ne nyújtsuk hosszabbra:
Megválik Deli Vid s Demirhám kicsoda?
Éljen, kinek Isten engedi s jó kardja.

94. Nem menne örömest Deli Vid ki várbul,
Mert nincs engedelme annyira urátul;
De török nem akarja hadni magátul,
Azért bátorsággal Demirhámmal indul.

95. Ó, mely keservessen hagyja el jó urát,
Deli Vid érette mert sok könyvet hullat.
De mikor meglátja Demirhám sírását,
Igy mond: Oly igen félsz-e szenvedni halált?

96. Mégis sír Deli Vid, s így felel sírtában:
Esztelen, mit gondolsz, félelem voltában
Hogy sírjon Deli Vid? Csalatkozol abban,
Éltemet, halálomat tartom egyformán.

97. Egyik is gyalázatot nem hozhat nékem,
Sőt én halálommal öregbül jó hírem;
De sírok, jó Zríni mikor jün eszemben,
Veszni kell neki Szigettel egyetemben.

98. Látom, hogy ma elvész az az szép virágszál,
Mely köröszténységet oly igen vígasztal;
Látom, hogy ez az ég előtte nyitva áll,
És várják angyalok űtet vigassággal.

99. És kis bosszuállás ez helyett te fejed,
És szomjuságomnak kevés a te véred;
Egész muzurmán hit ennek egy csöp vérét
Soha elegendőül meg nem fizethet.

100. Mosolyog Demirhám, de belöl mást forgat,
Mert elöl megérzi utolsó óráját;
Szűve jüvendöl csuda gondolatokat,
Mégis bátran neki keményíti magát.

101. Mikor Szigetvártul jó tova valának,
Egy szép kerék rétet vőgybe találának.
Azt tudnád, akartva ezt harczhoz csinálták,
Itten halálos bajt csak ketten vívának.

102. Rettenetességgel Demirhám haragját
Éleszti magában, kirántja szablyáját;
De Vid előbb égben az Istenhez kiát:
Uram, tekints meg mast égből te szolgádat!

103. Te zsidó gyermeket Terebintus vőgybe
Góliát ellen tetted győzedelembe;
Téged dícsértenek égő kemenczébe
Sidrák, Misák, Abdenago nagy örömbe.

104. Uram, mast úgy legyen, az mint te akarod!
Íly szók után kirántá az éles kardot.
Nem messzi magátul nézi Demirhámot,
Nehéz fegyver alatt hogy fúj tüzet, lángot.

105. Öszve csapának osztán oly kegyetlenül,
Mint tengeren gálya, ha kettő öszvedűl!
Az ki vízen marad, annak szűve örül,
Az ki esőben van, annak kétségben hűl.

106. Így mast az két vitéz jól vigyáz magára,
Forgatja szablyáját társának kárára;
Mindenike penig készebb az halálra,
Hogysem egy kis félelem mutatására.

107. De pogány két kézzel emeli föl kardját,
Lebocsátva találja Deli Vid sisakját;
Onnan csuszamodván megsérti oldalát,
Ugy hogy onnan folni vörös patakot lát.

108. Deli Vid nem retten, ugrik Demirhámhoz,
És nagy erősséggel csap az orczájához,
Nem megyen heában vitéz kard pogányhoz,
Orra közepétül lemene szájához.

109. Akkor vért és mérget ukádik szűvébül,
Nem tarthatja magát haragos mérgébül,
Nem vigyáz, hogy ellent vessen mesterségbül,
Ujítton újjítja csapást kegyetlenül.

110. Deli Vid peniglen megkapja az nyakát,
Másikkal megnyitá sok helyen oldalát;
Verődik kezében és ordít, nem kiát,
Mert sebektül, haragtul ű nem is szólhat.

111. Demirhám mint fáklya, hogy látja utolját,
Duplázni akarja vitézséges voltát;
Vid kezébül gyorsan kitekeri magát,
S nagy csapással vágá Deli Vidnek nyakát.

112. Sisakjával osztán megvágja homlokát,
Tovább nem tarthatja lábon ímmár magát;
Ledűl és dűlve is megvágja az lábát,
Végezni akarja vitézül óráját.

113. Vid penig eséshöz jobban kénszeréti,
Mert mellyét fényes karddal ketté feszíti;
Arra siralmas lölkét föld alá ereszti,
Nagy árnyékkal életét besötétíti.

114. Maga is Deli Vid tovább nem mehetett,
Csak alig magában tartja az életet.
Közel Demirhámhoz ű is ott elesett,
Látja ég az lölkét, föveny szíja vérét.

115. *Légy bizonsága ég Deli Vid végének,*
Mert sok szemmel nézted utólját éltének,
Egy csöppig kiadta vérél Istenének:
Légy tudománytevő Deli Vid végének!

TIZENÖTÖDIK ÉNEK.

1. Bán végső óráját közelgetni látja,
Az egész sereget csoportba hívatja,
Azokat is, a kik mentek volt az harczra,
Kik közül Deli Vid ott maradt csak maga.

2. És így szól űnekik: Vitézek, látjátok,
Mast mi állapatban velem együtt vattok,
Nem csak kárt hoznak ránk törökök, tatárok,
De tűz, de vas, de minden elementumok.

3. Mindenképen próbál az Isten bennünket,
Valamint az ötvös tűzben arany művet,
És mivelhogy látja az mi hűvségünket,
Égben szép koronát nekünk készíttetett.

4. Nem haragszik már ránk, mert itt büntetését
Megvette bűneinkért, s igaz törvényét
Bételjesítette, mast hűvség érdemét
Az nagy menyben készíti s oda visz minket.

5. Ne irtózzunk azért mi halálra menni,
Mely örök örömre grádicsot fog adni;
Ma, vitézek, éltünket el kell veszteni,
És ma minden próbánkat lepecsételni.

6. Mi vitézül éltünk, vitézül meghaljunk,
Egész ez világnak evvel példát hagyunk,
Ma mi tisztességet nevünkre szállítunk,
Mai nap szépíti minden elmult dolgunk.

7. Nem hurczol bennünket pogány eb pórázon,
Nem visz minket császár kötve triumfuson;
Végső óránkon is a török romoljon,
Lássa, köröszténynyel hogy az Isten vagyon.

8. Mivel az tűz miatt itt nem maradhatunk,
Mihánt Isten engedi az hajnalt látnunk,
Kimenjünk az várbul és ott megmutassuk:
Kik voltunk éltünkben, mast is azok vagyunk.

9. Így monda nagy Zríni, s az egész vitézek
Örömmel mondásához valának készek.
Száll Mars mindenikben s az ű vitéz szemek
Bátorságban villámnak, mint gyémántkövek.

10. Hangas zöndülés lén az vitézek között,
Mint mikor kemény szél megfújja az erdőt,
Mindenik csak alig várja azt az üdőt,
Az mikor Istenhöz bocsáthassa lölkét.

11. Paizst, pánczérokat, szablyahűveleket
Magoktul elhányák minden nehézséget;
Mert jobban kívánják ezeknél sebeket,
Melyek által égben eresztik lölköket.

12. Zríni penig megyen az gazdag tárházban,
Minden drágaságot ű rak egy rakásban,
Visz tüzet alája osztán egy fáklyában,
Mind füstbe bocsátja, az mennyi kincse van.

13. Egy dolmánt, egy mentét csak választ magának,
Az mely legszöbb vala mind közte azoknak.
Ebbe szokta mutatni magát az udvarnak,
Ebbe menyegzőknek és triumfusoknak.

14. Két arany pereczet választa az után,
Evvel jelt csinála vitéz úri karján.
Egy kócsagtollat is szegeze sisakján,
Száz aranyat két felé tett dolmányában.

15. Ó, mely csuda dolog, hogy jutalmot szerez
Maga hóhárának! Mely kemény vitéz ez!
Említése halálnak igen keserves,
Rettegett előtte Hector és Achilles.

16. De halálakor is Szigetnek Hectora,
Hogy ű bátran nézhet szemmel az halálra,
És bár öltözzék rettenetes formára,
Megmutatja, s mint kell menni bátorságra.

17. Meggyújtá az kincset és mind megégeté;
Fegyverét azután szegrül leszedeté,
Számtalan sok közül egyet megszerete,
Oldalára eztet vitézül fölköté.

18. Ül vala az Isten abban az székiben,
Az honnan világot nézi kegyelmesben;
Méltóság, fényesség nagy áll körületben,
Trónusa volt helyheztetve nagy örökségben.

19. Szerencse s természet alázatossággal
Állnak ű alatta, készek szolgálattal;
Dücsőség előtte foly nagy patakokkal,
Végtelen kegyelme tenger formára áll.

20. Megszámlálhatatlan dücsőséges lölkek
Dücsőséget előtte szépen énekelnek;
Zsidó poetának untalan az versek
Királyi formára hárfájával mennek.

21. Égi muzsikának gyönyörű szózatja
Szép Echónak választját megváltoztatja:
«Szent, szent, szent mindenható Isten, Jehova»!
Egész mennyei sereg vígan kiáltja.

22. Cherubin, Seraphin seregek vigadnak,
Az szent bárány előtt magokat alázzák,
És más sereget fejér ruhába járnak,
Báránynyal mindenütt ük is ottan vannak.

23. Ilyen méltóságbul nagyon parancsola
Az az jó, az az igaz, a nagy Jehova,
Hogy minden muzsika egyszersmind hallgatna,
És hogy öszvegyűlne mennyei udvara.

24. Ugy lén, mint akará. És öszvegyűlének
Az egész mennyei gyönyörű seregek,
Alázatossággal hajulnak Istennek,
Ű penig így kezde beszélni nekiek:

25. Halljátok, halljátok ti forgandó egek,
Halljátok híveim, égbeli seregek,
Halld meg föld és világ és világi vizek,
Az én mondásomat és ti nagy tengerek!

26. Bolond vakmerőség nyilván van nálatok,
Kivel rám óriást támadni láttátok,
Azt tudta az kevély, büntetést ű rájok
Társaival együtt hogy én nem találok.

27. Elesett meglűve mennyei küvemmel,
S elhagyatám véle eget örökséggel.
Elhatta az eget, ű de kevélységgel
Mast is zörgölődik nagy vakmerőséggel.

28. És nem elégszik meg, sok ezer lölköket
Számtalan bűn közül hogy ű harácsot vet;
Meri háborgatni az én híveimet,
Kik tülem választva vannak, kedvesimet.

29. Ahun, szigetiek én értem harczolnak,
És az én hitemért már sok vért hullattak;
Pokolbéli lölkök rájok agyarkodnak,
És igaz hütekbül kiverni kívánják.

30. S miképen lehessen ezt nekik engedni?
Igaz Isten lévén, hogy tudjam szenvedni?
Nem, nem, nem; de egy had menjen fegyverkezni,
Bé kell földfenekre ismeg űket űzni.

31. Eredj te, Gabriel, mennyei sereggel,
Eredj Szigethöz erős fegyveres kézzel;
Ott találod űket, de onnan te űzd el,
Ronts meg űket együtt nagy kevélységekkel.

32. Nézd osztán, hun vannak szigeti vitézek?
Ha testi köntösbül levetközik lölkek,
Az ti kezeteken előmbe jűjjenek,
Itt rendelt helyekben örökké legyenek.

33. Így monda, de nem nyelvvel és nem szózattal,
Hanem tündeklő isteni akarattal;
Értik az angyalok, mert nagy boldogsággal
Egyeznek az Isten akaratjával.

34. Gabriel magával azért egy sereget
Elvive gyors szárnyon s jelül egy körösztet.
Fénlik vala az ég, merre röpülését
Tartja az szép sereg s az ű sietését.

35. Alázatossággal szivárvány kapuját
Megnyitá előttök, és mond áldásokat;
Az szép tejes út is megczifrázza magát,
Látván az nagy Istennek sok szép angyalát.

36. A Gönczös-szekere viszi sok fegyverét,
Mennyei seregnek könnyebíti terhét;
Fegyverhordozó sas késziti menykűvét,
Kivel letaszítsák ördögös sereget.

37. Fohászkodik Hercules, nem mehet vélek,
Nem lehet üressége az ű helyének:
Áll mozdulatlanul, istrázát az égnek
Tart ű nagy botjával, ellenz ellenségnek.

38. Halhatatlan sereg levegőn megálla,
Csak maga Gábriel Szigetben leszálla.
Zríni hogy halálhoz elkészült, találá,
És szintén Istennek esedezik vala.

39. Eleiben tűnék Gábriel szárnyával,
Méltóságos vala angyali ruhával;
Az ű teste vala befödve bimborral,
Az keze fegyveres lángoló pallossal.

40. Az másik kezében egy szép pálmaágot
Koszorúval együtt magassan föltartott,
Az sötétes házban fényességet hozott;
Gábriel Zríninek akkoron így szóllott:

41. Ó, seregek urának kedves szolgája,
Egész köröszténységnek vitéz virágja,
Te voltál Jézusnak megszentelt hadnagya,
Ihon, az Istennek az ű koronája!

42. Ezt küldi teneked az hadverő Isten,
De mást készíttetett, az ki lesz fejeden;
Fényes csillagokbul kötve lesz örökkén,
Fogod azt hordozni az magos egekben.

43. Angyali légiót küldött Isten néked
Te segítségedre, kivel meggyőzheted
Ezt az nyavalában zabált ellenséged,
Kik pokolbul jüttek kevélyen ellened.

44. Azért vidámíts meg emberi szűvedet,
Duplázd meg utólján nagy vitézségedet;
Ne lássa vén tolvaj elvágott fejedet,
Hanem az föld alá küld előbb ű lölkét.

45. Így monda az angyal és megvidámítá,
Mennyei sereget égbül leszólítá;
Nem messzi Lucipert seregestül látá,
Arkangyal előtte így száját megnyitá:

46. Mit csináltok itten, ó, ti nyomorultak?
Ó, nagy kinokban is fölfuvalkodottak!
Világnak Istenét talán nem látjátok,
Mely nagy menykövekkel fegyverkezett rátok?

47. El vagyon végezve Isten titkaiban,
Hogy kik itt meghalnak mastan Szigetvárban,
Mi velünk menjenek Isten országában;
Mit vártok reájok hát itten heában?

48. Menjetek átkozottak az föld gyomrában,
Ottan bűnösöket zaklassátok kínban;
Fussatok el gyorsan sötét Acheronban,
Az az ti helyetek örökös átokban.

49. Igy szól és reájok mennyei pallossát
Rettenetesül fordítá nagy haragját;
Mert látá kéréssel készítik útjokat,
S nem örömest fogadják parancsolatját.

50. Angyali légió szép fényes szárnyával
Fekete seregre üte bátorsággal;
De űk megesmérék előbbi próbával,
Hogy győzhetetlenek ezek hatalommal.

51. Azért, mint forgó szél, keveregnek égben,
Keservesen üvöltnek sötét fölyhőben.
Igy kákognak hollók, ha sas jün közikben,
És éjjeli varjuk így járnak széltében.

52. Csak te vagy Alderán az ű nyert prédájok,
Az te lölköd lészen nékik triumfusok.
Elragadák eztet, kibül jütt sok átok,
Testestül, lölköstül lén az ű prédájok.

53. Igy hagyák ördögök világos világot,
És noha még szintén meg nem hajnolodott;
De szép harmatossan sötétbül hasadott
Szép hajnal és mindent jóra bátorított,

54. Zrini jól esmervén életének végét,
Ötszáz bátor vitézt számlál maga mellett;
Minthogy nem tűrheti immár égő tüzet,
Kiviszi magával azért mind ezeket.

55. És az várbul kimegyen nagy bátor szűvel:
Előtte törökök futnak szerteszéllel.
Az piaczon megáll és szörnyű szemével
Nézi, hogy hun vagyon pogány sok sereggel?

56. Ily kegyetlenül jün oroszlány barlangbul,
És ily szörnyen fénlik cométa magasbul,
Ez nagy országokra kár nékül nem fordul,
Szörnyű jövendőket hordoz hatalombul.

57. Igy félnek törökök Zríni látásátul,
Mert tudják, nagy veszélyekre rájok burul.
Zríni piaczon is nem maradhat lángtul,
Azért lassan ballag az külső kapubul.

58. Hun vattok ti mastan világrontó népek?
Hun vattok földemésztő szörnyű seregek?
Hun török, hun tatár, sötét szerecsenek,
Hun vattok három világrul kevert népek?

59. Ihon, előttetök Zríni áll fegyverben.
Hun van az török Mars vakmerő szűvében,
Delimán? Hun száz más ebben az seregben,
Kik Zríni vérét szomjúzták békességben?

60. Édes az vitézség az ember szájában,
De nagy s rettenetes halálos próbában:
Ezt rettegve nézi vakmerő Delimán,
Mint nyárlevél, úgy röszket szultán Szulimán.

61. Messzi dombrul nézi ű kijüvetelét,
De mégsem tarthatja rettegéstül szűvét,
Ó, hányszor megbánta, szállotta Szigetet:
Hány átokban keverte megőszült fejét!

62. De nem csinál pompát Zríni törököknek,
Nem mutatja veszteg sokáig ezeknek
Ű vitéz fegyverét; de megyen ellenek;
Ötszáz halál megyen háta után ennek.

63. Itt fegyver fegyverrel találkozik öszve,
Vitéz is vitézzel kapcsolódik közbe;
Vér jajgatás és por megy égben keverve,
Törik dárda, koplya, szablya elegyedve.

64. Halál formára jár bán törökök között,
Mint az lángos harap, ha nádban ütközött;
Mint az sebes vízár, ha hegybül érkezett,
Oly kegyetlenségben Zríni mast öltözött,

65. És ledül előtte nagy óriás Csebár,
Hal Jakul átokkal és Csirkin teftedár,
Esik zöld zászlóstul nagy Jakul barjaktár,
Esik Mahomet-vér szerecsen Zulfikár.

66. Száz szablya, száz csida Zríni paizsára
Egyszersmind is esik mint kűeső házra;
De ű ezt az fölyhőt minden csudájára
Tartja csak egyedül törökök kárára.

67. De Murtuzán basa, mint megsérült medve,
Szégyentül s bosszútul mert hűl kemény szűve;
Jól jütt most eszébe, Ajgastul kötözve
És nagy Szulimánnak volt tűle vitetve.

68. De egyetlen fiát ű jobban siratja,
Zríni keze miatt volt annak halála.
Azért ű akartva ilyen bosszúságra
Élesíti szűvét iszonyú haragra.

69. És mint tüzes ludvércz száll le az fölyhőbül,
Kinek lángos farka szikrázik sok tűztül:
Igy Murtuzán basa körösztényekre dűl,
Halálra, haragra az ű szűve készül.

70. Nem szól ű semmit is rettenetességgel,
Halva Bata Pétert maga előtt dönt el;
Három köröszténynek veszi életét el,
Ismeg többre készül s nem elégszik evvel.

71. Öszve találkozék ű Novák Ivánnal,
Öszve keveredik szablyája szablyával,
De Novák elvágá kezét nagy csapással;
Azután fejét is vitéz bátorsággal.

72. De nem áll meg itten Novakovics Iván,
Mert meghal miatta Perviz, Bichir, Arszlán;
És nem kevesebbet tészen Orsics István,
Mert lölkét okádja előtte Balbazán.

73. Itten kezd hullani török sok szántalan,
Itten sebesedni mindenféle pogány.
Ki nagy Allát, ki Mahometet kiátván,
Vérekben feküsznek az földet harapván.

74. Itt zászló zászlóval nagy csoportokban hull,
Amott fekszik sok török halva lovastul;
Imitt félholtan vitéz vitézre burul,
Ki alatt ló fekszik, némely ló alatt ful.

75. Félholton némellyik marja ellenségét,
Amaz, mint vérszopó, szomjúhozza vérét;
Ki sebeken által bocsátja ki lölkét,
Ki szorosságtul fult, ott hagyja életét.

76. Rakásokban fekszik ló, fegyver és vitéz,
Holtan is körösztény az nagy egekre néz.
De az lölke után töröknek földben néz
Orczája, mert tudja Isten nem kegyelmez.

77. Gázol rettenetesül Zríni vértóban,
Vér-cataractákat indít meg pogányban;
Messzirül megesmeri űtet Delimán,
De retteg ű szűve, de félelemben van.

78. Nem esmert az előtt ű soha félelmet,
Akaratja nékül de mastan rettegett,
Mert látta Zríninek hatalmas fegyverét,
Látta nagy próbáját és kegyetlenségét.

79. De mindezek közt is szűve helyére áll,
Mikor gondolatjába tisztessége száll,
Sok okot magának vitézségre talál,
És így ű magának kegyetlenül szólal:

80. Hát nem vagyok-e én mast is az Delimán,
Ki veszélyt kezemben hoztam Szigetvárban?
Az ki vitézséggel hattam magam után
Vértót, holttest-halmot Almás vize partján?

81. Ó, szűvem állj elő, ó, én vitézségem,
Mit rettegsz kaurtul megnőtt emberségem?
Ez nap s ez az óra az egesz életem
Megfényesíti vitéz cselekedetem!

82. Majd Zrínire megyek nagy vitézségemmel,
Noha kevélykedik isteni erővel;
Nékünk is Mahomet segét nagy szentséggel,
Az mi testünk is van elegyítve vérrel.

83. Igy monda s kezével megrázа nagy dárdát,
Neveli magában hatalmas haragját.
Ámphiteatrumban így láthattál bikát,
Az ki az fövenyben köszörüli szarvát.

84. Mely kapál csarnokon s fújja az fövenyet,
Látván maga előtt kevély ellenséget;
És előbb próbálja fában nagy erejét,
Hogysem ellenségre kivigye fegyverét.

85. Igy tészen Delimán és nagy sebességgel
Bánra rugaszkodik teli sok méreggel.
Ráveti dárdáját hatalmas erővel,
Itéli, hogy nagy bánt lefekteti evvel.

86. De Isten angyala elvevé erejét,
Mert Zríni paizsán megtompítá hegyét,
Tatár hám dárdája az földre leesett,
Csudálja Delimán ezt az történetet.

87. De kemény kezével ő szablyát kirántá,
Evvel pozdorjára bán paizsát rontá;
Sokáig dühössége de nem tarthata,
Mert Zríni kardjának ellent nem állhata.

88. Kegyetlen csapásra bán az ő sisakját
Gyorsanketté vágá és megsérté nyakát;
Az másik csapással megnyitá oldalát,
Honnan bőven folyni vörös patakot lát.

89. Fúj lángot tatár s öszveszedi erejét,
Bánnak kegyetlenül kézzel üti mellyét:
De bán ketté vágja Praecopita fejét
És habzó vérére kiönti életét.

90. Holta után élte árnyékban elrepült,
Nagy keserűséggel, mint egy füst, úgy eltűnt;
Haláls határán ő vadsága megszűnt
S lölke örök éjre sok mással elegyült.

91. És semmit sem késik ott az ő halálán,
De mást meg mást áldoz és nagy halomban hány,
Kis eledel ily tűznek háromszáz pogány:
Ezeket levágja horvátországi bán.

92. De az vitéz Delimán mihánt elesék,
Egész török tábor gyorsan megfélemlék.
Legvitézb emberek rettegni kezdének
És azután futni, az mint van erejek.

93. Az futó népekkel öszvekeveredett,
Vágja mindenfelé az futó népeket;
Végre császárhoz is nem messzi érkezett,
Zríni távulrul is megesmerte űtet.

94. És egy nagy óhajtást az Istenhez bocsát,
Mert tisztességéért keresi ez próbát,
Osztán sietséggel megy, az hun császárt lát,
Fegyverében viszi szörnyű villámását.

95. Sok ezer bosztáncsi, számtalan szpahoglán
Az megiédt császárt veszik körül sánczban:
De mindazonáltal néki megy horvát bán,
Űtat csinál karddal iszonyű hatalmán.

96. Mert nem mér állani senki eleiben,
Senki nem mér nézni vitéz szemeiben;
Százat egymás után ű megöl egy helyben,
Meg más százra viszen halált kíméletlen.

97. Szulimán jó lóra űlni igen siet,
De bán gyorsasága már régen ott termett.
Tízet ottan levág császár-segítséget,
Igy császárnak osztán Zríni szólni kezdett:

98. Vérszopó szeléndek, világnak tolvaja,
Telhetetlenségednek eljütt órája,
Isten bűneidet tovább nem bocsátja:
El kell menned, vén eb, örök kárhozatra!

99. Igy mondván, derekában ketté szakasztá,
Vérét és életét az földre bocsátá.
Átkozódván lölkét császár kiindítá,
Mely testét éltében oly kevélyen tartá.

100. Ez volt vége az nagy Szulimán császárnak,
Ez az ű nagy híres hatalmasságának,
Az Isten engedte gróf Zríni Miklósnak
Dicsiretit ennek hatalmas próbának.

101. Mikor bán visszanéz, meglátja távulrul
Elmaradt serege török kard miatt hull,
Mint pásztor nyájához, ű hamar megfordul,
És így szól hozzájok nagy hangos torkábul:

102. Eddig éltünk, vitézek, tisztességéért
Annak, ki körösztfán holt szabadságunkért,
Ma meghaljunk örömest és jó hírünkért,
Vitézül meghaljunk azért mindezekért!

103. Ahun, nyitva látom Istennek országát,
Ahun, jól esmerem nagy Eloim fiát!
Esmerem, esmerem az Isten angyalát,
Rothadatlan ágbul tart nékünk koronát.

104. De török számtalan körülvék seregét,
Messzirül jancsárság lüvik vitézeket:
Nem merik próbálni mert karddal ezeket,
Senki várni nem meri az ű kezeket.

105. Mind ennyi között is egy jajgatás nincsen,
Mert nagy vigassággal s örömmel hal minden.
Az mely helyen állnak, ugyanazon helyben
Bocsátják lölköket Isten eleiben.

106. Nem mér az nagy bánhoz közel jünni senki,
De jancsár-golyóbis Zrínit földre veti:
Mellyében ez esett, más homlokát üti.
Vitézeivel együtt az földre fekteti.

107. Angyali légió ott azonnal leszáll,
Dicsérik az Istent hangas muzsikával.
Gábriel bán lölkét két tized magával
Földrül felemeli gyönyörű szárnyával.

108. És minden angyal visz magával egy lölket,
Isten eleiben így viszik ezeket,
Egész angyali kar szép muzsikát kezdett,
És nékem meghagyák: szómnak tegyek véget.

109. *Vitézek Istene, ime, az te szolgád,*
Nem szánta éretted világi romlását;
Vére bullásával nagy bötüket formált,
Ily subscribálássa! néked adta magát:
Ő vitéz véréért vedd kedvedben fiát.

BEREKESZTÉS.

(A kéziratban nincs meg.)

Véghöz vittem immár nagyhirű munkámat,
Melyet irigy üdő, sem tűz el nem bonthat,
Sem az ég haragja, sem vas el nem ronthat,
Sem az nagy ellenség, irigység nem árthat.

És mikor az a nap eljün, mely testemen
Csak uralkodhatik, fogyjon el éltemen
Hatalma, magamnak ugyan nagyobb részem
Hordoztatik széllel az magas egeken.

S honnan Scythiábul kijütt magyar vitéz,
Merre vitézségét látta világ, nagy rész,
Azokrul helyekrűl minden szem reám néz,
Hirrel, böcsülettel, valamig világ lész.

De hiremet nem csak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes baj-vivó szablyámmal;
Mig élek, harczolok az ottomán hóddal,
Vigan burittatom hazám hamujával.

Vége.

JEGYZETEK.

I. ÉNEK.

1\. v. *Viola* — gróf Draskovich Eusebia.
2\. v. *Alecto* — görög alvilágbeli furia, az Engesztelhetetlen.
35\. v. *Károly* — V. Károly császár.
37\. v. *Mameluk* — testőrkatona Egyiptomban, s szultánjuk *Campson* — Kanszu Ghavri.
39\. v. *Kazul* — Kizil, persa.
40\. v. *Izmael és Tamma* — Tahmaszp, persa sahok.
51\. v. *Déván* — Tanácsülés.
78\. v. *Kazulbas* — Kizilbas — vörösfejű, a persa katona vörös-hegyű turbánja miatt.
79\. v. *Karabul* — Kara bulat, fekete felhő, török táltos ló neve.
88\. v. *Cirkasok* — cserkeszek, *zincsiek* — szerecsenek, *géták* — gótok. *barstok* — baskirok.
94\. v. *Tamburlan* — Timurleng.
98\. v. *Hercynia* — germán őserdő, a Rajnától a Kárpátokig.

II. ÉNEK.

1\. v *Bég* — szandsák kormányzója.
11\. v. *Aga* — jancsár parancsnok.
37\. v. *Hazdia* — hosszú felöltő, *kaftán* — kelme, *misziri* — kairói.
39\. v. *Janicsár* — új sereg, gyalogkatona, a szultán testőrsége.
42\. v. *Szekszenás ló* — teherhordó, nyerges ló.
43\. v. *Hosa* — khodsa, muzulmán pap, szultáni nevelő.
53\. v. *Beglerbég* — bégek bégje, egész elajet kormányzója.

III. ÉNEK.

4\. v. *Krupa vára* — a Zrinyiek erőssége.
12\. v. *Hostád* — külváros.
28\. v. *Zofra* — szőnyeg.
30\. v. *Tassán* — koboz.
31\. v. *Kaftán* — török felöltő.
36\. v. *Turunch* — narancs.

86\. v. *Olajbég* — szipáhi ezredparancsnok.
101\. v. *Kiba* — hadsegéd.

IV. ÉNEK.

19\. v. *Lectica* — gyaloghintó, hordozható ágy.
23\. v. *Kecse* — kaczagány.
39\. v. *Dávori* — horvát hősi ének.
66\. v. *Kadilesker* — Kázi-aszker, hadi főbiró, főpap.
76\. v. *Hamaliát* hányni — jósolni, jövendölni.
77\. v. *Megguggol* — kigúnyol.

V. ÉNEK.

62\. v. *Mamuz* — sarkantyú horvátul.

VI. ÉNEK.

19\. v. *Franczúz* — franczia.
68\. v. *Karamán* — kisázsiai nép.
67\. v. *Fringia* — széles görbe kard.
72\. v. *Oda-basa* — janicsár kapitány.

VII. ÉNEK.

18\. v. *Allahü* — isten arabul.
26\. v. *Dezdár* — várparancsnok.
57\. v. *Asap* — azab, ásómunkás gyalog.
66\. v. *Barjaktar* — zászlótartó.
71\. v. *Szandsák* — zászlóalj.
81\. v. *Barjakta* — zászló.

VIII. ÉNEK.

2\. v. *Hebanum* — ében.
6\. v. *Python* — görög regebeli sárkány.
15\. v. *Uluduvejdár* — arab név, a katonaság főparancsnoka, magyarázza Zrinyi.
46\. v. *Tíz ország*, mert Tatárország tíz országon túl van, mondja megint Zrinyi.

IX. ÉNEK.

1\. v. *Daedalos fia* — Ikaros, ki viaszszal bevont szárnyain a nap közelében repdesett; de a viasz megolvadt s ő a mélybe, a róla elnevezett tengerbe hullott.
49\. v. *Begzádé* — bég fia, előkelő úr.

53. v. *Amphiaraos* — a bölcs Melampus jós fia, maga is jós, a ki előre tudta, hogy a thebai háborúban elvesz, felesége árulása következtében mégis el kellett bele mennie. Kérésére Zeus a földdel elnyelette, de egyszersmind halhatatlansággal ajándékozta meg.
60. v. *Kimszi* — ki vagy?

X. ÉNEK.

7. v. *Gyumlia* — gönöllü, önkénytes lovas.
11. v. *Szpaboglán* — Szipahioglán, török lovas, ezredük parancsnoka az alajbég.
12. v. *Arnaúta* — albán.
18. v. *Kuraczély* — pánczél, az olasz curazzóból.
43. v. *Párkák* — a görög regebeli Moirák latin mássai, kik az élet fölött rendelkeznek. Az ember élete fonalát Klotho eresztette, Lachesis fonta, Atropos elmetszette.
53. v. *Miszkál* — arab hangszer, *chingia* — török koboz-féle.
56. v. *Pán* — a pásztorok és nyájak istene, *Bilbil* — fülemile törökül, mondja Zrinyi; *Orpheus* és *Arion* — hires bűvész dalnokok. *Endymion* — az Aethlios szép fia, kibe a Hold beleszeretett.
80. v. *Azimi* — persa kard.
100. v. *Dur* — megállj, törökül.

XI. ÉNEK.

15. v. *Kassum Kapigi* — Kapudsi basa, főajtónálló.
66. v. *Ars* — Ares, a görög, *Mars*, a római hadisten

XII. ÉNEK.

2. v. *Cupido* — a szerelem istene.
7. v. *Timporálva* — temperálva, elegyítve.
10. v. *Praecopita* — krimi.
21. v. *Landor-Fejérvár* — Belgrád régi magyar neve.
30. v. *Cicuta* — bürök.
34. v. *Dictamus* — ezerjó fű.
58. v. *Meccen* — mit teszen.
90. v. *Enceladus* — görög regebeli óriás, kit Zeus villámmal le sújtott és az Aetna alá temetett.
106. v. *Szomak* — kigyóbőrpohár.

XIII. ÉNEK.

24. v. *Kádia* — török biró.
88. v. *Bostandsi* — szerájbeli őrök, testőrök.

XIV. ÉNEK.

1. v. *Tramontana* — sarkcsillag.
2. v. *Calamita* — mágnestű.
3. v. *Portus* — rév, kikötő.
4. v. *A jegyzetbeli* kézirati versek korhatározó voltáról lásd Széchy Károly: *Gróf Zrinyi Miklós*. I. k. Bpest, 1896 160—166. ll.

13. v. *Alderán* — török bűvész.

22. v. *Delia* — Diana mellékneve.

26. v. *Acheron* — istenek — Pluton és Sterapon, az alvilág istenei.

27. v. *Belbuzel* — Belzebub, zsidó ördögök fejedelme. *Hárpád*, persa bűvész, rosz szellem. *Phlegeton* a görög alvilág tűzfolyója. *Styx* a gyűlölet, *Cocytus* a jajgatás, *Lethe* a feledés folyója.

29. v. *Fuiiák* — Alecto, az Engesztelhetetlen, Megaira, az Irígy, Tisiphone, a Vérbosszuló, voltakép a görög Erinysek. *Hárpiák* — a Stymphalos mocsár szörnyei, veszedelmes viharok. *Briareos* — Uranos százkezű fia.

37. v. *Tantalus* — lydiai király, ki Zeust és istentársait a saját fiának húsával vendégelte meg; Zeus Pelopsot feltámasztotta, Tantalust pedig arra büntette, hogy örökké szép gyümölcs és tiszta víz állt előtte; de se nem ehetett, se nem ihatott belőlük. *Atreus*, mykénei zsarnok, ki öcscse, Thyestes fiát megölette és neki föltálaltatta. *Lycaon*, arkadiai király, ki Zeust szintén emberhússal etette meg, a miért büntetésül farkassá változtatta. *Medusa*, a három gorgó egyike, ki szépségét az Athénéével egyenlőnek hírdette, miért az istenasszony haját kígyókká, szemét igézővé bűvölte, hogy a ki ránézett, kővé meredt. *Eumenidák* — a Furiák kérlelő neve.

38. v. *Diomedes* — argosi király, ki lovait emberhússal tartotta; *Terodaman*, sythiai király, ki embervéren vadított oroszlánokkal őriztette magát; *Buziris* — egyiptomi fejedelem, ki évenkint egy-egy idegent áldozott Jupiternek a föld termékenysége végett. *Prokrustes*, ki a vándorokat olyan ágyba fektette, mely senkinek se volt alkalmas; s ha az ágynál hosszabbak voltak, csonttörő kalapácscsal megrövidítette, ha meg rövidebbek, tagjaik szakgatásával kinyújtotta őket. *Laistrygonok* — emberevő óriások.

39. v. *Scylla* — csodás női szörnyeteg, tizenkét lábú, hat fejű, a ki hat torkából förtelmesen ugatott; s a hajósokat a messinai szorosban elkapdosta; *Gerion*, erytheai mesés király, három felső testtel, iszonyúan bömbölt, pompás gulyáit Heracles lopta el. *Mezentius* — caerei király, kit kegyetlensége miatt elűztek; Ascanius, Aeneas fia ölte meg párviadalban. *Phalaris*, acragesi zsarnok. *Cerastták*, cyprusi

regebeli őslakók, kik embereket áldoztak, miért Venus tulkokká változtatta őket. *Hydra,* százfejű kigyó, mely a Lerna tavában élt; Heracles pusztította el.

41. v. *Astragora* — főboszorkány neve.
56. v. *Hazret Ali* — szent Ali, zöldfikár — zulfikar, kard neve.
71. v. *Eurus* — délkeleti szél.
72. v. *Orion* — szép óriás és híres vadász.
73. v. *Vulcanus* — a tűz istene.
87. v. *Garamanta* — belső afrikai nép.
103. v. *Terebinthus* — terpentinfa.

XV. ÉNEK.

23. v. *Cherubin, Sceraphin* — főangyalok, szárnyas mennyei lények.
37. v. *Hercules* — itt égi őrálló.
48. v. *Acheron,* — a gyász folyama, melyen át kellett az árnyaknak a halottak birodalmába vonulni.
56. v. *Cometa* — üstökös.
89. v. *Praecopita* — Delimán mellékneve.
103. v. *Eloim* — isten.

TARTALOM.

I. B. *Balassa Bálint.*

II. *Gr. Zrinyi Miklós.*

Widener Library
3 2044 100 866 185